

Social Interaction and the New Media

The Construction of Communicative Contexts

TERJE RASMUSSEN

New communication technologies set off new contexts for communication in very different ways from both print media and electronic mass media. In this essay, I shall compare different media with emphasis on the ways they assist in the construction of contexts of interaction. It investigates the relationships between media technologies, social interaction and forms of social context. I shall attempt to draw some ideal-typical lines between forms of communication and their corresponding contexts. The comparisons should be partly read here as hypothesis for further empirical analysis.¹

In relation to media technologies, contexts pose several complicated questions. For instance, what is the 'context' when watching television or engaged in computer-mediated communication? How should we characterise communicative practices when material and communicative contexts overlap and blend into new ones? Such questions indicate how difficult it is to understand the communicative experiences of the modern individual with the wide range of modes of mediation at hand which reproduce and disintegrate the lifeworld. For clarification, we should distinguish a) between communication and body, or between meaning and place, which suggests different types of context, b) between distinct media technologies according to their contextualization abilities, and c) between types of communication. First, so as to specify the role of communication technologies in contextualization, I shall distinguish between a) *locale* as the bodily-material place of one or several communicating agents, b) *dual context* as the contextual relationship consisting of the present locale and a mediated 'there' in unidirectional interaction, (mediating what I shall call pseudo-communication), and c) *virtual context* emerging from 'absent' agents involved in communication.

With 'contextualization', I refer to the mediation of context – the ways communication technologies take part in the construction and reproduction of contexts of symbolic action. In contrasting the contextual significance of communication technologies with electronic (mass) media, I shall expose significant aspects of the dynamics of communication technologies in the contextual constitution of agency. Communication techno-

logies do not 'decontextualise' communication (Feenberg, 1991: 99), they *recontextualise* them.

Contextualization

A significant question is the power of the communication technologies themselves, in their mediation of cultural discourse. This is critical in analysis of social context because communication technologies 'do something' to communication, qualitatively different from processes of talk and mass communication. With the introduction of communication technologies in everyday contexts, contexts as well as communication change.

Practices always takes place in *contexts* which provide *meaning* to them (Blumer, 1969). Contexts are more than simply backgrounds for everyday practices. This becomes more evident when bodies of interacting individuals no longer share the same locale. The context may no longer be tacitly understood in the same way. In a wide sense of the term, context may be 'politicised', since conflicting interpretations of context may emerge, or at least itself become an object of reflection. Through contextualization, places are defined as contexts by the agents, which subsequently 'suggests' the future elaboration of practice and context. I understand 'context' hermeneutically, as a place for interaction experienced as meaningful by the agents. Again, there is a duality at play. Just as something *becomes* a tool through the use of it, places become contexts through the practices that takes place in them, and in which they influence through their capacity as enduring, stable socio-material facts. Thus, there is not a fixed relationship between practices and rules of contexts. As Giddens comments with reference to Marx, people make their own geography as much as they make their own history (Giddens, 1984:363). Also the rules of contexts change. Every action is an objective fact and since they are not isolated incidences, they may signify an objective change of the situation. Contexts are settings of practice and constructed by social and material features. They are socially constructed landscapes where individuals act. Everyday life consists of innumerable contexts linked together by practices in time and space and so affect each other. In a sense, contexts can be considered as structure, since they provide different rules and resources for action and as they themselves are reproduced by the practices they mediate.

Department of Media and Communication, University of Oslo, Box 1093 Blindern, N-0317-Oslo

One of the most important features for the reproduction of contexts is social interaction through verbal interaction and other forms of communication. 'Talk' is the most important element for the reproduction of contexts. (Place-bound speech, the form of practice that reproduce family life, work life, leisure, etc.) Our strong concern for mediated communication should not lead us astray. New media-based interaction does not annihilate direct, linguistic day-to-day practices, but overlaps with them and becomes intertwined with them in the compartmentalised reproduction of everyday life. I would like to show this by discussing three different forms of context: locale, dual context and virtual context and the communication that mediates each of them and between them.

Locales

Objects and physical environments are constantly incorporated and interpreted meaningfully in everyday life, and produce semantic evaluations in relation to and in contrast to external systems. Physical surroundings assist in the definition of temporal and spatial contexts for practices, for a sense of history, culture and tradition, and for sentiments of trust and security. All these dimensions that are related to meaning, knowledge and values, have materiality as one of their ontological pillars. This opens the possibility for an elaboration of agency to include materiality, and to locate it in a more dynamic position.

What Goffman calls 'setting', I shall, with Giddens, label 'locale' to underline the materiality of context: it refers to the physical place, the decor, furniture, etc. that is, the bodily, scenic part of context which tends, to use the words of Goffman, to 'stay put' geographically (Goffman, 1959). With the term 'locale', I refer to the material and bodily aspect of contexts. Features of locales are routinely incorporated into how meanings are generated in social interaction. For instance, the physical character of the particular rooms in the home corresponds with different routines during the day. While the kitchen may suggest work, the living room suggests relaxation. The office table connotes different conduct than do the study or the kitchen table at home. Social and material conditions in contexts play a vital role in letting people appear as present for each other (in cafés, squares, etc.) and thus for agency in general. That materiality stands in a dual relationship to agency means that it cannot be excluded from the sociological considerations of motives, reflections and tools that agents apply and pursue. Locales are contexts of interaction generated through materiality used and interpreted by individuals and groups in the interaction process. Recurrent interaction in particular physical environments makes materiality more than merely a naked scene. The locale influences routines, rituals and other temporal (and substantial) aspects of conduct.

Daily routines take place in various locales – socio-material contexts – and can be charted as paths in time and space. Following Giddens and time geography, social interaction can be interpreted as the 'coupling' of paths (Giddens, 1979:205). Different levels of temporality and spatiality separate and connect individual and institutional praxis. Time is the dimension in which social activities repeat themselves and so construct continuity and co-ordination. Events, agents and institutions

belong to different places in space and in different analytical levels of time (seconds, weeks, years, etc.).

Communication and Pseudo-Communication

Contextually, social and technological developments make it less relevant to study communication technologies without reference to other media. In a broader cultural framework, rigid distinctions between broadcasting and telecommunications are futile. Indeed, the introduction of the computer, the answering machine along with a wide range of technical changes of existing mass media makes it necessary to study telecommunications as part of a broader media repertoire. Although different media require different skills and types of attention, they mediate as a media matrix new and modified ways in which everyday life reorganises itself and its connection to the world at large.

Additionally, both the telephone, television and other media become potentially multi-functional, as they receive additional functions related to cable, satellite technology and to digital technology. New supporting equipment, such as answering recorders and the VCR create new similarities between the media, such as interactivity and a-synchronicity. According to Silverstone, the incorporation of a multiplicity of media technologies provides the basis for a domestic socio-technical system in the sense that social relations construct them and define their significance and patterns of use (Silverstone, 1991b:141; 1994). Together with other media like the radio and the fax, the television and the telephone constitute a transformed and tightly webbed media environment in the home.

Production and consumption of information involve the application of knowledge, resources and conventions which in part derive from the social and material context. To produce information means to draw upon a wide range of forms of experience and information. Interpretation of information is also both situated in a social context and 'in-forms' the very same context. Reception (tacit or reflexive) is a creative process in which meaning is valued and made sense of. This is the case both in bi-directional communication, such as in the telephone or videophone conversation, or in the reception of information from a database or in front of the television. Reception of symbolic forms in one shape or another, cannot take place without some *production* of meaning or *making* of sense. Agency means to relate utterances or symbols to other utterances and symbols appearing in other contexts, hence to draw upon extra-contextual meaning.

All media technologies participate in what John B. Thompson calls the 'symbolic reproduction of social context' (Thompson, 1990:153). In producing or receiving communication and information as well as mass produced symbolic forms, individuals are involved in the (re)constituting of meaning which participates in the reproduction and modification of contexts. This is also the case in a very literal sense, related to the organisation of the locale. The television changed the use and meaning of the living room, telecommuting and distance education will no doubt change the meaning of the household as a private sphere.

There are vital contextual differences between the reception/use of mass media and communication technologies. In contrast to communication technologies, mass communication settles a *break* between producers and receivers of information. One consequence of our electronically mediated culture is that oral and written modes of transmission have been supplemented, and to some degree displaced, by modes of transmission based on uni-directional electronic media (Thompson, 1990: 226). Due to the influence of television and other electronic mass media, much of the cultural forms in contemporary culture involve a one-directional flow.

Media technologies detach interaction from co-presence. Interaction is mediated between remote locales. They enable some form of interaction between people who do not share a common physical setting. One can be 'here' and 'there' simultaneously. One can follow sports events at the other side of the world through television while having dinner with the family, or having telephone conversations with distant relatives while also communicating with others in the same room. By storing messages or by eliminating temporal delay, media detach interaction from locales. Some modes, like the telephone, combine availability with simultaneity, while others, like computer-mediated communication combine availability with storing/retrievability.

Due to the combination of a occasional imagined personal style and the lack of possibility of feed-back, mass media, make possible what I call *pseudo-communication*, meaning that a) the media mediate information, b) that they enable communication and interaction among the producers and among the receivers separately, and c) that receivers enter into an 'imagined' communication process with the medium/message. The technical flow of information in and through the mode itself goes one way only. Bi-directionality can only be ensured by the supplement of another mode. Thus, the possibilities for response from the receivers to the senders are strictly limited. As communication technologies enable bi-directional communication (telephony) or interactivity (World Wide Web), they technically enable interaction through the medium itself between producers and receivers, with profound implications on their significance as such, in addition to the interaction within the locales which are connected. This also implies that the special features of pseudo-communication in for instance radio listening or watching television (mediating images of 'intimacy', 'personality' and a wide range of other conventions) are relatively absent in the new media.

The exposing of people and situations through mass media enhances pseudo-interaction or pseudo-communication with persons on the radio or on the screen (see Meyrowitz, 1986: 119), creating a kind of a 'pseudo-intimacy'. President Roosevelt's and Reagan's popularity, for instance, is often explained by the spurious intimacy and familiarity they capitalised on, the projection of character, through clever use of radio and television. The informality, appeal and 'recognition effect' achieved through the medium reassured the listeners and viewers that they were almost personally updated. Also, popular talk-shows do not only signify talk among persons in the television-studio, but also the pseudo-talk between the host and the public in their homes. Pseudo-communication is, as Meyrowitz

holds, a new form of interaction. It resembles both direct interaction and 'communication' through books, but it is neither (Meyrowitz, 1986:121). Here, Meyrowitz comes close to an essential distinction, and yet he continues to overlook this difference. Through the mass media, people become aware of others and their handling of events, but do not enter into discourse with them about how to handle those events. Public interaction is mediated one-directionally, through the mass media in addition to large organisations and markets. The mass media mediate a public sphere and with it, a sense of intimacy with the famous few, without mediating any form of communication directly. Through their regular, nightly appearances, television personalities are involved in a parallel 'reality' which interlock with our own in a strange way.

In so far as television creates solidarity and loyalty to specific social and cultural groups, it is not constructed out of social interaction among the members of the group. In order to become member of a political organisation, for instance, usually entails discussion with established members or leaders of that organisation. Once a member, membership means to get involved in policy processes through discussion. Television, on the other hand, informs and motivates. The communication involved does not take place in the medium: 'They [broadcast media] are in too large degree one-way means of communication: they reach people for the most part in spatially and socially dispersed, privatised settings. They provide an informational environment, but do not foster public discourse' (Calhoun, 1988: 228). Or as Torsten Hägerstrand notes: 'Broadcasting opens channels for one-way traffic only. We are prevented from asking questions, except during token arrangements when tens are sampled from thousands' (Hägerstrand, 1986: 19). This simple point is for a number of reasons overlooked in media theory. Unless one understands the difference between bi-directional communication and all forms of pseudo-communication, one cannot understand the development of the media and their construction of social contexts. Similarly, many policies and strategies in broadcasting can be understood from the indeterminacy that always stems from monological media (Ang, 1991).

In the use of communication technologies, reception of meaning is often impossible to distinguish from production. A telephone conversation only makes sense (for the participants and the researcher) as one, coherent communicative process. One characteristic of the majority of communication technologies is that they provide the technical possibility for two-way communication, as in interaction of co-presence. This means that a potential of feed-back to the producer is far greater than in mass communication. In fact, responsive action is in many cases as constitutive of the interaction as the initiator of the interaction. For instance, in telephone conversations one cannot distinguish between sender and receiver, only between initiator and responder. This differs from communication in for instance computer mailing lists, where the difference between active and passive, writers and readers is often striking (Rasmussen et. al., 1993c). And yet it makes sense to consider the mediation as one emerging flow of meaning, and so constituting a virtual relation. In contrast to mass communication, response is 'registered' by the sender, who also identifies the responder.

In many cases (such as in telephone conversations), the agent *must* respond in some minimal way for the communication to continue. The 'response' is constitutive for communication. In addition to the liberating possibilities to 'talk back', this also means that the response must be mediated through the same medium. Hence, *while using electronic mass media is not constitutive for communication, applying many communication technologies is.*

Moreover, in contrast to mass communication, communication technology enables *focus and determinacy* in the communication process (see Thompson, 1990:220). Communication is not diffused to reach a general unidentified public, but is dedicated or directed towards more or less distinct individuals. This mode of communication preserves the specificity one finds in interaction in co-presence. Therefore, to a greater extent than in mass communication, the participants can monitor responses of the others and so react appropriately.

The technical fact of determinacy (as opposed to the indeterminacy of broadcasting) also has significance for disturbing constraints of transmission. For commercial television, for example, a conflict appears between ways of financing and technical structure. While symbolic forms are diffused to a general, undifferentiated and unidentified audience, the financing depends, among other factors, upon the size and segments of viewers. The medium itself cannot gather the information needed for pricing the commercials, and a number of other media and methods, such as ratings and survey panels, must intervene into this gap. Also, a number of conventions and formulas are used in the television production itself to increase and sustain a big audience (Ang, 1991).

For switched modes like the telephone, and to some degree computer-mediated communication and video conferencing, the medium itself identifies the particular users, the duration, the geographic span and the kind of use. Moreover, switching and computer electronics also automatically take care of the debiting of use. Due to its technical structure, which enables accurate billing *separate* from the mediation of communication, but still *integrated* into the technology, the commercial strings attached are located outside the (pseudo-) communication process, such as in marketing and commercials in other media. Thus, *while strategies and well-tried formulas to attract the public which in mass communication to a large extent lie in the structure of the symbolic form itself, communication technologies do not need to include such strategic and 'colonising' constraints into the information and communication processes.*

Other differences between communication and pseudo-communication appear when comparing television and the videophone. One of the most typical television genres, advertising, relies almost totally on the 'expressive' or 'poetic' rather than the 'communicative' aspect. The messages are rarely in a argumentative form which can be responded to in a discursive manner. The images and the words in advertising are not meant for discourse in that they cannot be proven true or false (Meyrowitz, 1986:104). Social interaction, whether place-bound or mediated, can rarely continue without verbal dialogue oriented towards understanding. The telephone, the videophone, and to a lesser extent place-bound interaction rely

on verbal interchange of meaning, which make statements predominant in television commercials impossible. However, this is not to say that the videophone conversation will not borrow conventions and styles from television. The talking head will no doubt reappear in the videophone, including an informal, moving, pseudo-personal form. Still, the imprecise and ambiguous presentation form of television, becomes significantly reduced on the videophone, due to the authority of the dialogue, which forces the communicating agents to be precise, and to direct their message to the other in a unambiguous way, and to be responsive to questions and comments, as in the place-bound and telephone-mediated conversation.

It is also worth noting that whereas the monological voice tend to drown in the flow of gestures, moving images and visual conventions, the dialogical voice may regain the power of words. *If expression, in terms of involvement, is stronger than the monologue, the mutual control of meaning in the dialogue is stronger than expression.* As in the telephone, the 'emptiness' of the medium must be filled by both callers. In other words, in using the videophone, one possesses a smaller range of expressive cues to draw upon than in television. It is likely that the videophone can be localised somewhere 'between' television and the telephone conversation in this respect.

The ability of television to separate place from space is often exaggerated (see Meyrowitz, 1986:115-125). The fact remains that television does not mediate real communication, and thus cannot eliminate the significance of place as can dialogical media. Although the public sees and hears persons and understands their utterances which take place far away, television cannot respond or affect their practices, hence communicate, with them. Also, the persons on television can neither see, hear nor communicate with anyone particular in the public. They may not even know whether anyone sees them. It is, in fact, necessary to remind about these trivial facts, since they are repeatedly ignored by media theorists in their eagerness to project the great social power of television (and to a lesser extent radio) to transform interaction in time and space. The monological character of television may explain a wide range of conventions, program genres etc. (Ang, 1991). They all have important significance for contextualization.

Dual Contexts

Although an element of communication appears in both bi- (or multi-) directional interaction and uni-directional reception of information, true communication takes only place in bi-directional interaction, such as in a telephone conversation, in video-conferencing or computer-mediated communication. The distinction between regular communication through communication technologies, and pseudo-communication in and mass media, along with the features of the responder as constitutive of communication and of focus and determinacy, create different processes of contextualization. One-directional media technologies, which entail more or less degree of interactivity, involve reception (and sometimes production) of information. These modes, which entail 'pseudo-communication' establish what I call *dual* contexts.

The degree of involvement in communication that separates communication technologies from television and radio (and to some extent approach communication technologies with print media), has significance for their contextualization ability. Similar to print media, communication technologies web segments together. Whereas television to a large extent transcends segments of age, gender, culture and so on, communication technologies link together individuals and groups that have an 'interest' in communicating or sharing information. They may use different languages and jargons and be based on different levels of technological competence, for instance to search for information in a database. Through unique user-identities and pass words, they control access to portions of information. Rather than undermining social segments, communication technologies restructure them in new ways. They may group people according to traditional boundaries. Compared to television (particularly broadcasting), communication technologies tend to separate children and adults and people with different kinds and levels of education, although not as much as printed media.

The boundaries may not follow traditional distinctions, however. Similarly to printed information, electronic information from databases, or in the form of communication through, telephones, videophones, computer communication, videoconferencing etc. patterns of use may not coincide with class, gender, education and so on. Rather, the boundaries may follow professions, religion, kind rather than length of education, tastes and life styles and other segments with different hierarchies and conventions. Again, one difference between print media and communication technologies is that in the first case, the information is given. In the case of communication technologies, this does not have to be the case.

Another important distinction, however, relates to the span and size of the distribution of information. In the case of print media, the span differs greatly, from the local news paper in Western Norway, to the *Peoples Daily* in China. Much the same is the case for books, radio and television. However, in spite of this great variation, it is normally a lower limit for their circulation. Due to their technology, production process and financial basis, they are dependent on relatively large editions, hence reaching groups that may have relatively little more in common than their language and national history. They provide shared arenas, a public sphere for the larger regional or societal whole. Communication technologies often, with exceptions such as databases, mediate between relatively few individuals in the same process, normally people that are tied together in professional, personal or family bonds, individuals that have interests in other's affairs, or in one way or another involved with each others lives. Where it not for the mobility, the restless lifestyles and the high degree of virtuality of the new media, it would seem appropriate to compare this kind of communication and networking with the 'specialised others'. This difference in span inherent in the dialogical/monological aspect of the media, I shall argue later, is central for the understanding of societal integration.

There are other contextual differences between communication technologies, electronic media and print media worth considering. Unlike books and newspapers, media technologies

detach particular content from the physical form of the medium. To read a book or a newspaper, a new item, the exemplar, must be purchased each time. The medium and the message are inseparable. Electronic mass media on the other hand, have separated the medium from the content so that a television need only to be purchased once. Whereas access to a book only gives access to that particular book, a television set gives access to innumerable television programs. Communication technologies take this feature a step further. In spite of the wide variability of programs and genres to select in television, there is a limited set of information to select from. In the dialogical communication technologies such as the telephone, computer and video communication, the content are constructed by the agents in particular, evanescent contexts (where the communication is non-storable and non-retrievable). The openness of the agenda of the medium is therefore even greater than for television or radio. Once gathered and mastered, the object of the telephone or the computer gives 'access' to unlimited dialogical constellations. To purchase a newspaper means to accept that the content is predefined and unchangeable. To purchase a television set, however, means to accept certain given broadcasters/cable-companies as senders, but one may choose between different channels for a long time, without buying another television set. The home computer may be bought for a wide range of different purposes, without accepting a given information or established information producers, other than the software. The computer may be bought for the purpose of writing letters, but the purchase does not indicate the content of the letters. Furthermore, the computer may also be used for a wide range other purposes like games, calculation, graphics or computer communication. It resembles the genius of the chalkboard, the medium that can be used over and over again. We may therefore speak of three stages of the media – information relationship:

- a) the cemented relationship between information and medium in written and printed media,
- b) the detachment of information from the medium, still cemented to the information producer in electronic mass media, and
- c) the detachment of information from both medium and defined information producers in communication technologies.

This implies that the choice of media technologies, as well as their design or model, are less and less clearly defined and connected to potential use and content of the medium. Whereas the book (and to a far lesser degree television) anticipates the use and the content, communication technologies leave more space open for other influences. Hence, they are more *vulnerable* for social variables like the nature of the relationship one has with the people one communicates with, use in a particular locale, with one's change of life, career, family setting, etc. *Just as electronic mass media are more socially sensitive than printed media in terms of 'content' and the nature of use, communication technologies are even more socially sensitive than electronic mass media. The information and use are less determined by the medium.*

Symbolically, this means that the telephone and the computer do not represent a particular message or set of messages, as is the case with a particular issue of a newspaper or a book. Rather they represent a particular *mode*. Their symbolic authority lie less in their direct reference to particular information, than to the informational features of the technological mode. This ability to mediate content according to context and social condition, however, takes place at the expense of continuation and tradition as given. Whereas books, films (classics), and to some extent television focus on history and past events in news and fiction, communication technologies always carry only a short 'past'. The quick and flexible adaptation of communication technologies to the future relieve them from a symbolic past.

There are however contextual differences between electronic mass media and communication technologies that make the latter more similar to typed media. Books and newspapers must be interacted with relatively actively, through the turning of pages and the selecting of particular information. Television, on the other hand mediates a flow of images, text and sound which 'wash over the viewer', to use Meyrowitz's expression. Although one must turn the television set on, and select among channels, information is received without much concentration and effort: 'In a sense, people must go after the print messages, but electronic messages reach out and touch people' (Meyrowitz, 1986:84). With respect to activity and interactivity, communication technologies are similar to print media in that they require constant attention and effort, to keep the process of meaning-reproduction going. Just as in reading a book or a newspaper, this takes place in a double interaction, towards the medium and the content. To stay in the meaning-constituting process, one must operate the medium through the *practical* turning of pages, and in the case of computer communication; turning the machine on, constantly sending and receiving messages and giving commands to the software. One must also direct *reflexive* attention to one's own thoughts, movements and words, in relation to the other's expressions of meaning, the content. Communicative actions *cannot* be carried out in dual contexts, only in locales and in virtual contexts.

Virtual Contexts

That technology-mediated action is embedded in socio-historical contexts implies that there is a dual relationship between action and locale. The agent along with her intentions and practical knowledge informs and becomes informed by the immediate 'bodily' locale in which information and communication is valued, contested, produced and interpreted. However, when communication and information are retrieved or transferred in (extended) time and space, media technologies appear as what John B. Thompson calls 'modalities of cultural transmission'. This refers to conditions and apparatuses which are specially constructed and deployed for the exchange of symbolic forms, such as the telephone, computer-mediated communication, etc. and subforms of these (see Thompson, 1990:146).

Meyrowitz holds that 'changes in media in the past have always affected the relationship *among* places. They have affected the information that people *bring* to places and the information people *have* in places. But the relationship between place and social situation was still quite strong. Electronic media go one step further: They lead to a nearly total dissociation of physical place and social 'place'. When we communicate through telephone, radio, television or computer, where we are physically no longer determines where and who we are socially' (Meyrowitz, 1986:115). Again, Meyrowitz tells us that we 'communicate' through radio and television in a similar way that we do through telephone and computer-mediated communication. This 'communication' through electronic mass media dissociates place from space, Meyrowitz holds, as if geographic mobility and accessibility is ensured similarly in the case of television and telephone. Alternatively, I hold that the nature of the interaction and the contexts that emerge from those interactions define *qualitatively* different social relationships.

In a telephone conversation two different bodily contexts influence the interaction. Compared to face-to-face interaction, the context is split into two spatially distinct locales. The two contexts may in all ways be very different, which may influence and restrain the telephone call in various ways.

When communication technologies mediate communication and information, contexts also become extended. Contexts of encoding and decoding may come close to overlapping one another. Although the context of interaction may be separated by space and time into two different locales, they also become mediated by some mode of communication technology, which reunites them in a new way. Why a telephone conversation is at all possible, is that the two separated bodily contexts partly connect spatially (or in the case of computer-mediated communication; spatio-temporally), through mediated language. This reminds us that language, including non-verbal affinities is an important (but not the only) feature of the constitution and reproduction of contexts. Thus, the 'split' into two bodily contexts (locales) is in a peculiar sense compensated by the constitution of a communicative context: *Virtual contexts transcend the features of locales of the agents in favour of the mediation of meaning which merges them.*

A useful conception for the understanding of the difference between dual and virtual contexts, is Goffman's terms 'front stage' and 'back stage' which refer to different motivations and conventions of conduct (Goffman, 1959; Meyrowitz, 1986; Thompson, 1990). Precisely these concepts, which Meyrowitz uses in a way that *conceals* the vital difference between mass media and communication technologies, also reveal important *differences* between the two kinds. Goffman labels as 'front stage' that part of the individual's performance which regularly functions in a general and fixed fashion to define the situation for those who observe the performance. 'Front stage' is the expressive equipment of a standard kind intentionally or unwittingly employed by the individual during the performance (Goffman, 1959:32). It is the place where the performance or activity towards others is given. A 'back stage' is defined by Goffman as a place, relative to a given performance, where the

impression fostered by the performance is knowingly contradicted as a matter of course (Goffman, 1959:114). The back stage is the region of aspects of the activity, which is consciously suppressed in the front stage. In front stages, performers are in the presence of their 'audience', playing a particular social role or towards a relatively ideal conception of such a role (Meyrowitz, 1986:28). In back stages, on the other hand, performers are sheltered from their audience and so behave differently, apparently more real or natural or relaxed, although backstage behaviour can be regarded as playing roles as well (Goffman, 1959; Meyrowitz, 1986:30).

Goffman's metaphors of 'front stages', 'back stages' aptly illustrate how individuals change behaviour according to context and how both kinds complement and support each other in reproducing personal and social life. However, it needs to be emphasized more strongly than Goffman and Meyrowitz do, that everyday life consists of a wide range of stages of all shapes, *servicing as back and front stages for each other in a mosaic of contexts*, varying in size, span, temporality, explicitness, level of activity and hierarchy, and so on. Hence, a back stage in a set of social relations may serve as a front stage in one or several others. Some of the stages or contexts are mediated, some are not. The range of media involved varies from the most general media of newspapers and television, to personal media like electronic mail, telephone and personal letter. Some of these contexts are motivated by special purposes and mediated by various communication technologies. Examples are electronic distance education, tele-commuting, tele-shopping, and so on. Moreover, most of the back and front contexts are more or less clustered together to larger entities with similar characteristics.

In the social organisation of bi- or multi-directional telecommunications such as telephone or computer-mediated communication, the primary interactive framework encompasses the front regions which consist of all participants-as-communicators. The front stages of interaction are more or less associated with the back stages which consist of the locales of the respective physical participants. However, in the use of many forms of the new media, the back stage is excluded from the primary framework, and from influencing directly on the mediated communication process. These features form a potentially virtual situation, consisting of the participants and their primary, front stages, communicatively detached from their back stages. When I enter into a telephone conversation, I 'detach' myself mentally from the locale and the people in it. As Meyrowitz notes, a telephone conversation brings two people closer together than they are to other people in their locales (Meyrowitz, 1986:38). A person engaged in a telephone conversation may isolate another person in the same room from the ongoing conversation almost as if there was a wall between them. The virtual context shapes the language and practices of involved agents. For instance, for a wide range of reasons, it will be impossible to maintain the performance of a telephone call when having a conversation through a videophone. Through the mutual relationship between the agents and the medium, boundaries move and new segregation takes place. A new virtual context emerges, which means that the mutual definitions of the situation are likely to change.

In domestic electronic pseudo-communication, the interactional framework of the reception side does not establish a front stage separated from a secondary back stage in the same sense. Television directs itself to all individuals in the room, who do not separate themselves from the locale in the process. Therefore, television involves the locale stronger in the pseudo-communicative process. The contextualization is dual: one finds oneself reflexively *both* in the living room as locale and in a pseudo-communicative process with the events on the screen. In the case of mass communication, one cannot identify a similar gap between communication and locale. As noted in chapter three, communication technologies are tools more than objects, thus stronger connected to the locale of the agent than to the external world. Alternatively, in the case of television at least, one may distinguish between a), a locale (or front stage) particularly dedicated for reception of television and face-to-face interaction, such as the living room, and b), other peripheral locales (backstages like the kitchen or the sleeping room) which are physically severed from the mediated pseudo-communication. We may conclude that in contrast to electronic mass media, communication technologies separate locale and interaction as two relatively distinct and separated contexts. In this way, they not only influence the communicative process more directly, *they become an integrated part of it. As communication entails reflexivity, the technology itself becomes thematized as well.* The rise of virtual contexts implies that communication technologies and their mediation become exposed to view and subject to debate. Communication technologies not only enhance communication and reflexivity in general, they may also enhance 'technological awareness' (see Giddens et. al., 1994).

Virtual Teams

Over time, the constitution of virtual contexts may tie agents into groups with certain features, which may resemble passing or more lasting 'in-groups' or 'teams' discussed in the sociology of Simmel, Goffman and others. Simmel discusses the ambiguous position of the stranger in confrontation with established groups (Simmel, 1971). Goffman similarly calls any set of individuals who co-operate in staging a single routine for performance, *team*, for instance, how an interacting group establish an impression management in relations to others (Goffman, 1959:85; Meyrowitz, 1986:55). In computer conferencing for instance, conventions and discussions may emerge, which define clearer boundaries, in relation to others who are not participating, and which may, over time, create a feeling of internal belonging (Rasmussen et. al, 1993c).

The shared experience emerging from communication mediated by some communication technologies constitutes different forms and degrees of group cohesiveness in comparison with the outside world, which then may function as a back stage. The agent acquires membership in a team which, in alliance with the technology, constitutes a virtual context. The members share particular information or reach such information faster than others. Social bonds – personal or professional – emerge and reproduce themselves for a period of time.

Although these practices of distinguishing oneself from, or creating distance from others, draw upon various rules, their common feature is the principle of formal or informal *membership*; a mutual sharing and restricting of information, hence creating a flow of information among certain agents, outside the reach of others, through creating rules for membership, secrecy confidentiality, and so on. With respect to the principle of membership, new media use creates new possibilities to control access to information. A central feature of information services of various sorts, including databases, premium rate services and Videotex, is the simultaneous restricting, and the subsequent supply of formalised information, as a commodity. To direct information through a distinct communication technology, implies increased possibility to control the dissemination of information through technological access mechanisms such as pass-words and user identification. In bulletin board systems (BBS) and computer conferences for instance, certain identities are given access to a communication network – identities that for some personal or professional reason constitute a group of relevant knowledge for all involved. We could call this group a 'team of particular others'.

The creating of such boundaries transforms the context into a back stage for the members, separated from the front stage of the larger 'masses' and audiences they belong to. For instance, a communication network among the division managers within a firm, makes the manager group into a back stage for coordinating and consolidating positions, in relation to the other employers. In this case, a collective, common frontstage action towards the employees (for instance in a conflict over wages) requires a sheltered backstage for mutual 'rehearsal' of public appearance. The new territory of this team – or rather for their communication – is virtual, mediated by electronic networks. This implies that in contrast to teams in earlier days, communication and place are severed, and the participants no longer have to be located at the same place. The choice or availability of modes of mediation suggest power in presenting degrees of limits and discretion of information and communication. In contrast to mass media, communication technologies obey more effectively the interest in selection of audience and participating agents, hence the orchestrating of discretion and confidentiality. The effective targeting features of electronic mail for instance, make it a suitable media for immediate reaction on incidents in organisations, so that communication may be flexible enough to avoid and anticipate possible conflicts, etc. The back stage teams may be composed by more filtered, dedicated and more closely selected groups. The degree of closeness, however, depends on the particular mode of communication technology.

Another distinction throwing light on virtual teams versus the contextualization of electronic mass media, is the one between category and network (CATNET), elaborated by Harrison White (Calhoun, 1995:220). *Category* distinguishes out a group of people by their common features. It refers to boundaries which the individuals in a group have in common in contrast to the external world, whether geographic, cultural or otherwise. Category defines the basic conditions for membership in a certain group or movement. It characterises the similarities of the members in a group which distinguishes it from other

groups. Cases in point are members of a local or national community, subcultures with some common characteristics, etc. *Networks* on the other hand, distinguish out a particular group of individuals among a social whole by the social relations *between* certain individuals. The network aspect refers to the density, durability and multiplicity of social ties irrespective of geography and place.

In order to see the features of different mediation processes and of mediated integration, we can connect this typology to media technologies. Television and radio establish cultural communities by exposing their common features to others. Mass media enhance social change by visualising living conditions, for certain social groups who then become defined as a *category*, like the poor, women, gays, members of a particular community, etc. Television in particular, visualises common characteristics of certain individuals and as such defines them or confirms the definition of them as a social group. Compared to the category-making of the mass media, communication technologies like telephony and computer-mediated communication mediate *networks*. A set of telephone calls or electronic mail sessions do not expose or demonstrate in public common features or similar characteristics that would construct them socially as a group. Rather, they define groups through their actual mediating of social relationships. The characteristics of the group would appear through the variability, durability, regularity and density of the interaction. Somewhat crudely then, we may say that while the mass media mediate contexts as *categories*, communication technologies mediate contexts as *networks*.

The Interplay Between Locale and Virtual Context

The phenomenon of virtual context, however, does not exclude the fact that the two or more locales involved may diverge radically from each other in various ways. This diversion may be of vital cultural significance. Contexts are always located in larger structures of class and other forms of differentiation. In specific situations agents draw upon different forms of capital to pursue their aims (Bourdieu, 1992; Thompson, 1990:148). They also draw upon them in practices like selecting means and objects to which other practices are connected. Certainly, to purchase a personal computer and a modem, for example, requires the financial possibility to do so. Of more recent importance is the fact that education leads to certain work positions in which home work or teleworking is possible and positively sanctioned. As prices of hardware, software and telecommunication traffic decrease, cultural capital of one's relational position into networks counts more. Historically, one may say that dual and virtual contexts are products of a modern development of a splitting of locales and re-embedding of their communicative intent in extended time-space. Virtual contexts are elements in the larger tendencies of differentiation and reunification that is said to be the crux of modernity (Giddens, 1990:18-19).

In relation to contextualization, this distancing means that virtual contexts may have impact on locale-based social interaction. New media communication may provoke or

change conduct on the parts involved which may have consequences for the nature of interaction at the locales where the communicating agents are situated. Often, the involvement in mediated communication may be followed by discursive elaboration among the members of the household or friends, fellow students, etc. The meanings of virtual contexts feed into locales and become topics for further discussion. Mediated communication between specific individuals may acquire additional audience of secondary participants in some form, both face-to-face and through mediated communication. Often, a telephone conversation starts off new conversations in the locale and gives rise to further telephone conversations and thus generates both social interaction in one locale, as well as new virtual events. The influence is also reversal. The locales, even if they are relatively detached from the communication process, may constrain or in other ways modify the communication. For instance, a bureaucrat at work who receives a telephone call from her husband at home may feel inhibited from speaking naturally (intimate, private). This is to a large extent due to the different ideals of rationality and value which operate in bureaucracies versus in the private home.

In the virtual context of telephony, this may create tensions. In the private sphere of the household, there is a constant interplay between locale and the virtual context. Also, in the household, the intersection of the locale and the virtual contexts may cause disturbance and confusion. To be sure, a mutual relationship between technology-mediated action and locales does not entail a harmonious relationship. Locales are constructed in ways which may contradict mediated practices. This is evident in households where the children's on-line involvement in sub-cultural 'hacker' environments are in conflict with the parent's conceptions of child-rearing. Also, at some work-places private phone calls are negatively sanctioned. A third example is that to receive tele-marketing messages or requests concerning polls through the phone or telefax is often seen as invading or disturbing privacy. Similarly, television has for many years caused considerable domestic conflict, generational and otherwise. Other new functions like Caller-ID may also cause sudden changes of social interaction hitherto unknown (Dutton, 1992). Such conflicts are grounded in both cultural, economic and symbolic arguments. As new communication technologies enter the household, a number of disturbances may appear, suggesting that valuations of the domestic context will be affected by the extended function of the household as a social context for communication technologies as both communication modes and symbolic objects. As locale, it also becomes the locus of overlapping dual and virtual contexts.

Collisions between communication and locale are however negotiated in various ways. Through the localisation of terminals for instance, the use of new media is restricted to particular sub-locales, within the locale of the home. The telephone is placed where one can speak uninterrupted (from the 'back stage') and without being overheard. The computer is placed in the study, to isolate technology-mediated action from intradomestic activities. Also, restrictions on the time and duration can be settled both to limit communication costs and to restrict technology-mediated action from intruding domestic interaction. Thus, technology-mediated action may also be 'schedu-

led', as is electronic mass communication. Yet in this case, the scheduling is for the most part carried out according to domestic temporal and spatial rules and not according to system-schedules and definitions of 'prime-time', etc. Incoming telephone calls, are, if not controlled temporally (with for instance telephone answering machines), an intervention (so far, a relatively accepted) into the rhythms and routines of domestic life.

As argued above, the performance of agents engaged in a telephone call is different from having a conversation through a videophone. Through the mutual relationship between the agents and the new medium, boundaries move and new segregation takes place. On the one hand, the virtual context is strengthened by the use of videophones, since live images of the agents appear to both, in addition to the sound of their talk. On the other hand, however, images on a screen make the conversation partner more accessible to others in the same room. In addition, if sound is heard loud (as is an option of most videophone systems), the third person becomes ever more integrated into the virtual communication process. This means that the communicating agent loses some of the possibility to keep their back stage separate from the communicating partner. This loss of privacy entails that some of the ability of to play out front stage roles becomes handicapped. In short, the agent cannot differentiate clearly between front stage and back stage, which may hinder free, independent role performance. Put differently; the personality of the performer gets more involved and so, following Richard Sennet's argument, ruins the distance that conditions autonomous communication (Sennet, 1974:294-340). Naturally, the conversation partners as well as others in their mutual places/locales tend to modify their behaviour and their agenda of the conversation. In this case, the communication seems to become more 'public'.

To sustain privacy of communication, one may choose to turn off the image and reduce the volume, which of course also may serve as a clear signal towards others. The manipulation of image and volume may create an interplay and interweaving of frontstage and backstage performance, according to the nature and purpose of the communication process. In this case, the backstage transforms from a stable place of rehearsal and recuperation, to a flexible, manipulatable resource for front stage communication.

Another and less flexible way to solve this problem of 'privacy' is to place the videophone in a private 'booth' or in a room for itself, constituting a new, segregated communication locale within the larger domestic setting. In both cases, the boundary between backstage and frontstage is kept, however in a less rigid fashion. The boundaries change according to the desired consistency between communication and context, on the part of the communicating agent. However unintended, this is likely to influence the communication in itself. For example, if one chooses to expand the backstage space at the expense of the frontstage, as an everyday rule, Meyrowitz suggests generally, the front stage conversation may become more formal (Meyrowitz, 1986:47). This is because the agent becomes adjusted to privacy and to a withdrawn position, and consequently less used to 'semi-public' exposure.

Also, the distinct separateness of locale and virtual context may enable communicating agents to simulate locales in their presentation of their self in the virtual context. One of the most central assumptions in Goffman (1959), is that when an individual appears before others, the individual will have a wide range of motives for trying to control their impression of the situation. The telephone and other communication technologies give improved possibilities to such control. One can pretend to be alone when one has company, or 'simulate' to be at a different place than one actually is. The distinct features of mediation allow the agents to control information or reformulate it in a more 'convenient' version. (A contrary tendency can be seen in the public use of cellular telephones, for instance at street corners or conference halls. Here, the deception works the other way round: the communication in the virtual context is intended to impress people in the locale.)

Access to information beyond particular locales means that one can enter into contact with persons of authority. In computer conferencing in graduate research education for instance, one may interact with leading figures in the discipline, perhaps easier than students at the same department as the professor. Just as the telephone made it possible for people in the periphery to reach national authorities, electronic communication changes established accessibility patterns. This, however, may certainly also create barriers to communication.

Conclusion

Material conditions always enter into fields of practices in constraining and enabling ways and participate in the constitution and reproduction of *contexts of interaction*. Increasingly, encounters seem to be differentiated in space and time, to include rooms, buildings, cities or nations, nights, weeks and years. Locales, regardless of scale, may be coupled so that social interaction include both face-to-face encounters and interaction between actors of groups temporally or spatially distant. This is precisely what increasingly takes place, and casts doubt on conventional terms like 'context', 'place' and 'interaction'. To be sure, it forces us to recognise that the materiality is no longer merely external environments for interaction, but are embedded into it.

I have argued that communication technologies, unlike the mass media, *combine the situations of the production of the conversation, with the conversation itself*.

Unlike the space of print, radio and television, the virtual contexts of 'cyberspace' consist of heterogeneous, isolated, selective and distinct stages of meaning-constitution. While

mass media enhance homogeneity, incapable of adapting to social life as demarcated stages and segments, communication technologies enhance heterogeneity and relatively closed communication environments. While the linear space of mass media ignore memberships in social groups, the significance of social status, etc., communication technologies enhance such criteria.

While both communication technologies and mass media dissociate space from place and so transcend the limits of locales, communication technologies do not blur differences between social groups to the same extent. Rather, they enforce existing identities like the private person or the professional, and they create new roles in stimulating specialised communication. For example, in frequent telephone contact with friends, one enforces one's identity as a member of a small network of people, as distinct to be a member of the larger audience or public. Also, various forms of computer communication give opportunities to engage in discussions and communities constructed through nothing else than common interests, stimulating a broader range of roles and communicative activities, including a broader variation in language, rituals, habits and competence.

In communication technologies such as the telephone, computer and video communication, the content is uniquely constructed by the agents in particular, evanescent contexts. The openness of the medium is greater than for television and radio, as the telephone or the computer gives 'access' to unlimited dialogical constellations once gathered and mastered. They provide 'talk', rather than well-defined agendas, and may in the long run adapt well to the structure of everyday interaction. In relation to the day-to-day reproduction of social context, the telephone for example, plays an important role because it is grounded in action and the regulative competence of conversations in *virtual co-presence*, beyond what is mediated by mass communication and interpersonal communication in the locale. Telephone use in everyday life extends and modifies contexts in space (and to some degree in time) without necessarily involving more individuals than in direct interpersonal communication. The telephone may help to co-ordinate family life and allows for more mobility in daily life. It may also enable contact with other family members or friends outside the household, and in some sense including them in the domestic atmosphere. While the telephone serves as an 'extension', of domestic contexts, however, it seems more significant that it increases the *density* and *frequency* of day-to-day personal networks. It not so much includes other people as much as reproduces established relations.

Note

1. The observations on the telephone are in part drawn from Rasmussen (1989b; 1990a and 1991). Contextual differences between electronic mass media and communication technologies are discussed by Meyerowitz, (1986) and Thompson (1990). I elaborate further on these below.

References

- Ang, Ien (1991) *Desperately Seeking the Audience*. London: Routledge.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society – Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Beck, Ulrich, Giddens, Anthony, and Lash, Scott (1994) *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, Peter and Luckmann, Thomas (1967) *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.
- Blumer, Herbert (1969) *Symbolic Interactionism – Perspective and Method*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Bourdieu, Pierre and Coleman, James S. (eds.) (1991) *Social Theory for a Changing Society*. Boulder: Westview Press.
- Bourdieu, Pierre (1993) *The Field of Cultural Production*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre and Wacquant, Loïc J. D. (1992) *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Breton, Philippe (1990) *La tribu informatique. Enquête sur une passion moderne*. Paris: Éditions Métailé.
- Calhoun Craig (1986) 'Computer Technology, Large-scale Social Integration and the Local Community', *Urban Affairs Quarterly*, 22 (2): 329-349.
- Calhoun Craig (1988) 'Populist Politics, Communications Media and Large scale Societal Integration', *Sociological Theory*, 6(2): 219-241.
- Calhoun Craig (1991) 'Indirect Relationships and Imagined Communities: Large-scale Social Integration and the Transformation of Everyday Life', pp. 95-120 in Bourdieu, Pierre and Coleman, James S. (eds.), *Social Theory for a Changing Society*. New York: Westview Press/Russell Sage Foundation.
- Calhoun Craig (1992a) 'The infrastructure of Modernity: Indirect Relationships, Information Technology, and Social Integration', pp. 205-236 in Haferkamp H. and Smelser, N. (eds.), *Social Change and Modernity*. Berkeley: University of California Press.
- Calhoun, Craig (1995) *Critical Social Theory*. Oxford: Blackwell.
- Certeau, Michel de (1984) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: The University of California Press.
- Cohen, Ira J. (1989) *Structuration Theory. Anthony Giddens and the Constitution of Social Life*. New York: St. Martins Press.
- Cooley, Charles H. (1956) *Social Organization*. New York: The Free Press (first published 1909).
- Crowley, David and Mitchell, David (eds.) (1994) *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press.
- Dutton, William (1992) 'The social impact of emerging telephone services', *Telecommunications Policy*, July: 337-87.
- Feenberg, Andrew (1991) *Critical Theory of Technology*. Oxford: Oxford University Press.
- Feenberg, Andrew (1992) 'Subversive Rationalization: Technology, Power and Democracy', *Inquiry*, 35(3/4): 301-323.
- Feenberg, Andrew (1993) 'The Technocracy Thesis Revisited: On the Critique of Power', Unpublished paper: Philosophy Dept., San Diego State University.
- Fischer, Claude S. (1992) *America Calling. A social History of the Telephone to 1940*. Berkeley: University of California Press.
- Giddens, Anthony (1982) *Profiles and Critiques in Social Theory*. London: Macmillan.
- Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1987) *Social Theory and Modern Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, Erving (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday.
- Goffman, Erving (1961) *Encounters. Two Studies in the Sociology of Interaction*. Indianapolis: Bobbs-Merrill Ed.
- Goffman, Erving (1970) *Strategic Interaction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Gullestad, Marianne (1989) *Kultur og hverdagsliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hägerstrand, Torsten (1986) 'Decentralization and Radio Broadcasting: On the 'Possibility Space' of a Communication Technology', *European Journal of Communication*, 1(1): 7-27.
- Hartley, Peter (1993) *Interpersonal Communication*. London: Routledge.
- Ihde, Don (1990) *Technology and the Lifeworld. From Garden to Earth*. Bloomington: Indiana University Press.
- Jones, Steven G. (1995) *Cybersociety. Computer-mediated Communication and Community*. Thousand Oaks: Sage.
- Landow, George P. (1992) *Hypertext: The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Luckmann, Thomas (ed.) (1978) *Phenomenology and Sociology*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Martin, Michèle (1992) 'Hello, Central?' *Gender, Technology, and Culture in the Formation of Telephone Systems*. Montreal/Kingston: McGill-Queen's University Press.
- Marvin, Carolyn (1988) *When Old Technologies Were New*. Oxford: Oxford University Press.
- McLuhan, Marshall (1964) *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw-Hill.
- Mead, George Herbert (1962) *Mind, Self & Society* (C.W. Morris ed.) Chicago: The University of Chicago Press.
- Meyrowitz, Joshua (1986) *No Sense of Place. The Impact of Electronic Media on Social Behaviour*. New York: Oxford University Press.
- Meyrowitz, Joshua (1994) 'Medium Theory', pp. 50-78 in Crowley, David and Mitchell, David *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press.
- Miles, Ian (1988) *Home Informatics: Information Technology and the Transformation of Everyday Life*. London: Pinter.
- Miller, Daniel (1987) *Material Culture and Mass Consumption*. Oxford: Basil Blackwell.
- Morley, David and Silverstone, Roger (1990) 'Domestic Communication – Technologies and Meanings', *Media, Culture and Society*, 12(1): 31-57.
- Murdock, Graham, Paul Hartmann and Peggy Gray (1992) 'Contextualising home computing: resources and practices', pp. 146-163 in Silverstone, Roger and Hirsch, Eric (eds.), *Consuming Technologies. Media and Information in Domestic Spaces*. London: Routledge.
- Pinaud, Christian (1985) *Entre nous, les téléphones. Vers une sociologie de la télécommunication*. Paris: Insep éditions.

- Rasmussen, Terje (1989b) 'Telefonen i hverdagslivet I; Abonnement og fordeling [The telephone in everyday life. Subscription and distribution] Research report, *Norwegian Telecom Research*, TFR/45.
- Rasmussen, Terje (1990a) Telefonen i hverdagslivet II; Telefonbruk [The telephone in everyday life – use] Research report, *Norwegian Telecom Research*, TFR/40.
- Rasmussen, Terje (1990b) 'Det sosiale og det tekniske bånd' [The social and the technical bond] *Nytt Norsk Tidsskrift*, 4.
- Rasmussen, Terje. (1990c) 'Consumer technology and the Art of Targeting', Research document, *Norwegian Telecom Research*, TFN/37.
- Rasmussen, Terje (1991) 'Hverdagslivets telematikk', pp. 103-130 in Mathisen, K. O., Rasmussen, T., Tetzschner, S. von (eds.) *Nye nettverk Telekommunikasjon i samfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- Rasmussen, Terje (1993a) 'Synsmåten. Et bidrag til persepsjonens historie', pp. 215-259 in Rasmussen, Terje and Sjøby, Morten (eds.) *Kulturens digitale felt. Essays om informasjonsteknologiens betydning*. Oslo: Aventura.
- Rasmussen, Terje (1993b) 'Hypertext reading as practical action – notes on technology, objectivation and knowledge', *Teletronikk*, 89(4): 37-59.
- Rasmussen Terje et. al (1993c) 'PROFF: Computer-mediated communication in Nordic research education: A social feasibility study', Research report, Norwegian Telecom Research. TFR/7.
- Rasmussen, Terje (1995) *Moderne maskiner. Teknologi og samfunns-teori*. Oslo: Pax forlag.
- Schutz, Alfred and Luckmann, Thomas (1976) *The Structures of the Lifeworld*. London: Longman.
- Schutz, Alfred (1978a) 'Phenomenology and the Social Sciences', in Luckmann, T. (ed.) *Phenomenology and Sociology*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Sennet, Richard (1974) *The Fall of Public Man*. New York: Norton.
- Silverstone, Roger (1989) 'Let us Return to the Murmuring of Everyday Practices: A Note on Michel de Certeau, Television and Everyday Life', *Theory, Culture and Society*, 6: 77-94.
- Silverstone, Roger (1991a) 'Television Rhetoric, and the Return of the Unconscious in Secondary Oral Culture', pp. 147-160 in Gronbeck Bruce E., Farrel, Thomas J. and Soukup, Paul A. (eds.), *Media, Consciousness and Culture. Explorations of Walter Ong's Thought*. Newbury Park: Sage.
- Silverstone, Roger (1991b) 'From Audiences to Consumers: The Household and the Consumption of Communication and Information Technologies', *European Journal of Communication*, 6: 135-154.
- Silverstone, Roger, Eric Hirsch and David Morley (1992) 'Information and Communication Technologies and the Moral Economy of the Household', pp. 15-32 in Silverstone, Roger and Hirsch Eric (eds.) *Consuming Technologies. Media and Information in Domestic Spaces*. London: Routledge.
- Silverstone, Roger (1993) 'Time, Information and Communication Technologies and the Household', *Time and Society*, Vol. 2(3): 283-311.
- Silverstone, Roger (1994a) 'Television, ontological security and the transitional object', *Media, Culture & Society*, 15(4): 573-99.
- Silverstone, Roger (1994b) *Television and Everyday Life*. London: Routledge.
- Thompson, John B. (1990) *Ideology and Modern Culture. Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, John B. (1994) 'Social Theory and the Media', pp. 27-50 in Crowley, David and Mitchell, David *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press.
- Woodward, Wayne (1993) 'Toward a Normative-Contextualist Theory of Technology. *Critical Studies in Mass Communication*, 10: 158-178.

Cybersounds://mening/identitet

JOHAN FORNÄS

Allt verkade först så magiskt nytt och spännande med datornätet. En massa förut okända engelska ord kom i svang, som bar på föreställningar om en hittills oanad resurs för kroppslös kommunikation och en framtid där allt plötsligt vore möjligt. Redan ett par år senare känns allt detta lite utnött, och kritiken mot denna jargong har växt. Gamla maktmönster och frihetsbegränsningar tycks kvarstå, och när man väl haft sitt modem ett tag är det t.o.m. svårt att i vardagens enformiga harvande ens riktigt minnas den där utopiska gnistan som först var så lockande. Jag vill bidra till denna avmystifiering genom att knyta tillbaka de nya maskinerna till den etablerade medievärlden och väva in cybermetaforiken i tidigare kulturteoretiska traditioner. Syftet är dock inte att platt reducera det nya till det gamla utan tvärtom att bevara den kreativa impulsen och göra datordiskurserna mer kunskapsproduktiva genom att låta dem inspirera till att uppmärksamma kommunikationsaspekter som tidigare underbelysts i medieforskningen, men som de nya digitala medienätverken riktat strålkastarna mot.¹

Själv har jag gått in i denna problematik från två skilda håll. Som de flesta akademiker har jag använt datorn först som skriv- och räknemaskin, och sedan vartefter invigts i allt fler av dess potentialer som databas, kontaktlänk och leksak. Den andra ingången är mer originell, och började när jag i en japansk restaurangs källarbar för första gången upplevde karaoke. Den upplevelsen reste frågor om hur interaktiviteten i olika former av mediebruk alltid innebär ett medskapande av både mening, erfarenheter, subjektivitet, identiteter, relationer och symboliska uttryck. Karaoke är en sällan uppmärksammas digital kulturform, men den är ett tydligt exempel på processer som försiggår såväl i datorsammanhangen som i betydligt äldre och tekniskt enklare medietyper.

<1://nytt/nedärvt>

Nya medieformer landar oftast i virvlar av förenklande och ömsesidigt spegelvända utopier och dystopier, som ytterst bygger på de förhoppningar och frustrationer som utvecklats kring tidigare kommunikationsformer. Därför är också många nya medier mindre revolutionerande än vad de först utgör sig för att vara. Det har gällt telegrafan och telefonen, filmen och

fonogrammen, radion och televisionen, och det gäller i hög grad de digitala kommunikationsmedierna (eller med en sämre men vida spridd term: informationsteknologi – ”IT”). Dessa är inte fullt så unikt annorlunda som man ofta på gott och ont antar. Med ”på gott och ont” menar jag då två saker. Dels kan det ibland vara nyttigt att överdriva för att genom tillspetsande polarisering få syn på viktiga tendenser, men sådana överdrifter kan i nästa stund fungera farligt förblindande. Dels handlar det om ambivalenta reaktioner som pendlar mellan utopiska och dystopiska ytterligheter, men där både optimisterna och pessimisterna uppförstorar det nys nyhet.

Omfattande diskussioner har förts om hur nyare digitala kommunikationsmedier har revolutionerat den moderna kulturen och vardagslivet. De har setts som emblematiska för ett framväxande informationssamhälle där nya regler för kunskap, konst, etik, kärlek och makt kommer att gälla. Denna allmänna IT-debatt flankeras av en forskning som ibland tecknar ungefär lika luftigt svepande linjer och ibland tvärtom vägrar lyfta från det renodlat tekniskt-praktiska kunskapsintresset. Ett kulturperspektiv på kommunikation innebär konkreta kvalitativa studier som tolkar motsägelsefyllda fenomen och samtidigt genomför en kritisk omprövning av vissa traditionella begrepp och distinktioner i såväl medie- som IT-forskningen: medium, massmedium, kommunikation, information, meddelande, text, verk, mening, interaktivitet, cyberrymd, virtuell verklighet och virtuell gemenskap.

Alla medier är exempelvis alltid i någon mån ”interaktiva”, i det att de inbjuder användare till aktivitet som innebär en interaktion dels mellan mediet och dess användare och dels mellan de olika människor som binds samman genom kommunikationsteknikens mediering. Interaktiviteten har en aspekt som rör en serie val – av varor, kanaler, program, genrer, texter, tidpunkter, platser och receptionssätt. Den tar vidare formen av ett medskapande – av kunskaper, mening, upplevelser, inbördes sociala relationer, men även av nya kulturella uttryck i de egna ord, bilder, gester eller musik som inspireras av mediebruket. Och den gäller därtill konkreta intersubjektiva interaktioner – utvecklingen av tolkningsgemenskaper och andra typer av ömsesidiga relationer med andra mediebrukare. Man kan modifiera de medieuttryck man möter genom att utnyttja tekniska verktyg (såsom kanalväljare eller volymkontroller), och man måste själv aktivt delta i det (samtidigt rekonstruerande och innovativa) skapande av betydelsesammanhang, identiteter och intersubjektiva relationer som är kommuni-

JMK, Stockholms universitet, Box 27861, S-115 93 Stockholm/
Tema K, Linköpings universitet, S-581 83 Linköping

tionens och de kulturella praktikernas primära (om än inte enda) mål.

När man talar om ”interaktiva medier” tänker man oftast på de nyare, oftast audiovisuella och digitala tekniker som förhöjer interaktiviteten genom att göra mottagarnas respons och aktiva medverkan i själva medietextens (i ordets vida mening) utformning till en explicit huvudsak och medvetet bygger in redskap för att underlätta denna. Varje bok eller musikstycke uppfattas lite olika av varje enskild läsare/lyssnare i varje specifik situation, men de flesta tänker ändå på dessa texter som i sig givna enheter, där receptionen uppfattas som en rekonstruktion av dessa verk snarare än som det medskapande den på många sätt egentligen är. Men när det gäller karaoke, mer avancerade dataspel eller TV-program där tittarna bjuds att telefonledes gripa in i det utsända skeendet är användarna (publiken) även integrerade i produktionen av den slutliga realiseringen av den materiella texten som sådan. Hela ”cyber”-metaforiken betonar ju styrandet och pekar alltså ut interaktiviteten: användarnas ökade chanser att gripa in i och omforma eller rentav medskapa de medierade texter som hämtas hem utifrån.

Även sådan intensifierad interaktivitet är långtifrån ny. En gammaldags målarbok med fält att fylla i och ett vanligt sånghäfte är interaktiva i denna mer omedelbara mening: brukarens aktivitet behövs för att förverkliga dem inte bara som meningsvävar utan också som materiella verk. Dessutom ligger denna intensifierade interaktivitet egentligen inte hos medietekniken utan i människors sätt att använda den. ”Interaktiva medier” handlar därför endast om medier som *i ovanligt hög grad och i en viss samhällelig kontext* inbjuder brukarna till medskapande av såväl texter (i vid mening) som inbördes relationer. Under senare decennier har några sådana betonat interaktiva medietekniker uppmärksammats, främst då kring Internet och datorer.

Alla medier och alla typer av symboliska uttryck erbjuder imaginerade rum eller ”virtuella verkligheter” att kliva in i, i det att de såsom symbolstrukturer ingående i intersubjektiva tolkningsgemenskaper pekar utanför sig själva och konstruerar både kognitiva och emotiva, inre och yttre världar som erbjuder användarna utvidgande upplevelserum. Tänk bara på den hela värld som vilken roman som helst låter läsarna konstruera och för en tid ”leva sig in i”. Den diktade världen är i grunden varken mer eller mindre virtuell än det rum ett dataspel låter sina användare uppleva. Om man med virtualitetsbegreppet avser en högre grad av immaterialitet kan man fråga sig om inte också datorvärldens fantasivärldar har en fullt ut fysiskt påtaglig bas – att elektroner i chips inte går att tumma på gör dem ju egentligen inte mer virtuella än boksidor eller gramfonskivor; den reella världen består av mycket mer än det ögat kan se eller fingrarna känna. Med ”virtuell” tycks i praktiken ofta bara menas ”datorbaserad”, men associationer i riktning av ”artificiell” eller ”simulerad” (”verklighetsliknande”) finns kvar i bakgrunden, och där finns i så fall ingen skarp gräns gentemot andra kommunikationsformer.² Det meningsskapande tolkningsarbete som varje reception eller användning av en medierad text innefattar handlar om en sorts virtualisering där bokstäver, ljusfläckar eller ljudkonstellationer görs till utgångspunkt för en gemensamt med andra imaginärt nyskapad inre eller snarare ”delad” värld. Vad som är specifikt för de

symboliska universa som just digitala medier möjliggör behöver preciseras betydligt klarare, med hjälp av kulturteoretiskt reflekterad empirisk grundforskning.

Alla uttolkande användare av kulturella texter av skilda slag utvecklar dessutom tolkningsgemenskaper där de ”samlas på avstånd” och gemensamt delar vissa verk, medieutbud, smaker och förståelseformer. Det som i IT-sammanhang kallats virtuella gemenskaper finns på delvis liknande sätt redan bland brevskrivare och tidningsläsare, bokälskare och popfans – även om det givetvis också finns tydliga skillnader mellan dessa. Att gemenskaper inte förutsätter fysisk samnärvaro har man vetat i många århundraden – exempelvis byggde den tidiga borgerliga offentligheten inte bara på salongskulturen utan även på tidningspressen och bokmarknaden.³ Och man kan därtill fråga sig om inte sådana spridda gemenskaper är lika reella som de som råkar befinna sig i samma rum, vilket i så fall åter ifrågasätter termen ”virtuell”. Ny teknologi har bidragit med mer vidsträckta, intensiva, effektiva och snabba möjligheter för detta, men i alla de olika kommunikationsformer som digitala tekniker erbjuder finns också åtskilligt som anknyter till äldre traditioner. Samtidsliga privata samtal görs även via telefon, offentliga mötesplatser fanns på heta linjen, dialoger utsträckta över tid även i brevväxling eller i tidningars debatt- och insändarspalter, och mer receptionsorienterade gemenskaper bildas runt alla kulturgener. Det nya är snarast omfånget, snabbheten och den breda kombinatoriken av alla dessa kommunikationsmöjligheter inom samma teknologiska apparatur, snarare än någon enskild interaktionsform för sig. Det behöver mer noga preciseras vari det nya består i förhållande till de äldre medieringsteknikerna, eftersom många alltför svepande beskrivningar missar såväl att precisera vari dess nyhet består som att fånga dess komplexa samspel med parallellt kvarlevande äldre former. Exempelvis är kanske ”samtidlig offentlig skriftväxling” ett nyare fenomen, men det återstår då att visa mer exakt vad det betyder i relation till de äldre formerna för annan skriftväxling, offentlig diskussion, samtidsligt medierade samtal m.m., utan att utmåla samtidsligheten, offentligheten eller skriftligheten var för sig som något IT-specifikt.

Intressant är också att granska de särskilda gemenskaper som uppstår runt dessa medier. Vissa påminner de om alternativa offentligheter med egna kommunikativa nätverk vid sidan av mer etablerade massmedier och mötesformer. Andra liknar snarare del- eller subkulturer, med gemensamma stildrag och smaker. Några grupperingar av hackers kan rentav anta formen av mer eller mindre motkulturella rörelser. Men långt de flesta torde vara betydligt lösare sammanhållna nätverk som i många avseenden liknar dem som ibland uppstår bland fans eller vanliga konsumenter av generer inom andra medieformer.

Människokroppars sinnen, uttryck och inbördes samspel i konkreta fysiska rum förblir en fundamental bas även för den medierade kommunikationen.⁴ Genom ansikte, röst, blickar, mimik, gester, hållning, muskulatur, hud, frisy, smycken och kläder gör vi oss synliga för andra. Med samverkande sinnen uppfattar vi hur andra gensvarar oss, och med ljud, rörelser och lukter sträcker vi oss mot dem vi möter. Med hjälp av redskap och teknologiska apparater kan vi nå längre bort, men kroppen förblir det första och sista steget i all kommunikation.

Det påstås ibland att de digitala näten befriat dialogerna från kroppsboundhetens bojar. Men de digitala näten frigör sig inte från människokroppen utan förblir beroende av den såväl praktiskt som i sin språkliga metaforik. Där konstrueras "mentala kroppar" och "skrivna röster" – kommunikationen kräver ett slags "förkroppsligande" av meningsskapandets interagerande subjekt. Digital kommunikation tematiserar ständigt på nytt just den fysiskt sinnliga kropp som annars så ofta påstås vara eliminerad i cyberspace. Utan kropp når man inte ens fram till datorns tangentbord, skärmen måste ses av levande ögon, och den virtuella värld som skapas i cyberrymden förblir bunden till kroppsliga metaforer om den alls ska bli begriplig och användbar för oss: även en cyborg ges lemmar och sinnesorgan. Detsamma gäller också ljudvärlden: även syntetisk datormusik inkorporerar nästan alltid dels mänskliga stämmor som förblir igenkännbara som individuella röster, även om de kan vara kraftigt elektroniskt bearbetade och trots att denna bearbetning mycket väl skulle kunna förvandla dem till något helt annat, och dels instrumentala stämmor som likaledes förblir identifierbara som liknande välbekanta IRL-instrument, hur lätt det än vore att göra syntljuden helt annorlunda. Så starkt förblir kommunikationens kroppsberoende, på alla plan.⁵

Interaktivitet, cyberspace, virtuella verkligheter och gemenskaper är inte framsprungna ur intet. På väsentliga punkter finns det en lång tradition av föregångare såväl till dessa kommunikationsfenomen som till de teorier med vilka de beskrivits. De är blandningar av nytt och nedärvt, som inbjuder till att dra lärdom av och utveckla äldre kulturteorier hellre än att kasta dem åt sidan. Alltför mycket av den trendiga IT-jargongen uppfinnar hjulet på nytt i tron att det aldrig gjorts förut, och riskerar därigenom tvärt emot sina intentioner att återskapa gamla missvisande metaforer och självmotsägande oklarheter. Djupare kulturteoretiska insikter skulle kunna hjälpa till att komma förbi den tendens till banalisering som uppstått, och där de i sig nyttiga tvärvetenskapliga öppningarna också innebär vissa ytlighetsrisker. Hermeneutiskt orienterad receptionsforskning har sedan länge utformat teorier om hur läsare, lyssnare och tittare genom en "försvinnandets akt" (Tania Modleski) går in i de använda texternas meningsvävar, fyller ut dess öppna "hål" (Wolfgang Iser), konstruerar "virtual space" och "virtual time" (Susanne K. Langer) och inom bestämda "tolkningsgemenskaper" (Stanley Fish och Janice Radway) skapar ny mening.⁶

IT-debattens blandning av naiva utopier och enögda dystopier har haft en tendens att glömma bort hur de nya kommunikationsmedlen knyter an till och bygger vidare på konventioner inom äldre konstarter och medier. Ett rikare utbyte med sentida kulturteorier (t.ex. cultural studies, subjektsteori, hermeneutik, semiotik och diskursteori) vore därför välkommet, till bägge sidors fördel. Inte minst för att motverka de naiva föreställningar som frodas om gränslös omedelbarhet och omedierad gemenskap i cyberspace, och som totalt tycks ha fallit offer för längtan att upphäva de nödvändiga symboliska förmedlingar som all kommunikation och allt språkbruk måste ta omvägen igenom, i form av tolkningskonventioner, genrekännedom och alla andra förkunskaper som t.o.m. det synbarligen enklaste samtal eller bildpekande förutsätter, och där en-

bart vanan vid mediet och hemmahörigheten i kulturen kan låta oss inbilla oss sker helt naturligt. Men IT har trots allt även inspirerat till nya begrepp och modeller för kommunikation, vilka kastar ljus över hittills underutforskade aspekter av kultur och medierad kommunikation, och som därför kan hjälpa till att vidareutveckla tidigare teorier på området.

<2://kultur/kommunikation>

Kulturorienterade studier av datormedierad kommunikation har framtiden för sig. I det förflutna har deras potentialer i vart fall ännu bara antytts.⁷ De inbjuder till självkritisk revision av såväl mycket av IT-forskningen (och -debatten) som många dominerande medieforskningsparadigm. Medierad kommunikation handlar inte bara om komplexa tekniker för överförande av färdigpaketerade meningsinnehåll från sändare till mottagare, utan minst lika mycket om sociala interaktioner där människor samlas runt meningsinbjudande texter för att utveckla förståelse, upplevelser och gemenskaper. Kulturperspektivet implicerar en viss kritik av mekanistiska och teknokratiska uppfattningar av kommunikation som linjär informationsöverföring där förpackade budskap transporteras till sina destinationer. Medieanvändare är alltid mer kreativt aktiva än så i sin "reception" som snarast är ett rituellt och intersubjektivt skapande av såväl mening som identitet och gemenskaper. Karaokebaren är där ett föredömligt tydligt exempel: sångaren medskapar med sin rösts uttryck och sin kropps gester låtens betydelselager, får genom rollspelet ett nytt perspektiv på sin egen identitet och binder samman de närvarande i en gemensam upplevelse.

Det är dock intressant att se att även just de begrepp som ofta starkast förknippats med den allt oftare problematiserade transmissionskedjemetaforiken i själva verket har andra meningspotentialer som kan återerövas. "Kommunikation" (communicatio; jfr även nattvardens kommunion) är ett intersubjektivt delande som inte behöver göra deltagarna lika men som förenar dem i en tolkningsgemenskap. Ett "medium" betyder något som är i mitten och förmedlar eller medierar mellan (minst) två subjekt, poler eller världar. Det är därigenom visserligen en sorts budbärare från A till B, men lika mycket en ömsesidigt gemenskapande länk dem emellan. Ett "meddelande" är något man delar med andra och inte bara något som transporteras från sändare till mottagare. "In-formation" har att göra med att ge form åt något i en aktiv process som inte borde reduceras till enkelriktad kunskapsöverföring. Mycket mer än kognitiva faktakunskaper överförs (däribland estetiska och expressiva uttryck), det som förmedlas och görs gemensamt är aldrig ett färdigpaketerat innehåll utan utvecklas i en oavslutad användnings- och tolkningsprocess, och överföringarna löper kors och tvärs mellan individer och grupper (snarare än från sändare till mottagare).

Här kan inspiration hämtas från den växande internationella traditionen av "cultural studies", som sätter skapandet av mening, identiteter, relationer och egna symboliska uttryck i fokus: Hur används samverkande medieformer ("multi-" och "intermedier") och genrer (intertextualitet) till att skapa mening? Såväl menings- som identitetsskapande sker i generativa möten mellan texter och subjekt i kontexter, och det är dessa

processer som kulturstudier sätter i fokus, med lika tonvikt på mötets alla tre led: subjekten med sina identiteter och inbördes relationer, texterna med sina symboliska uttrycksformer och mediegener, och kontexterna med sina institutionella och sociala ramverk. I varje mediebruk – i varje interaktivt samspel mellan samverkande människor ("subjekt"), symboliska nätverk ("texter", "mjukvara") och förmedlande teknologiska maskin komplex ("medier", "hårdvara"), ett samspel som alltid är inplacerat i en mångfald korsande kontexter (fysiska rum, institutionella sammanhang, sociala relationer och estetiska gener) – produceras såväl intersubjektivt delad mening som kollektiva och individuella identiteter.

Interaktiviteten kring digitala medier ifrågasätter eller rentav omöjliggör många av medieforskningens invanda synsätt. Att tänka i termer av masskommunikation har blivit allt mer obsolet. Visst förekommer massreproduktion i olika hög grad inom olika medieformer, men ska då internet klassificeras ihop med TV och fonogram som ett massmedium eller med brev och telefon som en kommunikationsform på icke-mass-sidan? Definitionssvårigheten uppenbarar likartade glidningar även inom många äldre medieformer.

Kanske kan man tänka sig medier fördelade längs en glidande skala mellan två poler. På ena sidan finns de som mest liknar gamla massmedier och som kan kallas "makro-" eller "mesomedier", d.v.s. mediefenomen där en given "text" produceras av en mer eller mindre kulturindustriell producent och sedan distribueras till ett flertal användare eller konsumenter, som sedan brukar den till att skapa egna tolkningar, upplevelser och även gripa in i texten ifråga och modifiera eller "fullborda" den "interaktivt". Där ingår även nischade produkter som ingår i mer eller mindre alternativa offentlighets-sammanhang. Det kan handla om digitala tidningsliknande publikationer eller cd-romskivor med förprogrammerade spel eller inspelad musik, men med vissa uttalat interaktiva öppningar. På andra sidan ligger kommunikationsformer där inga (semi-)industriellt producerade textinnehåll står i fokus, utan där kommunikatörerna skapar dialoger simultant, som t.ex. i nätens samtalsgrupper (MUDs o.dyl.). Där makromedier aktualiserar frågor om användargrupper, gener och offentligheter fokuserar mikromedier snarare individuella subjekt, enskilda texter och kommunikativa handlingar. Gränserna dem emellan är ju emellertid uppenbart flytande, och på digitalområdet behövs studier ur bägge perspektiven samtidigt för att synliggöra samband, likheter och skillnader mellan de skilda arter av interaktivitet som dessa olika kommunikationsformer möjliggör. IT-kulturforskning kan därmed överbygga gängse tudelningar mellan medieforskning (där populärkulturforskningen växt fram) och dialogorienterade kommunikationsstudier (där studier av både samtal och mycket av IT-forskningen kring spelet mellan människor och teknologier främst hör hemma).

Liknande frågor kan även resas gentemot en alltför strikt uppdelning mellan medierad och "direkt" kommunikation, i en tid då medieringar i vardagslivet uppträder i allt mer sofistikerade och integrerade former. Vad är exempelvis medierat i en karaokebar? Karaokevideon förstås, men hur ser man på den elektroniskt förstärkta och manipulerade sången, eller videobilden av sångaren på en annan skärm – och hur ska man då

klassificera hela företeelsen? I en viss mening är all kommunikation medierad – dels av fysiska teckenbärare i form av artefakter eller åtminstone ljus- eller ljudvågor, dels av de socio-kulturellt konventionsbaserade symbolsystem för språk, musik, bild och andra uttryck som är nödvändiga för att en enskild kommunikativ akt ska fungera. Men med medierad kommunikation avses förstås oftast sådant samspel som tar hjälp av konstruerad apparatur med både tekniska och organisatoriska sidor: medierad är den kommunikation som använder länksystem som är teknologiskt producerade inom ramen för formellt institutionaliserade verksamheter.

Dessutom problematiserar den alltmer uppenbara interaktiviteten skenbart självklara uppsplattningar mellan produktion och reception: de låter sig inte särskiljas skarpt vare sig som kommunikationsmoment, som institutionaliserade praktiktyper eller som forskningsområden. Allt detta har inte bara teoretiska utan även metodologiska konsekvenser. Vilka egenskaper får medieetnografi eller djupintervjuer i dessa nät? Hur avgränsar man t.ex. den text som ska analyseras? De problem som redan uppmärksammats i studier av etermediernas flöden accentueras än mer när det gäller de digitala nätens korsande interaktionsströmmar.

Alla dessa interaktivitetsaspekter har direkta konsekvenser för frågor om demokrati, makt och yttrandefrihet. I vilken grad tillåter nya digitala medier ett aktivt medskapande av flera enskilda individer och sociala grupper i för samhällsutvecklingen centrala grundfrågor? Det gäller givetvis direkta politiska och ekonomiska frågor, men även frågor om demokratiska rättigheter och skyldigheter, etik och moral, normer och ideal, identitetsuppfattningar och kulturella traditioner av vikt för människors välbefinnande och självkänsla? I vilken grad väver de tvärtom in handlande subjekt i förprogrammerade strukturer som blockerar förändringar och befäster etablerade dominanshierarkier?

Kulturstudier av nya medier behövs i två betydelser: som perspektiv och som område. För det första sätter kulturperspektivet meningsskapande och estetiska formaspekter i fokus. Ett växande intresse för kulturaspekter av det moderna samhället har bl.a. betonat frågor om hur identiteter och relationer framställs i olika texter och gener, och hur mening egentligen skapas inom olika tolkningsgemenskaper. Nya digitala medietekniker behöver också belysas ur dessa perspektiv, eftersom t.o.m. en rent praktiskt nyttoanvändning av informationsteknologi förutsätter och aktiverar form- och meningsrelaterade aspekter såsom design och genrekonventioner, identitetspositioner och gemenskapsbildande. En diskursanalys av IT-metamorfen med sina nät, navigering, motorvägar etc. skulle exempelvis kunna upplysa om några intressanta maktrelaterade meningsraster som endast delvis är medvetna för användarna själva.

Sådana kulturstudier förutsätter tvärvetenskapliga samarbeten, där medieforskare inte får isolera sig inom sina egna ämnesmurar utan måste gå ut i nya inter- eller ibland rentav kontradisciplinära samarbeten med etnologer, sociologer, språkvetare och inte minst forskare från de estetiska ämnena, som har utvecklat oersättliga verktyg för att tolka texter i vidaste mening.

<3://nytta/njutning>

Kulturstudier är främst ett perspektiv men kan även peka ut ett område. Nya digitala tekniker betjänar långtifrån bara nyhetsförmedling, studier och arbete, utan har inte minst med lek, estetik, underhållning och populärkultur att göra. Sådana kulturella aktiviteter ses alltför ofta som ett litet specialområde för nöjen och skön konst i marginalen på livets viktigare frågor – ett utsmyckande bihang till de ”verkligt väsentliga” tekniska, ekonomiska, politiska och pedagogiska verksamheterna.

IT-kulturstudier riktar uppmärksamheten mot de allt fler estetiska praktiker där digitala tekniker ingår, och som har en central plats i vardagen och medievärlden – en position som i takt med en fortgående samhällslig ”kulturalisering” successivt förstärkts. IT är inte bara ett arbetsinstrument i storföretag utan också ett ”massmedium” som sammanlänkar och bygger vidare på populärkulturens olika kretslopp. I dessa skenbart lättviktiga kommunikationsinnehåll är lek, njutning och konstnärliga formspråk minst lika centrala som omedelbar nytta för praktisk problemlösning. Estetik och populärkultur uppfattas ofta som perifera hobbyverksamheter, men utgör en stor och betydelsefull sektor även i den digitala medievärlden. Underhållningsutbudet har stor kvantitativ och ekonomisk omfattning, och de spelar en enorm politisk, ideologisk, social och psykologisk roll för samhället och dess individer, genom att leverera verktyg för formerandet och bearbetningen av individuella och kollektiva identiteter, omvärldsförståelse, demokratisk meningsbildning och konflikthantering. Att exempelvis musik blivit en framträdande svensk exportgren, och tillsammans med bilder, filmer och litterära texter inramar stora delar av vardagslivet och i hög grad bidrar till att forma själv- och världsbilder antyder att detta är långt mer centralt än man ofta tror. Den digitala teknologi som används i filmer, etermedier, musik och på nätet är en ekonomisk, politisk och ideologisk faktor av stor betydelse, lika samhällsligt betydelsefull som datorerna inom arbetsliv och pedagogik. Hela IT-utvecklingen har från början styrts lika mycket av faktorer som hör hemma på kulturområdet (exempelvis av stilorienterade och lekfulla ungdomliga subkulturer, estetisk lust och intertextuella genreinflenser från konst, musik och litteratur) som av snävt tekniska, politiska eller ekonomiska imperativ. Människor är både arbetande, lärande, upplevande och lekande.

Nyare medieformer bryter dessutom upp de tidigare relativt fasta gränserna mellan nytta och nöje, arbete och fritid, fakta och fiktion, nyheter och underhållning. Sammansmältningen mellan datateknik, massmedier och populärkultur gör sådana studier oundvikliga. Och hybrida genrer som *faction*, *infotainment* och *edutainment* förenar underhållning med utbildning, politik och arbete, med resultat att politik och arbete estetiseras samtidigt som populärkulturen får allt mer central politisk och ideologisk betydelse i samhället. Uttalade (populär)kulturfenomen är viktiga seismografer för samhällstendenser som ännu bara anas på andra fält, de är viktiga som symptom men också som motiv och drivkrafter för utvecklingen, och därtill som centrala delar av den vardagliga tillvaron för de flesta medborgare, och som verktyg för identitetsskapande. Det finns därför sammantaget många goda skäl att ta sådana uttalat (inte minst populär-) kulturella IT-områden på största allvar.

Begreppet ”text” ska här hela tiden uppfattas mycket brett. Digitala medier är fortfarande i hög grad primärt verbalskriftliga, men orden möter i detta sammanhang flera gränser: gränser för verbaliteten, gränser mellan uttrycksformer och gränser för meningsskapande och tolkning över huvud taget. Tal och skrift tematiserar ständigt ickeverbala aspekter av tillvaron, såsom kroppsligheten. Där framträder språkets yttersta gränser i form av utsägligheter, men också ordens och tolkandets ihärdiga förmåga att ständigt söka inkorporera nya svårfångade ”Andra” i sin egen meningsbaserade symboliska ordning.

Härvid möter de skrivna orden bilden, och de talade orden konfronteras med musik. Tyvärr har de nya IT-forskarna hittills varit lika logo- eller verbocentriska som medieforskarna traditionellt varit. Särskilt försummas musikens roll, som samtidigt lägger till värdefulla nyanser till förståelsen av mänsklig (och tekniskt medierad) kommunikation. Musik hör till de medieinnehåll som är mest spridda och dominerande i moderna samhällen, men samtidigt mest negligerade av medieforskare, kanske på grund av att dess starka emotiva verkan i så hög grad sker på omedvetna plan samtidigt som det utanför en snäv specialistkrets saknas någorlunda precisa och allmänt välkända språk för att beskriva och analysera musikaliska ljudstrukturer. Inte heller IT-forskningen har ägnat musik eller ljud nämnvärd uppmärksamhet.

Själv undersöker jag bl.a. musikalisk interaktivitet i digitala medier som karaoke, cd-rom och internet. I dessa styr användaren inte bara sin reception (hastighet, plats, tolkning etc) utan också själva ljuden (texterna), i dialog med det medierade materialet (råmaterialet till en text) men ofta också i dialog med andra användare/tolkare. Här öppnar sig goda möjligheter att studera hur identitetspositioner öppnas och används, hur både sociala och intertextuella relationer skapas.⁸

I karaoke sjunger man till förinspelade, digitalt (på laser-skivor) lagrade ”musikvideor”, där sången ersatts av en textremsa. (Enklare varianter finns även på vanlig video.) Föregångare fanns redan på 20-talet i amerikanska ”bouncing ball”-filmer, där salongen uppmuntrades sjunga texten genom att följa en boll som i takt med musikens komp studsade fram över orden. Men karaoke i den moderna formen är en japansk uppfinning. Ordet ”kara-oke” betyder just ”tom orkester” eller snarare ”orkester med ett tomrum” (”kara-te” betyder ju ”tom hand”, och ”oke” är helt enkelt en förkortning av ”orchestra”): musikens klangbild har en tom plats där sången ska fyllas i. Bland annat på vissa barer eller vid fester kan man då träda fram och sjunga en sång och vara med och skapa den audiovisuella helhet som de andra närvarande upplever. Genom ljudanläggningen kan man då själv också höra sin röst – och kanske även på andra videokärmar kopplade till en kamera riktad mot den scen man står på se sina egna kroppsgester – som del av den hybrida meningsinbudande väv som därvid uppstår. Därigenom kan man spegla och utpröva egen identitet, t.ex. genom att antingen välja låtar som befäster den man redan är eller sådana som tänjer på gränserna. När unga invandramän sjunger ”My way”, oavsett om de då lutar sig mest mot Frank Sinatras eller Sid Vicious’ versioner, eller när en vit svensk kvinna sjunger någon sång av Michael Jackson så sker tillfälliga identitetsskiftet som kan leda till ny självkännedom, genom att i samspel med andra runtomkring över-

skrida gränser mellan generationer, kön, etniciteter och klasser och skapa oväntade hybrida konstellationer. Så erbjuder karaoke lockande möjligheter att studera i vid mening textförmedlat (alltså symboliskt eller kulturellt) skapande av identitet och mening i komplexa möten mellan människor och medier. Karaokens hål fyller man i med sin egen röst, kropp och subjektivitet, i samspel med de omgivande andra.

Vissa populärmusikaliska cd-rom inbjuder användaren att själv modifiera musiken genom att ändra inte bara volym och klangfärg utan även arrangemang, melodik och enskilda stämmor etc. Inom datorbaserade nätverk av typ internet förekommer inte bara informationsutbyte om musik och andra kulturella fenomen, och inte heller endast nedlagringar av verk som producerats utanför nätet (konstverk, romaner, låtar), utan även vissa nätspecifika estetiska skapelser. Så har t.ex. svenska popmusiker varit inblandade i experiment med direkt-sända digitala konserter där musikerna samspelat från datorer på stora inbördes avstånd, och även den musikaliska receptionsaktiviteten erbjuds nya möjligheter med dessa snabbt föränderliga tekniker.

Att förstå hur individuella och kollektiva identitetspositioner öppnas och används är viktigt i all medie- och populärkulturforskning, inte minst hur man kan pröva alternativa positioner med avseende på ras och etnicitet, kön och sexualitet, ålder och generation, klass och livsstil. Digitala och uttalat interaktiva medier erbjuder särskilt tydliga exempel på detta.

Hur utformas subjektiva identiteter och kollektiva tolkningsgemenskaper (jfr. virtuella gemenskaper) genom den intersubjektivt utövade reflexivitet som det digitala mediebruket möjliggör? Hur sker omformningar av subjektiva positioneringar i relation till identitets/skillnadsordningar som t.ex. ålder, generation, kön, sexualitet, ras, etnicitet, nationalitet och klass? Hur använder olika individer och grupper de medel som här står till buds för att kommunicera om och därmed forma sina egna och varandras identitetspositioner? I vilken mån förekommer här normbrytande lekar och gränsöverskridande experiment? Hur utvecklas olika former av själv-tematiserande reflexivitet och hur förändras äldre föreställningar om personlig äkthet och autenticitet? Hur har distinktionerna mellan högt och lågt (mellan etablerad, legitim "fin" konst eller kultur och bredare populärkultur) börjat slå igenom på det digitala medieområdet?

<4://nät/noder>

Det vore vidare intressant att undersöka hur de av nyare kultur- och medieforskning iaktagna senmoderna utvecklingstendenserna till individualisering, selektivisering, parallellisering, reflexivisering, interaktivisering och kulturalisering slår igenom på de digitala kommunikationsmediernas område. Med "narrowcasting" riktas kulturindustriella medieutbud till smalare konsumentgrupper, vilket svarar mot en mer differentierad och pluraliserad behovsstruktur i samhället. Därmed tillskapas också nya sammanhang för social och politisk diskussion i olika mer eller mindre alternativa (del)offentligheter. Individers identiteter upplevs oftare och i fler avseenden som egna val, och med den växande mängden kanaler och utbud tvingas man till fler mediekonsumtionsval än när utbudet var

mer begränsat. *Individualiseringen* innebär dock inte att alla blir vare sig helt lika eller helt olika: i första steget är det ofta traditionella sociala skillnader (främst utbildning och kön) som slår igenom i receptions mönstren när den enkanaliga enhetligheten upphävs. Det innebär bl.a. att dikotomier etableras även inom den digitala medievärlden mellan högt och lågt, mellan legitim "fin" kultur och bredare populärkultur.

Medialiseringen tvingar vidare människor att inte bara välja (*selektivisering*) utan också använda medier parallellt med varandra och med andra aktiviteter, där medier allt oftare finns med som en bakgrund och medieanvändningen därför blir mer distanserad (*parallellisering*). Detta torde i hög grad gälla när nya medieteknologier skjuts in i de tidigare framväxta vardagliga receptions mönstren. I vissa fall kommer de att ersätta äldre kommunikationsformer, men vanligare är säkerligen att de på olika sätt kompletterar dessa och sammantaget utvidgar de flesta människors mediespektrum.

En växande samhällsreflexivitet rör såväl vetenskaperna som människors vardagliga självkonstruktioner, och har i högsta grad med mediernas roll att göra. Reflexiviteten intensifierar människors behov av medier för att spegla sin identitet i andras och omvärldens begrepp, bilder och reaktioner, samtidigt som medierna tvingar sig på och forcerar utvecklingen av denna reflexivitet. Därigenom förändras individens uppfattning om autenticitet, äkthet och närvaro, i en komplicerad distansrande speglingsprocess där digitala medier har stor betydelse.

De allt mer omfattande interaktiva inslagen har bl.a. en funktion i att engagera och involvera en ofta svårflörtad publik i en situation av sålunda skärpt konkurrens om uppmärksamheten. De ger vissa brukare ökat inflytande över sin text- och mediekonsumtion, medan andra antingen stängs ute ur denna kreativa medieelit eller stängs inne i en fanatisk mediefångenskap där andra omvärldsrelationer kan komma att försvinna. Vad betyder interaktivitetserbjudandena för olika grupper, och hur används de i realiteten?

Slutligen har senmoderniteten inneburit en växande vikt för *kulturella* aspekter och former i såväl vardag som vetenskap, politik och ekonomi, identiteter och kommunikation. Man talar ofta om en estetisering av dessa områden eller om en språklig vändning. Att uppmärksamma estetiska aspekter av och inslag i nyare medier och dra nytta av det estetiska och kulturteoretiska tolkningsverktyg är därför av stor vikt.

Studier av interaktivt skapande av mening och identitet i samband med sådana kommunikativa fenomen kan bygga bryggor mellan IT-diskurserna och avancerad kulturteori. Det behövs en serie nya dialoger, bl.a.:

- mellan "nya" och "gamla" kommunikationsmodeller.
- mellan traditionellt "nytoorienterad" forskning om kommunikationsteknologiers användning och mer "underhållningsorienterade" kulturstudier.
- mellan analyser av olika symbolformer: tal, skrift, bild, musik och alla varianter och kombinationer därav.

Så kan kulturteoretiska verktyg berika förståelsen av digitala kommunikationsmedier samtidigt som IT-metaforiken kan hjälpa till att om-belysa och vidareutveckla kulturteorierna. I detta arbete kan inget universitetsämne klara sig på egen hand,

utan kulturstudierna behöver kommunikation över gränserna. På skilda håll utvecklas nu noder för uppodling av konkurrerande nya paradig, som behöver konfrontera varandra i

forskningsnät som bör vara lika dynamiskt öppna som i varje fall den ideologiska retoriken så gärna önskar att de nya digitala kommunikationsmedierna vore.

Noter

1. En tidigare och kortare version av denna text är artikeln "Digitaliserade meningsvävar: musik, estetik, identitet och interaktivitet i nya medieformer", i *Kulturella perspektiv*, 6:2, 1997 (temanummer om cyberspace). Stort tack till deltagarna vid de seminarier vid tema Kommunikation i Linköping och Etnologiska institutionen i Lund som givit mig goda idéer och nyttig kritik. Även tack till de forskare och doktorander vid JMK och tema Kommunikation tillsammans med vilka jag f.n. förbereder ett kombinerat kultur- och kommunikationsteoretiskt projekt kring digital medieinteraktivitet.
2. Liksom "virtuos" har ordet "virtuell" en etymologisk rot i "vir" som betyder "man", vilket är tankeväckande.
3. Detta är tydligt redan när Jürgen Habermas i sin *Borgerlig offentlighet* (Lund: Arkiv 1962/1984: 28f) betonar postens och pressens avgörande roll i den tidiga borgerliga offentlighetens genes. Medialiseringprocessernas närvaro är inget sentida påfund, även om de accelererat och multiplicerats i senmoderniteten.
4. Vilket bl.a. tematiserades av Marshall McLuhan i *Media. Människans utbyggnader*, Stockholm: Pan/Norstedts 1964/1967.
5. IRL är IT-jargong för "in real life", alltså motsatsen till virtuell. Ett intressant exempel på detta kroppsberoende är filmen *Terminator 2*, där en robot sägs ha en obegränsad förmåga att uppträda i vilken skepnad som helst men ändå gång på gång återvänder till en lätt igenkännlig mänsklig gestalt. Skulle så inte ha skett hade roboten berövats varje identitet vilket omöjliggjort den narrativa identifikation som handlingen förutsatte.
6. Se Tania Modleski: *Loving With a Vengeance: Mass-Produced Fantasies for Women*, New York / London: Methuen 1982; Wolfgang Iser: *Der implizite Leser. Kommunikationsformen des Romans von Bunyan bis Beckett*, München: Wilhelm Fink Verlag 1972; Susanne K. Langer: *Feeling and form: A theory of art*, New York Charles Scribner's Sons 1953; Stanley Fish: *Is There a Text in this Class? The Authority of Interpretive Communities*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1980; Janice Radway: *Reading the Romance: Women, Patriarchy, and Popular Literature*, Chapel Hill / London: University of North Carolina Press 1984. Jfr även Johan Fornäs: *Cultural theory and late modernity*, London: Sage 1995; "Mirroring meetings, mirroring media. The microphysics of reflexivity", i *Cultural studies*, 8:2, 1994; "Listen to your voice! Authenticity and reflexivity in rock, rap and techno music", i *New formations*, 24, 1994; "Do you see yourself? Reflected subjectivities in youthful song texts", i *Young. Nordic journal of youth research*, 3:2, 1995.
7. Se t.ex. Brenda Laurel: *Computers as theatre*, Reading, MA: Addison-Wesley 1991/1993; George P. Landow: *Hypertext. The convergence of contemporary critical theory and technology*, Baltimore, MD / London: Johns Hopkins University Press 1992; Howard Rheingold: *The virtual community: Homesteading on the electronic frontier*, Reading, MA: Addison-Wesley 1993; Gretchen Bender & Timothy Druckrey (red): *Culture on the brink: Ideologies of technology*, Seattle: Bay Press 1994; Allucquère Rosanne Stone: *The war of desire and technology at the close of the mechanical age*, Cambridge, MA/London, UK: MIT Press 1995; Steven G. Jones (red): *Cybersociety. Computer-mediated communication and community*, Thousand Oaks: Sage 1995; Sherry Turkle: *Life on the screen. Identity in the age of the Internet*, London: Weidenfeld & Nicolson 1995/1996; Rob Shields (red): *Cultures of Internet: Virtual spaces, real histories, living bodies*, London: Sage 1996; Lance Strate, Ronald Jacobson och Stephanie B. Gibson (red): *Communication and cyberspace: Social interaction in an electronic environment*, Cresskill, NJ: Hampton Press 1996; Gunnar Langemark: "Computerspillet som tegn" i Kirsten Drotner & Anne Scott Sørensen (red): *Øjenåbnere. Unge, medier, modernitet*, København: Dansk lærerforening 1996; samt Espen Aarseth och andras arbeten i dels Ture Schweps (red): *Skjermtekster. Skriftkulturen og den elektroniske informasjonsteknologien*, Oslo: Universitetsforlaget 1994, dels Patrick J. Coppock m.fl. (red): *Velkommen til den Virtuelle Virkelighet: Nedtegnelser fra et tverrfaglig seminar ved universitetet i Trondheim*, Trondheim: Sosialantropologisk institutt 1994. Ansatser till svensk IT-kulturforskning har även utvecklats inom en forskargrupp vid tema Teknik och social förändring i Linköping; se t.ex. Magnus Karlsson & Lennart Sturesson (red): *Världens största maskin. Människan och det globala telekommunikationssystemet*, Stockholm: Carlssons 1996. Där finns också vid tema Kommunikation forskning kring bl.a. MUDs. Ett större kollektivt projekt kring "Mediedrömmar och medievardag" bland etnologer vid Lunds universitet (Orvar Löfgren, Per-Markku Ristilampi, Göran Sjögård och Magnus Wikdahl m.fl.) behandlar bl.a. hur IT vävs in i vardagslivet, vilka retoriska metaforer den knyts till, och hur dessa utvecklas när de nya teknologierna vartefter rutiniserats. Även etnologen Magnus Bergquist m.fl. vid Göteborgs universitet forskar om mytifierande bilder av IT. Även vid JMK i Stockholm har liknande intressen (och doktorandprojekt) växt fram; jfr bl.a. Kjell Nowak: "Medier som materiell och mental miljö", i Ulla Carlsson (red): *Medierna i samhället: Igår, idag, imorgon*, Göteborg: Nordicom-Sverige 1996.
8. Jfr Philip Hayward: "Enterprise on the new frontier: Music, industry and the Internet", i *Convergence*, 1:2 (1995). Se vidare Johan Fornäs: "Karaoke: Subjektivitet, lek och interaktiva medieformer", i *Nordicom-Information*, 3-4/1993; "Meningsskapanets korsvägar. 'My Way' i karaokeversion", i *Filmhäftet*, 88 (1994); "Filling voids along the byway: Identification and interpretation in the (Swedish) use of karaoke (and other interactive music media)", i Tōru Mitsui & Shūhei Hosokawa (red): *Karaoke around the world: Singing culture in the era of digital technology*, London: Routledge 1997.

Ny skrift från NORDICOM

Contents

Foreword

James Lull

The Art of Scholarship. A Personal Reflection
on the Style and Science of Karl Erik Rosengren

Denis McQuail & Jay G. Blumler

Communication Scholarship as Discipline.
K E Rosengren Shows the Not So Easy Way

Kjell Nowak

Effects No More?

Bo Reimer

Texts, Contexts, Structures.
Audience Studies and the Micro-Macro Link

Olle Findahl

Go Cognitive and Go On-Line.
New Directions in Media Research

Keith Roe & Daniel Muijs

Media Use and Literacy in Childhood.
A Theoretical and Empirical Reappraisal

Uwe Hasebrink

In Search of Patterns of Individual Media Use

Anita Werner

Effects Studies and Beyond.
The Need for Multidisciplinary Cooperation

Erik Nordahl Svendsen

History Is Too Big for a Panel!

Lennart Weibull

Swedish Views on Violence in Society.
How Important Are the Media?

The Authors

Pris: 230 kr (medlem i forskarförening 184kr) exkl. moms & porto

Härmed beställer jag ex av Beyond Media Uses and Effects

Medlem i nationell forskarförening

Namn:

Adress:

VAT Nr.:

Kupongen sänds till:

NORDICOM-Sverige, Göteborgs universitet, Sprängkullsgatan 21, 411 23 Göteborg,
fax nummer 031 773 46 55, e-mail: Eva.Gidsater@jmg.gu.se

Information Society as a Late Modern Society

Media and Information Environment for Individuals?

HELENA TAPPER

Information society is seen primarily as a strategy for economic growth in post-industrial societies. Crisis in industrial society or economy, has resulted in strategies for economic growth based on information technology, and the view of information as a key resource. Information together with capital and labor, has not only become a key input in production processes, but increasingly it has become an output, i.e. either a service or product in a market-place. Thus, industrial economy has led into information economy.

Progress in information technology has facilitated another change; that of the structural change to network economy. Another major change is the increasing role of market economy and a lessening role of economic regulation. One result of this development is the formation of economic blocks like the EU or NAFTA. These blocks form or they attempt to form larger economic entities with common internal regulatory markets and joint protectionistic policies towards external markets. Thus we have a few large economic entities in the global economy. This trend emphasizes on one hand global competition and global economy and on the other local or regional economy.

National economic policies are directed to operate according to common economic policies of these economic blocks. The enterprises benefit from the larger internal markets of the blocks, but on the other hand they operate globally.

It is necessary to understand that national economic policies are based on the growth of information technology and information service or product markets. However, the structural change in economies towards information and service economies causes mass unemployment and a need for training.

Information society or global information superhighway are the key strategies for post-industrial societies to maintain or increase their economic growth. These strategies propose that information services and products and building information infrastructure, are the key for economic growth. Until now, the strategies in national policy have centered around, how to create information infrastructure both in economy, in education

and training. The emphasis has been on the economy but gradually other domains in society have been discussed as well.

In rhetoric terms at least, the emphasis is in the building of global information superhighway (the USA). Since the national strategies tend to emphasize the national economic and information policy, there is an increasing attempt to harmonize and coordinate these policies at the international level, with the prime example the EU information society policy. The global information superhighway is an attempt to reach to global information markets, and gain control over them.

What are then the main issues in this discourse or policy? Primarily, the emphasis has been in THE CAPACITY OF INFORMATION NETWORKS to transmit information. The ISDN, the ATM and other integrated information networks provide a growing capacity for fast information transfer nationally and internationally. Several questions arise: who are the network operators, who builds the network, who has access to the network, at what price, and how are the national networks linked into international networks?

The main developments are the integration and digitalization of information networks which increases transfer capacity. The second issue is, THE TYPE OF INFORMATION TRANSFERRED IN THE NETWORK. Is Internet the description of network information: a new, at the moment mainly free of charge global information marketplace for all with access to a computer and a network.

The global information superhighway as a policy indicates statement, that the network is global, it is efficient (super) and it transfers information.

What about the Media?

Information society policy programs have been primarily built on the technological-economic development policy. The important issue is, the role of the media in creation of this society. Cultural and social issues together with the role of the media have been discussed very little in these documents.

How does the media create an image of a society, what does it represent, for example in the news. In Europe, national media contents and national media institutions, i.e. the public broadcasting companies, have traditionally had an important

role in the creation of national identity. Media has traditionally been viewed as a part of national culture domain, representing the culture and society, and therefore important for creation of national identity.

Today, we have different media landscape in front of us. We, as individuals or as receivers of media contents, are living in a different media environment. We live in the world of constantly changing flows of mediatexts, like the news, music, entertainment, documentaries, the commercial MTV, movies etc. They are all trying to grasp, at least at that moment, a piece of reality or giving us an escape, a time-out, of the reality or everyday life.

These mediatexts increasingly have no one homeland, they are global in the sense (see Appaduraj 1990) that they are produced in one country but they increasingly combine multicultural, multi-origin elements, though they often are synthesized in Hollywood studios. These mediaproducts are distributed globally by the massive conglomerates of the US and European mediacompanies.

We learn easily to read these mediatexts, since they are available everywhere. In Sydney or New York or in Helsinki, we may see the same Jane Austin-movie or the same CNN news at the same time. This poses, at least theoretically a question: is there a growing global audience who reads the mediatexts increasingly the same way or do the cultural differences change the reading (see Ang, Lull, Morley).

The national media policy and regulations often aims to strengthen the national media contents. National television and radio channels or local radio stations have a strong emphasis on representation of national issues and national forms of mediatexts. To what extent do they represent a world of national identity and what is their role in the formation of identity, as we live increasingly in the future in the world of global issues and global mediatexts?

It is important to look at the mediatexts, how they represent the society, what are the values, the role of an individual in society, and finally for whom are these texts produced.

In looking at the information society policy, I see the national media policy having two roles: one as a provider of a functional media-environment rather than as a regulator, and the other to increase the opportunities for national production of mediatexts, like independent producers and other domestic production. These roles together have an effect in strengthening the national culture and identity, and more importantly, in reflecting and producing components for understanding the reality of everyday life. This means, that the mediatexts not only represent the culture but they also produce the culture, in the sense of strengthening some aspects of the reality of everyday life of individuals.

The intertextuality of mediatexts refers to other mediatexts. Thus to be able to understand a certain text one needs to know the referred texts as well. This means that certain issues in the media are less discussed than others, or texts are less open to a large audience. If issues such as the development of information technology and its importance both for a country (a Nokia successory, Finland has a developed telecommunications network), and for an individual capacity and knowledge to be able to operate in a high-technological environment, whether at

work or at home, are repeatedly represented in the media. This creates a generally perceived idea of a country such as Finland, as an information (technology) society.

Is Information Society a Late-Modern Society?

Graham Murdoc and Anthony Giddens have introduced the terms late modernity or high modernity, as a stage of society after the modern society (Murdoc 1993, Giddens 1990). They propose in their texts that today's society is a developed modernity: characterized by rationality, high level of specialization and individualization. Murdoc emphasizes the role of the media in the change of society.

Ulrich Beck introduced in the 1980's the idea of a risk society, as a late-modern industrial society (Beck 1990). In the 1990's Beck has criticized the post-industrial society calling it a reflexive modernization. These concepts are useful instruments in analyzing the information society as a strategy for today's information/knowledge or digital information super highway.

Both Giddens and Murdoc emphasize that today's modern society is still characterized by rationality and individualization. Beck develops these ideas further in his analysis of reflexive modernization.

According to Beck, a post-industrial society or society after the industrial stage, has reached a level where the risks of development, such as the control of technological systems (f.ex. the nuclear power-stations) become uncontrollable. Another example might be environmental risks: highly developed industrial processes or traffic produce environmental risks which cannot be controlled. As the risks become greater the expert systems to control these risks become more important. As the systems become more complex and less controllable, are we then today living in an insurance society?

Individualization of life is another issue of Beck's analysis. This means that individual choices become an essential part of individual life: the responsibility for one's choices is increasingly one's own, not the society's. The individual becomes a decision-maker of her/his life.

Beck's reflexive modernization means that these issues are discussed first in the media, and later they become issues in policymaking. What does reflexive modernization mean? At a level of society, it presumes new politics where the issues of individuals become discussed in political decision-making process. At the level of an individual, it presumes individual responsibility but also togetherness or solidarity by bringing the issues of everyday life in the media and politics.

Both the individualization and the increasing risks of economic and other development may also be analysed in the information society. The risks of information society may not be environmental or problems of solidarity dicussed in politics.

The problems in information society at a level as society are: 1. A lack of economic predictability (see also Beck, and Bell), due to quick changes in international financials systems and access to that information through information networks. 2.The lack of possibility to foresee the future of an individual, as due to lifelong education and training for work. 3. High de-

pendency on technological expertise and development, in addition to standardization measures in information technology. 4. Access to information networks and information may be limited in information societies. 5. The free information services and products are competing with the priced information.

As the society has become more complex, also more people need to find information and skills to be able to use information networks, to find one's individual place in the changing media environment and to be able to orient oneself in that environment become essential skills for individuals in these societies. Daniel Bell predicted almost thirty years ago in his "Coming of PostIndustrial Society" (Bell 1976), the increase of unpredictability, the professionalization, the need of information systems in decision-making and the increasing need of theoretical (specialized) knowledge in society.

It appears that, many of the information society programs follow these ideas. However, there is a need to focus more on the individual, the *savoir*, the *voloir* and the *desir* of an individual in her/his life. Therefore, the producers of the media-texts, the information service providers and policy-makers, need to focus on issues of everyday life, human needs in life, not only on rationality and on logic as a driving force of individual behaviour in society. This may result in new kinds of information services and use of media.

Media Policy for Information Society?

In the global information (technology) environment, national media policy or information policy faces new challenges. As a small country Finland has a highly developed information technology infrastructure in telecommunications, a high-level of cable-penetration and cellular phones. The market in tele-

communications is liberated and there is an increased competition in that market. Another characteristic for the Finnish medialandscape, is the effort to maintain the production of Finnish products media contents even in new tv channels.

The media policy in last ten years has favoured deregulation of the media. This has brought new national and international operators to the market. The operating licenses have been granted by the Cabinet but the current policy, is to create an open media environment for different operators. This poses another question: how to maintain the public service principle in society. In other words, what is the role of the public broadcasting company in the current medialandscape? Another issue in the public domain is that of the role of libraries. They are the main free information service in society today, and they provide open access to new media such as the Internet.

The media policy issues need to be discussed in the context of the overall information society policy. This brings into focus several issues: what is the level of regulation needed in society: to provide a deregulated media environment or to provide basic information services for all. The choice of the latter would mean, the choice of the welfare-state policy.

If the society provides basic infrastructure for information services and media, the access to the information networks is a key issue. Another issue is the information society for all, this means pricing of information services. Which services are free and which are priced?

Additionally, there is a need for education, i.e. teaching people how to function in the new media environment, where to search information and how? The philosophy of a rich media environment for individuals needs to be discussed further in the technologically oriented world of economic growth.

References

- Ang, Ien (1991) *Desparately Seeking the Audience*. London, Routledge.
- Appadurai, A. (1990): Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. *Public Culture* Vol.2, no 2 Spring 1990, pp. 1-24.
- Beck, U. (1992): *Risk Society. Towards New Modernization*. London, Sage.
- Beck, U. (1994): The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernization in Beck, U. & Giddens, A. & Lash, S. (1994) *Reflexive Modernization*. Cambridge, Polity Press.
- Bell, D. (1976): *The Coming of Post-Industrial Society*. Harmondsworth, Penguin Books.
- Giddens, A. (1990): *The Consequenses of Modernity*. Cambridge, Polity Press.

- Giddens, A. (1995): Living in a Post-Traditional Society in Beck, U. & Giddens A. & Lash S. (1994) *Reflexive Modernization*. Cambridge, Polity Press.
- Finland as an Information Society. A National Strategy* (1995). Vantaa, Painatuskeskus.
- Lull, J. (1988): *World Families Watch Television*. London, Sage
- Lash, S. & Urry J. (1994): *Economies of Signs and Space*. London, Sage.
- Morley, D. (1992): *Television, Audiences and Cultural Power*. London, Routledge.
- Morley, D. & Robins K. (1995): *Spaces of Identity. Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*. London, Routledge.
- Murdock, G. (1993): Communications and Constitution of Modernity. *Media, Culture and Society*, Vol-15 pp. 521-539.
- Webster, F. (1995): *The Theories of the Information Society*. London, Routledge.

Relating Electronically

Interpersonality in the Net¹

MAIJA GERLANDER & EEVA TAKALA

This article discusses communication in the Net from the perspective of interpersonal communication. We raise some special questions concerning the Net, e.g. whether there are unique characteristics in the interpersonal communication, what kind of possibilities the Net offers for building relationships and what kind of effects the Net might have on our interpersonal communication. In the light of research literature, we will consider to what extent communication in the Net is interpersonal, explore the questions of self-presentation and anonymity in the Net, and finally make a preliminary sketch of the nature of Net relationships. We also make use of the results of our brief net-survey concerning users' characterizations of e-mail communication (Gerlander & Takala 1996).

New ways of Relating

No one denies that something has changed in social relationships along with the development in communication technology. Though developing relationships at a distance is not a novel phenomenon, computerization has vastly increased the field of available relationships far beyond the limits set by physical proximity (Gergen 1991, Lea & Spears, 1995, 206). The important question is what are the specific changes and how dramatic or fundamental they might be considered in terms of their effects. In his book, Gergen (1991) discusses relationships also from the historical viewpoint and he presents several substantial remarks of self and relationships.

A century ago, social relationships were largely confined to the distance of an easy walk. Most were conducted in person, within small communities: family, neighbours, townspeople [...] From birth to death one could depend on relatively even-textured social surroundings. Words, faces, gestures and possibilities were relatively consistent, coherent and slow to change. (Gergen 1991, 61.)

New technical devices and methods used in transmission processes of communication altered also interpersonal relationships: they are not so place-bound anymore, and as Gergen (1991, 64) says, they have become "unglued" and can take pla-

ce anywhere. In this situation, it is worth asking whether it is possible to capture the characteristics of new forms of communication by seeking theoretical tools from face-to-face-communication (FtF). Lea and Spears (1995, 212) argue that prevailing conceptualizations of relationships processes presuppose that personal relationships will be difficult to obtain and maintain via telecommunications media. Thus, also in research on computer-mediated-communication (CMC)² research there is apparently an overreliance on the physical and spatial aspects of interaction (Lea & Spears 1995, 220), though it must be admitted that it is natural to consider FtF as a prototype of human communication (e.g. Berger & Luckmann 1995, 39). What is needed is an open-minded exploration and reappraisal of theoretical backgrounds of mediated interpersonal communication. For example, CMC has certain features that makes it more difficult to exchange some, and easier to exchange other types of relational communication (Lea & Spears 1995). It is also worth remembering the special kind of text-basedness of Net communication which has been mostly neglected in CMC studies.

Impersonal – Personal – : How Personal?

The very argued theme in CMC research has been its effect on the quality of human relationships. The discussion has either focused on arguing that CMC is highly inhibited, formal and impersonal or that it is, on the contrary, intimate, informal and even more personal than parallel face-to-face communication.

Contradictory views appeared also in users' descriptions of e-mail:

It is a suitable medium for faceless communication. It is easier and more convenient than most of media and it requires less effort. Thus the threshold to communicate is lower. In addition, you don't have to meet the receiver.

It can take on an intimate character – making strangers seem like friends. It also makes strangers and people of higher status approachable

Repeatedly, numerous computer-mediated-communication studies have contended that the lack of nonverbal and contextual cues available in FtF communication makes CMC formal and distant (termed cues-filtered-out perspective). However,

*Department of Communication, University of Jyväskylä,
Box 35, Fin-40351 Jyväskylä*

contradictory claims have also been put forward, insisting that the absence of these cues increases the emotional and social content of communication (Kiesler, Sieger & Mc Guire 1984), and the communication seems more intimate and informal. Thus, the same explanation has been used for supporting these differing findings.

It has also been suggested that the (high) sense of immediacy has an effect on the content of communication and on the formation of social relationships. In e-mail communication, users easily feel like having access to each others' mental worlds.

E-mail is both very intimate and unpleasantly impersonal. I have frequently noticed the paradoxical nature of e-mail... It is embarrassing how easily and quickly you can start dealing with very intimate matters. People start writing about things which couldn't be handled even within a year if they communicated all the time face-to-face.

The most notable point in the excerpt above is the intensity of the intimacy experienced which is almost impossible or at least unusual in FtF interaction. It can be claimed that due to the possibility of "faceless intimacy" e-mail communication may become extremely personal, even hyperpersonal, by which Walther (1996) means that the level of affection and emotion in CMC has surpassed that of face-to-face interaction. Accordingly, for example e-mail communication might even become more socially desirable and intimate than FtF communication. Because intimacy and sociality are typically considered as favourable features in communication, it follows that hyperpersonality is also framed with positive meanings. However, high amount of intimacy might not only be regarded as favourable or worth reaching. On the contrary, it can also be experienced as stressing and even the as a matter to be evaded.

I have some e-mail pals around the world. In the course of years we have discussed all things possible at length, deeply and passionately. In some respect I feel these people to be very close to me... but on the other hand I'm a little bit embarrassed about this. It is strange and sometimes it also makes me feel anxious to discuss with a person you have never seen, whose voice you have never heard...

However, it is not very fruitful merely to argue whether CMC is formal *or* informal, impersonal, personal or even hyperpersonal³. Instead, the point of departure could be to consider CMC as embedding very multifaceted and conflicting features. According to Luhmann (1986) the modern society is to be distinguished from older social formations by the fact that it affords more opportunities both for impersonal and for more intensive personal relationships. Thus, based on this thought, more substantial questions to be asked include: What is CMC like as interpersonal communication? What kind of strategies people use for creating and maintaining e-mail or Net relationships (or on-line relationships)? How do they construct their virtual identities (on-line identities) and present themselves and What are these digital relationships like?

Questions of Self-Presentation and Anonymity

There are some underlying aspects that need to be recognized before proceeding to address self-presentation and anonymity in electronic relationships. First of all, Net participants exist to each other mainly as a text. Secondly, they can take control over the information of their visual appearance which is always available to persons in face-to-face situations. They can decide whether to reveal, what, when, and to what extent to reveal. Further, Net communicators do not have to share common time and place, spatial and physical contexts and in this respect they lack co-presence – they are in physical isolation. Unarguably, these features affect processes of relationships development and the quality or characteristics of relating.

Evidently, the absence of physical contact means that the first impressions in the Net are different from those in FtF, where gender, age and physical appearance are immediately revealed (Lea & Spears 1995, 202). For example, unavailable physical cues make it impossible to fall in love at the first *sight* (Lea & Spears 1995, 208.) This is the reason why CMC has been seen to have an empowering force: e.g. people with physical disabilities can communicate without certain encumbrances, free of prejudices concerning their physical appearance. Van Gelder (1996, 535) states that for disabled people Net is a medium where they can make the first impression on their own terms. Understandably, people always make some judgments of the other's physical qualities; that is not dependent on visual perception.

I find myself trying to picture what each of these people look like, what the sound of their voice might be. I try and picture them in their offices... (Loughlin 1993.)

An essential feature of electronic relationships which can have an effect on the quality of social communication is that there is a greater tendency to create an imaginary other with whom to relate. Users have great opportunities to produce ageless or sexless identities for the homepages or in the Net which are entirely based on imagination.

People who present themselves on the Internet are not always what they appear to be. We have no way to verify that the people we interact with are what they claim to be. People on the Net can present themselves as men instead of women, thin instead of horizontally challenged, and tall instead of short. Simply stated, people have an opportunity through text-only exchanges to create idealized versions of themselves. (Phillips & Barnes 1995, 13)

Admittedly, the facility to optimize self-presentation through selective and strategic disclosures (Lea & Spears 1995, 223) or even to create imaginary or false identities fit perfectly the spirit of postmodernism according to which the question of authenticity is regarded somewhat insignificant and uninteresting. Van Gelder (1996, 535) argues that "perhaps there's a thin line between getting out of one's skin and getting into a completely false identity".

Nevertheless, the issue of the true character or genuineness in Net communication and Net relationships has been repeatedly a subject of discussion. According to Phillips and Barnes (1995) using fake identities and pseudonyms does not mean that communication would be unreal and communicators would not exist. Being present for someone does not presume that communicators must be authentic or real. The question of genuineness of Net relationships is often linked to the issue of intimacy. For example, a commonly held conception that "the reduction of full co-presence in communication media undermines opportunities for genuine, intimate personal relationships" has proved to be exaggeratedly biased and even invalid. (e.g. Lea & Spears 1995.)

I have talked to some people for years without knowing where they live or their real names. Yet they are as much a presence in my life as if they were right in the room. They are my friends. (Kerr & Hiltz 1982).

Considering communication skills in the light of how to construct or create the preferable identity, it is logical that self-presentation skills (e.g. how to present oneself by means of 'text' and text-based icons the best possible way) have emerged as critical Net skills "Given the performance nature of all email communication (a writer addresses a reader, a performer speaks to an audience), list or private, it is reasonable to believe that performance skills are necessary for successful interactions." (Phillips & Barnes 1995, 23).

However, there apparently are special ways to be attractive or impression-leaving in the Net context. For example, to be a good writer and to know how to behave correctly on-line are keys to successful image in the Net context. How to put your ideas across may be a more crucial source of attraction than in FtF. As Loughlin (1993) says, CMC allows you to form opinions about people based solely on the quality of their words and thoughts.

This suits perfectly one essential feature of postmodern relationships, that of avoiding commitment to other people (e.g. Bauman 1994). Due to an indifferent or even negative attitude to the duties and responsibilities needed to maintain relationships, the main emphasis in communication is not put on the skills aiming at enhancing mutual commitment, cooperation and satisfaction, but on the skills by virtue of which a successful personal impression is accomplished.

Lea and Spears (1995, 202) point out that for some communicators, visual anonymity and physical isolation are the elements which create/produce the "magic" of on-line relationships. In consequence of the enormous possibilities to control the revealing of personal information, Net users can even present themselves as totally anonymous. There are widely known technical devices available for making anonymous messages: it is possible to strip the return addresses from an email message and even to choose a fictitious address that does not exist.

In many ways, anonymity is a double-edged sword. It can enhance the development of intimate and supportive relationships, as in the cases of crises help lines in which the conditions of (visual) anonymity and physical isolation encourage feelings of intimacy and trust. In contrast, the ease with which users can disguise themselves as anonymous can also encour-

age depersonalizing the other communicators and using them for highly selfish and one-sided fun-like purposes.

Many researchers have discussed the effects of anonymity on power structures, especially on the relationships between superiors and subordinates, and on power as a communicational element. It has repeatedly been suggested that anonymity may offer conditions for the less powerful to challenge⁴ the powerful individuals, but in addition, it also makes easier for the more powerful to manipulate others by distancing the individual from the consequences of his or her actions (Lea & Spears 1995, 224).

Noticably, anonymity can be conceptualized in two ways: anonymity of the sender for the receivers and anonymity of the audience for the sender. Lea and Spears (1995, 222) refer to the first as identifiability as the receivers of the message can not know the sender. Another mode of anonymity is sending a message to some news or discussion group, the number of participants of which is unknown as well as their identities. The senders of messages may receive some messages in return from the others or they may notice that their intellectual efforts have disappeared like a waterdrop into the sea.

Characterization Relationships in the Net

In principle, it can be claimed that Net relationships are more often based on the ideology of consumption and utilization than the traditional relationships. This argument can be supported, for example, by the following features which are highlighted in the Net

– *the better possibilities to control and manipulate self-information.* For example Gergen (1991) remarks that the Net is a very favourable place for fractional relationships, which means that they are based on very limited information concerning oneself. Communicators disclose only fragments of information.

– *the ease with which relationships can both be fastly created and to gotten rid of which leads to short-cycle relationships.* Something must have changed in our relationships due to the technological development. One aspect of it is the speed, the rate of relationship development. "Courtships may thus move from excitement to exhaustion within a short time" (Gergen 1991, 63). In addition, Net persons do not bother us like the people in one's life (e.g. Rosenberg 1992) due to belonging to the world outside of normal life, to a virtual world.

– *the ease with which relationships can be forgotten.* It is not usual to reflect on or to analyze the past relationships.

– *the omnipotent thinking and the illusion of total control.* "I do not have to stand anything I find difficult or harmful", that is, conversing only with the chosen ones. In a metaphorical sense, this means the possibility to "skim the cream" in human relationships, to pick out only those people who produce pleasure and satisfaction. Gergen (1991, 66) catches something essential when saying that "microwave oven is a good symbol of the newly emerging form of relationships; in both cases the users command intense heat for the immediate provision of nourishment. The adequacy of the result is also subject to debate in both cases."

– *the avoidance of commitment and intimacy*. In addition to avoidance of doing one's "relational" duties and responsibilities, Bauman (1994) also brings up another significant characteristic of postmodern relationships, namely the cult of interpersonal intimacy which is not in opposition to the avoidance of commitment but draws from the same underlying ideas and values as it.

– *the recorded and recalled history*. To quote Lea and Spears (1995, 232), for the first time now it is easy to document the development of entire relationship and the recorded history can be manipulated, edited and restructured in order to investigate special themes and find out underlying assumptions. Furthermore, Newhagen and Rafaeli (1996) remind us

of the inherent empiricism of the Net: communicating in the Net leaves tracks.

Finally, some brief remarks concerning CMC research. Future research on the social effects of electronic communication technology should not consider only the technological characteristics of various media but also those purposes and goals that users accomplish through the media should not be neglected. (Markus 1996, 518). The uses and gratifications, in a broad sense and including interpersonal functions, are the most obvious areas of inquiry for humanistically-oriented CMC research. Medium may be the message, but wo/man makes the medium.

Notes

1. This article is partially published in Finnish, in *Tiedotustutkimus* 4/1996.
2. In this article we consider CMC and Net communication as synonymous and when using them we refer to different types or forms of CMC, like electronic mail and discussion groups, which probably are most relevant when considering potential interpersonal relationships.
3. To be precise, it is worth to remember that when users are engaged in e-mail they do not communicate with the other users but rather with the computer, and that is why Loughlin (1996) states that "the chat is less than human in terms of human communication as it is classically defined".
4. On the governmental and global level anonymity can be viewed as a considerable vehicle for minority views and those lacking in power to influence and bring out their opinions. It is essential for democracy to give people a possibility to criticize social institutions and governments without subjecting them to persecution.

References

- Bauman, Z. 1994. From pilgrim to tourist. *Helsingin Sanomat* 13.11.1994.
- Berger, P. & T. Luckmann (1995 [1966]). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (The social construction of reality). (Suom. Vesa Raiskila.) Helsinki: Gaudeamus.
- Gergen, K. J. 1991. *The saturated self. Dilemmas of identity in contemporary life*. NY: BasicBooks.
- Gerlander, M. & E. Takala 1996. *Defining and describing e-mail*. Poster presented in 11th Congress of Applied Linguistics in the University of Jyväskylä 4.-9.8.1996.

- Kerr, E. B. & S. R. Hiltz 1982. *Computer-mediated communication systems*. New York: Academic Press.
- Kiesler, S. B. & J. Siegal, T. W. McGuire 1984. Social psychological aspects of computer-mediated communication. *American Psychologist*, 39, 1123-1134.
- Lea, M. & R. Spears 1995. Love at first byte? Building personal relationships over computer networks. In J. T. Wood & S. Duck (eds.), *Understudied relationships. Off the beaten track*. Thousand Oaks: Sage.
- Loughlin, T. W. 1993. Virtual relationships: The solitary world of cmc. *Interpersonal Computing and Technology: An Electronic Journal for the 21st Century*, 1 (1).
- Luhmann, N. 1986. *Love as Passion: The Codification of Intimacy*. Cambridge: Polity.
- Markus, M. Lynne. 1996. Finding a Happy Medium: Explaining the Negative Effects of Electronic Communication on Social Life at Work. In R. Kling (ed.) *Computerization and Controversy. Value conflicts and social choices*. 2nd edition. San Diego: Academic Press.
- Newhagen, J. E. & S. Rafaeli 1996. *Why communication scholars should study the Internet: a dialogue*. <http://www.usc.edu/dept/annenber/vol1/issue4/rafaeli/html>
- Phillips, G. M. & S. B. Barnes 1995. Is your epal an ax-murderer? *Interpersonal Computing and Technology: An Electronic journal for the 21st century*, 3(4), 12-41.
- Walther, J. B. 1996. Computer-Mediated Communication: Impersonal, interpersonal, and hyperpersonal interaction. *Communication Research* 23, 3-43.
- Van Gelder, L. 1995. The strange case of the electronic lover. In R. Kling (ed.) *Computerization and Controversy. Value conflicts and social choices*. 2nd edition. San Diego: Academic Press.

Informationsvanor i förändring

ANDERS NILSSON

Informationssamhället, IT-samhället, tjänstesamhället, kunskapssamhället. Orden som används för att beskriva något man upplever vara en brytning med det moderna och industriella samhället är många. Ur de förändringar som sker väntar man sig att något nytt skall komma, något som är nödvändigt, oundvikligt och som absolut inte får ske "utan oss". Vi måste hinna med! Vissa menar att det är en revolution, något helt nytt och i grunden annorlunda. De som frågar sig vad detta nya skall komma ur, och vad detta nya består i fastnar snart i svårigheten att tolka sin samtid och att med säkerhet säga något om framtiden. Likväl försöker man.

Materialism, har varit ett av det industriella samhällets credo. Något som är gemensamt för de många som tänker och skriver om det nya samhället är värdet i det immateriella: värdet av upplevelser, av tjänster, av kunnande och värdet av tid.

Mitt eget sätt att skapa förståelse för förändringarna och för samtiden, är att studera vilken roll information har i det som sker. Information som den immateriella grunden för tjänster och kunskap. Information som så många menar är samhällets nya produktivkraft, men som man inte vet så mycket om.

Genom att studera hur information används, skapas, uppfattas och värderas av olika människor kan man möjligen nå en förståelse av vilken roll information har i samhället. Då, kan man kanske svara på frågan om just informationen har en betydande eller avgörande roll i de förändringar som sker i samhället. Under några decennier har det vuxit fram nya tekniker som har till syfte att förmedla, lagra och bearbeta information: sk informationstekniker, eller IT.¹ Exakt vilka möjligheter som skapats av IT och vilka dess konsekvenser är, är oklart. De informationstekniker som uppstår är i vissa fall förbättringar av redan existerande strukturer för kommunikation, men det är också en fråga om att nya medier uppstår vilka läggs till de gamla snarare än att ersätta dem. Följden av detta är ett växande utbud av informationskanaler och förbättrade möjligheter till att "hålla sig informerad". I samband med det har man funnit att medan människor tenderar att värdera information högt har de samtidigt svårt att överblicka utbudet och att bedöma informationens kvalitet.

1994 tillsatte regeringen Bildt en IT-kommission med syftet att främja en bred användning av informationsteknik genom att visa på goda exempel och sprida kunskap när det gäl-

ler IT och lämna förslag till åtgärder. En central ambition har hela tiden varit att uppmärksamma de grupper i samhället som i liten utsträckning har tillgång till eller använder IT. För att finna och uppmärksamma dessa grupper har man bl.a. gett SCB i uppdrag att samla in statistik om tillgång och användande av IT. SCBs ansträngningar har under åren redovisats i ett antal skrifter och en förhållandevis god bild kan ges av spridningen av IT i samhället. Denna kunskap är emellertid inte tillräcklig.

För att få veta om: *samhället på det effektivaste sättet använder sig av möjligheterna som IT erbjuder*, och hur: *människor i allmänhet använder sig av IT, vilka tjänster som utnyttjas samt vilken information man är intresserad av* (SCB 1996 s. 97) krävs att studier fokuseras mer på användningen av IT än tillgången till den. Om detta skriver SCB i *Data om informationstekniken i Sverige 1996* (SCB 1996):

Inom en snar framtid, kanske bara några år, är det troligt att de flesta har tillgång till verktyg och tjänster i form av datorer med uppkoppling mot stora informationsnätverk som exempelvis Internet. Statistiken kommer då att få en ny roll. Information om tillgång till datorer kommer även i fortsättningen att vara viktig, men det kommer också vara intressant att se till vad och hur mycket samt hur effektivt datorerna används. I detta perspektiv är undersökningar om informationsvanor viktiga att göra. Sådana undersökningar skulle ge kunskap om hur människor inhämtar information.

Undersökningarna skulle inte endast undersöka information som inhämtas via datorer och Internet utan också försöka ge en samlad bild av alla informationskällor som folk använder sig av. Exempel på sådana källor är: tidningar, böcker, föredrag och text-TV.

Lars Ingelstam och Jan Owen Jansson pekar på samma kunskapslucka i en skrift från forskningsrådsnämnden (FRN): *För att få en uppfattning om vad människor faktiskt gör, vilka begränsningar som finns för informationsinhämtandet eller för att välja information i ett stort informationsutbud kan man studera individens vanor i samband med informationsinhämtning*. (FRN 1995)

Informationsteknik blir allt mer betydelsefullt som medium. Som samhällsforskare ställer jag mig frågan vad det innebär för andra medier, för individen som konsument och producent av information, och för den fortsatta utvecklingen av informationsteknik och de tjänster som är förknippade med

tekniken. Dessa frågor hänger samman då *information*, vilket är vad alla medier kommunicerar, är en social produkt och en social handling genom att individen själv styr vilken information som konsumeras, hur och i vilket sammanhang den konsumeras, hur och vilken information som görs meningsfull, och vilka strategier som är förknippade med hanteringen av information. Och som andra sociala produkter och handlingar är hanteringen av information inte ett medvetet hanterande utan baserat i vanor och praktiker som ligger djupt i individens person.

Artikeln bygger på tre delar. Den första delen problematiserar begreppet information, dels för att försöka göra reda för den betydelseinflation ordet utsats för, dels för att lägga grunden till hur informationen kan betraktas som en social produkt och handling. Den andra delen sammankopplar information med de kanaler som informationen når individen igenom. Bland dessa kanaler räknas även möten mellan människor eftersom det är en viktig källa för information vilket i sig antyder informationens sociala karaktär. De olika kanalerna fördelas i en modell till individens och samhällets olika kontexter. I modellen har informationsteknik en särställning genom att befinna sig i flera olika kontexter samtidigt till skillnad mot andra medier. I den tredje delen förs en diskussion om de olika kanalerna med hjälp av en teori om hur sociala kontexter formar individens val och handlingar.

Information

Ordet "information" började användas i Sverige under tidigt 1600-tal tillsammans med "informera". Betydelseerna var då *förklarande* respektive *bilda, dana, utbilda* (Nationalencyklopediens Ordbok. 1996 Vol II). En tänkbar orsak till att dessa ord började användas vid just denna tidpunkt är 1600-talets statushöjning av bildning och spridningen av *informatorer* till svenska adels-, och borgarfamiljer. I Nordisk familjeboks utgåva från 1884 betyder information *undervisning*, och informera betyder *undervisa*. Dessa betydelser finns kvar i 1910 års utgåva medan betydelsen för information i 1959 års utgåva av Svensk Uppslagsbok även ges betydelseerna *upplysning*, och *underrättelse*. Förskjutningen från *undervisning* mot *upplysning* tycks även innebära en betydelseförskjutning från skapandet av kunskap genom lärande, mot en mer tentativ typ av kunskap som kan erhållas från en upplysning eller en underrättelse. I Svenska akademiens ordbok från 1933 skiljs ordet information i två betydelser där den första avser just *undervisning* och den andra *upplysning*. Även i nationalencyklopedins utgåva från 1994 står betydelsen *utbilda, undervisa* kvar men här har man fört fram den mer grundläggande betydelsen *ge form åt något* och har inte med betydelsen *upplysning*. Dessutom problematiserar man relationen mellan information och *kunskap* och menar att *information* är att få kännedom om något vilket är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för kunskap i betydelsen *djupare insikt*. I nationalencyklopedins ordbok från 1996 ges information en andra betydelse vilken stammar från 1950-talet, i form av *inre struktur som reglerar viss process eller dylikt*. Denna andra betydelse avser som exempel *information på skivspåret* och det särskilda fallet av cellernas molekylstrukturer som bestämmer

arvsanlagen, dvs *genetisk information*. Sedan 50-talet dyker varianter av *information* upp i takt med att nya forskningsfält tillskansar sig ordet för att beskriva något för dem viktigt. Exempel på sådana varianter är *informationsteori*: 1963, *informationsbehandling*: 1964, *informatik*: 1969.

Det kan med rätta uppfattas råda en viss förvirring över vilken betydelse ordet information har kvar efter den inflation det råkat ut för. Det kan därför vara intressant med en redogörelse för hur ordet kommit att användas i två olika områden som var för sig är stora och viktiga forskningsområden idag. De områden jag tänker på är informationsteori, som fick sitt upphov och genomslag med cybernetiken, och mikrobiologi och då särskilt genetiken.

Återkoppling

På 1940-talet användes "information" för att representera något varierande i ett självjusterande system (Wiener 1957). Ett paradexempel är varvtalsregulatorn på en ångmaskin. Den fungerar så att när motorns varvtal minskar, exempelvis på grund av att motorn belastas, minskar även en roterande axel sin hastighet. På denna axel sitter monterade två tyngder på varsin arm. När varvtalet sjunker minskar centrifugalkraften som verkar på tyngderna och de faller in mot axeln. Om varvtalen ökar kommer de att sträva bort från axeln och ut mot periferin. Men nu minskar alltså varvtalet och tyngderna sjunker. När detta sker kommer en länkanordning fästad till tyngderna att öka tillförseln av bränsle och motorn ökar åter i varvtal och på så vis hålls varvtalet konstant. Inom parentes sagt användes detta system länge även på dieselmotorer och från gamla lastbilar kan man än idag höra det självjusterande systemet i verkan genom att motorvarvet ömsom stiger och sjunker på en motor som står på tomgång.

Exemplet visar hur ett ändrat förhållande i en del i ett system "informerar" en annan del i systemet om förändringen varpå en korrektiv åtgärd utförs av systemet självt. Samma princip gäller för en styrman som håller en kurs genom att parera vindar, vågor och strömmar med hjälp av små roderändringar, och det grekiska ordet för styrman är cybernetes vilket gett namnet till principen och forskningsområdet. Ett annat exempel på cybernetik är systemet av vattentanken och mekaniken i en vanlig toalettstol. Där ger flottören "information" till den ventil som släpper in vatten i tanken när tanken är tom. Värt att notera är att ventilen inte får veta hur mycket vatten som finns i tanken, bara om den är full eller inte. Det är m.a.o. ett binärt system, det har bara två tillstånd: full eller inte full. Är tanken full händer ingenting, är tanken inte full öppnar ventilen tills tanken åter är fylld. Om en toalettstol kunde tala skulle man höra ventilen fråga flottören "Är tanken full? Är tanken full? Är tanken full?" och flottören skulle svara "Ja. Ja. Ja." Ända till tanken tömts då svaret skulle bli "Nej, tanken är inte full."

En viktig forskning inom cybernetiken rörde levande system. Man studerade ingående hur impulser, i form av elektriska stötar, gav reaktioner i muskler hos olika organismer. Även här talade man om "information" i form av olika stimuli som ledde till olika reaktioner och hur denna information kommunicerades i systemet stimuli – nervsystem – muskel.

Man kan tycka att man i kybernetiken använder information på ett tveksamt sätt eftersom sammanhanget är att maskindelen A verkar på maskindelen B i ett strikt orsak-verkan system och att information inte har någon roll i detta. I fallet med levande vävnader är systemet mer komplicerat och inte mekaniskt, men inte desto mindre är det även där fråga om system av orsak-verkan även om maskindelen är kemiska och elektro-kemiska. Kybernetikens belackare menar att där inte sker någon "informerings" mellan olika delar inom systemet, blott effektivering styrd av naturens och mekanikens lagar.²

Brus och signal

Strax efter kybernetikens födelse skrev Claude Shannon vad han kallade för en matematisk teori om information (Shannon & Weaver 1963). Shannon arbetade för det amerikanska telefonbolaget Bells laboratorium och intresserade sig för problemet med brus i telefonledningar. Han fann en metod för att skilja ut en signal från det brus som hela tiden befinner sig i bakgrunden i telefonen. Principen är att medan bruset är kaotiskt och utan mönster har en signal en viss sannolikhet att dyka upp och förekommer dessutom i mönster. Denna minsta igenkännbara signal kallade Shannon för en *bit* och den var den minsta beståndsdel av information där flera *bitar* i ett sammanhang kunde förmedla ett budskap. En bit utgör skillnaden mellan brus och signal, eller i själva verket mellan signal och inte signal. Ordet "bit" är sammansatt av "Binary Digit" och detta avser alltså de två definierade tillstånden av signal, inte signal, eller så som den representeras med 0. och 1. Dessa bit är samma bit som man idag talar om som datorernas minsta informationsenheter. Åtta av dessa bit kan motsvaras av ett tecken på datorskärmen, i form av en bokstav eller annat tecken, och kallas för en *byte*. Att det är just åtta bit i en byte beror på att så många nollor och ettor krävs för att beskriva vilken bokstav som avses. Om man kunde tala om att toalettstolen från det tidigare exemplet har en datorbehandlingskapacitet så skulle den alltså vara exakt en bit.

I och med denna upptäckt menade man att Shannon funnit informationens minsta byggsten, vilken enkelt kan uttryckas som *en skillnad*. Teorin har rönt stor framgång och används ännu idag. Dess terminologi stöter alla på som intresserar sig för en dators minneskapacitet eller ett modems överföringshastighet. Och visst kan det vara tilltalande att tilldela information en minsta byggsten. Ungefär som atomer utgör en grund för allt materiellt som omger oss i vardagen så skulle Shannons bitar vara motsvarande grund för all den information som omger oss.³ Men i själva verket har en bit inte mycket med information att göra, åtminstone inte så som de flesta menar med "information". Det Claude Shannon kallar för en bit är en elektrisk signal och "är" inte självt "information". Vad som sker är att åtta bitar sänds i form av ettor och nollor som i den andra änden mottags och avkodas. Kanske blir det avkodade meddelandet ett "A". "A" kan möjligen vara information för den som mottager detta "A" om mottagaren förstår det sammanhang i vilket "A" ingår. För att något skall vara information i den mening att det är undervisande eller upplysande måste där finnas förståelse och mening. Biten, eller signalen, är bara en elektrisk puls. Vi kan betrakta en ström av

bitar med hjälp av teknisk utrustning och det som växer fram *kan* vara information. Shannons och kybernetikens informationsteorier talar båda två i själva verket om system av orsak-verkan, som är styrt av de lagar som styr naturen och allt materiellt. Vi kan betrakta varvtalsregulatorn i rörelse, muskeln i arbete, och genom teknisk utrustning även strömmen av bitar i en ledning eller på ett minne, och vi kan (möjligen) informeras om dessa saker av att betrakta dem. Däremot är det en missuppfattning att de själva behandlar information, att ett självjusterande system informerar sig självt. Det som gjort Shannons teori mer framgångsrik än kybernetiken, är sannolikt det att systemet han talar om är just till för att överföra information. Därmed blir det dock inte mer sant att det han talar om "är" information. Shannons verkliga framgång handlar inte om information utan om kommunikation, dvs överförandet av meddelanden vilket inte är detsamma som information. Ett meddelande kan kommuniceras och meddelandet kan vara information men det kan även vara rent nonsens. Kommunikation kan innehålla information (och gör det oftast) men det måste inte göra det.

Kybernetikens och Claude Shannons användningar av begreppet information har (oavsett detta) vunnit mark i och med att deras teorier varit framgångsrika i konstruerandet av informationsteknik. Med stor sannolikhet är det därför som deras "information" nu anges som en andra betydelse av ordet "information" i nationalencyklopedins ordbok. Frågan är dock om inte dessa två olika betydelser av information är så olika att de förtjänar varsitt eget ord.

Ett pregnant exempel på förvirringen och sammanblandningen av de två olika betydelserna av "information" ges i mastodontverket *The study of information* av Fritz Machlup (1983). Efter att Machlup presenterat ett antal artiklar av framstående författare från flera olika discipliner som ägnar sig åt att studera information i någon form, ger Machlup själv i epilogen sin förklaring till varför de i själva verket inte talar om information.

*Andra betydelser än (1) 'sägandet av något' eller (2) 'det sagda' är antingen analogier och metaforer eller sammanblandningar uppkomna av ett tolerant användande av ett ord för något som inte hade avsetts av tidigare användare.*⁴ hävdar Machlup inledningsvis och övergår till att dekonstruera allt användande av det i sammanhanget så viktiga ordet "information" som inte överensstämmer med hans strikta ordbokstolkning av det. Det är lite synd att Machlup, som var en synnerligen skarp tänkare, nöjer sig med att, i denna en av hans absolut sista texter innan han dog, sätta gränserna vid ordets första betydelse och inte ger oss sina tankar om hur information i en andra betydelse kan ha så mycket gemensamt i så många olika discipliner som de han presenterar i boken.

Information kräver mening

Nästan trettio år efter Norbert Wieners och Claude Shannons teorier om information skrev antropologen Gregory Bateson att *information är en skillnad som gör en skillnad* (Bateson 1995). Bateson, som en gång ingick i den intima kretsen runt Norbert Wiener och den Kybernetiska rörelsen, hade anammat Shannons syn på information som "en skillnad" och lagt till att

denna skillnad måste vara av betydelse, det måste vara en meningsfull skillnad.⁵ Det viktiga bidrag Bateson ger är just att tillföra behovet av mening. Därmed blir information en del av det mänskliga medvetandet. Människor skapar mening av vad som sker, till skillnad mot varvtalsregulatorer och kablar och datorer. Den mening som skapas, den betydelse vi ger något, är beroende av våra intressen, våra tidigare gjorda erfarenheter och nivån på vår koncentration just nu och just här. Information är i den betydelsen individuell, eller snarare relationell, kontextberoende och relativ. Ett exempel på hur olika ett och samma sjok av "information" kan mottas olika av olika personer är en studie av människors tittande på TV-nyheter. Peter Dahlgren skriver om detta i en artikel:

...visst förmedlar TV-nyheter information till tittarna, men det är inte bara "informationsinhämtandet" som präglar tittarupplevelsen. Att försöka förstå sändningarna och deras mottagning utifrån informationsperspektivets snäva ramar är att ge sig in i en reduktionistisk återvändsgränd. Att man missar mycket av det informativa innebär inte alls att sändningarna är meningslösa för tittarna. Med andra ord: *mening*, d v s en upplevelse att något har betydelse, är mer primär än "information". Man kan ta emot information – kognitivt inhämta det – utan att den har någon riktig mening. Och, ännu mer relevant i TV-nyhetssammanhang: man kan uppleva något som meningsfullt utan att nödvändigtvis ha följt all information som ingår. (Dahlgren 1985)

Peter Dahlgrens artikel visar för mig att allt som kommuniceras är information enbart i den utsträckning som det kommunicerade har mening för mottagaren.⁶ Denna hållning har man även i nationalencyklopedins uppslagsverk, där man säger att "information betecknar det meningsfulla innehåll som överförs vid kommunikation i olika former." (Nationalencyklopedin vol 9. s. 454)

Två skolor

Man kan argumentera för att det bland informationsteorierna vuxit fram två skolor. Den ena bygger på cybernetiken och på Shannons teorier. Den andra skolan reserverar information till att betyda det som ordböckerna beskriver, dvs *utbildning, upplysning*. Det hänvisar till "det sagda" eller det som på något sätt kommunicerats och det kan inte friställas från mening och betydelse eller från det mänskliga medvetandet.

Från fältet för studier av media och kommunikation kommer en diskussion om två skolbildningar som tycks relaterade till problemet med betydelsen av information. Kjell Nowak skriver (1992) om två metaforer inom media och kommunikationsvetenskapen för kommunikation (det finns säkert fler): "transportmodellen", och "ritualmodellen". Nowak menar att dessa metaforer båda är: "...sanna, fruktbara och adekvata sätt att betrakta kommunikation, men de aktualiserar olika frågor, teorier och metoder... Det som transporteras enligt transportmodellen är ett meddelande som bär ett inkodat tanke- eller idéinnehåll... Ritualmodellen har som grundtanke att kommunikation är produktion av mening (betydelser)..." (Nowak 1992) Kjell Nowak exemplifierar skillnaden mellan dessa modeller med Peter Dahlgrens artikel om TV-nyheter,

som citerades ovan. Med transportmodellen studerar man TV-publikens hågkomst av faktainnehållet i TV-nyheterna, medan man med ritualmodellen fokuserar på helheten och den roll programmet har för tittarens meningskonstruktion och som en del i den vardagliga tillvaron.

Det råder ett släktskap mellan det som kallas för transportmodellen och ritualmodellen till de två olika betydelserna av information. Men där finns en avgörande skillnad mellan information och kommunikation: Olika former av medier för kommunikation är alltid materiella i något avseende: *tal* är ljudvågor i ett medium av luft, eller omvandlat till magnetband eller elektriska signaler: *skrift* är symboler som huggits, skrivits, karvats, etsats eller målats på något materiellt underlag: *bilder* har samma relation till en materiell grund som skrifter, men de kan också vara representationer av ting så som de mottas av ögon och hjärna. Information däremot, som är innehållet i kommunikationen eller upplevelsen av kommunikation,⁷ är immateriellt. Man kan därför inte överföra de två olika betydelserna av kommunikation, dvs transport-, och ritualmodellen, till att beskriva informationens två olika betydelser, dvs cybernetiken/Shannons och Batesons.

Information avser meddelande och kommunikation avser meddelandets överföring, vilket är olika saker. Därför förhåller sig transportmodellen och ritualmodellen enbart till det som gäller för kommunikation, och är inte lämpligt att överföras på de förhållanden som råder för de två betydelsebilderna av information. Motsvarande modeller för förståelse av informationens två betydelser skulle istället kunna vara en *signalmodell* och en *social modell*. Signalmodellen skulle då avse den betydelse av information som vuxit fram under detta sekel i kölvattnet av teoretiska bidrag från bl.a. Shannon, cybernetiken och genetiken. Motsvarande skulle den sociala modellen avse den betydelse av information som Bateson och Machlup förespråkade vilken innefattar mänskliga sändare och mottagare av meningsfulla innehåll i kommunikation. På motsvarande sätt som för kommunikationsforskningen kommer de två informationsmodellerna att vara sanna, fruktbara och adekvata (för att travestera Kjell Nowak) men också aktualisera olika frågor, teorier och metoder. Poängen kan exemplifieras med Peter Dahlgrens text om tittande på TV-nyheter: Genom att tillämpa transportmodellen för att studera TV-nyheternas kommunikation, och signalmodellen för dess information, fokuserar man på en aspekt av TV-nyheterna. Genom att tillämpa ritualmodellen för att studera TV-nyheternas kommunikation, och den sociala modellen för dess information, fokuserar man på en annan aspekt av TV-nyheterna.⁸

Det är min uppfattning att studier av information i samhället, till exempel i samband med studier av olika medier, bör ta sin utgångspunkt i den sociala modellen. Detta eftersom jag tror att individens konstruerande av mening är central för hur hon/han väljer bland olika medier.

Information och vanor

Utifrån den diskussion jag fört om *information*, dess betydelse och historia, använder jag två modeller för att beskriva två olika förhållningssätt man kan ha till begreppet; den sociala modellen och signalmodellen. Signalmodellen beskriver alla

meddelanden som når individen, i form av perceptioner samt meddelanden inom individen, dvs i organismen, i form av kemiska och andra processer, som information. Modellen fäster inget avseende vid mening eller betydelsen av information. Den sociala modellen av information avser alltid människor som sändare och mottagare av symboler i någon form. Modellen betonar informationens meningsinnehåll och den upplevda meningen kan skilja sig mellan olika individer.

Ordet vanor skall förstås som "handlingsmönster". Definitioner från psykologin talar om vanor som "förvärvat förhållningssätt" och "stereotypiskt beteende".⁹ Informationsvanor skall i enlighet med beskrivningen av de två orden förstås som "handlingsmönster för att hantera information". Sådana handlingsmönster behöver alls inte vara aktivt uppsökande av information utan kan även avse en kontext där information är tillgänglig medan individen är passiv.

Hur informationsvanor kan studeras

Information genomsyrar stora delar av människors tillvaro oavsett hur man väljer att definiera det. Informationsvanor rör sig därför över ett vidare fält än de (mass)medier man vanligen tänker på, som TV, radio, bio, tidningar osv. Historiskt viktiga informationskanaler för folk i allmänhet har varit kyrkan, skolan, post och möten med andra människor. Medan alla dessa idag inte betraktas som primära informationskanaler har de ännu en betydande roll. Sammanställer man alla informationskanaler som är tänkbara att en individ råkar på blir det många fler än de som normalt studeras. Ett problem kan vara att sammanställa alla dessa kanaler, och att bestämma vilka som kan vara relevanta att studera. Lite längre fram kommer ett försök till en sådan sammanställning.

Ett annat problem med studier av informationsvanor är själva studieobjektet. Är den intressanta enheten att studera individen, eller kanske familjen, eller hushållet? Jag utgår här ifrån individen, dels för att det är av individen som beslut fattas (om än omedvetet i många fall), dels för att vara i överensstämmelse med de flesta statistiska undersökningar.

Hur bestäms vilken information som individen bedömer som värdefull, bildande, intressant och underhållande, och vilken som är värdelös, ointressant, oönskad och tråkig? Hur inhämtas informationen; genom slölyssnande på radion eller TV:n, eller aktivt uppsökande? Kommer informationen till mig från någon annan, utan att jag efterfrågat den, eller har jag efterfrågat den i kretsen av individer runt om mig? Den informationssfär som alla verkar i består alltid av samma dimensioner men olika människor tenderar att värdera information olika beroende på varifrån den kommer och det råder dessutom en ojämnhet i form av olika tillgång till kanaler. Påverkas informationssfären, och den individuella repertoaren, exempelvis av att individen är ensamstående, sambo, eller småbarnsförälder?

Jag kommer härnäst att diskutera möjliga informationskanaler. Bland dessa räknar jag även möten mellan människor eftersom de är viktiga för information och att det är betydelsefullt att visa informationens sociala karaktär. De olika kanalerna fördelas sedan i en modell till individens och samhällets olika kontexter. Här intar IT en särställning genom att befinna

sig i flera olika kontexter samtidigt till skillnad mot andra medier.

Informationens möjliga kanaler

Man kan tala om olika medier som den infrastruktur som möjliggör och begränsar spridningen av information till individen. Studier av informationssamhället, eller IT-samhället, sker ofta på denna systemnivå eftersom det är lätt att göra statistiska jämförelser över tid, mellan regioner och länder genom att räkna apparater och kablar för olika medier.

Genom att studera spridningen i samhället av datorer, nätverkskopplingar, sålda programvaror och värdet på datorutbildningar och genom att söka nyckeltal där produktivitet av IT-investeringar framträder, ges en viktig och intressant bild av informationssamhället. Ur dessa siffror finner man sådant som kan innebära problem, exempelvis "produktivitetsparadox" och social stratifiering i tillgången till datorer.

En omfattande genomgång av mätningar ges i skriften *IT-mått* (Cepro 1996) som beställts av IT-kommissionen. Man redogör där för ca 500 olika mått, av artefakter och företeelser, som används i olika sammanhang. Som ett exempel på ett sådant sammanhang kan nämnas SCB:s återkommande studie *Datorvanor* där man söker fastställa förekomsten av datorer, och kunskap om datorer på företag och i hushåll. Visserligen säger mätningarna något om jämnheten i teknikens spridning i samhället, men de säger inget om innehållet eller hur informationen tas emot. Kanske inte informationens innehåll är så intressant på denna systemnivå. Vad som däremot är intressant är att nå kunskap om vilka grupper i samhället som tar emot, och sänder, information, genom vilka kanaler de gör det och om där finns mönster som förenar individer i form av samma eller likartade informationsrepertoarer.

Man kan tänka sig en studie av informationsvanor som innefattar statistik om förekomsten av andra kanaler än traditionella medier. Man kan tala om produkter som är *informationsbärare* dvs produkter som bär ett *immateriellt* innehåll vilket inte konsumeras i den meningen att det förstörs. Exempel på traditionella kanaler och på andra informationsbärande produkter kan ställas upp under ett antal rubriker. I tabellerna nedan har jag samlat de rubriker för olika informationskanaler som traditionellt studeras i media och kommunikationsforskning (Tabell 1.), och exempel på andra informationskanaler i form av informationsbärande produkter som även de skulle kunna studeras (Tabell 2.).¹¹

Genom att studera dessa informationskanaler får man mått på utbudet och användningen av datorer och böcker tillsammans med utbudet och användningen av information, där det senare ju är den möjliga men inte nödvändiga produkten. Det finns andra tänkbara skäl till att man efterfrågar datorer och böcker än att man är ute efter dess information, till exempel som skrytkonsumtion.¹² Trots detta tror jag att man skall kunna säga något om utbudet och konsumtionen av information genom att studera de kompletterande informationskanalerna som "proxy-variabler" (istället-för) för information. Genom att ställa studien av dem mot en studie av konsumtion av andra varor och tjänster, vilka inte är informationsbärare skulle man

Tabell 1. Informationskanaler som studeras i medie- och kommunikationsforskning

Ord i tryck	TV	Video	Radio	Bio	Musik
Böcker Dagspress Tidskrifter Utlåning från bibliotek	Text-TV	Lanseringar/ tomma kassetter Hyrfilmer		Besökare/ antal Produktioner	Skivor Kassetter

Tabell 2. Exempel på kompletterande informationskanaler

Kultur	Bildning	Dator	Post	Telefon/fax/ mobiltelefon	Övrigt
Besök på: Museum Opera Teater Kyrka Balett Galleri Konsert	Skola Kurser Forskning Föredrag	WWW Spel e-journaler CD-ROM	Reklam Kataloger	Datasvar Teletjänster Fax-tjänster	Utomhusreklam Tidtabeller förpackningsreklam

kunna få en bild av hur konsumtionen av materiella och immateriella produkter utvecklats över tid.¹³

Alla de kanaler som här talats om avser kommunikation som riktas till många individer samtidigt. De är delar i informationens infrastruktur som dock inte alla individer i alla stycken tar del av. Alla använder till exempel inte något av landets bibliotek, alla lyssnar inte på P3 och en del lyssnar överhuvudtaget inte på radio. Redan på denna systemnivå finner man att individen gör val. När man lägger till sådan information som inte är offentlig, eller publik, d.v.s. information mellan två kommunicerande individer och de kanaler som är används för det ändamålet, växer informationssfären och individen blir ännu mer unik i sammansättningen av sitt användande (tabell 3.).

Listan kan göras lång. Dels tillkommer nya kanaler och dels finns säkert kanaler jag för tillfället glömmet.¹⁴ Möjligen bör till denna lista även läggas egenproducerad information i form av videofilmer, fotografier, och egen konst, musik och dans.

I tabellerna listas 13 kanaler och ca 65 olika varianter av kanalerna. För att finna en struktur, i hur kanalerna och deras olika funktioner, användningsområden och syften fördelar sig ur individens perspektiv, kan man använda flera olika egenskaper som skiljer och förenar, jag återkommer strax till dessa och föreslår här två grundläggande dikotomiseringar: *Masskommunikation* och *personlig kommunikation* skiljer ut den personliga kommunikation som sker med brev, telefonsamtal, e-post och dylikt, från massmedier som TV och press. Skillnaden är betydande för de flesta individer eftersom den säger något om i vilket fall individen själv kan påverka innehållet. *Privat-*, och *offentlig sfär*¹⁵ beskriver om kommunikationen sker med någon man känner eller har en relation till, eller om det är med krafter som står utom individens direkta kontroll. De som är aktuella att kommunicera med i den offentliga sfären är *representanter*, för det offentliga i form av stat, företag, eller organisation. Men det kan även gälla *främlingar* dvs alla de som utgör samhället men som vi inte känner. En sista klass är ett specialfall i form av *kändisar*. Dessa är speciella i den mening

Tabell 3. Kanaler för interpersonlig kommunikation

Möten	Dator	Post	Telefon	Övrigt
Familj Vänner Kollegor Bekanta Främlingar Representanter (för stat; organisation; företag) "Kändisar"	e-post Samtalsgrupper: (BBS, IRC, MUD, MOO)	Brev/dokument Kort Paket	Mobiltelefon Fax Telefonsvarare Voice-mail Personsökare	Minneslappar Anslagstavlor

att man känner igen dem vid ett möte trots att de är främlingar. I den *privata sfären* möter man familjen, vänner, kollegor och bekanta.

Från de två grundläggande dikotomiseringarna kan man lägga en tredje vilket skapar ett tredimensionellt rum där man placerar in de olika informationskanalerna för att illustrera deras olika roll och funktion i olika sammanhang. Figur 1. är ett exempel där den tredje dimensionen kan användas till någon av de olika dikotomiseringar som listats i figuren

Längre fram återkommer jag till dessa dikotomier men vill ändå presentera dem här. *Passiv* och *aktiv* beskriver situationen när man möter informationen, d v s om informationen är resultatet av att individen sökt upp den eller om den nåddes av en tillfällighet. Om t.ex. radion står på och man inte ”lyssnar” kan intresset ändå väckas av ett nyckelord. Reklam är inte så ofta en typ av information som direkt efterfrågas eller söks upp. Tvärt om parasiterar reklamen på de kanaler som individen söker upp, med syftet att tränga igenom individens passivitet och väcka intresse. Och vi kan även vara passiva *mottagare* eller aktiva *sändare* av information. Vilka kanaler som används skiljer sig ofta beroende på om man är på sin *arbetsplats* eller i sitt *hem*. Tekniken uppvisar dessutom skillnader genom att ställa olika krav på användaren. Vissa informationskanaler kräver *samtidighet* som telefonen (synkron), medan en telefonsvarare öppnar för möjligheten till i tiden *förskjuten* kommunikation. Telefonen ställer dessutom krav på *omedelbar* reaktion vilket även det kan undkommas med en telefonsvarare. Medan vissa kanaler bara sänder *kortvarig* information, som samtal via telefonen, sänder andra mer *långvarig* information som e-post, brev och böcker. Men man kan även med olika teknik göra kortvarig information till långvarig genom olika inspelningar. Dessa källor skiljer sig dessutom genom att man i vissa fall själv är upphov till dem, som den egna rösten eller texten, och i vissa fall använder andra som källa. Vilken dikotomisering man använder i modellen ovan kommer att påverka hur de olika informationskanalerna placerar sig i modellens djuperspektiv.

Individen befinner sig inte i centrum av modellen. Vi rör oss i området genom våra val mellan olika kanaler och genom de olika roller vi har i samhället. För att beskriva hur olika kanaler kan hänföras till olika regioner kan det vara förtjänstfullt att förenkla modellen genom att plocka bort den tredje gruppen av distinktioner, eftersom det oftast är frågan om samma kanaler, även om de får olika placeringar. Modellen blir då en fyr-fältare med – följaktligen – fyra områden med sina respektive typiska innehåll i form av informationskanaler och de olika informations-produkter som kan vara aktuella. (figur 2.):

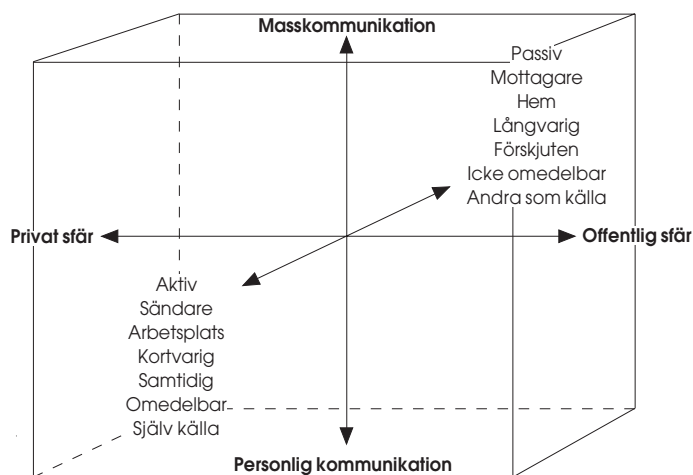
Användningen av informationskanaler

Medan alla individer inte använder alla de kanaler för information som listats här ovan är det troligt att de flesta på ett eller annat sätt möter ett flertal kanaler under loppet av ett dygn eller en vecka. I vilken mån har olika samhällsgrupper tillgång till datorer och kunskap att använda datorerna så att de kan komma att ingå i deras informationsvanor?

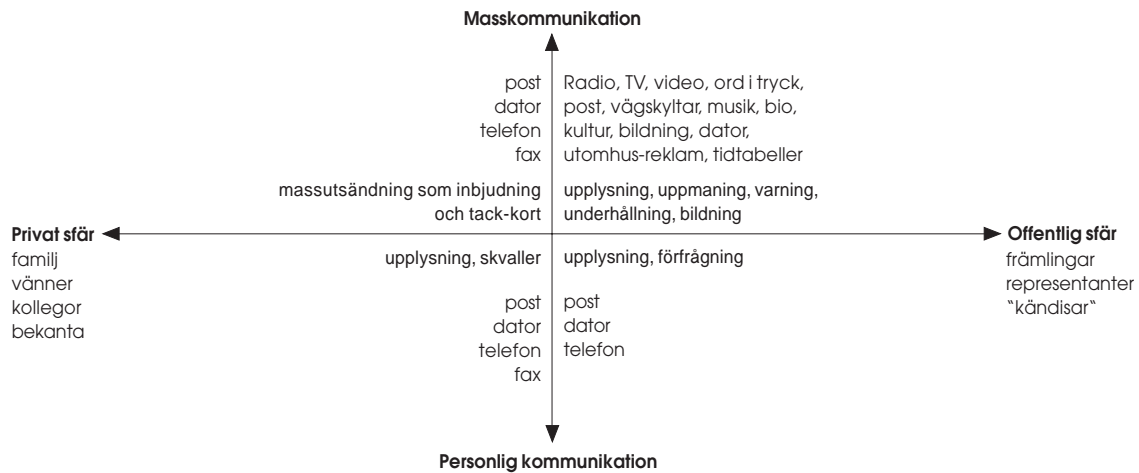
Det råder klyftor i samhället mellan dem som har tillgång till IT och dem som inte har det. Dessa klyftor (SCB 1995) grundar sig bl.a. i kön genom att män har större tillgång och erfarenhet av att använda datorer än kvinnor, men det är en skillnad som minskar. Det finns också en klyfta mellan olika regioner. Stadsbor har större tillgång och erfarenhet av användande datorer, och särskilt gäller detta Stockholm. Generationstillhörighet är ytterligare grund för olikheter. Medelålders har större tillgång och kunskap än yngre och äldre generationer. Och naturligtvis råder en skillnad genom att högre utbildade har större tillgång än individer med lägre utbildning.

Skillnader i användande och tillgång till IT påminner om de skillnader som råder i konsumtion av andra medier. Särskilt konsumtionen av facktidningar och specialtidningar uppvisar motsvarande skillnader som för datoranvändande i kön och ålder (Carlsson 1995. s. 164). Detta väcker för mig tankar om betydelsen av *intresse*, och upplevd *nytta*, för hur mycket tillgång och kunnande man har om IT, och inte enbart faktorer

Figur 1. Informationskanalernas placering i ett tredimensionellt informationsrum

Figur 2. Informationskanalernas placering i ett tvådimensionellt informationsrum

som pengar och tid. "Flickor läser – pojkar ser på video" lyder rubriken till en artikel i SvD, 18/4 1996, där en studie av unga människors medievanor, utförd av Ingela Wadbring, rapporteras. Detsamma tycks kunna sägas för pojkar och datorer, men detta gäller framförallt för "arbetarklass". För ungdomar med akademikerbakgrund är skillnaderna mellan könen mindre. Jag återkommer till detta längre fram.

Det förtjänar nämnas att eftersom datorer och dess olika tillämpningar ännu är ett ungt medium, kan man förmoda att några verkliga vanor ännu inte satt sig. Men för att vanor skall uppstå runt användandet av datorer förutsätts naturligtvis att tekniken är tillgänglig för individen.

Datorer ger substitutionseffekter. Områdena i figur 2. har länge haft sina givna kanaler för information men nu invaderas de av IT, i form av mobil kommunikation, e-post, webbsidor, samtalsgrupper och anslagstavlor. En studie av Nielsen (1997) har med sin PeopleMeter metod kommit fram till att TV-tittandet i USA har minskat med i genomsnitt en timme hos den samhällsgrupp som har Internet-abbonemang hos företaget America On-Line, som är USAs ledande Internetleverantör. Min egen erfarenhet är att e-post blir ett substitut för såväl telefonsamtal som fysisk post, och i viss mån även samtal öga mot öga. Det är nog rimligt anta att detta påverkar hur man rör sig bland informationskanalerna. Datorn är en generell teknik och hör inte uteslutande hemma i ett givet område som exempelvis TV:n. I den mån informationsvanor innefattar användandet av datorer stärks bilden av att informationsvanor måste studeras i alla områden av informationsrummet. Det är tydligt att majoriteten av de informationskanaler man traditionellt studerar (tabell 1.) befinner sig samlat i det övre högra hörnet av figur 2., medan datorer också befinner sig i alla de andra kvadranterna.

I dessa tabeller och figurer har individen betraktats som en mottagare av information: En informationskonsument. Men hon/han är även sändare av information: Informationsproducent. En figur av individen som producent av information kommer att se annorlunda ut än de som här visats, särskilt kommer att märkas en förskjutning av tyngdpunkten från det

övre högra hörnet ner till det nedre vänstra hörnet. Den personliga kommunikationen som sker i den privata sfären är troligt den plats där störst tid läggs ner på kommunikation. Men individen som sändare kommer även att synas i det offentliga rummet, i form av offentligt deltagande genom författade artiklar, förfrågningar, insändare, hemsidor på webben, och inte minst genom allmänna val. Men även alla de små beslut som fattas om vad man skall lägga pengar på ger effekter i hur det offentliga rummet ser ut.¹⁶

Inledningsvis nämndes att individens roll i informations-sammanhanget kunde vara avgörande, d.v.s. om individen är aktiv eller passiv i ett visst sammanhang. Reklam riktar sig exempelvis till individen på ett sådant sätt att den tränger fram även om den inte söks upp. Mycket av det vi som informationskonsumenter upplever som "skval" och "brus", i form av löpsedlar, skyltar, förpackningsreklam, väntrumslektyr och radio och TV som står på utan att ges uppmärksamhet, befinner sig i det offentliga rummet under individens passivitet. Hur bär sig olika människor åt för att hantera sådant som skval och brus, undviker de dessa miljöer eller blockerar de sig mot att ges intryck?

Ett sätt att få svar på frågor om informationsvanor och individers olika strategier är naturligtvis att gå ut och fråga. Antingen i form av enkäter och intervjuer av ett stort antal respondenter, eller genom ett mindre antal längre och grundligare intervjuer. En studie av det större formatet tycks inte vara genomförd i Sverige, och jag känner heller inte till någon från något annat land. Mindre studier finns det däremot exempel på. Jörgen Nissen och Lena Olsson (1996) genomförde två mindre studier. En där respondenten i efterhand intervjuades om vilka informationskanaler den använt under dagen, och en annan där respondenter som nyligen köpt hus intervjuades om vilka strategier de haft för att skaffa information i samband med husköp. De fann att det verkligen förekommer olika strategier och att de tycks kunna hänföras till socio-ekonomiska skillnader.

Ett sätt att analysera olikheter i användande av, och tillgång till, olika informationskanaler ges av den franske sociologen

Pierre Bourdieu. Han understryker vikten av sociala sammanhang för att förklara hur och varför individer beter sig olika, och lika. För att beskriva sociala processer som dessa kunde även andra teorier och begrepp ha använts. Det finns teoretiker likt Jürgen Habermas som uppehåller sig vid de strukturer i vilka människan befinner sig. Och det finns andra teoretiker likt Berger & Luckmann som uppehåller sig vid den sociala konstruktionen av verkligheten. Medan Habermas författat mycket om hur individen förhåller sig i en offentlig och en privat sfär, och om dessa strukturers dynamik, säger han mindre om hur man kan förstå individen själv utifrån dennes unika situation. Med Berger & Luckmann förhåller det sig tvärt om, de lägger sitt största fokus på förståelsen av individen och på hur denne skapar sig sin världsbild och formerar mening, medan de tar mindre hänsyn till samhällets strukturer och dess dynamik. Orsaken till att jag valt Bourdieu är att han argumenterar för att individen befinner sig i ett sammanhang och en kultur, som kan vara högst lokal. Bourdieu strävar efter en integrerad syn på samhället med plats för såväl individen som för strukturer, och för såväl dynamik som för seghet. (Se även not 23)

Vanornas upphov

Människan är ett knippe av vanor menade William Paley i en text från 1785.¹⁷ Paley menar att människor inte kontrollerar sina beteenden utifrån en genomtänkt och uttalad moral, utan att deras omedvetna och instinktiva beteenden är produkter av tidigare "habituering" där rationella "påbud" omvandlats till känslor.¹⁸ Pierre Bourdieu är en modern uttolkare av Paley. Han för Paleys resonemang vidare och argumenterar för att människor uppvisar likartade beteenden för människor som delar en social-ekonomisk-psykologisk miljö, och att människor från skiljaktiga sådana miljöer uppvisar olika beteenden.

I boken "Distinction" (Bourdieu 1984) studerar Bourdieu något så subjektivt som smak i ett makroperspektiv, med *smak* avser han *den omedelbara och intuitiva bedömningen av estetiska värden*. (Bourdieu, 1984 s. 99) En poäng med studien är att den visar hur smak inte är så subjektiv som man kan tro. Den smak man har för kulturyttringar som exempelvis konst och musik är bestämd, eller rättare sagt föreslagen, av den sociala position man har. Det är mitt antagande att detta även gäller för den omedelbara och intuitiva bedömningen man gör av information. Låt mig förklara detta lite närmare.

Sociala strukturer

I den sociala världen finns strukturer som är oberoende av individens medvetande och fria vilja (Bourdieu, 1984 s. 577). Dessa mentala, eller kognitiva, strukturer kallar Bourdieu för *Habitus*.¹⁹

Bourdieus begrepp habitus är produkten av kollektivt och individuellt skapad historia, en funktion av det historiska sammanhang i vilket den skapats, som det beskrivs av George Ritzer (1992), amerikansk författare av läroböcker i sociologisk teori. Ritzer menar att habitus producerar, och produceras av, den sociala världen, att den är en strukturerande struktur, likväl som en strukturerad struktur. Han menar att habitus inte betingar tanken och beslutsfattandet även om habitus föreslår

tankar och beslut, eftersom habitus bidrar med de principer efter vilka beslut fattas. Habitus verkar alltså bortom medvetande och språk, och är inte tillgänglig genom introspektion eller möjlig att viljemässigt kontrollera.

Ritzer beskriver habitus som en spegling av den objektiva fördelningen i vad som kan kallas klasstrukturer som exempelvis åldersgrupper, kön och sociala klasser. Habitus uppstår i individen som ett resultat av ett långvarigt vistande i en viss position i den sociala världen. Habitus är systemet av dispositioner som gör det möjligt för oss att leva under vissa sociala betingelser eftersom liknande sociala betingelser format oss till kropp och själ. Den manifesteras i våra mest praktiska aktiviteter, på det sätt vi går, står, äter, talar, snyter oss, osv, dvs i våra vanor och praktiker.²⁰

Jag förstår detta som att det inte är vi själva som bestämmer vilken smak vi har, utan att smaken beror på vår habitus, dvs på vår sociala bakgrund och historia. Smaken, är inte subjektiv, den är en funktion av vår sociala miljö och kan som sådan studeras objektivt. Habitus-begreppets förmåga att samla in praktiker till en enhet innebär att olika habitus kan skiljas åt. Detta beskrivs av Daniel Broady, aktiv Bourdieu-uttolkare på lärarhögskolan i Stockholm, som att olika individers skiljaktiga positioner i det sociala rummet ger upphov till olika habitus, medan delade positioner tenderar att ge delat habitus. Habitus kan dessutom vara ganska tydlig då den i större omfattning avser inkorporering och förkroppsligande än socialisation och internalisering. Broady (1989) menar att en central hypotes är att människors habitus producerar homologa effekter (typiskheter, praktiker) på skilda områden. Denna hypotes, menar han, tillåter att man samlar de mest varierande kvantitativa och kvalitativa data om livsstilar, kulturvanor, utbildningsstrategier, m.m. med antagandet att habitus är gemensam för en bestämd grupp av människor. Habitus avgör vilka handlingar, tankar och aspirationer som är möjliga, nödvändiga, lämpliga, eller värdefulla och vilka som är omöjliga, outhärliga, otillbörliga, eller föraktliga.

Det är i detta som olika samhällsgruppers likartade och delade ansamlingar av olika beteenden står att finna, därför att det är inom gruppens specifika habitus som tankar, aspirationer, och handlingar erkännes, tillerkännes värde, och åtnjuter förtroende. Det är, enligt Broady, en social kredit i ordets vidaste mening. Ett slags förskott som gruppen, och endast den, kan bevilja dem som skänker gruppen mest av materiella och symboliska garantier, ett symboliskt kapital. Detta symboliska kapital är hos Bourdieu inget som kan tillskrivas individer för sig. Det är ett relationellt kapital: *Kapitalet är ett socialt förhållande, dvs en social energi som varken existerar eller producerar sina effekter annat än inom det fält där det produceras och reproduceras*.²¹ Den förkroppsligade existensformen av kapitalet, är habitus.

Ett exempel på hur man intuitivt kan uppfatta olika habitus är ordstaven "Skomakare, bliv vid din läst!", "Lika barn leka bäst!" och den engelska "Different strokes for different folks!" Dessa ordstäv har den implicita uppmaningen att man inte skall ge sig in i sådana sociala kontexter som man inte hör hemma i. Man kan kalla det för "klassresor" och de är vanligare idag än på den tid som ordstaven sannolikt skapades. Klassresor är även idag förknippade med särskilda problem

som grundar sig i möten mellan olika habitus i ett för övrigt gemensamt socialt sammanhang.

En metod för studier av informationsvanor

Bourdieu's forskningsmetoder (Bourdieu, 1984 s. 503) är en hybrid av kvalitativ och kvantitativ metod, med en lutning åt det kvantitativa hållet i det att kvalitativa frågor samlas i enhetlig form och bearbetas statistiskt. I princip utför Bourdieu en kvantifiering av kvalitativa skillnader för att senare återföra datamaterialet till kvaliteter för tolkning. Utförliga intervjuer och etnografiska studier är grunden för den undersökning som resultaten i "Distinction" bygger på. Analysen består av grupperingar av heterogena kategorier av socio-yrkesmässigt snitt, distribuerade över ålder, kön och utbildningsnivå. Genom detta utför han vad han kallar för en social psykoanalys.²²

Till grund för de primära skillnaderna mellan klasser ligger kapitalets totala volym. Längs en vertikal axel (figur 3) löper den stigande summan av ekonomiskt och kulturellt kapital, från dem som "inget" har till dem som har "allt". Utefter detta kontinuum fördelas klasserna.

Den vidare nyanseringen i Bourdieus modell innebär att medan klasserna definieras av den totala volymen av sitt kapital, så definieras klassfraktionerna av att de kapital de besitter har olika struktur. Medan en företagsledare må ha ett stort ekonomiskt kapital, så har sannolikt en journalist i samma socialgrupp ett mindre ekonomiskt kapital men ett större kulturellt kapital. Även strukturen i kapitalet för en svensk bibliotekarie, grundskollärare, civilekonom, kulturvetare, småföretagare, bagare, m.fl. skiljer sig på motsvarande sätt. Fördelning av de olika symboliska kapitalen, ekonomiskt och kulturellt, löper såväl vertikalt som horisontellt (se modellen ovan).

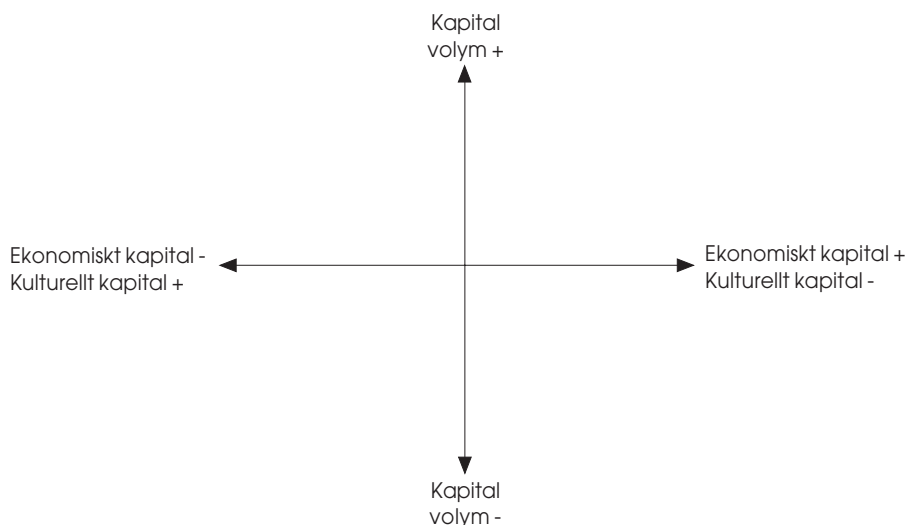
Från origo, i figur 3, sträcker sig till vänster i det sociala rummet ett minskande ekonomiskt, och ökande kulturellt kapi-

tal, och till höger vice versa. Uppåt från origo ökar den totala volymen kapital, dvs både kulturellt och ekonomiskt. Företagsledaren kommer i denna modell att lokaliseras till ytan uppe till höger, och journalisten uppe till vänster. Det man traditionellt avser med "klass" fördelar sig i detta rum utefter den vertikala skalan med högre "klass" ju högre man befinner sig på skalan, och det Bourdieu avser med "klassfraktioner" fördelar sig utefter den horisontella skalan. Och olika positioner i det sociala rummet ger då även uttryck för olika livsstilar.

Livsstilar

Rummet av livsstilar skapas enligt Broady (1989) i relationen mellan habitus två egenskaper, dels förmågan att producera gemensamma vanor och handlingsmönster som är specifika för gruppen, dels förmågan att särskilja och värdera dessa vanor och handlingsmönster. Ett exempel på sådana vanor och handlingsmönster är smak (Broady 1989 s. 292), och ett annat är valet mellan olika information och olika informationskanaler. Det är detta rum av livsstilar som åstadkommer systematiken hos individens alla vanor. Bilden av livsstilarna får man genom att placera in vanor och handlingsmönster i det sociala rummet. Det innebär att bilden blir tydligare ju fler praktiker man kan placera in. Det vore därför önskvärt att undersöka individens konsumtionsval i en mycket stor omfattning, allt ifrån bilmärke till vilken tandkräm som används, men även sådant som teaterbesök, musiksmak, favorit-TV-program, politisk preferens, attityder i olika frågor, dvs allt som representerar livsstil. Dessa är de sekundäregenskaper som beskriver den habitus som är aktuell och hur den skiljer sig från andra habitus. Det bör nog påpekas att en så grundlig undersökning av livsstilar knappast är möjlig att genomföra av två skäl. Det första skälet är de etiska tveksamheterna med av en så grundläggande kartläggning av attityder och vanor hos en stor grupp

Figur 3. Pierre Bourdieus representation av det sociala rummet

Anm.: Bearbetning av Bourdieu 1984. s. 128, 129, 266, 452.

människor. Det andra skälet är ekonomiska, en sådan studie skulle vara mycket kostsam.

Föreställ dig företagsledaren i det övre högra hörnet av figur 3. och journalisten i det övre vänstra hörnet. Tänk dig sedan vilka olika smaker de sannolikt har, i form av preferenser av bilmärke, resmål, TV-program, osv. Oavsett hur man värderar olika kulturyttringar kommer det övre högra hörnet att ha en större sannolikhet att innehålla Porschar och golf än det vänstra. Och motsvarande är sannolikheten högre för att det i det vänstra befinner sig fler böcker och teaterbesök. Detta är rummet av livsstilar.

Intresse och trösklar

Medan olika habitus uppvisar olika vanor, och olika positioner i det sociala rummet, så är det en populär uppfattning att skillnader i användande av olika medier kan förklaras av socioekonomiska skillnader. Särskilt tydligt har det varit när man talat om skillnader i tillgång till, och kunskap om, datorer. En sådan informationsklyfta förespeglar möjligen en förklaring av enkla samband i dels en inkomstgräns som måste kommas över för att man skall nå tillgång till mediet, dels en kunskapsgräns som måste överstigas. I strid med den uppfattningen är det möjligt att inkomsttröskeln inte är en avgörande faktor. Det kan vara så att tröskeln är så pass låg i sig själv att den inte utgör ett hinder, utan att det är en fråga om prioritering. Detta betyder inte att alla har råd att skaffa sig en dator, ens om de prioriterar det. Vad som menas är att i de flesta fall utgör inte de ekonomiska tillgångarna problemet utan att det är fråga om andra prioriteringar som i sig avspeglar ett intresse. Den andra förklaringen är kunskapsgränsen. Även den tröskeln kan vara så låg att den inte förklarar en informationsklyfta. Dels för att kunskap är lätt och blir allt lättare att skaffa, dels för att allt mindre av förhandskunskap behövs för att kunna sköta en dator. Även här är det intresset snarare än kunskapen som är avgörande.

Det tål att upprepas: Konsekvensen av argumentet skall inte förstås som att alla som saknar den ena eller andra informationskanalen helt enkelt inte är tillräckligt intresserade för att lösa detta underskott. Snarare skall den förstås som att den som saknar en informationskanal, genom ett underskott av tillgång eller kunskap, mycket väl kan ha ett tillräckligt intresse men hindras från att överkomma underskottet av ekonomiska, sociala, fysiska eller andra yttre omständigheter. Gruppen av icke-användare kommer att med sina habitus avslöja sitt intresse, eller potentiella intresse, och bör snarast betraktas som ännu-icke-användare av den ena eller andra informationskanalen. (Se även citatet från SCB i början av artikeln).

Det är med andra ord våra skilda habitus som avgör inte bara vår smak, som dock är ett bra exempel, utan även våra val av informationskanaler. Olika habitus har olika innehåll och praktiker som yttrar sig genom att föreslå vilka handlingar, tankar och aspirationer som är möjliga, nödvändiga, lämpliga, eller värdefulla och vilka som är omöjliga, umbärliga, otillbörliga, eller föraktliga. Kanske är det här i som förklaringen till olika samhällsgruppers likartade och delade ansamlingar av olika beteenden i form av informationsvanor står att finna. Därför att det är inom gruppens specifika habitus som tankar,

aspirationer, och handlingar erkännes, tillerkännes värde, och åtnjuter förtroende. Det är habitus som bestämmer vad vi bedömer som intressant och vad vi bedömer som ointressant.

För att sammanfatta: Individens föds in i en viss sammanfattning av *socialt- och ekonomiskt kapital* som ger individens plats i en *klassfraktion*, eller ett *socialt rum*. Olika, eller lika, *positioner* i det sociala rummet ger skilda, eller lika, erfarenheter och *historier* genom att de olika, eller lika, positionerna har olika, eller lika, *livsstilar*. Detta formar individen till kropp och själ till ett sammanfattande *habitus*. Habitus bidrar med *principer* som styr beslut, det bestämmer individens *smak* och *stil* samt de *praktiker* och *vanor* som är *lämpade* och *önskvärda*, vilka ger individen ett *socialt kapital* i den grupp hon/han vistas. Habitus primäregenskap är de styrande principerna, och dess *sekundäregenskap* är resultatet av de styrande praktiker i form av konsumtion av vissa saker men inte av andra, uttryckandet av vissa åsikter men inte av andra och därmed – i min mening – val av vissa informationskanaler men inte av andra.

Informationsvanor i sociala relationer

Habitus är en seg struktur och mycket svår att ersätta eller ens modifiera, även för en klassresenär. Därför kommer individer med visst habitus att röra sig i kretsar som delar habitus. Om det är så att ett visst habitus – vissa sociala grupper – har en snäv repertoar i den mening att de till större delen konsumerar information som inte manar till eftertanke och egen produktion av mening, kan det vara så att i det habitus kommer heller inte inflytanden från andra individer genom personlig kommunikation. För att studera om det är så skulle man kunna följa ett nätverk av individer som känner varandra och umgås med varandra och kartlägga nätverkets informationsvanor. Frågor att ställa i en sådan studie är: Har individerna samma informationsvanor (och mediekonsumtion)? Kommer det att sippra in information från andra informationskanaler, till nätverket, än de som gruppen använder? Sedimenteras informationsvanorna inom nätverket eller uppmontras till kreativitet och sökande efter nya kanaler?

De muntliga kontakter man har i sina informationsnätverk kan jämföras med det som i datersammanhang kallats "intelligenta agenter", d.v.s. någon (i datersammanhang ett "intelligent" program) väljer ut stycken av information de stött på, som de bedömer vara intressant för någon de känner att veta utifrån den kännedom de har om individen och hennes/hans intressen. Det återskapar den sociala överenskommelsen om synen på vilken information som bedöms som viktig och oviktig. Man kan jämföra information med ett socialt kapital: I det fall jag vill vara en del av en grupp måste jag anpassa den information jag ger andra medlemmar av gruppen så att det är intressant för gruppen. Jag kommer att tjäna sociala poäng genom att komma med för gruppen ändamålsenlig information. Kommer jag med information som inte intresserar gruppen, om en ny dator, sportresultat, höstens haute couture el.dyl vilket bedöms som ointressant genom att det är "oviktigt" eller för att de helt enkelt inte känner till tillräckligt mycket om ämnet för att ha ens en rudimentär åsikt om det, kommer gruppen snart att betrakta mig som udda och avvikande och på det tjä-

nar jag inga sociala poäng utan riskerar att uteslutas. Det finns därför skäl att tala om informationskapital som något närallgande socialt kapital.

Makt är intimt relaterat till detta. Makten gäller dels den sociala relationen, dels det offentliga deltagandet. Val av regering kan betraktas som att folket ger information till riksdagen om hur de vill ha det. I sin tur informerar regeringen och oppositionen folket om vilka problem de har att möta och hur de vill lösa dem. Det gäller inte bara vid valtider utan är en del i det hela tiden pågående offentliga samtalet. Samtalet utspelar sig i flera olika medier, och eftersom alla människor inte nyttjar alla medier, kommer den politiska informationen till folket att nå fram på olika vägar till olika individer. Pondera en individ som inte visar något intresse av det offentliga samtalet, hur kommer politisk information till henne/honom? Kanske nås den via löpsedlar och TV-nyheter, lunchsamtal med kolleger och bekanta och andra möten med släkt och vänner. Alldeles oavsett om hon/han är intresserad av politik eller inte så kommer förmodligen någon information fram. En plats för informationen att nyanseras bortom löpsedlarnas och det förströdda intresse hon/han ägnar tv-nyheterna, är i samtalet. Där öppnar sig en möjlighet för den ointresserade att ställa frågor när andan faller på. Den bild individen får kommer mycket att bero på samtalet. Befinner sig individen i en homogen grupp där alla har samma eller likartad informationsrepertoar? Eller finns i gruppen individer som intresserar sig mer genom att använda fler och andra informationskanaler och därmed har en annan tillgång till information än den ointresserade och oinsatte medlemmen i gruppen?

Utöver frågor om det direkta användandet och upplevelserna av olika informationskanaler kan man studera sammanhangen för olika former av valsituationer. Varje val, eller beslut, sker utifrån den information och kunskap man har tillgänglig. Därför kommer man att skaffa information för sådant som är mindre vanliga beslut, som till exempel: Köp av konkurrensutsatta kapitalvaror, som dator, bil, boende eller en resa: Köp av tjänst, i form av bio- eller teaterföreställningar. Det kan även vara valsituationer som ställer krav på upplysning i form av tidtabeller eller väderutsikter, och val av utbildning, yrke, bostadsort eller arbetsplats. Hur inhämtar man den information som ligger till grund för de beslut som fattas? Föredrar man att fråga släkten om råd, läser man in sig om alternativen i tidningarnas recensioner och i böcker, har man en egen rådgivare eller mentor vars smak, klokhet och erfarenhet man förlitar sig till? Och hur värderar man informationen beroende på varifrån den kommer, litar man mer till vad som står i tidningen än till vad som sägs i TV, eller av en släkting?

Makten över vanorna

I forskningsprogrammet Människa, informationsteknik, samhälle (MITS), vid Linköpings universitet, ägnar vi oss åt att studera IT:s inflytande på samhället. Datorn, och IT, är ett medium om man betraktar den som ett medel för andra syften – insamling, lagring, behandling och spridning av information – och inte som ett mål. Det sätt som datorn skiljer sig från det man vanligtvis förknippar med ordet ”medium” är att det är

fråga om en generell teknik som genom sina många olika tillämpningsområden har en plats i flera av individens olika sociala kontexter. IT, i form av datorer och Internet, kan förse individen med information vilket det har gemensamt med andra medier, och ibland tränger det ut andra medier när det används. Det är därför viktigt att studera användningen av och tillgången till datorer i sammanhangen av användande och tillgång till andra medier. Genom att ta hänsyn till muntliga informationskanaler i informationsvanestudier accepterar man att information är en social process och inte enbart en individens högst privata användande av olika materiella informationskanaler. Med Bourdieus teori om habitus skulle man bland individers olika informationsvanor kunna identifiera likheter bland individer från ett gemensamt habitus, och skillnader mellan individer från olika habitus. Med kunskap om individens sociala kontext skulle man även kunna ha kunskap om individens informationsvanor.

Den springande punkten är frågan om individer i en gemensam social kontext (habitus) verkligen utnyttjar samma informationskanaler på samma sätt, eller om det inte alls är den sociala kontexten som styr utan enbart helt individuella preferenser. I början av artikeln argumenterade jag för att ”information” bäst förstås av den ”sociala modellen” eftersom den tar hänsyn till hur mening skapas och därmed säger något om hur individen reducerar osäkerhet och skapar en meningsfull uppfattning om sig själv och sin plats i världen. Habitus bidrar till detta med principer som styr beslut, smak och vanor. Om individens informationsvanor är en helt individuell affär, d.v.s. om den mening som information skapar inte beror på sociala faktorer utan blott och bart på individens egen erfarenhetshistoria och förmåga, då kan inget habitus existera eftersom även andra beslut och vanor än informationsvanor då är fristående från en social kontext. En sådan tanke är i det närmaste löjväckande. Jag vill mena att individens informationsvanor, som dels är repertoaren av informationskanaler och upplevelsen av vad i respektive kanal som är åtråvärt, dels de vanor och strategier som är förknippade med konsumtionen av dessa kanaler, är sociala handlingar. Och de sociala handlingarna bestäms av det habitus individen tillhör.

Man kan inte tvinga individer med habitus som säger dem att ”IT är inte intressant eller viktigt för mig” till att använda informationskanaler som inte passar deras habitus. Även om tillgången till IT stimuleras genom samhällets insatser kommer en del habitus att ha en omfattande informationsrepertoar och andra att ha en mindre omfattande. Tillgången till IT är i den meningen ingen frälsning för demokratideltagande eller bryggan över informationsklyftan. Man upplever det inte som ett samhällsproblem att det finns olikheter i konsumtion av fack- och specialtidsskrifter, varför är det då ett problem när det gäller datorer? Borde inte tillgång och användande vara upp till vars och ens intresse?

Orsaken till att ojämlikheter i tillgång till datorer väcker reaktioner är möjligen att medan alla kan ha tillgång till kunskap om vilka fack- och specialtidsskrifter som finns genom att gå in i en större tidningskiosk är inte motsvarande kunskap om datorer lika lättillgänglig. Det finns därför ett samhällsuppdrag att bilda folket om datorer så att de får en chans att

medvetet välja bort dem som ointressanta om de så önskar. Jag menar att kunskap om hur man använder en dator är samma grundläggande rättighet som rätten att lära sig läsa och skriva.

Jag har i den här artikeln velat argumentera för att informationsvanor skiljer sig mellan olika individer därför att olika individer tillhör olika sociala sammanhang. För att skapa kun-

skap om användande av olika informationskanaler, och förståelse för varför det ser ut som det gör, är det därför viktigt att man i forskning om informationsvanor söker besvara frågor som kan berätta om sammanhanget där informationen konsumeras, och den kontext som konsumenten befinner sig i.

Noter

1. Tekniska nomenklaturcentralen menar i sin rekommendation om användningen av ordet IT att: *Informationsteknik definieras som 'teknik som används vid insamling, lagring, behandling och spridning av information med elektroniska medel'. Vi föredrar termen informationsteknik eftersom teknologi i regel står för 'läran om tekniken', och det är ju inte riktigt rätt i det här sammanhanget.* Av samma skäl är det dessutom felaktigt att ersätta IT med *kommunikationsteknik* eftersom det inte tar hänsyn till IT:s egenskap att lagra och behandla information. Mer om språktermer i datasammanhang finns att läsa på: [WWW.nada.kth.se/dataterm/].
2. Gränsfallsproblem uppstår när man talar om orsak eller intention. Plattmaskar har t.ex. ljuskänsliga celler som informerar masken om att "här är det ljusst", varpå masken vänder. Tillsammans med en generell impuls att röra sig framåt kommer plattmasken på så sätt att hamna i den mörkaste regionen i området. Frågan är här om man bör tala om att plattmasken behandlar "information" eller om den enbart reagerar på ett förutbestämt sätt utefter sin biologiska uppbyggnad
3. Som andra reduktionistiska teorier är det dock tveksamt vad som verkligen utgör den *minsta* beståndsdel. Vi vet ju (?) t. ex. att atomer, som länge betraktades som materiens minsta beståndsdelar, består av neutroner och protoner, vilka i sin tur består av kvarkar.
4. Machlup & Mansfield 1983. s. 642 Egen översättning. Originaltexten lyder: *Any meanings other than (1) 'the telling of something' or (2) 'that which is being told' are either analogies and metaphors or concoctions resulting from the condoned appropriation of a word for something that had not been meant by earlier users.*
5. Bateson säger, i den svenska översättningen, att skillnaden måste vara *effektiv* i en större entitets andliga processer. (Bateson 1995. s. 143)
6. Sedan är det min uppfattning att det som har mening sorteras in som "underhållning", "tidsfördriv", "kunskap" eller något annat allt efter respektive mottagares individuella förutsättningar och stundens ingivelse.
7. Uttrycket att "information är upplevelsen av kommunikation" är jag skyldig Roland Hjerpe på Linköpings universitet, IDA.
8. Distinktionen mellan kommunikation (meddelandets överförande) och information (meddelandet) antyder att där finns en objektiv skillnad. Medan alla inte skulle hålla med om att där verkligen finns en skillnad menar jag att distinktionen är viktig för att påvisa betydelsen av det immateriella i informationen, och det materiella i kommunikationen. Kjell Nowak menar att *Det mest utmärkande draget hos det fenomen som kallas mänsklig kommunikation är dess dualitet, dess samtidigt materiella och immateriella existensform. /.../ Denna dualitet uttrycks i semiotiken genom definitionen av begreppet 'tecken' vilket innefattar de två oupplösligt förenade dimensionerna 'det betecknade' (innehållet, det mentala) respektive 'det betecknande' (uttrycket, det materiella). Tecknens innehåll och form kan aldrig skiljas åt, de är två sidor av samma sak.* (Nowak 1996) "Det betecknande" som Nowak påpekar är materiellt och själva uttrycket är det tecken som kommuniceras. "Det betecknade" är å andra sidan det immateriella innehållet, informationen, i det tecken som kommunicerats." Den för mig avgörande skillnaden är att två personer som betraktar samma tecken (det betecknande) kommer att se samma sak, medan det däremot inte är säkert, kanske inte ens troligt, att de upplever samma mening (det betecknade) eftersom de (sannolikt) har olika erfarenheter av tecknet och därför tillskriver det olika betydelser. Tecknens innehåll är socialt skapade och befinner sig inne i huvudet på betraktaren. Därmed är de inte tillgängliga för jämförelse på samma sätt som tecknens fysiska representationer.
9. En genomgång av teorier kring vanebeteenden ges i Birgitta Johanssons, "Ny teknik och gamla vanor" (1988).
10. Produktivitetsparadoxen kallas även "Solows paradox" efter Robert Solow som observerade att "överallt omkring oss ser vi datorer utom i produktivitetsstatistiken". *OECD Jobs Strategy Technology, Productivity and Job Creation* 1996. Kommentaren avser det paradoxala i att investeringar i IT fortsätter trots att det inte ger någon synbar produktivitetsökning.
11. I någon mening är även dessa artefakter att betrakta som informationsteknik då de representerar tekniker för information. Svante Beckman (Beckman 1995) ger IT en *vid, medelvid* och en *trängre* betydelse. Den trängre betydelsen avser samma definition som ges i not 2. Den medelvida betydelsen innefattar all elektrisk och elektronisk informationshantering, d.v.s även radio, TV och telefon. Den vidaste betydelsen av IT omfattar all form av kommunikation såsom ordet, skriftspråket, pengar och transportteknik. Därmed skulle de övriga teknikerna för information kunna kallas för analoga IT.
12. Kallas även *conspicuous consumption* vilket studerats ingående av Roger Mason (1981).
13. Det jag föreställer mig är i princip en kurva över konsumtionen av materiella varor och av immateriella varor som utgår från ett index. Detta för att få en överblick på den historiska utvecklingen under 1900-talet av framväxten av informationens förändrade eller oförändrade betydelse. Man kan diskutera vilka produkter som inte bär information och vad som är en materiell vara men jag avser naturligtvis annan information än den information en artefakt bär om sig själv och sina egenskaper. Exempel på sådana produkter är matsilver, mattor, mikrovågsugnar, glödlampor, möbler, mm. Dessa produkter fyller andra syften än att förmedla information.
14. Om läsaren har egna förslag på informationskanaler tar jag tacksamt emot dessa per e-post: andni@tema.liu.se.
15. Med Jürgen Habermas' terminologi motsvaras detta av *livsvärld* och *system*.

16. Bland andra har Jürgen Habermas skrivit åtskilligt om hur individens deltagande i offentligheten ser ut, och här i Sverige är det studerat i maktutredningen och i låginkomstutredningen.
17. Närmare bestämt i *The Principles of Moral and Political Philosophy* Bok 1, kapitel VII, *Virtue* i *Works*. London 1825 (1785). Citerad i Robbins (1991). (Egen översättning).
18. Detta är en tolkning av Derek Robbins (1991) som jag översatt. Att beteenden i stora stycken är omedvetna och resultat av tidigare erfarenheter är en människosyn jag delar med Paley och många andra.
19. Habitus: (latin. översatt av grekiska. hexis, hållning) 1. (Aristotelisk): stabil själskvalitet, såsom kunskap, dygd. 2. En persons (totala) moraliska eller intellektuella utrustning och inställning. 3. Yttre beskaffenhet, utseende, kropps-konstitution. (Lübcke 1993). Se även Broady 1989:2 ss. 28 – 31 för en utförligare etymologisk redogörelse för ordet och hur Bourdieu kom att använda sig av det.
20. Med praktik avser jag motsvarande den engelska betydelsen *a usual or customary action* (Collins Dictionary s. 774). Dvs praxis och handlingsmönster. Men viktigare är att dess betydelse kan vara vana/vanor och med det avse förvärvade handlingsmönster som ofta delas av andra inom ett aktuellt habitus.
21. Broady, 1989 s. 11. Broady citerar där s. 127 i *La Distinction* som är originalutgåvan från 1979.
22. Man kan möjligen tycka att individ-, och systemnivå sammanblandas när Bourdieu beskriver sin metod. Ritzer (1992 s. 577.) förklarar detta med att det enligt Bourdieu råder en falsk motsättning mellan subjektivism och objektivism. Bourdieu kritiserar objektivismen (Durkheims sociala fakta; Saussures strukturalism: Levi-Strauss och Marxism) för att enbart se objektiva strukturer och inte den process av social konstruktion där individer uppfattar, förstår och konstruerar dessa strukturer, för att sedan agera med dem som bas. På motsvarande sätt menar Bourdieu att subjektivismen är blind för de objektiva strukturer i vilka processen av tänkande, redogörande och representerande aktörer hittas. Bourdieu föredrar en position av strukturalism som inte undantar agenten och handlandet. På det viset ser han en dialektisk relation mellan objektiva strukturer och subjektiva fenomen.

Referenser

- Bateson, Gregory: *Ande och natur. En nödvändig enhet*. Symposium 1995
- Beckman, Svante: En världsbildande teknik. I Karlsson, M & Stureson, L: *Världens största maskin*. Carlssons bokförlag, Stockholm 1995.

Bourdieu, Pierre; *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Översatt från franska av Richard Nice. Harvard university press. Cambridge, mass. 1984 (1979).

Broady, Donald; *Kapital, habitus, fält. Några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*. UHÄ-Arbeitsrapport. 1989:2.

Carlsson, Ulla (red); *MedieSverige 1995. Statistik och analys*. NORDICOM- Sverige, Göteborgs universitet 1995.

Cepro; *IT-mått: Hur kan IT-användning beskrivas?* Nils-Göran Olve och Carl-Johan Westin. 1996. På uppdrag av IT-kommissionen.

Dahlgren, Peter: *TV-nyheter: Inte enbart information*. Pressens årbog / Dansk pressehistorisk selskab. Köbenhavn Reitzel 1985

FRN, Hagerlid, Jan; *Informationsekonomi – En forskningsöversikt*. FRN 1995.

Johansson, Birgitta; *Ny teknik och gamla vanor: En studie om mikro-vågsugnens introduktion*. Linköpings Universitet 1988.

Lübcke, P; *Filosoflexikonet* Forum, Stockholm 1993

Machlup, F; Mansfield, U (red); *The study of information. Interdisciplinary messages*. John Wiley & Sons, Inc. 1983.

Mason, Roger S; *Conspicuous consumption. A study of exceptional consumer behaviour*. Gower, University of Salford. 1981.

Nationalencyklopediens Ordbok. Vol II. Bra Böcker AB, Höganäs. 1996

Nationalencyklopedin vol IX, Bra Böcker AB, Höganäs 1992.

Nielsen. [WWW-db.aol.com/corp/news/press/view?release=138] Februari 1997.

Nissen, Jörgen; Olsson, Lena; *Informationsvanor och ny teknik*. I Nissen, Jörgen (red); *Posten och informationssamhället -en förstudie*. KFB, 1996.

Nowak, Kjell; *Forskning om medier och kommunikation: Ett kulturteoretiskt perspektiv*. I Carlsson, Ulla & Lindblad, Anders: *Forskning om journalistik, medier & kommunikation. Ämnesområdet idag och i framtiden*. Nordicom-Nytt/Sverige, 1992.

Nowak, Kjell; *Medier som materiell och mental miljö*. I Carlsson, Ulla; *Medierna i samhället, igår, idag, imorgon*. NORDICOM-Sverige. Göteborgs universitet. 1996.

Ritzer, George; *Sociological theory* McGraw-Hill, 1992.

Robbins, Derek; *The Work of Pierre Bourdieu*. Open University Press. 1991.

SCB: *Data om informationstekniken i Sverige 1996*.

SCB: *Datorvanor 1995*. SCB Förlag, Örebro. 1995.

Shannon, Claude E. & Weaver, Warren: *The mathematical theory of communication*. The University of Illinois Press, Urbana 1963.

Svenska dagbladet, 18/4 1996.

Wiener, Norbert: *Cybernetics: Or control and communication in the animal and the machine*. (1948). The technology press, New York. 1957

Media and Information Technology

The Blindspot of Media and Communication Research?

ROBERT BURNETT

We can perhaps assume that the use of a medium of communication over a long period will to some extent determine the character of knowledge to be communicated and suggest that its pervasive influence will eventually create a civilization in which life and flexibility will become exceedingly difficult to maintain and that the advantages of a new medium will become such as to lead to the emergence of a new culture. (H.A. Innis, *The Bias of Communications*, 1951)

Harold Adams Innis opens his best known essay by quoting Hegel: "Minerva's owl begins its flight only in the gathering dusk..."

The idea is hardly a new one, that a culture begins its disintegration with its highest and most creative period; Hegel, the young Marx and Toynbee certainly all thought so. Innis followed the flight of Minerva's owl into new quarters, however, suggesting that the process of cultural growth and expansion flows not from genius or empire but from media. Minerva's owl follows the route of a new form of communication – whether it be script, oral tradition, or print. Minerva (the most trusted goddess of Zeus), in Innis's thought, becomes the greatest of muses, and her owl the clue to the mysterious ways in which she works. Today Minerva's owl would surely be surfing the Internet. My fear is that too many of us are not.

One need not venture far to find evidence that our media landscape is changing all around us. Already we are seeing a media situation that is all the more fragmented and individualised. Radio and television are evolving and now send news and entertainment around the clock. Even the daily newspaper is not what it used to be and is in danger of withering away in importance. Using Innis (with some help from McLuhan) as our cicerone I want to suggest ways in which we (media and communication researchers) could be approaching the rapid developments in media and information technology (MIT) that are shaping a new media landscape.

The work of Harold Innis and Marshall McLuhan suggest that changes brought about by new media affect societies so thoroughly and yet so unnoticeably that these changes are almost impossible to detect. Imagine for a moment a new definition of media and information technology that goes beyond the "hardware" of machines and electronic devices – suggesting

that technology is not so much a type of work or an applied science, but a way of doing things and a way of thinking about doing things – a state of mind and being (Penley + Ross, 1991; Reingold, 1993; Stone, 1995). Isn't that what cyberspace, IT, and virtual communities are all about?

Innis and McLuhan go further by positing a different theory of overlapping technologies. By concentrating on media as the most significant technologies of any period – they both assume that information movement does more to modify a culture than the uses of energy or materials – they have each come up with different theories of interacting and overlapping technologies.

For Innis the most critical factor in a society is its communications. Not so much what is communicated, but how specific communications media operate, what presuppositions they impart to the culture, what forms of power they create. The key to cultural change is the predominant communication medium in a culture. Innis defines media broadly: they include spoken language, the materials for writing, print, and electronic transmission. For Innis, the medium is the critical factor that reshapes cultures whole. A new medium tends both to subvert and offset the power establishment and cultural bias maintained by the previous medium. New media relate to the older media like a pendulum relates to its latest swing – by a reversal or a lunge in the opposite direction.

Innis developed two categories that explain the influence of communications medium: *space* and *time*. Using historical examples Innis showed how the use of clay tablets in Babylon confined information to a limited space, but guaranteed its durability. Papyrus, on the other hand, was available in great quantity for the Romans; it was light, easy to transport, and enabled information to move to the far flung corners of the empire. Consequently, Innis claims, Babylon was a culture with a sturdy temporal bias; Rome had a spatial bias.

A central idea is that elites can more easily control some media than others. A medium that is in short supply or that requires special skills has more potential to support the special interests of elite classes because they have more time and resources to exploit it. A medium that is more easily accessible to the average person is more likely to help democratize a culture.

Innis argues that most media of communication have a "bias" either towards lasting long periods or towards being easily moved across great distances. He claims that the bias of

a culture's dominant medium affects the degree of the culture's stability as well as the culture's ability to take over and rule a large territory (Meyrowitz 1985).

The "bias of communication" is, therefore, the temporal or spatial tendency that will determine the orientation of a culture. Innis describes this process as the "monopoly of knowledge". A new medium favors a fresh flow of information; inevitably, a small group (favored by the nature of the bias) will move within that flow and take power (Compare this notion with today's information rich and the digital elite or digerati). Surely these are ripe notions that are waiting to be explored in a contemporary context.

For McLuhan, a new medium uses the previous medium as its content, so that the content of TV becomes movies, just as the content of movies has been novels or plays. In his own words;

Our conventional response to all media, namely that it is how they are used that counts, is the dumb stance of a technological idiot. For the 'content' of a medium is like the juicy piece of meat carried by the burglar to distract the watchdog of the mind. The effect of the medium is made strong and intense just because it is given another medium as 'content'. The content of a movie is a novel or a play or an opera. The effect of the movie form is not related to its program content (McLuhan 1965).

Both Innis and McLuhan argue for a theory of change among technologies in which some decisive causal relationship exists between an older and a newer technology. The greatest contribution of Innis and McLuhan, however, may well lie in pointing out the central factor of information movement and control within older and particularly more recent technologies. Until recently we have thought of information technologies, from the printing press to the telephone, as communication technologies. Innis and McLuhan suggest another understanding. What about the computer? The notion of information movement and control as the underlying basis of our most developed technologies is important. Whereas people of the nineteenth and early twentieth centuries identified technology with the work performing, energy transforming machine, we are learning to identify technology with media and other forms of information control.

The distinction between a machine dominated, or mechanistic interpretation of technology, and an information control interpretation leads to major new considerations. The most important of these is the way in which one conceives technology in relationship to humans.

Both Innis and McLuhan, focusing on media, have reached unique conclusions about peoples relationship to technology. Where the mechanized conception of technology led almost inevitably to a polarization of man and machine, the media or information control interpretation leads to a conception of organic continuity between man and his technologies. This conception is latent in Innis in his view of history. But it becomes pronounced in McLuhan, who considers all media "extensions of man" and who likewise consider most modern technologies, from the automobile to the electric light, as extensions of media. Recently, DeKerckhove (1995) has

deepened these insights and claimed that the electronic media have extended our psychology as well as our nervous systems and our bodies. DeKerckhove also argues that through the increased use of electronic media we are about to create a collective mind that will exceed the capabilities of any individual human.

It is important to note that for Innis and McLuhan, who see the process of technological change as an almost necessary historical and ecological development, questions of blame and value have no meaning. This approach comes less from a happy faith in technology than a method of inquiry that leaves value judgements out of consideration. The problem of value judgements is that they tend to appear before rather than after a study, and invariably create a kind of tropism toward the desired conclusions.

Lest we forget, Herbert Schiller reminds us that the waves of new communication technology in the twentieth century reveals at least two characteristics present over the decades: "one is the overblown promise greeting its appearance; the other is the rapid assumption by corporate custodians of the new instrumentation and processes for commercial ends, i. e., profitmaking" (Schiller 1996). Schiller argues that the high expectations for the new means of transmitting messages and images are invariably thwarted by the institutional arrangements that quickly enfold the new technologies. One could argue that this has been the fate, successively, of the telegraph, telephone, film, radio, television, cable, and satellite communication. The question is whether the Internet will suffer a similar fate?

The growth of the global telecommunications system which has been described as the "world's largest machine" (Karlsson and Stureson 1995) has increasingly become a focus of research. One of the key transformations in this growth and in media use internationally over the last three years has been the expansion in access and use of the Internet (Negroponte, 1995). The Internet, the electronic transfer of information via a vast interlinked computer network, represents a converged media form, where the possibilities of a variety of communication media can be accessed through the computer. Mark Poster (1995) has similarly labelled the Internet as a second media age that will supersede television and film in pre-eminence. An urgent task is to investigate the kinds of responses that have been generated by the traditional media industries to represent themselves as Internet entities in this changed media landscape.

A number of metaphorical representations of the Internet may hold some veracity. For instance, the Internet could be likened to a library in the massive amount of information and information transfers that are possible through its websites and downloading potentials. In a similar vein, the Internet could be seen as the great equaliser in what constitutes knowledge, where everyone can have a website and publish their thoughts and images to others. The university, one of the original nodal sources of the Internet represents a similar public orientation. Antithetical to this general representation of access are the earlier military applications of the Internet where the maintenance of communication when all other forms had broken down in a

nuclear war was deemed of paramount importance. Equally antithetical is the movement to developing the commodity status of the Internet both through the establishing of online shopping systems to the payment of access to websites and information.

A current task is to establish the role of the traditional media industries in shaping the future of the Internet. The conceptualisation of the public that has developed through the broadcasting industry in the twentieth century and the print industry in the nineteenth century has a particular history that is attached to the growth of democratic nation-states and the expansion of capitalism. It has worked to shape a definition of citizenry and the public that situates the media's role in producing an informed citizenry. This idealized concept of the role of what is often called "the fourth estate" isolates on the value of the citizen as active participant in the polity, a form of public sphere that both Habermas (1991) and Sennett (1974) have argued has been in decline with the further development of the mediatised contemporary culture. Simultaneously, the media as an industry have focussed on the forms of the commodification of information and through that process has developed the elaborate entertainment industry that has become one of the familiar tropes of contemporary culture (Burnett, 1996). The constitution of the active participant citizen is reconfigured in different media forms as either the consumer or the audience and often both simultaneously. With film the reproduction of prints allowed for the building of simultaneous exhibition and the increase in box office from larger and larger audiences. With broadcasting, the simultaneity was much more tangible; however the organisation of value of the audience was transcribed to either a new representation of a mass public for the new generation of nation-states or the "massifying" of the audience into a recognizable and clear manifestation of a national market. The audience produced in broadcasting became the specific commodity that was bought by advertisers; similarly public broadcasters can be seen as edifying and protecting the national audience and thereby intensifying the perceived value of the mass audience in political terms.

This historical baggage of connecting to an audience is what the traditional media of print, film, television and popular music bring to the Internet. Within these forms there is an entire history of the formation of intellectual property rights, the organisation of the media commodity, and the consolidation of the media audience that have been very successful at generating income for cultural producers and in the case of broadcasting representing a more coherent public interest. In other words, these media forms have generated an entire discourse on what constitutes a media/cultural commodity, what constitutes valuable information that can be sold, and what paths can be taken to establish something as public or as private interest through the development of the audience.

We need to investigate the "fit" of the conceptualisations and discourses produced by these media for translation to the Internet. The Internet challenges the divides between public and private that have been articulated through broadcasting and cultural policy through regulatory frameworks. The construction of an audience is fundamentally differently constituted when a television broadcaster attempts to represent itself

on the net or even if it replicates its practices by some form of webcasting. The forms of interaction and the characterisation of user as opposed to audience member transform the meanings generated and the practices of engagement in cultural forms.

Nevertheless, the media industries are powerful entities in constructing the currency of value in contemporary culture. Their general discursive power has helped establish hierarchies of news in both the press and broadcasting. Similarly in the entertainment industries, constructions of broadcast quality, generic formulas of narrative, the standard of the fictional feature film and the patterning of the popular music recording have all served to institutionalize standards and thereby hierarchise cultural production into legitimate and illegitimate forms.

The capacity of the media industry to construct value presents a powerful push to the organisation of the Internet. One of the central problems in the use of the Internet for information retrieval is that there is too much information. The number of words alone that are accessible through the World Wide Web has far exceeded the number housed in the Library of Congress, the largest library in the world. Organizationally, the expertise that the media industries can provide for the Internet is a hierarchisation of value that resembles current patterns in television, film, popular music and the press. The brandnames of newspapers and magazines, of film studios and television networks and of popular music labels can all serve to guide the surfing Internet user to the more legitimate sites for information and entertainment. The relative non-hierarchy of information could be reconstituted through the traditional media industries' presence on the World Wide Web.

Although the media industry presence is not dominant in terms of the number of websites, its presence is exaggerated because of the recognisable brand identification that new less computer-literate Internet users are drawn to in their search for interesting and regular sites to access. In sum, the media industries are powerful and influential in shaping the nature of the Internet and are important therefore to scrutinise their activities closely to determine the likely future of Internet use.

Using Innis and McLuhan as starting points, one could investigate the mediatization of the Internet through five critical avenues:

1. The divide between public and private media investment in the Internet
2. The transformation of media content for formats on the Internet
3. The construction of exchange value and commodity structure by the media industry
4. The activity of government and private media regulators in the expansion of the Internet as an information and entertainment source
5. The potential transnational restructuring of the media industry through the Internet

The outcomes of such research should lead to an assessment of the power of previous media institutions to inflect and shape the content of succeeding media institutions. In one sense, we

need to investigate the critical transformation of the media industry in its shift into Internet form. Within that assessment, we can then add to the debate about the way that the Internet has provided reassessments of what constitutes public interest and what constitutes the servicing of the public through private interests. The Internet's entwined history with public access constructs an intriguing parallel to the emergence of some of the media industries of the twentieth century. The past imbrications of the media industry in the formation of the nation-state, the international flow of cultural production, and the conception of public interest are through the Internet reinvigorated and subject to serious public debate and critical discussion. This type of research ultimately will provide an important contribution to the role of new media in the shape of public discourse. As such, in the tradition of Innis and McLuhan, we need to identify the implications of technological change, a priority area, not only for an industry but its wider implications for the culture as a whole.

Until recently, media and communications researchers have overlooked not only the Internet but the entire field of computer-mediated communication (Reeves + Nass, 1996), staying instead with the traditional forms of broadcast and print media that fit much more conveniently into models for appropriate research topics and theories of mass communication.

However, one can argue as Morris (1996) "that if mass communications researchers continue to largely disregard the research potential of the Internet, their theories about communication will become less useful. Not only will the discipline be left behind, it will also miss an opportunity to explore and rethink answers to some of the central questions of mass communications research, questions that go to the heart of the model of source-message-receiver with which the field has struggled". Morris urges us to rethink our ideas of what constitutes a mass audience and a mediating technology with the promise that studying "the computer as a new communication technology opens a space for scholars to rethink assumptions and categories, and perhaps even to find new insights into traditional communication technologies".

In taking up the challenge of studying the computer and the Internet we must remember our lessons from both Innis and McLuhan. Yet, we would be wise to also heed the advice of MIT scholar Seymour Papert.

In his criticism of technocentric thinking, Papert (1990, 1993) urges researchers to center their attention on the culture and not the computer if they want to understand the changes made to culture and people's ways of thinking when computers are present. A primary component of computer-mediated communication is social communication (Harasim 1993). Jones asserts that computer-mediated communication "is not just a tool; it is at once technology, medium, and engine of social relations" (Jones 1995). Therefore, to understand the fundamental implications of computer technology, we have to understand the role of computer-mediated communication in its culture of use (Burnett, 1997). Computer-mediated communication is a technology, a communications medium, and a space within which people form communities (Turkle, 1995). New cultural meanings of these technologies are created as people use them in new ways (Carlson 1992). These new communities and their emergent practices give new meanings to communication and community. These new forms of community rely on computer-mediated communication for communication (Agre, 1996). Communication is then more than the medium providing the connection; it is the group cohesion among people separated by time and geography. Or in the words of Innis, it is the culture shaped by the bias of *time* and *space*.

More research is necessary on the changing nature of communication, connectivity, culture and community in the ever expanding cyberspace. If we are serious about advancing media and communication studies as a discipline we must embrace the challenge. Not to do so would be to give away the field at a crucial point in our young history. For if we have learned our lessons from Innis it should be clear that media and information technology can liberate or confine humankind; just knowing that may one day make all the difference.

References

- Agre, P. E. (1996) *Computing as a Social Practice. Introduction to Computing as a social practice*. Doug Schuler and Philip Agre, Eds., Ablex, Norwood, NJ.
- Burnett, R. (1996) *The Global Jukebox: The International Music Industry*. Routledge, New York.
- Burnett, R. (1997) *Communication and Community in Virtual Groups*. MKV Working Papers, University of Karlstad, Karlstad.
- Carlson, W. B. (1992) Artifacts and Frames of Meaning: Thomas A. Edison, his Managers, and the Cultural Construction of Motion Pictures. In *Shaping Technology/Building Society: Studies in Sociotechnical Change*. Wiebe E. Bijker and John Law, Eds. MIT Press, Cambridge, MA.
- DeKerckhove, D. (1995) *The Skin of Culture*. Somerville, Toronto.
- Habermas, J. (1991) *The Structural Transformation of the Public Sphere*. MIT Press, Cambridge, MA.
- Harasim, L. (1993) Global Networks: An Introduction. In *Global Networks: Computers and International Communication*, Linda Harasim, Ed., MIT Press, Cambridge, MA.
- Innis, H. A. (1951) *The Bias of Communication*. University of Toronto Press, Toronto.
- Innis, H. A. (1950) *Empire and Communications*. Oxford University Press, London.
- Jones, S. G. (1995) Introduction: From Where to Who Knows? In *CyberSociety: Computer-Mediated Communication and Community*, Steven G. Jones, Ed., Sage, Thousand Oaks, CA.
- Karlsson and Stureson (1995) *The World's Largest Machine*. Almqvist and Wiksell International, Stockholm.

- McLuhan, M. (1962) *The Gutenberg Galaxy*. University of Toronto Press, Toronto.
- McLuhan, M. (1965) *Understanding Media: The Extensions of Man*. McGraw Hill, New York.
- Meyrowitz, J. (1985) *No Sense of Place*. Oxford University Press, New York.
- Morris, M. (1996) The Internet as Mass Medium. *Journal of Computer Mediated Communication*, vol.1,4.
- Negroponte, N. (1995) *Being Digital*. Alfred A. Knopf, New York.
- Papert, S. (1990) *Computer Criticism vs. Technocentric Thinking*. *Epistemology & Learning Group*, MIT Media Laboratory, E&L Memo No. 1.
- Papert, S. (1993) *The Children's Machine: Rethinking School in the Age of the Computer*. Basic Books, New York.
- Penley, C. and A. Ross (1991) *Technoculture*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Poster, M. *The Second Media Age*. Polity Press, Cambridge.
- Reeves, B. and C. Nass. *The Media Equation*. Cambridge University Press, New York.
- Rheingold, H. (1993) *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Addison-Wesley, Reading, MA.
- Schiller, H. (1996) *Information Inequality*. Routledge, New York.
- Sennett, R. (1974) *The Fall of Public Man*. Norton, New York.

IT-politik & IT-forskning i de nordiske lande

BIRGITTE CHRISTIANSEN

Mange lande har i de sidste år opprioriteret IT-udviklingen som et vigtigt element i samfundsudviklingen. Parallelt med denne udvikling har man indset, at overgangen fra industri-samfund til informationssamfund har skabt et behov for forskning i de økonomiske, sociale og menneskelige forhold, som er centrale for den informationsbaserede samfundsudvikling og borgernes aktive deltagelse heri.

Singapore var det første land, som formulerede en national IT-strategi. Da præsident Clinton senere initierede *National Information Infrastructure Initiative* spredtes interessen for IT rundt om i store dele af verden. Konvergensen mellem telekommunikationsindustrien, computer-industrien og medie/underholdningsindustrien skaber i dag enorme resurser, som vækker interesse både udfra private og statlige hensyn.

Med computerteknologien og telematikken opstår der nye funktioner i samfundet. Vi kan iagttage, hvordan politikkers muligheder for at styre samfundsudviklingen begrænses. Man taler i dag om, at der kan sættes spørgsmålstegn ved nationalstaten. Men leder dette til, at kræfterne som får samfundet til at hænge sammen forsvages, spørger man sig i forskergruppen MITS (menneske, informationsteknik, samfund, 1996).

De mener, at et forskningsprogram som vil gøre opmærksom på "menneskers bedste", så er man nødt til at studere samfundet både udfra et individperspektiv og udfra et strukturelt perspektiv, samt de mellem liggende relationer. I et individcentreret perspektiv står mennesket i fokus på "hverdagslivets arena". Spørgsmål som handler om eksempelvis informationsvaner og -strategier, hverdagsliv, lokalsamfundet, skole/uddannelse/kultur skal belyses. Informationsøkonomi og informationssamfundet står i centrum på samfundsniveauet, og her bør man berøre spørgsmål om politikkers muligheder, magt, indflydelse, ideologier, produktion og netværk.

Mellem disse perspektiver – aktør og struktur findes der en række koplinger via firmaer, frivillige organisationer og politikken, som grovt skitseret kan henføres til en af to sektorer; den markedsmæssige- og den sektor som ikke har økonomisk vinding som hovedsaglige motiv (så som skoler, kulturliv, folkebevægelser, politiske organ etc). Studiet af IT i den sidstnævnte sektor bør intensiveres af to anledninger:

Informationstekniken som kommersiell produkt och dess ekonomiska drivkrafter är jämförelsevis väl belysta, liksom dess användning inom kommersiella organisationer.

Den icke marknadsinriktade ("civila") sektorns utveckling är oklar. Försvagas den i det globaliserade IT-iserade samhället? Någon bör sig an uppgiften att analysera de mekanismer som påverkas, till exempel om teknikens möjligheter tillvaratas, underutnyttjas eller felanvänds (MITS, 1996 side 9).

Denne oversigt indledes med, hvilke statlige initiativer man har foretaget i de pågældende nordiske lande. Derefter har jeg forsøgt at give en oversigt over forskningen på IT-området udfra et humanistisk, og samfundsvidenskabeligt (økonomisk) perspektiv. Jeg har altså bevidst undgået forskning som fokuserer på rent tekniske fænomener hos informationsteknologierne.

Definitionen på IT-forskning som jeg tillemper er en fokusering på just den forskning der har informationsteknologi som sit emne og/eller som sit mål. Formålet med forskningsarbejdet er altså at skabe en bedre forståelsesramme af informationsteknologiske fænomener og/eller at bidrage til en bedre og mere brugervenlig produktudvikling. Det er dog ikke den IT-forskning som man mange gange forbinder med naturvidenskabelig, matematisk-logisk eller ingeniør-baseret forskning. Selv om grænserne kan opleves flydende indenfor IT-forskningen, har jeg fundet at dette har været en måde, hvorpå jeg har kunnet afgrænse oversigtens omfang, som først og fremmest skal kunne koples til massekommunikationsområdet.

Hvad menes med henholdsvis humanistisk, samfundsvidenskabelig og økonomisk forskning. Mange har i denne sammenhæng undret sig over, hvorfor *humanisterne* overhovedet har givet sig ind på dette forskningsområde, da de ifølge traditionen *bør* koncentrere sig om litteratur, sprog og historie, kunst etc. Men i dagens samfund hvor IT berører os i de fleste situationer i dagligdagen er det et mere eller mindre accepteret faktum, at intet kan være mere nærliggende, end at humanister ikke alene *beskæftiger* sig med, men også udgør et *fundament* for IT-forskningen.

Qvortrup (1996) påpeger, at det er et fejlagtigt indtryk, hvis man tror at den humanistiske IT-forskning er et ensartet forskningsområde som kan samles under en kategori. I hans rapport om humanistisk IT-forskning i Danmark identificerer han fire

paradigmer, som forenklet kan siges at være repræsenteret af: den psykologiske forskning, den datalingsvistiske forskning, den tegn- og medievidenskabelige forskning, den kultur- og organisationsteoretiske forskning (Qvortrup, 1996 side 9).

Den *samfundsvidenskabelige* forskning kan blandt andet karakteriseres ved dens orienteringsfelt mod hverdagslivet og dens fokus på brugen af informationsteknologi i relation til andre medier og aktiviteter.

Kendetegnende for de samfundsvidenskabelige forskningsområder, ligesom for den økonomiske IT-forskning, er at tyngdepunktet her ligger på kvantitative undersøgelser. Munch (1995) er dog inde på, at en stor del af forskningen har karakter af debattindlæg.

Et tredje område som viste sig at være ganske stort har en tværvideenskabelig karakter. MITS gruppen i Linköping er et godt eksempel på IT-forskning som har hentet inspiration fra en række forskellige akademiske miljøer så som; sprog og retorik, store tekniske systemer, hverdagsliv og kulturel globalisering.

På det *økonomiske* område er det forskningsprojekter på handelshøjskoler eller undersøgelser foretaget af forskningsbaserede markeds-/konsulentfirmaer, som dog kun bliver repræsenteret i rapporten i den udstrækning, som jeg har lykkedes at få fat i dem.

Rapporten er disponeret således. Først beskrives de statlige IT-strategier kortfattet, hvorefter der gives en oversigtsmæssig gennemgang af den IT-forskning, jeg har lykkedes at tage frem. Denne gennemgang har først og fremmest til formål at indplacere forskningens udspring indenfor den aktuelle forskningstradition, samt give et billede af, hvor IT-forskningens tyngdepunkt ligger i de pågældende nordiske lande. Når jeg ikke har været i stand til at gruppere studierne tilhørsforhold til et bestemt forskningsmiljø og/eller -tradition, har jeg istedet forsøgt at systematisere efter det emnesområde, som de behandler.

Jeg vil takke for al den hjælp jeg har fået af hjælpsomme kollegaer fra forskningsinstitutioner rundt omkring i Norden. Oversigten er et resultat af den hjælpsomhed, jeg er blevet bemødt med, samt af den litteratur der har været tilgængelig på Göteborgs biblioteker, via databaser og forskningsinstitutionernes hjemmesider på Internet.

Oversigten er en relativt overfladisk inventering over nationale IT-initiativer og IT-forskning i Norden. Men der er måske ikke skrevet så voldsomt meget; endnu?!

IT-politiske initiativer

Island er det eneste af de nordiske lande, som ikke har nogen dokumenteret IT-politisk handlingsplan. De øvrige nordiske lande har ganske omfattende nationale initiativer, som ikke adskiller sig særligt meget fra hinanden, men prioriteringer betones dog på forskellige områder. Organisatorisk udføres strategierne fra forskellige instanser; i Danmark er det forskningsministeriet/forskningsrådet, der har udarbejdet handlingsplanerne, i Sverige er der tilsat en IT-kommision plus et IT-råd for unge. I Finland er det finansministeriet og i Norge er

det forskningsrådet og statssekretariatet for IT, som har formuleret og udformet strategierne.

Flere lande angiver i sine IT-initiativer, at de skal være ledende brugere på IT-området år 2000. IT-strategierne bliver med jævne mellemrum fornyet og videreudviklet, og med tiden er handlingsplanerne blevet mere konkrete. Alle lader til at arbejde intensivt og målbevidst for at opnå de ambitiøse mål, som man har opstillet i IT-strategierne. Men udviklingen går hurtigt, og det kræver store resurser, så generelt findes der et stort antal 'bør', 'vil' og 'skal', i formuleringerne om de nationale IT-initiativer.

Danmark

Efteråret 1994 udgav det danske forskningsministerium rapporten *Info-samfundet år 2000*, hvor de politiske målsætninger, strategier og initiativer beskrives. Man har i Danmark givet informationsteknologi en høj prioritet og i 1996 ligger der nu en handlingsplan *Info-samfundet for alle – den danske model*, som er regeringens IT-politiske redegørelse til folkettingen, som følger op på resultaterne fra den første IT-politiske handlingsplan, men hvor man også sætter nye politiske mål og initiativer på dagsordenen. Som bilag til den IT-politiske redegørelse og handlingsplan har forskningsministeriet udgivet *IT i tal 1996, 23 billeder af info-samfundet*. Man forsøger i denne rapport at give en række billeder af Danmark også med det formål at vise hvor landet befinder sig internationalt. Det er tanken, at der hvert år i tilknytning til den IT-politiske handlingsplan udarbejdes en tilsvarende oversigt.

Info-samfundet for alle – den danske model

Modellen skitseres i tre hovedpunkter:

- Et *socialt ansvar* for at alle får mulighed for at komme med, så Info-samfundet reelt bliver for alle.
- En bred dialog – hvorefter hver især påtager sig sin del af *ansvaret for handling*.
- En *fremsynet infrastruktur* som realiseres netop ved effektiv handlen på grundlag af en bred dialog.

Disse tre punkter er hovedelementerne i *Info-samfundet for alle*, som sammen udgør kernen i regeringens strategi for at realisere informationssamfundets muligheder i Danmark. I forlængelse af regeringens redegørelse til folketinget nedsatte forskningsrådene en arbejdsgruppe, som skulle stille forslag til humanistisk og samfundsvidenskabelig IT-forskning *med henblik på en styrkelse af innovation, effektivitet og kvalitet i erhvervslivets og samfundets udnyttelse af IT-systemer og -netværk* (Forskningsrådene 1996, side 13).

Virtuelt Center for humanistisk og samfundsvidenskabelig IT-forskning

Denne rapport ligger nu klar som et *Forslag til Virtuelt Center for humanistisk og samfundsvidenskabelig IT-forskning*, og indeholder en række forventninger til hvilke virkninger et så-

dant center skal kunne have. Resultaterne skal kunne anvendes til analyse, design og evaluering af IT-systemer baseret på bl.a. multimedie- og netværksteknologi og bør oprettes snarest for en periode på mindst fem år. Arbejdsgruppen foreslår et budget på 10-20 millioner kr. pr. år fra det offentlige. Ekspertene sammenarbejds-partneres og forskningsfondes insats skal være i størrelsesordenen 25-30 procent.

Rapporten giver også eksempler på hvilke områder i samfundet, som der er behov for at studere. I figur 1 vises det sociale system, som informationsteknologien påvirker, når den indføres i en arbejdssammenhæng. Det sociale system kan betragtes fra flere forskellige niveauer: samfund, offentlige organisationer og private virksomheder, arbejdssituationer og brugere som medarbejdere i en organisation.

Figur 2 viser det sociale system, som informationsteknologien påvirker, når den anvendes af den enkelte samfundsborger. Figuren viser niveauerne; samfundet, det kommercielle marked og brugerne af for eksempel kulturelle tilbud privat eller i en uddannelsessituation, hvor det institutionsmæssige ikke spiller nogen afgørende rolle. Figurerne viser også de forskellige faglige discipliner, der er nødvendige for at forske i informations- og kommunikationssystemer i organisationer og virksomheder, samt i borgernes anvendelse af kultur- og uddannelses-produkter fra det kommercielle marked.

Der anlægges to forskellige synsvinkler på denne forskning. Den ene synsvinkel studerer de forskellige forsknings-emner horisontalt ud fra de forskellige faglige discipliner, som

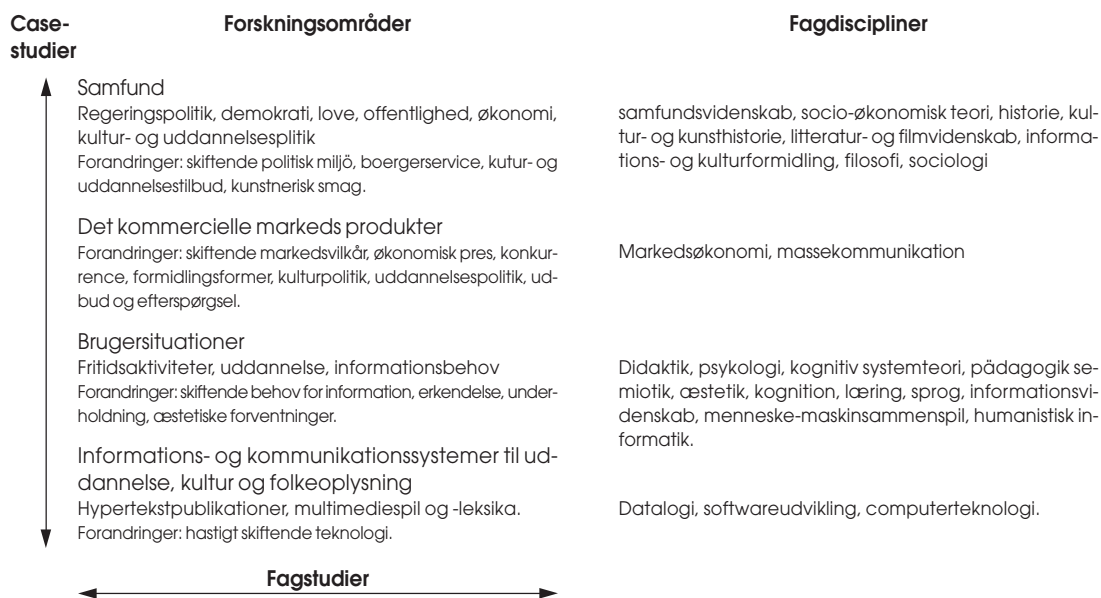
hver for sig har deres styrke og metodikker. Den anden synsvinkel studerer samspillet mellem samfundets, organisationers og individers reaktioner som følge af de ændringer, som bl.a. informationsteknologien medfører. Her må de forskellige emner studeres vertikalt.

Danmark har en meget konkret IT-strategi, hvor man har opstillet en række realistiske mål sammen med handlingsplaner for at opnå disse. IT ses som et middel for at øge livskvaliteten, få en god økonomisk udvikling og et renere miljø. En dansk model efterstræbes, hvor den offentlige sektor i samarbejde med næringslivet skal sørge for, at udviklingen gavner hele samfundet.

Medieudvalget bør også nævnes, som er en af de statlige instanser, som foretager udredninger indenfor IT-området. I 1995 udkom to udredningsrapporter den ene *Multimedier og Teknologiudvikling* som hovedsaglig forklarer og definerer forskellige begreber på IT-området, og den anden *Aviserne og den teknologiske udvikling*, som titlen tro beskriver en række faktorer som er interessante for formidlingen af dagbladsstof i elektronisk form.

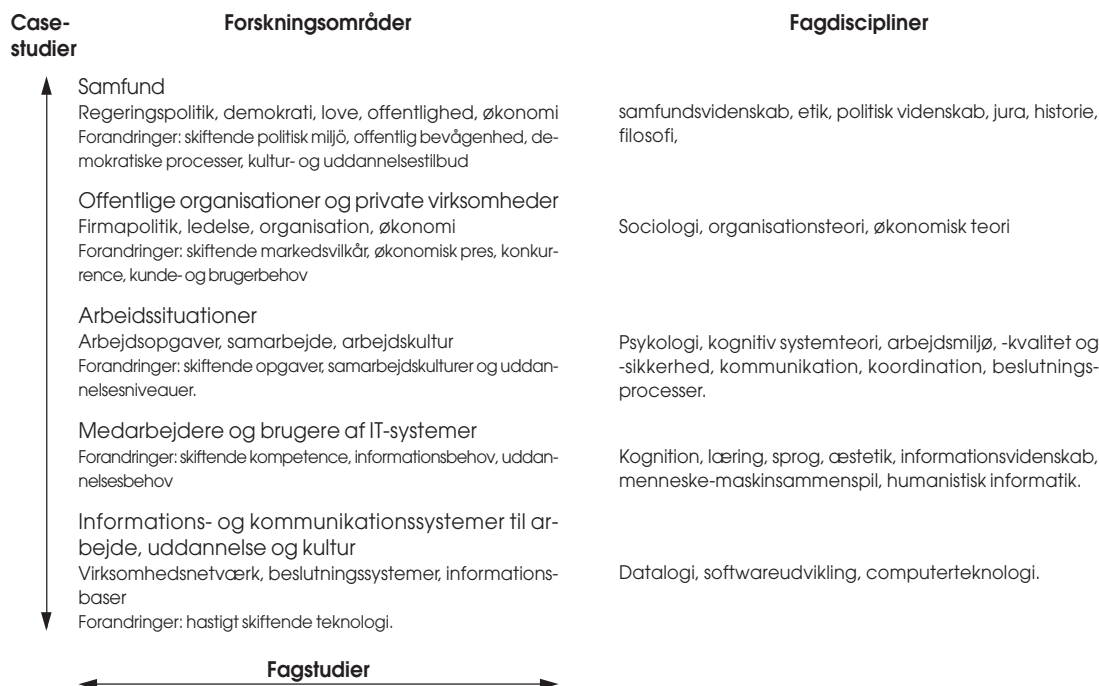
Fra regeringens side har man i Danmark givet forskningen på IT-området en høj prioritet. Danskerne har også i praksis taget info-samfundet til sig; inden året er gået vil over halvdelen af danske husstande være i besiddelse af mindst én PC i hjemmet. Internettet har ligeledes invaderet landet, næsten alle danske funktionærer bruger dagligt edb på deres arbejde, og andre medarbejdergrupper er godt på vej.

Figur 1. Informations og kommunikationssystemer i videnssamfundet

Eksempler på "cases", der kan studeres vertikalt: Kulturformidling via internet. Naturligt sprog i Offentligt Servicenet. Inteaktive undervisningsprogrammer og leksika med intelligente brugermodeller, der tilpasser sig brugerens niveau. Fjernundervisning via internet for voksne med virtual reality og tredimensionale brugergrænseflader.

Figur 2. Informations og kommunikationssystemer i virksomheder og institutioner

Eksempler på "cases", der kan studeres vertikalt: Virksomheders multimedie "sites" til læring på jobbet efter behov. Informationsbehov og -søgning under produkt design med brug af heterogene databaser af forskellig oprindelse. Det digitale bibliotek som knudepunkt for samfundnettet.

Sverige

I juni 1995 kom rapporten *IT. Kommunikation utan gränser* fra IT-kommisionen i Sverige, som var en direkte opfølgning af rapporten fra året inden (*Vingar åt människans förmåga*). IT-kommisionen er tilsat af regeringen og består af repræsentanter fra universiteter, næringslivet og EU-kommisionen og fra uddannelsesforbund (ABF) og sygehuspersonale; ialt seks-ten medlemmer.

- *Sveriges internationella konkurrenskraft måste vässas. På samma sätt som IT kan stärka den enskilda människan, tror vi att Sverige som nation kan vinna på att våra företag använder mer av IT för att bli effektivare och för att utveckla nya konkurrenskraftiga produkter och tjänster. Vi behöver också en stark IT-industri, inte mins på programvarusidan. Vi vill medverka till att Sverige blir framgångsrikt när det gäller att utveckla nya IT-baserade produkter och tjänster* (IT-kommisionen: 1995:68, side 3).

Kommunikation uden grænser

IT-kommisionen skitserer her fire følgende udgangspunkter for deres opgaver:

- *Det är användarna som skall stå i fokus i IT-utvecklingen, och därför också i vårt arbete. Alltför länge har IT hantlerats enbart av teknikerna. Det vill vi försöka ändra på.*
- *IT är ett hjälpmedel som kan öka människors livskvalitet. Med möjligheter att arbeta friare i tid och rum, skaffa sig utbildning och kunskap på distans, hämta information och kommunicera direkt över gränserna förändras våra arbetsliv och livsmönster.*
- *Om vi inte lyckas skapa en bred användning av IT riskerar samhället att bli mer odemokratisk och ojämlikt. Samtidigt menar vi att kan bidra till att stärka medborgarnas ställning, inte minst för många funktionshindrade och underlätta insynen i det offentliga förhållandet.*

En række delundersøgelser og skriftserier om IT

Det er et bredt felt, som IT-kommisionen på regeringens vegne skal forsøge at afdække, og en række delundersøgelser initierede af kommisionen er allerede blevet foretaget. I 1995 blev der gennemført en undersøgelse på baggrund af data fra det statiske centralbureau som ser på svenskernes *Datorvanor 1995*. En anden rapport bygger på dokumentation fra en dialogkonference dec. 1995 og sætter fokus på *Kvinnor og IT* (4/96), og en helt tredje ser på IT og kvalitative og kvantitative måleenheder, som bl.a. skal kunne give et internationalt sammenlignings grundlag; rapporten hedder *Hur kan IT beskrivas? IT-mått* (2/96) og er fra januar 1996.

Ungdommens IT-råd bør også nævnes i denne sammenhæng; det er den yngste statlige kommitté med fem medlemmer i alderen fra 14 til 27 år. Rådet skal samle og formidle kundskaber om, hvordan børn og unge kan benytte sig af moderne informationsteknologi i skole og fritid. I delbetænkning-

en (SOU 1996:32) *Möss och Människor* gives der fra IT-rådes side eksempler på unges IT-brug.

En ny bearbejdning af IT-data fra det statistiske centralbureau udkom i maj 1996: *Data om informationstekniken i Sverige 1996*. Her ser man på anvendelsen af IT på en række forskellige områder blandt andet på arbejdspladser og i hjemmet. Andre områder handler om IT og branchetilhørighed, informationstekniske produkter og handel.

To skriftserier som også bør nævnes er for det første *TEL-DOK-rapporterne* som er styrelsens i Telia AB initiativ til dokumentation af tidlig anvendelse af teleanknyttede informationssystemer. Det er hovedsaglig studier om IT-brug i arbejdslivet, det drejer sig om.

En anden rapportserie lyder under navnet: *Utlandsrapport* og er skrevet af Sveriges Tekniske Attachéer. Udgivelser på området er: *Det Multimediala Hemmet* (1994) af Sabine Ehlers og fra 1996 *IT världen runt-nationella initiativ*.

Inför ett svensk kulturnät

I juli 1996 kom en udredning om IT fra kulturdepartementet *Inför ett svensk kulturnät. IT och framtiden inom kulturområdet* (SOU 1996: 110). Deres opgave var at udarbejde en samlet strategi for anvendelsen af IT ved myndigheder og institutioner indenfor kulturområdet samt give forslag til et fælles kulturnet. De centrale mål som bør indgå i en overgribende IT-strategi indenfor kulturområdet er følgende:

- *Staten har et ansvar for at fremme medborgernes muligheder for at få adgang til information (bl.a via biblioteker, skoler og forsorg).*
- *Hver kulturinstitution bør anvende IT til at gøre sin virksomhed tilgængelig for andre (institutioner og aktører indenfor kulturområdet, forskere og almenheden).*
- *Aktive indenfor kulturområdet skal samarbejde mod at få ensartede policyspørgsmål rets- og sikkerhedsspørgsmål, men også en teknik-homogenisering er ønskværdig.*
- *Udvikle og forny personalens kundskaber indenfor IT-området* (SOU: 1996:110, side 26).

Denne delbetænkning har fokuseret på IT-udviklingen i Sverige, men i det fortsatte arbejde kommer man også at rette blikket mod, hvordan man arbejder med IT og kultur i andre lande, ikke mindst indenfor EU.

Ser man på Sverige i et internationalt perspektiv, så viser det sig ifølge en ny undersøgelse, foretaget af *International Research Institute* i Belgien (1996), at Sverige er det mest opkoblede land i verden. Tolv procent af svenskerne har en Internetopkøpling på arbejdspladsen, hvorimod amerikanerne som hidtil har ligget i spidsen som IT-brugere står for bare ni procent. Otte procent i USA har en opkøpling i hjemmet, mod en andel på fem procent i Sverige.

Finland

Finland har sat sig som mål at være et af de ledende lande i verden, når det gælder anvendelsen af IT. Retningslinierne for strategierne findes i rapporten *Finland Towards the Informa-*

tion Society- a National Strategy som blev udgivet i januar 1995 af finansministeriet. IT skal være et værktøj til at forny Finland, først og fremmest i behovet for at integrere Finlands økonomi med omverdenens, men også i forsøget på at afhjælpe den økonomiske krise og massearbejdsledigheden.

Finland og informationssamfundet – en national strategi

Den politiske målsætning opstilles i tre hovedpunkter:

- *Finlands IT-industri, både hvad angår tjenester og materiale skal stå for en stor del af BNP.*
- *Den faglige kompetence infor IT skal være konkurrencedygtig på verdens niveau.*
- *Finlands kulturelle og sproglige særart skal bevares og gøres mere kendt.*
- *Alle medborgere har ret til information; offentlig information skal blive mere lettilgængelig* (Ministry of Finance 1995).

Finlands regering har taget initiativ til en samlet og ambitiøs IT-strategi for hele landet. De konkrete handlingsplaner bliver præsenteret i de efterfølgende rapporter fra januar 1995: *Developing a Finnish Information Society* og fra 1996 *Finland's Way to the Information Society*. Den sidstnævnte er skrevet af finansministeriet og indeholder fem handlingsplaner, som kortfattet kan skitseres således:

- *Informationsteknologi og informationsnetværk ses som hjælpemiddel og fornyelse i den private og offentlige sektor.*
- *Informationsindustrien skal blive en vigtig sektor i den økonomiske aktivitet.*
- *Professionel ekspertise i informations- og kommunikationsteknologi skal generelt bevares på et højt niveau, med udvalgte specialeområder.*
- *Alle skal have adgang til og mulighed for at anvende den service som tilbydes i informationssamfundet.*
- *Finlands informations infrastruktur skal kunne optræde i alle aspekter som konkurrencedygtig og være istand til at tilbyde service med stor kvalitet* (Ministry of Finance 1996, side 10).

Undervisningsministeriet har også sammenfattet et *Program för det finländska informationssamhället*, som stemmer overens med budgetpropositionen for 1996. Man fremhæver i denne vigtigheden i, at alle skal have mulighed for at lære sig de færdigheder som behøves i informationssamfundet. Denne rapport er yderligere et supplement til rapporten *Kulturen og informationssamfundet* som undervisningsministeriets kulturafdeling udarbejdede på basis af de resultater som arbejdsgruppen for national kultur og digitale medier, der blev sammenstillet i slutningen på 1995.

I Finlands IT-strategier fremhæves, at forskning på IT-området er vigtigt for at øge kompetanceniveauet og konkurrencedygtigheden. Man vil fremme en international udveksling af IT-forskning, øge computerkapaciteten i landet ligesom man

vil forbedre overføringskapaciteten i netværket. Forskningen skal være rettet mod at klarlægge økonomiske, sociale og kulturelle konsekvenser af informationssamfundet. Også undersøgelser af organisationsforandringer baseret på brugen af IT skal vise, hvordan dette kan gøre den offentlige og private sektor mere effektiv.

Norge

Det norske forskningsråd gav et udkast til en national IT-strategi i rapporten *Nasjonalt informasjonsnettverk (NIN)* som udkom i sommeren 1994. Her konstateredes bl.a., at flere lande lå meget længere i deres tanker og funderinger om det fremtidige informationssamfund, og at Norge hurtigst muligt skulle bestemme kursen for ikke at komme bagefter. Rapporten blev opfulgt af en nyere version i foråret 1995, hvor man mere konkret begyndte at tænke i handlingsplaner. Blandt andet et nationelt informationsnetværk for en øget livskvalitet, medbestemmelse og en bæredygtig næringslivs-udvikling.

Nationalt informationsnetværk (NIN)

Den eksakte strategi var endnu ikke formuleret, men en række målsætninger defineredes:

- Samfundet; *bedre miljø, øget tryghed for liv og egendom (via kontrol og kommunikation), regional udvikling.*
- Tilvækst; *industriel tilvækst, en effektivere offentlig sektor, udvikling af nye virksomhedsområder.*
- Indivniveau; *øget livskvalitet (specielt for ældre og handicappede), informationen skal være tilgængelig for alle medborgere, bedre og mere effektive uddannelsesmuligheder (NIN:94, side 3).*

Den norske IT-veien – Bit for bit

Nu i 1996 er rapporten fra statssekretariatet for IT *Den norske IT-veien – Bit for bit* klar. Man har her forsøgt at beskrive udviklingen indenfor informationsteknologien; skitsere muligheder og udfordringer som IT fører med sig og til sidst men ikke mindst pege på hvilke handlingsplaner som skal sættes ind. Udgangspunktet har været at Norge skal tage informationsteknologien i brug på en måde som støtter regeringens mål om et tryggere og mere retfærdigt samfund med arbejde til alle og en øget livskvalitet for den enkelte. Rapporten skal danne grundlag for en samordnet norsk IT-politik. For at kunne opnå dette mål har regeringen i et 'langtidsprogram' skitseret en politik, som skal give en øget 'verdiskaping', sikre en retfærdig fordeling og give den enkelte en mulighed for at bruge sine evner og kundskaber gennem aktiv deltagelse i samfundet.

Fra vision til 'verdiskaping': Forslag til at stimulere udviklingen:

- *Norge skal internationalt befinde sig i første række i brugen af IT for at øge "verdiskapingen". Dette gælder både for*

den offentlig sektor, den private og for samarbejdet dem imellem.

- *Norges ledende position i geografisk og maritim informationsteknologi skal udnyttes til anvendelse nationalt og i offensiv satsning internationalt.*
- *Ved brug af informationsteknologi skal Norge blive en foregænger internationalt på områderne for miljøeffektivitet og miljøovervågning.*
- *Offentlige myndigheder bør arbejde for en øget brug af informationsteknologi i alle dele af samfundssektoren og arbejde for en effektiv transportsektor med stor vægt på sikkerhed.*
- *Sammenarbejde om en effektiv brug af informationsteknologi i brancher og næringsliv skal stimuleres, men næringslivet har hovedansvaret.*
- *Elektronisk kommunikation og brug af netværk som infrastruktur for samhandling skal blive ligeså accepteret, tillidsvækkende og have samme juridiske sikkerhed som traditionel papirbaseret skriftlig kommunikation og dokumentation.*
- *Informationsteknologien skal bruges til at øge tilgængeligheden og give muligheder for deltagelse for alle grupper af handicappede.*
- *Den offentlige sektor skal gå ind som samarbejdspartner i nyudvikling ud fra forvaltningens behov. Den skal give grundlag for produkter med muligheder på verdensmarkedet. Det offentlige skal være en krævende kunde på IT-markedet og være et lokomotiv i udviklingen.*
- *IT-forskningen skal fokusere på grundlæggende teknologisk forskning, anvendt forskning og produktudvikling på interesse- og nicheområder, hvor Norge har specielle forudsætninger for at lykkes.*
- *For at øge innovation og nyetablering bør der etableres anordninger, som forbedrer kommunikationen mellem IT-forskningen på universiteter og forskningsinstitutter og norsk industri og forvaltning (Statssekretærutvalget for IT 1996, side 47-55).*

Dette er bare et udsnit af de punkter, som der peges på i rapporten. Denne indeholder også specifikke målsætninger som handler om IT og sundhed, IT i undervisningen, IT i kulturlivet etc.

Sammenfatning

De statlige IT-initiativ i Norden er selvfølgelig langt mere omfattende end de uddrag, som jeg har refereret til i denne kortfattede gennemgang. Men visse forskelle og lighedspunkter har jeg trods alt lykkedes at synliggøre. Kendetegnende for de nordiske lande er, at udviklingen af informations-teknologien (IT) får en meget høj prioritet fra regeringens side. Makedskræfterne har været den drivende faktor for teknikudviklingen, men der findes også en meget stærk politisk drivkraft for at udvikle IT-samfundet ikke mindst for at forstærke landets egen industri. Mange lande går så langs som at opstille målet, at de vil være førende IT-brugere år 2000.

De fleste lande stræber efter at finde løsninger for et bedre samarbejde mellem næringsliv, den offentlige virksomhed og forskningsmiljøerne. Markedskræfterne har en stærk position og udviklingen går fremad i rasende fart. Statens indsatser koncentrerer sig til områder såsom afregning, lovstiftning samt offentlige opkøb. Formålet er ofte at skabe nye investeringer og tilvækst i det pågældende land, samt at IT skal være et hjælpemiddel i undervisning, forskning, sundhedsvæsen og i kulturlivet.

Danmark adskiller sig fra de øvrige lande ved at gøre en stor satsning på forskningsområdet, som bl.a. fremvises i rapporten *Forslag til Virtuelt Center for humanistisk og samfundsvidenskabelig IT-forskning*. Dette er det største og mest konkrete forskningsinitiativ i de nordiske lande, som skal realiseres indenfor nærmeste fremtid. Der er ligeledes i Danmark foretaget litteraturinventeringer om IT-forskning både indenfor humanistiske og samfundsvidenskabelige forskningsområder.

Sverige udmærker sig ved at have et IT-råd for unge, som både samler og formidler kundskaber om, hvordan børn og unge kan udnytte den moderne informationsteknologi både i skolen og i fritiden. Rådet er ligesom IT-kommisionen tilsat af regeringen, og er den yngste komité nogensinde (medlemmerne består af tre piger og to drenge i alderen 14-27 år).

Den norske IT-industri adskiller sig fra de øvrige nordiske lande ved at være ledende i verden indenfor visse nicheområder. Dette gælder f.eks. maritim IT og sensortechnologi. De statlige initiativer som præsenteres fra sekretærutvalget for IT berører ikke forskningen specifikt, men højhastighedsnettet HUGIN vil også blive anvendt til formål for forskning.

Finland nationale IT-strategi giver udtryk for, at regeringen ser IT som et værktøj for fornyelse og for at kunne hævde sig internationalt samt løse sine økonomiske problemer. Finanseringen af IT-satsningerne skal komme fra den private sektor samt ved at om dirigere midler i det nuværende budget. Både Finland og Norge lægger vægt på, at man bevidst skal udnytte den digitale teknik for at formidle og forstærke landets kultur og sproglige egenart.

Ser man på de nordiske landes telemarked og på andelen af computere i befolkningens husstande, så ligger Finland et skridt efter. Sverige ligger i spidsen som det mest opkoblede land i verden, godt efterfulgt af Danmark og Norge (International Research Institute, Belgien: 96 & Sekretærutvalget for IT: 96).

IT-forskning i Danmark

En kortlægning over den humanistiske IT-forskning i Danmark er lige blevet udfærdiget som en del i arbejdet med en national IT-strategi. Denne oversigt *Humanistisk IT-forskning i Danmark* er skrevet af Lars Qvortrup (1996) som kommer fra Center for Kulturstudier, Odense Universitet. Qvortrup var tillige en af medlemmerne i arbejdsgruppen som udarbejdede forslaget om et virtuelt center for humanistisk og samfundsvidenskabelig IT-forskning.

Humanistisk IT-forskning

Som jeg allerede har været inde på i indledningen identificerer Qvortrup fire basale forskningsdomæner. Den første kalder han den psykologisk baserede IT-forskning.

Den psykologisk baserede IT-forskning

Indenfor dette forskningsparadigme arbejdes der hovedsagligt indenfor tre felter. Det første område udgøres af undersøgelser som er kognitionspsykologiske bidrag til design af brugergrænseflader. Det andet område gør en stor indsats for at analysere hjerneaktiviteter under komplicerede intellektuelle opgaver, ikke mindst i relation til visuel kognition. Denne forskning bedrives på de psykologiske institutter ved Københavns Universitet. Det tredje forskningsområde kan betegnes som socialpsykologisk IT-forskning, som bl.a. handler om IT i hjemmet og i hverdagslivet. Denne type af forskning bedrives ligeledes på de psykologiske institutter ved Københavns Universitet. Forskning i forbindelse med teknologistøttet undervisning udføres ligeledes på Institut for datalogi, Kommunikation, og Uddannelsesforskning på RUC.

Den sprogvindenskabelig IT-forskning

Forskningen indenfor dette felt omfatter foruden den fonetisk baserede forskning vedrørende taletransmission tre hovedområder. Det første er datamatisk leksikologi og terminologi (som er grundlaget for elektroniske ordbøger), det andet område kaldes for korpuslingvistik og er en lingvistisk analyse af store tekstmængder. Det tredje område arbejder bl.a. med grænseflader og maskinoversættelse og går under den samlede betegnelse natursprogsbehandling. De største datalingvistiske miljøer findes på Københavns Universitet, Handelshøjskolen i København og på Handelshøjskole Syd. Herudover repræsenterer Center for Sprogteknologi i København det største sektorforskningsinstitut under dansk humanistisk IT-forskning med en omfattende anvendelses- og applikationsorienteret, eksternt finansieret forskning.

Tegn- og medievidenskabelig baseret IT-forskning

Inspirationen indenfor dette område er hentet fra det datalogiske, systemarbejdsorienterede miljø fra 1980'ernes begyndelse, og man har nu udviklet et teoretisk velunderbygget paradigme omkring computeren som medie med semiotikken som et basalt teoretisk fundament. På dette grundlag er der idag opbygget solide uddannelses- og forskningsmiljøer på Aalborg Universitet (Institut for Kommunikation) og på Aarhus Universitet (Institut for informations- og medievidenskab). På disse institutter foretages der såvel grundforskning, anvendelses- og produktionsorienterede aktiviteter. På Institut for Humanistisk Informatik ved Københavns Universitet foretages der lignende undersøgelser, dog i mindre omfang.

Kultur- og organisationsvidenskabelig IT-forskning

Dette område breder sig over mange forskellige institutter; et af dem der har et mangeårigt og velunderbygget forsknings- og undervisningsmiljø for anvendelsen af IT i organisationer er på Institut for Informatik og Økonomistyring (HHK). Et andet er på Program Vekselvirkning Menneske/Maskine (Risø), hvor der foregår en fortsat teoretisk forskning i begrebsapparater til kognitive arbejdsanalyser og til koordination af kooperativt arbejde med henblik på design af IT systemer.

Andre forskningsdomæner som Qvortrup tager op i oversigten er bl.a. projekter om IT-støttet læring, stimuleret af det nye Center for Teknologistøttet Uddannelse; Danmarks Biblioteksskoles arbejde med forskellige aspekter af den elektroniske informationsformidling, samt den musikteoretiske IT-forskning hovedsaglig på Aalborg Universitet. Qvortrup fremhæver ligeledes computeræstetik og multimedieteorier som forskningsområder som i disse år er under stærk fremvækst og udvikling og som ligeledes har relevans for humanistisk IT-forskning. Ovenstående gennemgang af den danske IT-forskning med humanistisk udspring er bare et udsnit af den gennemarbejdede og detaljerede oversigt udført af Lars Qvortrup. Så skulle man være interesseret i at fordybe sig yderligere i dette område, vil jeg varmt anbefale denne, som også indeholder en masse andre oplysninger, end dem jeg har valgt at tage op:

- Bilag 1. En institutionsoversigt med en skematisk præsentation af alle institutioner med humanistisk IT-forskning
- Bilag 2. En adresseliste hvor alle humanistiske IT-forskers navn, adresse, telefon, fax, email er angivet
- Bilag 3. En litteraturlist over den største del af forskningslitteraturen, som humanistiske IT-forskere i DK har udgivet siden 1990
- Bilag 4. En samlet forsker- og forskningsoversigt hvor hver enkelt forsker inden for en fast ramme har kunnet resumere sin forskning og sine eksterne forskningsprojekter

Samfundsvidenskabelig IT-forskning

En anden rapport finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd kaldet: *In Search for Social Shaping of Technology* ser Birgitte Munch (1995) fra Danmarks Tekniske Universitet på den samfundsvidenskabelige forskning omhandlerende teknologi. Hun har opbygget og struktureret undersøgelsen efter 25 interviews med forskellige forskere indenfor teknologi- og samfundsområdet, og hun lykkedes at udskille fire hovedområder eller diskurser, hvoraf den første er den økonomiske-organisationelle diskurs :

Den økonomiske-organisationelle diskurs

Dette forskningsområde har sit udspring i det kriseramte Danmark i 1970'erne, hvor man i den offentlige debat begyndte at tale mere og mere om strategier for en national økonomisk udvikling og om forholdet mellem arbejdspolitik og teknisk udvikling. Dominansen af forskningen indenfor dette område ligger stadigvæk indenfor den neo-klassiske tradition, mens andre dog er mere tværfaglige i sin natur og henter hjælp fra

netværksanalyser, organisationsteori og sociologi. Det kan bl.a. handle om:

- Teknologi og industriel policy
- Entreprenørskab, strategier og organisationer
- Teknologi, taksering og management

Arbejdssociologi og industri diskurs

Tilgangene indenfor dette forskningsområde har oftest et brugerperspektiv; faglige grupper, forbrugere, "hjælpemiddel til resurssvage grupper" etc. Denne diskurs er ikke udelukkende sociologisk men inkluderer også elementer fra antropologi, psykologi, filosofi og statsvidenskab. En af traditionerne har til formål at opbygge en mere konstruktiv attitude til tekniske udviklinger på arbejdspladser og benævnes:

- Den kollektive resurse tilgang
- Den antropocentriske tilgang
- Den kritiske tilgang

Den materielle-politologiske diskurs

Dette forskningsområde er en 'hybrid' mellem de sociale videnskaberne og de teknologiske paradigmer. Tilgangene er problemorienteret. Forskningsområder indenfor denne diskurs kan være følgende:

- Human økologi
- International teknologi planlægning
- Fysisk planlægning
- Teknologi taksering

Humanistisk og socio-kulturelle tilgange

Som et sidste område nævner Munch humanistiske og socio-kulturelle tilgange, hvor hun igen trækker nogle hovedlinier op:

- Teknologihistorie
- Filosofi; Etik, artificiel intelligens og natur
- Kvinder og teknologi

Denne rapport findes som en selvstændig skrift udgivet af Teknologivurderingsinitiativet, Danmarks Tekniske Højskole, men findes også som en artikel i Tarja Cronberg and Knut H. Sørensen (eds.) *Similar Concerns, different Styles? Technology Studies in Western Europe*, COST A4, European Commission 1994, p. 41-90.

IT-forskning i Sverige

Ved Linköpings Universitet finder man en forskergruppe som lyder under navnet *Människa, Informationsteknik, samhälle*: (MITS-gruppen) som i dens nuværende form har eksisteret siden 1992. Forskningsgruppen består af ca. tyve forskere som arbejder indenfor dette område på heltid med professor Lars Ingelstam i spidsen som projektets leder. MITS-gruppen udgør

et af fire forskningsprogrammer ved tema Teknik og social forandring, Linköpings Universitet.

Tværvideenskabelig IT-forskning

Forskningsprogrammet bygger på overbevisningen om, at videnskabelige studier om berørings- og påvirkningspunkter mellem menneske, teknik og samfund er magtpåliggende. Forskningstraditioner der nævnes som specielt vigtige indenfor forskningsgruppen er følgende:

- *Sprog og retorik*, som henter impulser bl.a. fra kommunikationsvidenskab, sprogforskning og kultursociologi
- *Store tekniske system*, et område som opbygges med impulser hentet fra teknikhistorie, tekniksociologi og statsvidenskab
- *Hverdagsliv og kulturel globalisering*, med microsociologi, antropologi og psykologi som vigtige inspirationskilder.

Med den forskning og videnskabelige refleksion som MITS-gruppen bedriver, har de en række overordnede mål, som de stræber efter. Et af dem er blandt andet at hjælpe til at afmystificere IT som et arbejdsredskab. Man mener indenfor gruppen, at megen af den 'fortryllelse' som findes i dag om IT-fænomener stammer fra retorikken omkring denne men også i apparaterne selv. Andre mål som gruppen vil bidrage til er følgende:

- *At udvikle et teoretisk værktøj som er egnet til at analysere relationer mellem menneske, informationsteknik og samfundet.*
- *En god teknikutvikling: en teknik som dels er effektiv, dels er anpasset til menneskers muligheder og behov og til væsentlige samfundsinteresser.*
- *En bedre kompetance og selvtilid hos grupper og individer i forhold til teknikken. Det gælder ikke mindst dem, der har specielle behov, eller som af andre årsager er havnet ved siden af IT-udviklingen*
- *Et bedre grundlag for diskussionen i samfundet i spørgsmål med anknytning til IT, specielt med fokus på den fremtidige udvikling (MITS: 96, side 11).*

Medie- og kommunikationsvidenskab

Studier indenfor medie- og kommunikationsvidenskab har udspiring i en række forskellige forskningsdiscipliner, og institutionerne befinder sig på forskellige fakulteter. For eksempel ligger JMK i Stockholm på det humanistiske- MKV i Lund på det sociologiske- og JMG i Göteborg på det samfundsvidenskabelige fakultet.

Men det mest interessante i den her sammenhæng er, at man indenfor medie- og kommunikationsvidenskab også er begyndt at interessere sig for de nye teknologier. Ved Lunds universitet findes et forskningsprojekt som handler om medieudviklingens betydning for børn og unges opvækstvilkår, og et andet projekt som handler om forskellige grupper af unges mediebrug set i et tidsperspektiv. Ved Stockholms universitet findes et forskningsprojekt *Utvecklingsgruppen för digitala me-*

dier, som i samarbejde med virksomheder, organisationer og myndigheder ser på udviklingen af produkter og tjenester, hvor digitale medie kan udnyttes.

Ved Göteborgs universitet (JMG) foretages der en stor kvantitativ undersøgelse, som blandt andet ser på menneskers mediebrug og herunder også brugen af den nye teknologi. Det er den årlige *SOM-undersökning* (samfund, opinion og massemedier), som er et samarbejde mellem tre institutioner, medie- og kommunikationsvidenskab, statskundskab og forvaltningslinien. Undersøgelsen findes både som en landsdækkende (Riks-SOM), en for vest-Sverige (Vest-SOM) og en som baseres på institutionernes studerende (Student-SOM).

Dagspresskollegiet er ligeledes et forskningsprojekt ved JMG i Göteborg som de sidste års tid har sat fokus på de nye teknologier. Her har man indtil videre foretaget to undersøgelser; en litteraturoversigt over IT-forskningen ud fra et humanistisk- samfundsvidenskabeligt perspektiv samt en kvalitativ undersøgelse om ti menneskers IT-brug i hverdagslivet.

En anden stor kvantitativ undersøgelse udføres af *NORDICOM-Sveriges Mediebarometer*, som ligeledes er en årlig og rigsdækkende undersøgelse, som har til formål at beskrive tendenser og udvikling i det svenske folks anvendelse af massemedier. Det skal nævnes at Nordicom er fristående forskningscentral, som samler og formidler forskning i Norden indenfor medie- og kommunikationsvidenskab. Mediebarometeren blev første gang gennemført i 1979 og er siden da blevet gennemført hvert år. Fra 1995 omfattes også rækkevidden på ny medieteknologi.

Humanistisk IT-forskning

Computerlingvistik er et forskningsfelt som har etableret sig ved de fleste større universiteter i Sverige og findes nu i Lund, Uppsala, Umeå, Göteborg og Stockholm. Institutionerne ligger under det humanistiske fakultet men metoderne hentes fra en række forskellige discipliner:

- Computervidenskab
- Artificiel intelligens
- Lingvistik
- Kognitiv psykologi

Forskning i emnet omfatter teorier och metoder for udvikling, anvendelse och evaluering af computerstøttede informationssystem indenfor forvaltning, næringsliv og organisationer.

Et stort forskningsområde er at studere interaktionen mellem bruger- og computeren ved anvendelsen af 'natural language'. Et andet område handler om computerstøttet oversættelse og principper for tekstdokumenter. Et sidste og mere teoretisk område sætter fokus på svensk grammatik i computersprog. En doktorafhandling indenfor dette område er: *A Logical Approach to Computational Corpus linguistics* (1995) af Torbjörn Lager.

Økonomisk IT-forskning

På handelshøjskolen i Göteborg bedrives der en del forskning på IT-området. Professor Bo Dahlbom på institutionen for In-

formatik er involveret i flere projekter, hvoraf det ene er et netværk af forskere fra Sverige, Norge og Danmark og går under navnet:

The Internet project: Dette er et nordisk forskersamarbejde med fokus på Internet teknologien og dens anvendelse. Nuværende forsker aktiviteter inkluderer publicering på Internet, avisens fremtid, grænsesnit og dokument 'management', standard og fleksibilitet ved distribution af dokumenter, måleinstrumenter og metodologisk værktøj til indholdsanalyser af Internet. Netværket får støtte fra The Swedish Transport & Communications Research Board.

The COOP project, som også drives ved institutionen for Informatik er orienteret mod de mangesidige aspekter ved kooperative teknologier og deres organisationelle forankring; specielt i farmaceutiske virksomheder og hospitaler. The COOP project blev initieret i 1994 og skal afsluttes december 1996. Projektet bliver finansieret af NUTEK.

Intelligente instrument til informationshåndtering; er et tredje projekt som har til formål at forbedre metoder og applikationer for information og dokumenthåndtering. Teknikker som tillempes kommer fra Artificiel Intelligens, Computerlingvistik og Lingvistik.

Bo Dahlbom er i samarbejde med Lars-Erik Janlert ved at lægge en sidste hånd på et digert værk med arbejdstitlen *Computer Future*, som er en bog på tretten kapitler om computer teknologi og de mange nye idéer som opstår i dens kølvand. Foreløbige navne på kapitlerne i kronologisk rækkefølge er; 1. Computere forandrer vores verdenssyn 2. Computerbrug 3. Metaforer 4. Programmering 5. Netværk 6. Intelligens 7. Interface 8. Infrastruktur 9. Afdelingen for computerens eksistens 10. Den virtuelle verden 11. Interaktivitet 12. Design 13. En vilkårlig attitude.

Anden forskning indenfor dette område finder man på institutioner i virksomhedsøkonomi og markedsføring, hvor man finder en del undersøgelser om bl.a. produkters profilerings- og annonceringstjenester via Internet ud fra et *markeds perspektiv*. Eksempler på projekter ved Stockholms handelshøjskoler er:

IT Strategies and Business Process, som ser på organisationers strategiske planlægning og integrationen af IT som et element i denne. Formålet er at give et bedre grundlag for at planlægge IT som en del af den samlede strategi.

The Fit Between Use of Information Technology and Business Needs, er et andet projekt som ser på relationen mellem deltagelse i IT og beslutningsfatning ud fra tre niveauer; det strategiske-, ledelses- og det operationelle niveau.

Men som jeg nævnte i indledningen findes de største undersøgelser om Internet og brugerne hos forskningsbaserede konsulentvirksomheder. En af de absolut mest omfattende spørgeskemaundersøgelser kommer fra KAIROS Future AB, som i samarbejde med FSI foretager en 'rullende måleserie' som betegnende hedder: *Dagens och morgondagens Internetanvändare*.

En anden undersøgelse er udført af Telecomfirmaet AU-System i samarbejde med IRIS (International Research Institute) og ser blandt andet på Internetbrugernes branchetilhørskab samt Internetbrug i et internationalt perspektiv. En ny undersøgelse fra Eureka Research AB ser blandt andet på,

hvor stor en andel af Internetbrugen som henholdsvis går til arbejde og til underholdning.

IT-forskning i Finland

Siden 1989 har der eksisteret et forsknings- og udviklingscenter for informationsteknologi i undervisning (forkortet TOTY på finsk). Med finansiell hjælp fra universitetet er der nu ansat omkring ti forskere og en række projekter er igang.

Forsknings- og udviklingscenter for IT i undervisning

Studierne som sætter fokus på anvendelse af informationsteknologi i undervisning er et nyt område i en dynamisk udvikling som henter kundskaber fra en række forskellige akademiske områder. Nogle af projekterne er følgende kortfattet beskrevet:

- *ALEL - Artificial Laboratory for Exploratory Learning,* hedder et af projekterne, som har til formål at konstruere et computerbaseret landskab, hvor studerende kan lære mere om videnskabelige og metodologiske principper. Programmet er baseret på interaktiv hypertext.
- *Cognitive Apprenticeship Model in Teacher-Student Interaction,* handler som titlen antyder om forholdet mellem lærer og elev i et skolemiljø baseret på computere i undervisningen.
- *Visual Metaphors in Hybermedia Learning Enviroments,* er et projekt som studerer, hvilke forbedringer man kan gøre for brugen af hypermedia i undervisningen
- *Hypertext and learning,* adresserer hovedproblemet med hypertexter, nemlig at brugeren ikke ved, hvad der er tilgængeligt og hvordan man skal få fat i informationen. Projektet ser på problemer forbundet med navigation i hypertexter og giver forslag til forbedringer.
- *Design of Computer-Based learning: Understanding Diferent Perspectives,* forsøger at se på computer-baseret undervisning både fra designerens, brugerens og læreren/eleven perspektiv. Processer for design, undervisning og forskellige gensidige fortolkninger i forbindelse med software bliver analyseret, og resultaterne bliver brugt til at udvikle metoder til computer-baserede undervisningsmiljøer.

Computervidenskab

Ved Helsinkis tekniske universitet ligger institutionen for computervidenskab (Graduate School in Computer Science and Engineering), hvor man hovedsaglig arbejder og forsker indenfor fire forskellige felter:

- Software systemer; informationsteknologi til produktion, multimedia, database systemer, data strukturer
- Software Engineering; forankrede systemer
- Telekommunikation Software og distribuerede systemer; formelle metoder, data kommunikation, signal processing

- Uddannelse og intelligente systemer; neurale netværk, kundskabs baserede systemer

Computervidenskab findes også ved universiteterne i Turku, Tampere og i Østre Finland.

Ved Helsinkis universitet finder man også institutionen for computer og informationsvidenskab (Laboratory of Computer and Information Science), som hovedsaglig arbejder med:

- Artificielle neutrale netværk
- ”Pattern recognition”
- Signal behandling

Institutionen for journalistisk og massekommunikation

Som det eneste land i Norden findes der i Finland en række doktorafhandlinger skrevet på IT-området fra medie- og kommunikationsvidenskab (Department of Communication). Den første afhandling kom allerede i 1988 *On electronic mail and its use in enterprise communication*, som granskede elektronisk post som medium og dens anvendelse specifikt ved organisationskommunikation. Det empiriske materiale blev indsamlet med hjælp af en spørgeskemaundersøgelse, som henvendte sig til personalet i fire organisationer i hovedstadsområdet som repræsenterede, forvaltning, forsikringskasse, reklamebranche og edb-service.

Den næste afhandling kom i 1990 og var ligeledes fra Helsinkis Universitet (Department of Communication), og også denne afhandling fokuserer på email-funktionen i en virksomhed. *The introduction of a new version model of electronic mail in the marketing department of Nokia Data*. Det er også en spørgeskemaundersøgelse som studerer spredningen af en ny version af et program til elektronisk post indenfor en markedsføringsafdeling.

I 1992 kom der endnu en afhandling fra Helsinkis universitet, som handler om elektronisk kommunikation, men denne gang fra ”Department of Teacher Education”. Titlen på afhandlingen er *Introducing international communications networks and electronic mail into foreign language classrooms: a case study in Finnish senior secondary school*. Forfatteren kommer blandt andet ind på fordele og ulemper ved verbal og ikke-verbal kommunikation, og diskuterer emails fordele som en kanal der befinder sig midt imellem.

I 1994 kom yderligere to afhandlinger, den ene fra universitetet i Tampere (Department of Journalism and Mass Communication) *In search of the electronic newspaper*, hvor formålet er at studere begrebet ’billedskærmsavis’. Begrebet defineres og dets plads i massekommunikations processen præciseres. Forfatteren gransker avisarbejdet og de virkninger ’billedskærmsavisen’ medfører fra udgiverens synsvinkel, fra den tekniske, den journalistiske og fra redaktørens synsvinkel.

Den anden afhandling kom fra Vaasa universitet (kommunikationsvidenskab) og har titlen *Multimedia communication and virtual reality: an introduction to the terminology and theoretical background*.

Yderligere to antologier som jeg vil nævne har betragtninger om IT fra en række forskellige vinkler; disse er: *The new media: cultural identity and integration in the new media world* (1992) Helsinki, University of Industrial Arts, & *The prehistory of the future* (1993) Helsinki Painatuskeskus.

IT-forskning i Norge

På Bergens universitet er der oprettet et forsknings- og udviklingscenter for computerteknologi appliceret på humanistiske fag. Finanseringen kommer dels fra Bergens universitet og dels fra Norges forskningsråd (Kultur og Samfund) og dels ved eksterne opgaver.

Centeret sammenarbejder med humanistiske og informationsteknologiske fagmiljøer ved alle universiteter i Norge (og har et bredt internationalt kontaktnet), og med højskoler, arkiver og museer.

Humanistisk datacenter

Humanistisk datacenter har en bred kompetence på edb-anvendelse i humanistiske fag. Nogle af hovedområderne er:

- Sprogteknologi; korpusbygning for lingvistisk forskning & udvikling af programmer for avanceret tekstbehandling og -analyse
- Edb-baseret formidling; udvikling af forfatterværktøj og multimediale undervisningsprogrammer i forskellige fag.
- Edb-baseret genstandsbehandling; udvikling af multimediale databaser og tredimensionel modellering.

Norges forskningsråd disponerer fem årsværk ved Centeret. Ca halvdelen skal bruges til avanceret edb-hjælp i forbindelse med FoU-projekter indenfor humanistiske fag og indgår som en del i forskningsrådets projektstøtte. Udover at forske indenfor de nævnte områder så arrangerer centeret også konferencer indenfor sine satsningsområder for primært forskere og -rekutter indenfor de humanistiske fag. Humanistisk datacenter giver også indføringskurser i computerbrug- og specielt i netværkstjenester.

Telenor Forskning og Udvikling (FoU)

Telenor Fou blev etableret 1. juli 1995, som et resultat af at to tidligere forskningsmiljøer blev slået sammen. Det er en organisation med ca. 700 medarbejdere placeret på otte forskellige steder i Norge. Den overordnede vision er at blive Norges ledende forsknings- og udviklingsmiljø indenfor telekommunikation. De leverer idéer og tjenester og innovative løsninger indenfor teleteknik, IT og markedsudvikling. Derudover deltager og sammenarbejder de med:

- Nationalt og internationalt næringsliv
- Telenors internationale alliancepartnere
- Europæiske forskningsorganisationer
- Universiteter og FoU-miljøer i Norge og udlandet

- Internationale standardiseringsfora

Formålet med Telenor er at skabe markedsanpassede og skæddersyede løsninger, ved at kombinere forståelsen af telenet og IT med kundskab om markedsudvikling, trender og operationelt orienteret udvikling.

NORUT Gruppen AS

NORUT Gruppen AS er en koncern med fem datterselskaber, som har nær tilknytning til universitets- og højskolemiljøerne i Tromsø og Narvik. Gruppen består af 220 ansatte som udgør en tværfaglig og bred basis for anvendt forskning og udvikling. Hver afdeling i koncernen har sine specialeområder, men fælles for dem alle er, at en betydelig del af virksomheden er knyttet til polarområderne og Barentsregionen. Det ene forskningsområde handler om informationsteknologi med en faglig aktivitet som er opdelt på tre grupper:

- Datakommunikation
- Informationssystemer og datamodellering
- satellitfjernmåling og billedbehandling

NORUT informationsteknologi-gruppen arbejder blandt andet sammen med Telenor Forskning og Udvikling, som jeg har beskrevet i det forrige afsnit. Men også afdelingen for NORUT samfundsforskning ser på IT fænomener. Et projekt med titlen *Informationsteknologi og situationsforståelse. IT-komponenternes betydning i social kommunikation*, ser på forholdet mellem sociale kommunikations-processer og IT. Den primære problemstilling handler om den sociale komponent i IT, men også at beskrive hvad der er, som gør mediet til medium, og hvilken slags situationsforståelse som fremmer IT.

Center for teknologi og samfund

Et tværvideenskabeligt forskningscenter med gamle aner er *centeret for teknologi og samfund*, som blev oprettet i 1988 for at drive grundforskning og undervisning indenfor videnskab- og teknologistudier. Centeret skal udnytte de gode forbindelser for tværfaglighed ved Norges teknisk -naturvidenskabelige universitet, som har et af landets største teknologiske forskningsmiljøer og et veletableret miljø for humanistisk og samfundsvideenskabelig forskning. Et af forskningsområderne på centeret er informationsteknologi, hvor følgende projekter er igang:

- Edb-udvikling i kommunesektoren
- Kunskabsrauer og kundskabsstrukturer i systemudvikling
- Som legen har forordnet? Innovationsprocesser i medicinsk teknologi
- Centrale script og lokal kreativitet: Om kulturelle integrationsprocesser af informationsteknologi i hverdagslivet
- Tekno-sociale trekantdramaer – køn, informationsteknologi og hverdagsliv

- Technology and everydaylife: Domestic Shaping of Information Technology

Et eksempel på den samfundsvideenskabelige IT-forskning som findes på centeret for teknologi og samfund ledes af Anne-Jorunn Berg som interesserer sig for IT domestisering set ud fra et kønsperspektiv. Jorunn Berg er også involveret i COST A4, European Commission project, hvor hun bl.a. har skrevet *Domestic technology and everyday life. Mutual shaping processes* (1993). Nu har hun indleveret sin doktorafhandling, som går under navnet: *Tekno-sociale trekantdramaer- kønn, informasjonsteknologi og hverdagsliv*, hvor hun søger nye sammenhænge mellem hverdagsliv, køn og informationsteknologi med udgangspunkt i moderne teknologisociologi og nyere feministisk forskning. Undersøgelsen er empirisk og bygges på interview med et antal hverdagslivsbrugere.

Instituttet for medier og kommunikation

En antologi som har spillet en stor rolle for den nordiske IT-forskning er *Kulturens Digitale Felt. Essays om informasjonsteknologiens sociale betydning* (1993) blandt andet skrevet af Terje Rasmussen fra instituttet for medier og kommunikation ved Oslo universitet. Terje Rasmussen (som også bliver finansieret af Telenor) har fortsat indenfor dette faglige interesseområde, men en række publikationer som med forskellige indfaldsvinkler omhandler:

- Studier af multimedia/nye medier m.h.t spredning, anvendelse af forskellige sociale grupper, teknologisk udvikling og forandringer på mediemarkedet, sociale og økonomiske konsekvenser
- Samfundsteori/generel sociologi. Mediernes – specielt de nye mediers betydning for social forandring og social integration.

Projektet "Liv og lære i virtuelle rum"

En anden medredaktør til "Kulturens Digitale Felt" som også bør nævnes er Morten Søby. Han arbejder på pædagogisk forskningsinstitut ved Oslo universitet og er en aktiv IT-forsker, debatør, anmelder og underviser. Han arbejder blandt andet med et projekt som han kalder : *Liv og lære i virtuelle rum*, som har til formål at analysere det innovative menneske – maskine forhold med fokus på rumsperspektivet. Nogle af de begreber han behandler er 'terminal identitet' også kaldet 'virtuelt subjektivitet'. Teorier om den elektroniske informationsmåde og teorier om meningsproduktion ud fra cyber verden og ud fra menneskelig perception og kommunikation drøftes. Nogle af spørgsmålene som han stiller sig er, hvilken indflydelse og betydning cyber-rummet og virtuel virkelighed har på social struktur, uddannelse og menneskelig erfaring. Han er også interesseret i at belyse, hvem og hvad man er på nettet, om cyber-rummet er "en tredje tilstand" for det post-moderne menneske, og hvad skiller cyber-rum fra virtuelle rum?

Morten Søby har også været involveret i projektet *Electra 96* (projekt for elektroniske medier) som har udstillet elektronisk kunst fra hele verden. *Electra* fokuserer på databaserede, interaktive udtryksformer så som Virtual Reality, videokunst og CD-ROM. Søby er også valgt som leder for den sjette internationale Cyberspace konference som skal arrangeres i Oslo.

Afslutning

IT-forskningen kan ikke siges at være et nyt forskningsområde; men en vis fornyet interesse for IT-fænomener kan spores inden for de humanistiske og samfundsvidenskabelige forskningsmiljøer. Dog ikke helt i den udstrækning som ventet. De nordiske institutioner for medie- og kommunikationsvidenskab lader for eksempel ikke til at have "hoppet på IT bølgen" i nogen større bemærkelse. Danmark er dog en undtagelse i denne sammenhæng, da IT-forskningen prioriteres højt, hvilket bl.a. har givet sig udtryk i forslaget om et virtuelt center for humanistisk og samfundsvidenskabelig IT-forskning. MITS-gruppen i Linköping spænder ligeledes over et bredt forskningsområde, som indbefatter mennesket, informations-teknologien og samfundet.

Det er dog Finland, som har produceret flest doktorafhandlinger i emnet på medie- og kommunikationsområdet. Norge er derimod ledende indefor forskningsområder så som maritim IT og sensor teknologi, men har derimod ikke megen humanistisk forskning om IT-fænomener. Sverige udmærker sig ved at have et IT-råd for unge, plus en række delundersøgelser på forskellige områder initieret af IT-kommisionen.

Litteraturfortegnelse

Danmark

- Qvortrup, Lars (1996) *Humanistisk IT-forskning i Danmark. En oversigt*, Forskningsrådene
- Munch, Birgitte (1995) *In Search for Social Shaping of Technology*, Teknologivurderingsinitiativet, Danmarks Tekniske Universitet, Lyngby.
- IT i tal 1996, 23 billeder af info-samfundet*, Forskningsministeriet, Kbh.
- Info-samfundet år 2000*, Forskningsministeriet, Oktober 1994 Kbh.
- Info-samfundet for alle – den danske model*, Forskningsministeriet, April 1996.
- Forslag til Virtuelt Center for humanistisk og samfundsvidenskabelig IT-forskning*, Forskningsrådene, 1996.
- Jensen, Jens F (1995) *Multimedier og Teknologiuudvikling*, Medieudvalget, Schultz Grafisk A/S, København
- Neimas, Robert (1995) *Aviserne og den teknologiske udvikling*, Medieudvalget, Statsministeriet, Kbh.

Informationsteknologien former og bliver formet, producerer og bliver produceret af kulturelle forhold. Nye ord som Internet, multimedier, netværk, databaser og cyberspace er blevet dele af vores vokabular, og teenagere behandler avanceret computerteknologi som om det var legoklodser. Informations-teknologien er ikke længere ensbetydende med instrumentalitet og effektivitet. Andre aktiviteter så som kunst, leg, sex, daglig samtale og underholdning tager i stigende grad brug af den digitale teknologi. Kulturindustrien er i dag gennemsyret af computerbaserede operationer. Men tendensen er dobbeltsidig; kulturen digitaliseres samtidigt som informationsteknologien trænger sig stadig dybere ind i kulturelle og private forhold (Søby, Rasmussen 1993)

Men hver teknik skaber både sine vindere – og tabere. Selv om man i de nordiske IT-initiativer taler om IT for alle i en sand demokratisk ånd, så kan man vel konstatere, at forskningen har påvist, at dette mål endnu ikke rigtig er indfriet. Indtil videre er adgang til computere og netværks-tjenester stadig forbeholdt begrænsede dele af befolkningen; nemlig de resursestærke.

IT-fænomener omgives af megen snak, reklame og retorik. Man taler i dag om, at IT skal forandre vores måde at leve, tænke og løse problemer. Mange føler i dag presset på sig, at man er nødt til at følge med udviklingen.

Man ved i dag at masseproduceret teknik oftest får dybt rodfæstede politiske, psykologiske, kulturelle og klasse-mæssige betydninger. Dette gælder også for informationsteknologien. IT-forskerne har mange spørgsmål at besvare; hvilken betydelse har IT allerede både på individ- og samfundsniveau og hvilke kan den tænkes at få?

Sverige

- Vingar åt människans förmåga* IT-kommisionen, okt. 1994
- IT. Kommunikation utan gränser* IT-kommisionen, apr. 1996.
- Datorvanor 1995*. Statistiska Centralbyrån, Norstedts Tryckeri AB, Stockholm.
- Kvinnor og IT* (4/96), IT-kommisionen, Norstedts Tryckeri AB, Stockholm.
- Hur kan IT beskrivas? IT-mått* (2/96). IT-kommisionen, Norstedts Tryckeri AB, Stockholm.
- Möss och Människor. Exempel på bra IT-användning bland barn och ungdomar* (SOU 1996:32), Fritzes, Stockholm.
- Data om informationstekniken i Sverige 1996*. Statistiska Centralbyrån, Norstedts Tryckeri AB, Stockholm.
- Ehlers, Sabine: Utlandsrapport (1994) *Det Multimediala Hemmet* Näringsdepartementet, Sveriges tekniska Attachéer.
- Utlandsrapport: *IT världen runt – nationella initiativ* (1995). Näringsdepartementet, Sveriges tekniska Attachéer.
- Inför ett svensk kulturnät. IT och framtiden inom kulturområdet* (SOU 1996: 110) Statens Offentliga utredningar, Kulturdepartementet, Fritzes Stockholm.

Johansson, Christer & Nissen Jörgen (1996) *Människa, Informations-teknik, samhälle MITS – en forskargrupp* Tema Teknik och social förändring, Linköpings universitet.

Angmyr, Magnus: *Dagens och morgondagens Internetanvändare*. KAIROS Future AB.

Finland

Finland Towards the Information Society – a National Strategy, Council of State, 1995.

Developing a Finnish Information Society, Council of State, 1995.

Finland's Way to the Information Society, Finansministeriet, 1996.

Program för det finländska informationssamhället, Undervisningsministeriet, 1995.

Kulturen og informationsamfundet, kulturministeriet, 1995.

Norge

Nasjonalt informasjonsnettverk (NIN) Twelve Areas of Application, The Research Council of Norway, 1995.

Nasjonalt informasjonsnettverk (NIN) Fellesaktiviteter og 11 anvendelsesområder. Kosnadsoverslag med forslag til prioriteringer Norges Forskningsråd, Industri og Energi, 1995.

Nasjonalt informasjonsnettverk (NIN) Statusrapport, april 1996, Norges Forskningsråd, Industri og Energi, 1996.

Den norske IT-veien – Bit for bit Rapport fra Statssekretærutvalget for IT, Jan. 1996.

Rasmussen Terje, Sjøby, Morten (red) (1993) *Kulturens Digitale Felt. Essays om informasjonsteknologiens sociale betydning*, Aventure Förlag A/S, Oslo.

Norsk TV-meterpanel

Kontrolltiltak og resultater

ASLE ROLLAND

Siden februar 1992 har fjernsynsseingen i Norge vært målt elektronisk i Norsk TV-meterpanel. Tilsvarende metode benyttes i de øvrige nordiske land – i tråd med en utvikling som har feid over Europa siden 1984. Oppdragsgivere i Norge er de viktigste fjernsynsselskapene, og MMI er utførende institutt.

Et tv-meterpanel er som kjent en undersøkelse der det samme representative utvalg av befolkningen blir undersøkt over et lengre tidsrom. Norsk TV-meterpanel består av netto 500 husstander med ca 1400 personer i alderen 3 år+. Selve tv-meteret er en liten datamaskin som koples til hvert av husstandenes tv-apparater og videospillere. Meteret registrerer automatisk og helt nøyaktig alle relevante funksjoner i mottakerapparatet – om det er i bruk, og hvilken kanal eller tjeneste som er innstilt. Ved hjelp av en egen fjernbetjening registreres dessuten hvem av husstandsmedlemmene og deres gjester som ser på. Data om seingen overføres via telenettet til MMI om natten, og koples deretter sammen med tv-selskapenes sendel ogger og bakgrunnsopplysninger om husstandsmedlemmene. På dette grunnlag lager MMI rapporter om seingen. Første rapport foreligger allerede dagen etter sending.

Fordi forskningsmetoden er ny og forskningen hovedsaklig privatfinansiert, finnes det foreløpig lite offentlig tilgjengelig og systematisert dokumentasjon av arbeidet med tv-meterpanelene. Dette er en ulempe både for dem som ønsker å sammenligne sitt eget panel med andres, og for dem som måtte ønske å etterprøve arbeidet i tråd med vitenskapelige tradisjoner som selvfølgelig også markedsforskerne slutter seg til. Fraværet av dokumentasjon gir også spillerom for mytedannelser rundt prosjektene, og i Norge har vi sett eksempler på dette i bransjeblad som *Analysen* (3/95) og *Kampanje* (3/96).

De senere årene er det imidlertid lagt mye arbeid med i å dokumentere og harmonisere teori og praksis om tv-metermålinger, og i dag finnes det to standarddokumenter som omhandler dette: *Towards Harmonization of Television Audience Measurement Systems*, utarbeidet av European Broadcasting Union i samarbeid med en rekke berørte parter (EBU 1993), og *Television Peplemeters in Europe*, utarbeidet av Toby Syfret for European Association of Advertising Agencies, en av bidragsyterne til EBU-rapporten (EAAA 1993). EBU's do-

kument inneholder en serie anbefalinger på grunnlag av praksis beskrevet ikke minst i EAAAs dokument. Til sammen gir de to rapportene derfor den mest komplette oversikten som finnes om tv-meterpaneler i Europa.

Formålet med denne artikkelen er å orientere om arbeidet de fire første årene med å sikre Norsk TV-meterpanels kvalitet. Problemstillingene som tas opp, kan deles inn i to hovedgrupper: Panelets representativitet og målingenes reliabilitet eller pålitelighet. Der det er relevant, blir det sammenlignet med EBU's og EAAAs rapporter.

Panelets representativitet

Universet for Norsk TV-meterpanel er personer bosatt i private norske husstander med minst ett tv-apparat, dvs ca 99 prosent av befolkningen. I tillegg er det en begrensning at utvalget er basert på tilgang til telefon. Resultatene forutsettes imidlertid å være gyldige for hele befolkningen i de aktuelle aldersgrupper, som er 3-11 år for barneutvalget og 12 år eller eldre for voksenutvalget. Begrunnelser for dette er at de som bor i private husstander uten eget tv-apparat, likevel kan ha mulighet for å se fjernsyn, at de som bor felleleshusholdninger også normalt har tilgang til fjernsynsapparat – og at samtlige unntak er for få til at deres ikke observerte seerferd kan ha noen betydning for totalresultatet fra undersøkelsen.

Kunnskap om universet hentes dels fra Statistisk Sentralbyrå, dels fra MMIs egne etablerings- og distribusjonsundersøkelser. For alle forhold der det foreligger offisiell befolkningsstatistikk, benyttes siste tilgjengelige tall fra Statistisk Sentralbyrå. Behovet for egne undersøkelser knytter seg særlig til forhold som har med tv-situasjonen i husstandene å gjøre – hvor mange tv-apparater de har, hvilke kanaler de tar inn, på hvilken måte de tar i mot tv-signalene.

Et tv-meterpanels kvalitet vil derfor i betydelig grad være avhengig av en annen utvalgsundersøkelser kvalitet – the *Establishment Survey* i fagterminologien. For den som generelt er skeptisk til utvalgsundersøkelser, virker dette sikkert ikke særlig betryggende. Derfor legges det også store ressurser ned i å få gjort så presise etableringsundersøkelser som mulig, og i blant vil disse være så omfattende at tv-meterprosjektet i praksis består av to parallelle kontinuerlige undersøkelser.

Etableringsundersøkelsen bør ifølge EBU omfatte så detaljert informasjon som mulig om innehav av tv-relatert utstyr, uansett om panelet blir kontrollert av slike karakteristika, og uansett om seingen måles i forhold til dem. Når det gjelder kontrollen av panelets representativitet, blir det forøvrig i EAAA-rapporten konstatert at det er betydelig variasjon i utvalget av kontrollvariable, såvel de sosio-økonomiske klassifiseringer som tv-relaterte variable. Det kan være mange grunner til dette. Som EBU påpeker, må det forventes nasjonale forskjeller med hensyn til hvilke variable som er korrelerte med fjernsynsseing. Videre vil det variere med utvalgsstørrelsen hvor mange variable det er mulig å ta hensyn til. Fjernsynsseing kan også analyseres på flere nivåer (kanal og program), med mulighet for ulikt resultat. I tillegg må imidlertid tas i betraktning at valg av kontrollvariable også synes å gjenspeile *konvensjoner* om hva som gir en undersøkelse legitimitet, og ikke utelukkende analyser av hvilke variable som er høyest korrelert med fjernsynsseing. EAAA-rapporten konkluderer derfor med at valget i betydelig grad synes å gjenspeile forskjeller i forskningskultur: "Several distinctive research cultures appear to exist, overlaid by a range of different environments for television viewing".

Gitt disse forhold, har MMI og Norsk TV-meterpanel funnet grunn til å stille spørsmålsteget ved EBU's krav om en "all-inclusive" etableringsundersøkelse. Som EBU selv påpeker, må det avgjørende være at panelet blir representativt for de variable som har vist seg å være relaterte til seeratteferd. Det kan hevdes at uten kunnskap om mange variable er det ikke mulig å finne ut hvilke variable det må tas hensyn til. Etter vår oppfatning er dette imidlertid kun riktig for *forundersøkelsens* vedkommende. Når panelet er satt opp, vil de samme variable være tilgjengelige i selve panelet sammen med langt bedre informasjon om den avhengige variabelen (fjernsynsseing). Det synes da mer hensiktsmessig å anvende *panelet* som datakilde. Behovet for oppdatering synes da bedre ivaretatt ved å supplere årlig etableringsundersøkelse begrenset til variable av *kjent* betydning, med regelmessige analyser av *paneldata* for å kontrollere om *andre* variable er i ferd med å bli viktigere – og eventuelt endre utvalget av variable i etableringsundersøkelsen dersom panelanalysen tilsier dette.

Norsk TV-meterpanel har derfor valgt dette som løsning. Forut for etableringen ble det foretatt en regresjonsanalyse for å avklare hvilken utvelgingsprosedyre som best sikret at panelets sammensetning ville avspeile universet når det gjelder seeratteferd. For å sikre høyest mulig kvalitet ble det valgt å bruke data fra den seerundersøkelsen MMI på den tid gjennomførte for tv-selskapene, og som også etableringsundersøkelsen ble knyttet til. I denne undersøkelsen ble seing målt helt ned på 5-minuttsnivå ved telefonintervju. For å finne de mest hensiktsmessige stratifiseringsvariable for panelet ble det imidlertid brukt data om seing på kanaler – ikke programmer. Avhengig variabel i analysen var således tid brukt på de sentrale tv-kanalene i løpet av ett døgn, målt som antall 5-minuttsperioder respondenten hadde sett på kanalen. Som uavhengige variable – dvs potensielle stratifiseringsvariable – ble benyttet samtlige opplysninger i tv-undersøkelsen med antatt forklaringskraft.

Analysen viste at det som særlig avgjorde tiden brukt på en kanal, var tilgang til kanalen, hvor mange og hvilke kanaler den konkurrerte med, hvor mye en så tv totalt, og respondentens alder. Disse variablene hadde vesentlig betydning for seingen på samtlige av de sentrale tv-kanalene. De øvrige variablene hadde dels skiftende betydning, dels lavere eller ingen betydning i det hele tatt. Det er ikke usannsynlig at en analyse på programnivå ville gitt andre resultater, men for forhåndsstratifisering av utvelgelsen til et panel av Norsk TV-meterpanels størrelse ville det ikke vært praktisk mulig uansett å ta hensyn til flere variable enn de ovennevnte.

Den opprinnelige etableringsundersøkelsen i 1991-92 ble som nevnt gjennomført i tilknytning til den ovennevnte intervjuundersøkelsen av tv-seing. Den neste fullstendige undersøkelse ble gjennomført i mai 1993. I perioden fra TV2s oppstart i september 1992 og fram til 1995 ble det forøvrig prioritert å undersøke endringer i tv-kanalenes penetrasjon, såkalte *distribusjonsundersøkelser*. Årsaken til prioriteringen var at kanaltilgang er den viktigste variabelen for panelets representativitet ifølge våre analyser. Fra etableringen av TV2 og fram til diffusjonskurven flatet ut, var dette også den variabelen som gjennomgikk størst endring.

Fra 1995 ble imidlertid distribusjonsundersøkelsen knyttet til MMIs Personlige Omnibus utvidet til en fullstendig etableringsundersøkelse. Dette innebærer at Norsk TV-meterpanels etableringsundersøkelse har en stratifisert, flertrinns utvalgsplan med kommuner som utvalgsenheter på første trinn, husstander på annet trinn og personer på tredje trinn. Undersøkelsen gjennomføres 11 ganger årlig med ca 1 100 intervjuer hver gang, dvs en årstotal på 12 100 intervjuer.

Som nevnt, har Norsk TV-meterpanel besluttet å gjennomføre regelmessige analyser av *paneldata* for å kontrollere om de tidligere identifiserte forklaringsvariable opprettholder sin betydning eller bør erstattes. Den første og hittil eneste analysen av dette slag ble foretatt på grunnlag av paneldata fra januar 1995. Analysen bekreftet at valget av stratifiseringsvariable i 1991 var riktig, selv om det framkom mer detaljert informasjon om andre variables betydning for seingen.

Begge regresjonsanalyser viste således at *seerintensitet* ("weight of viewing") er en variabel med meget stor forklaringskraft. Implementering av variabelen i panelet ble likevel utsatt, dels fordi fraværet av paneluavhengige data om mer enn en person pr husstand var et problem, og dels fordi grunnlaget for tilordning av vektor syntes usikkert. Et forsøk på å rette opp dette ble gjort i 1993, da vi spurte informanter samtidig i etableringsundersøkelsen og panelet om deres egen og husstandsmedlemmenes seing. Sammenligningen avdekket vesentlig høyere seertid i panelet, noe som indikerte en bekreftelse på hypotesen om at viljen til å delta i et tv-meterpanel, vil være størst blant dem som ser mye fjernsyn. Samtidig fant vi imidlertid at det var forbausende godt samsvar mellom de muntlige opplysningene fra informantene i panelet og den seertid som ble målt elektronisk. Dette indikerte at deltakelse i et panel kan ha en positiv effekt på evnen til å vurdere omfanget av seing, og at det følgelig kunne være større grunn til å stole på panelmedlemmene enn på respondentene i etableringsundersøkelsen, som kanskje svarte i tråd med en sosial norm om å

tone ned omfanget av tv-seingen. Disse forhold rokker likevel ikke ved nødvendigheten av å sikre panelet mot overrepresentasjon av "heavy users". Vi tror imidlertid at dette blir tilstrekkelig ivaretatt ved å forhåndsstratifisere rekrutteringsgrunnlaget i høy-, middels- og lavforbrukere basert på opplysninger om ett husstandsmedlems seertid "i går". De store talls lov vil da sørge for at også de øvrige husstandsmedlemmene, hvis atferd vi ikke vet noe om, fordeler seg likt. Inndelingen gir oss et grunnlag for å se om det faktisk er lettere å rekruttere antatt høy- enn lavforbrukere, om de antatte lavforbrukerne fortare faller fra, om indikasjonen på høy- og lavforbruk slår til når vi får paneldata om personene, om det er samsvar mellom in formantenes og de øvrige husstandsmedlemmenes forbruk, osv.

Selv om panelanalysen i 1995 bekreftet utvalget av stratifiseringsvariable, er veieopplegget senere blitt endret. Fram til sommeren 1995 var opplegget for personutvalget veiing i forhold til kanaltilgang, alder og kjønn. Dette var ikke en ren randveiing, da det i stedet for å veie hver kanal separat ble benyttet en tredimensjonal matrise for kanaltilgang. Oplegget fungerte tilfredsstillende så lenge antall kanaler og kanalkombinasjoner det skulle tas hensyn til, var begrenset til de fire som ble rapporterte (NRK, TV2, TVN og TV3). Med økning i antall kanaler ble det imidlertid stadig flere kanalkombinasjoner som er så sjeldne at tilstrekkelig representasjon av dem i panelet ikke lar seg oppnå – samtidig som betydningen av dette naturligvis er tilsvarende redusert. Fra sommeren 1995 ble det derfor prøvd ut et nytt opplegg der hver kanal ble representert med en matrise basert på kanaltilgang og alder. Oplegget skilte seg fra det gamle ved at vi måtte oppgi full kontroll over konkurransesituasjonen. Til gjengjeld ble det oppnådd å se alder i forhold til hver kanal som i en matriseveiing, mens det tidligere ble veiet i forhold til alder for utvalget under ett (randveiing). Fordi de samme personene skal inngå i flere kanaluniverser (matriser), måtte det gjennomføres en serie av iterasjoner for å oppnå best mulig samsvar i forhold til hver kanals matrise. Testingen viste imidlertid at det var nødvendig å foreta ytterligere noen justeringer før veieopplegget ble implementert i panelet. Spesielt viste det seg uhåndterbart å ta med alder i matrisen for hver enkelt kanal, og av den grunn blir riksfordelingen i stedet supplert med aldersfordelingen i et såkalt konkurranseunivers bestående av husstander med tilgang til samtlige av de kommersielle kanalene TV2, TV3 og Tv Norge.

En panelundersøkelse vil ikke bestå av de samme husstander hele tiden. Ifølge EBU er det seks grunner til panelutskiftning: 1) Husstanden flytter, 2) husstanden vil ikke mer, 3) husstanden viser liten vilje/evne til å trykke korrekt på personknappene, 4) husstanden bidrar til ubalanse i forhold til utvalgsplanen, 5) husstandens identitet blir offentlig kjent og 6) husstanden har vært med en tilmålt maksimumstid.

De fire førstnevnte grunnene inngår som naturlige elementer i det løpende arbeidet med panelet. Den femte grunnen kan reise et delikat ansvarsforhold, idet det enten vil være konkurrerende medier (f.eks. pressen), eller fjernsynsselskapene selv, som forårsaker avsløring av husstandenes identitet (det er selvsagt ikke hemmelig at man er panelmedlem, men det er ønske-

lig å forhindre at husstandenes seeratferd blir påvirket av oppmerksomhet om den). For Norsk TV-meterpanel har dette hittil vært et marginalt problem, selv om enkelte intervjuer i pressen og tilmed på tv har forekommet. I hvert fall synes problemene små i forhold til i Spania, der hele panelet måtte rekonstrueres i 1991 etter at en avis hadde fått tak i medlemslisten og offentliggjorde den.

Den sjette og siste årsaken til utskifting omtales gjerne som "panelrotasjon" ("enforced turnover" eller "rotation"). Den innebærer enten at det fastsettes et maksimalt antall år for deltakelse i panelet og/eller at en fast prosent av husstandene trekkes ut hvert år for utskiftning (fortrinnsvis blant dem som har vært med en stund).

EBU har ikke noe klart syn på tvungen rotasjon. Også Toby Syfrets rapport for EAAA inneholder sparsomt med opplysninger. Bare 6 av 21 panel oppga imidlertid å praktisere dette, og gjennomsnittlig førte det til 8 prosent utskiftning pr år.

MMI har gjennomført to analyser av betydning for innføringen av tvungen rotasjon: En analyse av *fjernsynsning etter panelansiennitet*, og en analyse av *årsaker til feil på/avmelding* Hensikten med den første analysen var å finne ut om det oppstår systematiske endringer i panelmedlemmenes seeratferd over tid, og om slike endringer i så fall gjenspeiler en reell utvikling eller skyldes selve paneldeltakelsen. Hensikten med den andre var å finne ut om feilprosenten øker, minsker eller er uavhengig av ansienniteten som panelmedlem. Øker feilandelen med varigheten av panelmedlemskap, tilsier dette at varigheten bør begrenses. Synker den derimot, tilsier dette at paneldeltakelse har en *positiv* læringseffekt – jo lengre tjeneste, desto mer går det i blodet å trykke på personknappen.

Mens den førstnevnte analysen ble foretatt på grunnlag av data fra panelet, ble det for den sistnevnte foretatt en koincidensundersøkelse som deretter ble sammenholdt med panelansienniteten. Begge ble gjennomførte høsten 1995. Den førstnevnte presenteres i det følgende, mens den sistnevnte tas opp i avsnittet om kontroll av panelmedlemmenes atferd.

Analysen av *panelrotasjon og bortfall* tok sikte på å besvare to spørsmål om hva ansiennitet i panelet kan bety – om det er tegn til at panelmedlemskap fører til endringer i omfanget av tv-seingen (registrert seertid pr måned), og om det er systematiske forskjeller i seeratferd mellom de som blir værende i panelet og de som faller fra. Det første er et spørsmål om medlemskap i panelet påvirker deltakernes atferd. Det andre er et spørsmål om det skapes endringer i panelets sammensetning ved bortfall. Disse forholdene har betydning for vedlikeholdet av panelet, hvorvidt det bør gjennomføres tvungen rotasjon, og hvordan nyrekrutteringen bør foretas.

For å undersøke om det er tegn til endret seeratferd i panelet, tok vi for oss tv-seingen hver måned i tidsrommet januar 1993-august 1995 for de tre store kohortene i panelet. Analysen viste et velkjent og klart syklisk mønster for seertid etter tidspunkt på året, med høyest tall for desember og januar og minst for juni-august. Dette gikk igjen alle tre år for alle tre kull. *Derimot viser analysen lite tegn til paneleffekter*. Innenfor hvert kull skjedde det lite endring når vi sammenlignet de samme måneder fra år til år. Det var riktignok en viss stigning i seertid for alle tre kohorter i tidsrommet april-august, der det

foreligger registrering for alle kohorter og år, men denne tendensen ble skapt av resultatene for de tre første månedene mens mønsteret var helt stabilt for de to siste. Det var heller ingen forskjell av betydning mellom kullene, mens en panel-effekt i retning av økt seing over tid skulle gi høyere tall for det første kullet med høy ansiennitet, sammenlignet med de to siste. Det syntes rimelig å konkludere med at utviklingen i retning av noe større seing trolig over tid, først og fremst var et resultat av almenne tendenser til økt tv-seing, med økningen i tilbudet av tilgjengelige kanaler som en nærliggende forklaring.

For de tre kohortene var det et bortfall på ca 20 prosent i løpet av perioden analysen omfattet. Dette reiser spørsmålet om tendensen til å bli værende i panelet har sammenheng med interessen for og dermed mengden tv-seing, og hvis så er tilfelle: Om *fracfallet* kan få betydning for den registrerte seing i panelet. For å belyse dette, tok vi for oss utviklingen for panelmedlemmer som var med i hele perioden. Økningen i seertid fra 1993 til 1995 for tidsrommet april-august ble nå noe mindre, i snitt for de tre kohortene 80 prosent av den opprinnelige. En femtedel av økningen kan altså forklares med at *fracfallet* må ha vært noe større blant personer med lav seertid, enn blant personer med høy.

Vi konkluderte derfor med at det ikke synes å skje noen omfattende og systematisk endring av registrert seeratferd blant medlemmer at et tv-meterpanel som følge av deltakelsen – i det minste ikke innenfor det tidsrommet vi foreløpig hadde data for (tre år). Dette kan tjene som argument for at tvungen rotasjon, som jo begrenser mulighetene for å studere individuelle utviklingsmønstre over lengre tid, ikke synes påkrevet. Når det gjelder den naturlige utskiftningen som følge av frivillig avgang, er det imidlertid tegn til at personer med lav seertid vil være noe overrepresenterte blant de som faller fra. Dette tilsier at det ved erstatningen må legges vekt på interesse for og seing på tv, slik at en kan sikre seg at en opprettholder innslaget av personer med lav skåre på disse variablene. Dersom det er grunn til å tro at også rekrutteringsvillighet korrelerer med interesse, blir en slik kontroll i forbindelse med erstatningen desto viktigere for å hindre utvalget over tid utvikler seg i retning av en stadig sterkere dominans av storforbrukere av tv.

Målingenes pålitelighet

Kontrollen med målingenes pålitelighet har til formål å påse at teknikken fungerer som den skal, og at panelmedlemmene følger instruksene. Den tekniske kontroll og overvåking omfatter forhold som hvorvidt tv-meteret er korrekt installert, tv-kanalene korrekt identifisert og om tv-meteret leverer data. Forhold som kan indikere feil ved panelmedlemmenes ytelse, er f.eks. bruk av tv-apparater uten påmeldte seere, ekstremt lite tv-seing og ekstremt mye tv-seing.

I tillegg gjennomfører MMI *koincidensundersøkelser*. Dette er en standard måte å kontrollere tv-meterpaneler, og har til formål dels å avdekke hvem og hvor mange av panelmedlemmene som trykker feil, dels å få vurdert hva feiltrykking betyr for kvaliteten på tv-metermålingene.

Lik EBU skiller vi mellom to typer koincidensundersøkelser: Parallellundersøkelser og panelundersøkelser. Med *paral-*

lellundersøkelse menes gjennomføring av annen seerundersøkelse (telefon, personlig intervju, dagbok), som deretter sammenlignes med resultatene fra panelet i samme måleperiode. Med *panelundersøkelse* menes en undersøkelse der et utvalg panelhusstander ringes opp om seing på intervjudispunktet. Metodene gir henholdsvis indirekte og direkte kontroll med målingenes pålitelighet (på/avmeldingen av seere).

Det oppsto tidlig et ønske om å få sammenlignet Norsk TV-meterpanel med den intervjuetode som tidligere ble benyttet, dvs en parallellundersøkelse. I uke 17/93 gjennomførte MMI derfor en intervjuundersøkelse pr telefon etter "gammel" modell parallelt med den vanlige innsamlingen av tv-meterdata (Rolland 1993).

Resultatene ble sammenlignet på dagsnivå og sendetidsnivå. På dagsnivå omfattet sammenligningen daglig dekning, seertid blant seere, seertid totalt i befolkningen og markedsandeler for kanalene. På sendetidsnivå omfattet sammenligningen programmer og reklameblokker med start innenfor hver periode Norsk TV-meterpanel deler døgnnet inn i.

Når det gjelder *daglig dekning*, viste sammenligningen at det gjennomsnittlig i uke 17/93 ble registrert 3 prosentpoeng færre tv-seere i Norsk TV-meterpanel enn med intervjuetoden (70% mot 73%). Forskjellen kan skyldes at panelmedlemmer har glemt å melde seg på – men også f.eks. at intervjuetoden inkluderer seing utenfor private hjem. Med så liten forskjell må imidlertid hovedkonklusjonen bli at de to undersøkelsene bekrefter hverandre.

Også for NRKs vedkommende var det liten forskjell, men her var det tv-meterpanelet som målte høyest dekning (62% mot 59%). Likheter kan skyldes at det var lett i et intervju å huske seing på NRK, som i 1993 fortsatt hadde det mest kjente programtilbudet. Derimot betydde metodevalget svært mye for TV2, TvNorge og TV3. De to førstnevnte fikk om lag dobbelt så mange, og TV3 tre ganger så mange, daglige seere med tv-meterpanelet som med intervjuetoden. Det er også overveiende sannsynlig at tv-meterpanelet målte dekningen riktigst, for tv-meterne registrerer kanalvalg automatisk. Når det gjelder daglig dekning, er den mest nærliggende konklusjonen derfor at telefonintervjuetoden ikke fungerte nøytralt overfor kanalene. Selv om spørreteknikken i og for seg var nøytral, ser det ut til at publikum ikke hadde en "nøytral" erindring av sin egen seeratferd, men husket lettere seing på NRK enn på kanaler de var mindre fortrolige med. Slik sett er det klart de nye, kommersielle kanalene som hadde mest igjen for innføringen av tv-meter. Også NRK fikk imidlertid høyere dekning etter omleggingen. Det er nærliggende å tro at dette kan ha samme årsak – selv om NRK var den mest kjente kanal, var ikke samtlige *programmer* like kjente og innarbeidede i bevisstheten.

Mens det var ubetydelig forskjell i den samlede daglige dekning, var det meget stor forskjell i *seertid blant seere* målt med tv-meter og intervju. I uke 17/93 så seerne gjennomsnittlig 162 minutter pr dag ifølge tv-meterne, 118 minutter ifølge intervjuene. Skyldes dette at panelmedlemmene glemte å melde seg av, eller at intervjuobjektene undervurderte den tid de tilbrakte foran skjermen?

I analysen av dette trakk vi også inn resultatene fra de samme ukene i 1991(intervju) og 1992 (tv-meter). I tv-meterpa-

nelet gikk seertiden ned med 12 minutter fra 1992 til 1993. Dette tyder ikke på økt slurv med å melde seg av som seere, tvert om forsterkes inntrykket av en reell forskjell mellom de to ukene. Med intervjumetoden ble det derimot målt samme seertid blant seere i 1991 og 1993. Dette kan indikere at metoden i større grad fanger opp faste vaner enn den reelle variasjon rundt disse. Alt i alt får vi inntrykk av at den høyere seertid blant seere målt med tv-meter er riktigst, som følge av at metoden fanger opp seing intervjuobjektene hadde glemt.

For NRKs vedkommende var det igjen forholdsvis liten forskjell mellom resultatene. Mens tv-metermålingene lå 37% over for fjernsyn totalt, var differansen kun 15% for NRK. Begge metoder indikerte dessuten en nedgang i forhold til året i forveien. For de kommersielle kanalenes vedkommende var resultatet stikk motsatt. Ikke bare var intervjureultatet høyere enn tv-metermålingen – differansen var også meget stor. Størst var den for TV3, som gjennomsnittlig pr dag hadde 105% lenger seertid blant seere ifølge intervju enn med tv-meter.

Den mest sannsynlige forklaringen på dette er at det må være en sammenheng mellom den høyere seertiden blant seere og den lavere daglige dekningen målt med intervju for de kommersielle kanalene. De seerne som intervjuet ikke har fanget opp, synes å ha sett svært kortvarig på disse kanalene. Hadde korttidsseerne talt med, ville ikke bare dekningen ha steget – den gjennomsnittlige seertiden blant seere ville sunket tilsvarende.

Seertid totalt beregnes som kjent ved å fordele seertiden blant seere på hele befolkningen. Samlet for kanalene ble det målt vesentlig lengre seertid totalt med tv-meter enn med intervju: 113 mot 86 minutter i gjennomsnitt pr dag. Som vi har sett, skyldes dette at tv-meterne fanget opp mer seing blant seerne, for andelen seere var litt lavere. For NRK var differansen 10 minutter i tv-meterpanelets favør. Hva så med de kommersielle kanalene TV2, TvNorge og TV3? Vi har sett at for disse kanalene medførte tv-meter mye høyere daglig dekning – men også mye lavere seertid blant seere. For seertid totalt betyr imidlertid dette at forskjellen mellom metodene så å si ble utlignet – TvNorge ble faktisk målt helt likt med 9 minutter pr dag i begge undersøkelser. Dette betyr også at mens det for daglig dekning og seertid blant seere var størst metodelikhet for NRK, var det for seertid totalt – som oppsummerer disse to målene – størst metodelikhet for de kommersielle kanalene og spesielt TvNorge.

Utfallet når det gjelder seertid totalt fikk også konsekvenser for markedsandelene, som jo ikke er annet enn et prosentvis uttrykk for hvordan seertid totalt fordeler seg. NRK fikk 7 prosentpoeng lavere markedsandel med tv-meter enn med intervju (58% mot 65%), for de øvrige tre kanalene var andelen omtrent den samme med begge metoder (1-2 prosentpoeng forskjell i begge retninger). Igjen er hovedinntrykket at undersøkelsene beskriver den samme virkelighet. Det vi har sett om tv-meterenes evne til å fange opp perifer seing, gir oss imidlertid grunn til å tro at tv-metertallet er mest korrekt. I så fall kan vi slå fast at metodeendringen førte til en klar "taper" hva markedsandeler angår – NRK, som fikk den redusert med 7 prosentpoeng. For TV2, TvNorge og TV3 hadde metodevalget derimot nesten ingen betydning, hvilket igjen tilsier at "vin-

ner" var den store gruppen av mer perifere "andre kanaler" (de fikk samlet markedsandel økt med 6 prosentpoeng).

Som nevnt, sammenlignet vi også de to metodenes måling av gjennomsnittlig nettodekning pr program og reklameblokk. Nettodekning ble valgt fordi intervjuundersøkelsen ikke hadde noen ekvivalent til tv-meterens rating. Kravet til nettodekning (å ha "vært innom") var høyere med intervju enn med tv-meter ("et par minutter" mot 30 sekunder), noe som skyldes metodenes helt ulike evne til å fange opp korttidsseing.

For NRKs vedkommende var gjennomsnittlig nettodekning pr program 11% med intervju og 16,1% med tv-meter – en relativt sett betydelig forskjell, men ikke større enn at begge metoder må sies å beskrive den samme virkelighet. En av årsakene til forskjellen var programmet forut for Dagsrevyen. Mens intervjumetoden ga inntrykk av at det norske folk unionsløst slo på fjernsynet da Dagsrevyen begynte, avslørte tv-meterne at mange fikk med seg slutten på det foregående program

For TV2 var dekningen om lag dobbelt så høy med tv-meter (gjennomsnittlig 3,9% mot 1,9% med intervju), men igjen må vi si at det er likheten som er mest påfallende. Dekningstall på 2-4% ligger jo normalt innenfor hverandres feilmarginer. For TvNorge var dekningen 2,2% i gjennomsnitt med tv-meter og 1,6% med intervju – dvs 2% med begge metoder om vi hadde droppet desimalene. Det samme var tilfelle for TV3: Relativt sett var dekningen nesten dobbelt så høy med tv-meter som med intervju om vi tar desimalene med (1,3% mot 0,7%) – uten desimaler blir tallet 1% med begge metoder.

Hovedinntrykket av uke 17/93 er derfor et meget godt sammenfall mellom resultatene fra intervju- og tv-metermålingene. Likevel må vi si at tv-meterpanelet tilfredsstilte forventningene om større presisjon og bedre evne til å fange opp seing som blir glemt i en intervjusituasjon – dvs kortvarig, tilfeldig og kanskje uoppmerksom seing. Samme observasjon ble gjort i en tilsvarende svensk parallellundersøkelse, gjennomført de to ukene etter den norske i 1993 (Nordstrøm 1995). Observasjonen innebærer for såvidt at tv-meter primært er en overlegen teknikk for å få registrert den seing som for publikum er minst viktig og av den grunn blir glemt i et intervju. At seeren selv oppfatter seingen som uvesentlig, betyr imidlertid ikke at man nødvendigvis har unngått eksponering for det budskap som ble formidlet.

I tillegg til den komplette seerundersøkelsen i uke 17/93, stiller MMI fortløpende spørsmål om tv-seing i etableringsundersøkelsen. MMI planlegger å utnytte dette som en kontinuerlig parallellundersøkelse, først og fremst for å se om hovedtendenser og utviklingstrekk er de samme i begge undersøkelser.

Den første komplette *koincidensundersøkelsen av selve panelet* ble gjennomført allerede i mai 1992. Panelet besto da av 300 husstander. Samtlige av disse ble ringt opp og stilt spørsmål om hvem som var hjemme i husstanden, om tv-apparat(ene) var på, og hvem som så fjernsyn på det aktuelle tidspunkt. Intervjuingen ble foretatt i "god sendetid", med jevn fordeling over hele uken, slik at ikke undersøkelsen skulle bli selvpoppfyllende vellykket (Begge undersøkelser vil da vise at ingen så tv).

I 17 av de 300 husstandene var det uoverensstemmelser på personnivå. I alt 18 personer var involverte, og disse forårsaket i alt 23 feil. Brutto andel personer med feil utgjorde 2,2% av utvalget (3 år+), mens brutto antall feil utgjorde 2,8% av registreringene i kontrollperioden. Etter fratrekk av feil som utlignet hverandre (personer påmeldt ifølge tv-metrene men ikke intervjuet, og omvendt), sto vi imidlertid igjen med kun 3 personer, eller 0,4%, som hadde sett fjernsyn ifølge tv-metrene men ikke intervjuet. Med intervjuet som fasit må vi med andre ord konstatere at i den aktuelle måleperioden overrapporterte tv-meterpanelet fjernsynsseingen med 0,4%.

Den neste fullstendige koincidensundersøkelse ble gjennomført i september 1995. Panelet var da utvidet til netto 500 husstander, og samtlige aktive husstander i måleperioden ble forsøkt intervjuet. I alt omfattet disse 1354 personer i alderen 3 år+, og det ble oppnådd intervju om 1286 av disse (94,9%). De resterende hadde enten anmeldt fravær, eller det var umulig å få kontakt med dem i løpet av intervjuperioden.

For 1220 personer, eller 94,9% av beregningsgrunnlaget, var det full overensstemmelse mellom tv-meter og telefonintervju. Brutto feil omfattet således 66 personer eller 5,1% av utvalget. Dette er et litt svakere bruttoresultat enn i 1992, da det altså var full overensstemmelse i 97,2% og feil i 2,8% av registreringene. Etter fratrekk av feil som utlignet hverandre, sto vi denne gang igjen med 6 personer som hadde sett tv ifølge intervjuet men ikke tv-metermålingen. Netto feilrapportering var så ledes kun 0,5 prosent eller 0,1 prosentpoeng høyere enn i 1992 – men denne gang underrapporterte tv-meterpanelet seingen, om intervjuet regnes som fasit.

Vi undersøkte imidlertid også omstendighetene rundt de 66 feil som ble observert. I 13 tilfeller dreide deg seg om rent tekniske feil, og når disse holdes utenom, snus underrapporteringen til en overrapportering som i 1992. Differansen utgjorde 5 personer, eller 0,4% av utvalget som i forrige undersøkelse.

Som vi har sett, hadde økningen i andelen bruttofeil nesten ingen betydning for hovedmålingenes nøyaktighet, da feilene som tidligere utlignet hverandre. Likevel ønsker vi naturligvis å hindre en utvikling i retning av større andel bruttofeil. Det forhold at andelen har økt, reiser spørsmålet om panelslitasje gjør seg gjeldende. Vår analyse av dem som trykket feil høsten 1995, tilsier imidlertid ikke at dette er tilfelle. Vi måtte i så fall forvente å finne at forekomsten av feil økte med varigheten av paneldeltakelsen, men en analyse vi gjorde av dem som trykket feil, viser ingen slik tendens. Samtlige feil ble riktignok produserte av personer rekrutterte i 1992-93 (de to store årgangene) og ingen av personer rekrutterte i 1994-95, men feil forekom vesentlig sjeldnere i 1992-årgangen (feil i hver 14. husstand) enn i 1993-årgangen (feil i hver 8. husstand).

Siden det ikke synes å være noen klar sammenheng mellom feil og ansiennitet som panelmedlem, må vi imidlertid spørre om andre årsaker systematisk gjør seg gjeldende. Vi undersøkte kjønn, alder, utdanning og seerintensitet. De tre førstnevnte variablene ga ikke nevneverdige utslag; f.eks. var det ingen tegn til at potensielle "problemgrupper" ungdom, eldre eller folk med lav utdanning trykket mer feil enn de øvrige. Derimot var det en klar sammenheng mellom seerintensitet og forekomsten av feil: Av feiltrykkerne hadde 53% høy, 36% middels og 11% lav seerintensitet i perioden som legges

til grunn for fastsettelsen av dette (foregående kvartal). Det er imidlertid neppe slik at de som ser mye fjernsyn, er mer tilbøyelige til å trykke feil på personknappen. F.eks. kan årsaksforholdet være motsatt – panelmedlemmer kan om storforbrukere av tv fordi de glemmer å melde seg av – og vi må ta i betraktning at det blant dem som til enhver tid ser fjernsyn, normalt vil være flere med høy- enn med lav seerintensitet.

Ulikt i 1992 omfattet undersøkelsen høsten 1995 også gjesteseing. Med forbehold om at det er vanskeligere å få etablert korrekt fasit for gjester enn for panelmedlemmer, indikerte undersøkelsen at brutto forekomst av feil var vesentlig høyere blant gjestene (22% mot som nevnt 5,1%). Dette er ikke overraskende, og forsåvidt velkjent fra andre lands koincidensundersøkelser. Vi merker oss imidlertid at også for gjestene var nettoeffekten av feil meget beskjeden, idet vi sto igjen med 1 overtallig gjest (2,4% av gjestene) som hadde sett fjernsyn ifølge tv-meter men ikke intervju.

Foruten de to komplette panelundersøkelsene ble det i februar 1994 foretatt en mindre kontroll av 3-11 åringene. Brutto feil utgjorde her 10% – et klart høyere tall enn hva vi tidligere har funnet for utvalget totalt, men like klart lavere enn for gjester. Igjen utlignet imidlertid feilene hverandre nesten fullstendig, idet vi står igjen med ett barn – eller 1,1% – som utgjorde en underrapportering i tv-meterpanelet om intervjuresultatet legges til grunn.

Fra 1996 av gjennomfører MMI løpende panelundersøkelser i tillegg til den ovenfor nevnte parallelle koincidensundersøkelsen. Forut for årlig rapportering av resultatene vil de bli brukt i den generelle veiledning av panelmedlemmene, slik at koincidensundersøkelsen bidrar til å oppfylle det overordnede normative siktemål – å få panelmedlemmene til å trykke riktig – i tillegg å kontrollere nivåene.

Avslutning

Som nevnt har den faglige kontrollen av Norsk TV-meterpanel både et deskriptivt og et normativt siktemål. Til det sistnevnte formål er kontroll en nødvendig men ikke tilstrekkelig betingelse: I tillegg må panelmedlemmene støttes med opplæring, veiledning, påminnelser og motivasjonsfremmende tiltak, den såkalte *panelpleien*. Viktige elementer i panelpleien er instruksjon ved rekrutteringen, en panelhåndbok og et panelblad, grønn telefonlinje samt ulike former for insentiver.

I denne artikkelen har vi imidlertid konsentrert oss om kontrolltiltakene og deres resultater. Kjernen i dette arbeidet må nødvendigvis være den kontroll MMI selv utfører som ledd i den løpende utøvelsen av faglig ansvar for prosjektet. Norsk TV-meterpanel er imidlertid også tilgjengelig for ekstern kontroll og inspeksjon; f.eks. er det avtalefestet at berørt tredjepart har rett til å føre tilsyn med prosjektet, og en ekstern evaluering har vært foretatt på oppdrag fra ett av tv-selskapene. I sum betyr dette at Norsk TV-meterpanel trolig er den mest gjennomlyste utvalgsundersøkelse som noensinne har vært foretatt i Norge. Bruksmåten tatt i betraktning må det også være slik, skal brukerne være sikre på at de treffer riktige beslutninger på grunnlag av resultatene.

Litteratur

- European Association of Advertising Agencies (EAAA 1993): *Television Peplemeters in Europe*. Brussels.
- European Broadcasting Union (EBU 1993): *Towards Harmonization of Television Audience Measurement Systems*. In collaboration with ACT, EAAA, EGTA, EMRO, GEAR, WFA. Geneva, 2nd ed.
- Nordström, Bengt (1995): 'När Sverige fick nya publikräkningar', s. 79-85 i Ulla Carlsson (red): *Mediemätningar. MedieNotiser* nr.2, NORDICOM-Sverige, Göteborg.
- Rolland, Asle (1993): 'Fra intervju til tv-meterpanel: Hva skjedde med seertallene?' s. 18-23 i *Meninger & Markeder* 3/93. Oslo: MMI.

Ny litteratur

Klaus Bruhn Jensen (hovedred.), Gunnhild Agger, Karen Klitgaard Povlsen, Martin Zerlang og Ulrik Lehrmann
Dansk mediehistorie 1840 - 1880 (bind 1)
Samlerens forlag, København 1996

I sin rastløse jakt på nye perspektiver for faget har medieforskere nå kastet seg over historien. I lanseringen av de store oversiktsverker var finnene først ute med sin gigantiske historie for dagspressen og den periodiske presse i 11 store bind som kom for snart ti år siden.¹ En hel generasjon av yngre historikere og deres hovedfagsstudenter var engasjert i foretakendet. Hvor mange som bidro underveis har man ikke tall på, men det var stort; noe lederen for prosjektet, professor Päivö Tommila, uttalte sist vinter på Hanaholmen under et møte for pressehistorikere. Finnes historien har alt for lenge vært skjult i deres vanskelige språk, men enkelte resultater har sivet ut, nok til å vekke tørsten for mer. En forestående svensk utgave av professor Tommilla er etterlengtet. Yleisradios historie 1926-1996 ble dog publisert på engelsk i fjor.²

Svenskene har nå to store mediehistoriske prosjekter på gang, det ene større enn det andre, mens danskene avslutter sin storsatsning med publiseringen av *Dansk mediehistorie* i disse dager. Det første av tre bind kom i fjor høst, neste bind har nyss kommet ut og siste bind kommer litt senere på året. Uansett hva jeg måtte hefte meg opp i som kritiker må dette feires som en stor begivenhet i nordisk medieforskning. Her får man for første gang en stort anlagt framstilling av alle mediens historie sett i sammenheng. Det gir ikke bare et bredere perspektiv der man lettere ser sammenhenger på tvers av mediens uttrykksformer, men forhåpentligvis også et dypere perspektiv på mediens forhold til samfunnet.

Presse- og mediehistorien har gjerne vært et område reservert for jubileumsskrifter, der forfatterne er omhyggelig valgt ut av utgivere og direktører. Danskene har her en lengre rekke av alminnelig interesserte historieforfattere å trekke på enn forskerne i de øvrige nordiske land. Nå har vi plutselig fått noe som tegner til å bli en blomstrende disiplin for den frie og kritiske forskningen i Skandinavia: – Hva kan historien fortelle – hva kan man spørre historien om og hvordan gjør man det best – finnes det likhetstrekk i medie- og sjangerutviklingen over medie- og landegrensene? Alt dette er spørsmål vi snart kan håpe

å få vettige svar på. Noe man følgelig har tatt mål av seg til å diskutere på den kommende nordiske konferansen i Jyväskylä.

Den danske mediehistorien er resultatet av fem års planlegging, av uttallige møter og studier i årene mellom 1990 og 1995 av en uavhengig gruppe humanistiske forskere med basis i litteratur- og danskfaget. Hovedredaktør er Klaus Bruhn Jensen, sammen med fire perioderedaktører og i alt 20 medarbeidere; like mange som i den baltiske mediehistorie som kom i 1993. Altså et middels stort prosjekt, sammenliknet med den finske pressehistorien og de svenske prosjektene. Opprinnelig var motiveringen filmens 100 års jubileum i fjor, men perspektivet for den danske mediehistorien ble heldigvis utvidet under marsjen. I Norge har vi gjennom flere år hatt et tilsvarende prosjekt for "De levende bilders historie", men her er skriftmediene utelatt. Et resultat av dette prosjektet ble publisert i fjor.³ Neste år begynner publiseringen av den norske sakprosaens historie, inspirert av det danske prosjektet, men her deltar medieforskerne bare perifert. Et forarbeide er allerede utgitt om sakprosaens teori og retorikk.⁴ Snart foreligger et rikt historisk materiale som bakgrunn for nye synteser, til avsløsning av Max Weber og Jürgen Habermas. Og forhåpentligvis noe mer nyanserte synteser hva medieutviklingen angår for Skandinavia og de baltiske land.

Man kan diskutere om slike oversikter skal være et resultat av årelange forsknings- og avhandlingsarbeider, eller om oversiktene kan komme relativt tidlig som overtøyen til en mer systematisk og temarettet forskning. I dansk og norsk historieforskning er det tradisjon for at oversiktene kommer ganske tidlig, og lenge før det nødvendige antall monografier er publisert. Oversiktene tilbyr en kartskisse for den mer detaljorienterte forskningsinnsatsen og for senere revisjoner. Bruhn Jensen og hans kolleger har intet eksplisitt forskningsprogram for sin mediehistorie, tvert om har man et publisistisk sikte mot et bredere bokkjøpende publikum som liker å la slike verker dekorere bokhyllen. Det har da også blitt en vakker bok i hendig format og god typografi med en mengde instruktive illustrasjoner, mange i farger. Faktarutene eller rammene med relevante spesialopplysninger, noen med tidsserier av sentrale data, fungerer også meget bra. Så meget om verkets varekarakter.

Det fulle perspektiv på den danske mediehistorien som historieskrivning må vente til alle bind kan ses under ett. Vurderingen vil sannsynligvis skifte noe under lesningen av de to kommende bindene der vi får historien om den virkelige me-

dierevolusjon, sett i tilbakeblikk. Men allerede første bind lover meget som det blir spennende å se om forfatterteamet har innfridd for periodene etter 1880.

Hvor denne historien egentlig begynner er uavklart, noe pirkete kan man si at den i dette tilfelle begynner med mediernes steinalder og med runene. Som tittel for bind 1 har man valgt *Mediernes forhistorie 1840-1880*. Grunnen til at man starter i 1840-årene er at den demokratiske junigrunnloven kommer i 1849 som et avgjørende skille i moderne dansk historie. Man velger altså et rikshistorisk og ikke mediehistorisk epokeskille. Likevel må man lese nær på halvparten av de om lag 200 sider i den kronologiske fortelling før man kommer fram til 1840-årene.

Når de brede oversikter skal skrives finnes det alltid utforsket områder som tidligere forfattere har etterlatt seg, hvite flekker på kartet som det må spekuleres over. Redselen for å spekulere systematisk har vekselvis gitt mange historikere et kikkertsyn og et froskeperspektiv. Rent psykologisk kan grensene mellom det noe kjente, det som er godt kjent og helt ukjent bli vanskelig å dra for forfattere som, ifølge spillets regler, bør være allvitende innen sine rammer, trange eller vide. Men man bør være problembesvist nok til å trekke visse grenser, og i denne boken finnes lite av slike grenseoppganger. Forfatterne bak *Dansk mediehistorie* redegjør ikke for sin egen forskningssinnsats eller for hvordan de har løst de utfordringer som møtte dem på veien. Faghistorikerne må vurdere dette indirekte ved å studere noteapparatet til slutt.

En formulering, som rommer ansatsen til en programmerklæring, finner vi på side 23. Forfatterkollegiet nærer en ”kritisk interesse for mediene som kulturform.”

På den ene side er forfatterne personlig optaget af mediene, og opfatter dem som principielt ligeværdige med andre former for kultur. På den anden side forholder vi os kritisk til de foreligende medier, deres produkter og deres rolle i et samfund præget af sociale, kulturelle og etniske forskelle, som mediene kan påpege og forklare, men også fastholde og forstærke.

Man har fjernet seg fra Frankfurtherskolens elitisme og deres påtrengende frykt og forakt for massekulturen. Dagens forfattere mangler tydeligvis den ambivalens til studieobjektet som var typisk for den tidligere generasjon av humanistiske medieforskere i Danmark. Habermas er dog ikke passé, hans Borgerlige offentlighet trekkes gjennomgående fram som en forklaring på mangt. Men slike fortolkninger tres ikke lenger nedover materialet. Habermas kan utelates om leseren ønsker, noe som inngir trygghet for at medieutviklingen er fortalt av interesse for temaet og ikke som et ledd i en marxistisk eksegese med politiske fortegn.

Første kapittel presenterer også enkle og overskuelige modeller, fra grunnkursene til den voksende skare studenter i medievitenskap, der man særlig merker seg fokuseringen på medietekstenes forhistorie, både sjangermessig og innholdsmessig. Ut fra et slikt grunnsyn skiller forfatterene i denne relativt tidlige epoken, mediemessig sett, ikke klart mellom bøker, flygeblad, skillingsviser, lærde skrifter og banal underholdning i sine øvrige tilskikkelser. Og dette viser seg å være meget fruktbart. Alle former for publikasjoner tilhørte jo i sin

tid det samme litterære systemet med boktrykkeriet i sentrum. Man minnes Hans Hertels utsagn om at ”Bogens historie er – ligesom romanens – historien om stadig nye metamorfoser og omklædninger til stadig nye funksjoner.”⁵

Dette bindet gir et kaleidoskopisk oversyn over de trykte tekstenes arkeologi og skiftende uttrykk fram mot den umiddelbare forhistorien til dagens presse. Dette faglige grepet utgjør en av bindets uomtvistelige kvaliteter. Vi får i skiftende sveip et godt inntrykk særlig av tidskiftenes, ukepressens og den tidlige pressens foranderlige fasader mot publikum uten at påtrengende klassifikasjoner blir nødvendige. Det er mest innholdets kvaliteter, ikke uttrykksformenes og retorikkens reper-toarer som framheves. Kanskje hadde oversiktene vunnet ytterligere i klarhet om man også hadde fulgt enkeltsjangrene kronologisk. De fleste vil nok forbauses over alle gjengangerne i mediehistorien, både i innholdsmessig motiver, i dramaturgi og til dels også i sjangre. Nok en historisk påminnelse i en tidsalder med globalt fjernsyn om at standardiseringen i mediernes innhold og i presentasjonen ikke en amerikansk oppfinnelse.

Den klareste programmerklæring for verket finnes på side 22. Der heter det at man setter mottakeren i sentrum.

Modtagerne er en flaskehals og et relæ i mediernes produktion og cirkulation af mening i samfundet. ... fremstillingens centrum ligger uden for de teknologier og virksomheder, som medierne også er.

Denne vektleggingen gir i praksis leseren inntrykk av å være tilskuer til gamle medietekster. Det historiske mediepublikumets følelses- og forstandsliv holdes stort sett utenom i framstillingen, og jeg finner få feilslutninger av typen: dette står i skriftene og slik opplevde datidens publikum det. Men forfatterenes tekst- og publikumsfiksering skyver enkelte (og i det minste for en nordmann) nødvendige kulturhistoriske kontekster i bakgrunnen. Framfor alt blir de kontekster som omgir senderene mer uklare enn de fortjener. Savnet gjelder de sosiale roller, biografiene, samt beskrivelsene av de skiftende produksjonsmiljøer for publisister. Først på de siste par sider øyner vi f.eks. konturene av den moderne journalist i Herman Bangs skikkelse som nøkternt referer en skipsulykke utenfor Klitmøller for *Nationaltidende* og *Dags-Telegraphen*, der begivenheten ytre sett er hovedsaken. Flere uker seinere gjengir Holger Drachmann i tradisjonell fortellerstil den samme begivenhet for *Dags-Avisen* der det er dikterens opplevelser omkring forliset som står i sentrum. Jeg ser fram til flere – og gjerne mer inngående – sammenlikninger av dette slaget.

Forfatterene har tatt sine forbehold når det gjelder det manglende senderperspektiv som man ser av sitatet ovenfor. Men slike reservasjoner forringer framstillingens troverdighet etter min mening, i den grad de følges opp. Kanskje kan man studere kanoniske og klassiske verker som symbolsystem, uavhengig av den kontekst de publiseres i og med en allmenngyldig mottaker som tiltenkt fortolker, men dette synssettet er lite anvendbart i studiet av massekommunikasjon. Publikum og forfatterene er langt fra de eneste leddene i kommunikasjonsskjeden som har innflytelse på tekstenes utformning. En journalistikk som er befridd fra medieorganisasjonens muligheter, begrensninger og føringer er utenkelig. Markedet som

mediene spiller opp mot består også av konkurrenter, priser, distribusjon etc. og av framtidige markedspotensialer – ikke bare av et gitt publikum. Senders kalkyler utgjør en viktig faktor som påvirker innholdet like såvel som redaksjonens tilgang på andres informasjoner gjør det. Publikum er den tause parten som ikke forteller senderen på forhånd hva det liker eller hva som i praksis selger bra, mottakerne kan bare i ettertid rapportere sine valg innen de alternativer som tilbys. De fleste nye tilbud på mediemarkedet starter derfor som en hypotese blant senderene, som blir bekreftet eller motbevist gjennom publikums flertydige reaksjoner i en gitt situasjon. Det finnes knapt evigvarende kvaliteter i mediens innhold.

Dette er ikke en økonomisk eller en samfunnsvitenskapelig synsvinkel i motsetning til den mer humanistiske teksttradisjonen, det er simpelthen et nødvendig medievitenskapelig utgangspunkt for en adekvat analyse av medieutviklingen. Nå skal det i rettferdighetens navn sies at framstillingen, særlig det siste kapitlet i første bind, ikke er befridd for slike tanker. Her nærmer man seg en klassefisering av pressen i avistypologier som vanskelig kan omtales uten hentydninger til markedssituasjonen. For tiden etter 1870 finnes det både brede oversikter og detaljanalyser av markedsutviklingen i dansk presse, særlig av Niels Thomsen, noe som forhåpentligvis vil farge framstillingen av pressen og andre medier i de kommende to bind.

Noter

- 1 Päiviö Tommilla m.fl. (1988). *Suomen lehdistön historia*. Kuopio
2. Eino Lyytinen, Timo Vihavainen, Raimo Salokangas og Kari Ilmonen (1996). *Yleisradio 1926-1996. A History of Broadcasting in Finland*. Helsingfors, Yleisradio.
3. Hans Fredrik Dahl, Jostein Gripsrud, Gunnar Iversen, Kathrine Skretting og Bjørn Sørensen (1996). *Kinoens mørke, fjernsynets lys. Levende bilder i Norge gjennom hundre år*. Oslo, Gyldendal norsk forlag.
4. Ottar Grepstad (1997). *Det litterære skattkammer. Sakprosaens teori og retorikk*. Oslo, Det Norske Samlaget.
5. Hans Hertel (1983). *Den daglige bog*. København.

Svennik Høyér
Institutt for medier og kommunikasjon
Universitetet i Oslo

John A. Lent (ed.):
A Different Road Taken. Profiles in Critical Communication.

Boulder, Westview Press, 1995, 319 p.

Lent's book presents five veterans of communication research. They are Dallas Smythe, George Gerbner, Herbert R. Schiller and James Halloran, until, adapting the words of the famous Finnish national writer, Aleksis Kivi in his *Seven Brothers* "last came the tip of the tail, little Kalle, slippery fish", by which I mean Kaarle Nordenstreng. The profile drawn of each of these is the interview conducted and edited by Lent, which is accompanied by an assessment, written by a colleague or disciple of the work and significance of the person in question and an article by another colleague on what critical communication research is all about and in what condition it currently finds itself. The overview of Nordenstreng's work, for example, was written by Walter Kleinwächter, while the article relying on critical research connected to Kalle is by Taisto Hujanen.

What is essential about the brothers is that each of them had his effect on the breakthrough of the 1960s and 1970s when the MCR tradition, which had ruled in a state of hegemony, faced the challenge of the neo-leftist critical direction, which set about it in no uncertain terms. Of the five it was notably Halloran and Nordenstreng who stood out as critics of the MCR tradition, the latter not least in his *Gazette* article "Communication Research in the United States" of 1968. These two have also been more assiduous than the other brothers in setting lines for research policy, although each has his own special field in communication research: Halloran in television and violence and also the relation of communication and youth, and Nordenstreng in international communication and also communication ethics and policy.

These brothers who put a spoke in the wheel of the MCR tradition are reminiscent of Hovland, Lasswell, Lazarsfeld and Lewin, who were dubbed the founding fathers of the tradition in that they, too, have a background other than purely journalistic: Smythe and Schiller came into the field from economics, Halloran from sociology, Nordenstreng from psychology, while Gerbner's background includes an orientation towards the humanities and literature. As is understandable in the light of their background, Smythe and Schiller made a particular contribution to the development of the political economy of communications in the spirit of new leftism. Schiller became known as the developer of the theory of cultural imperialism: he devoted himself particularly to the capitalist-economic structures of transnationalizing communication and the hegemonic position of US communication achieved thereby on world markets.

Smythe's research work also addressed the activity of communications in capitalist economy. His notion of how commercial communications produce audiences as commodities, which they then sell to the advertisers, has become particularly well-known. However, this notion is not entirely original, as many have believed: in Germany in the nineteenth century, for example, Karl Bücher represents the same view, although he

regarded the advertising space, instead of audiences, as the commodity sold by the newspapers with the aid of their editorial material. Thus it may not be stated that Smythe invented the wheel once again in exactly the same form which it received in the hands of Bücher.

Gerbner is of interest especially as an individual who both in his own work as well as in the project on cultural indicators which he led sought to realize the idea, nurtured by Lazarsfeld in his time, of the joint activity of critical and administrative research. The indicator project includes a theoretical articulation of the thoughts of the Frankfurt school of the recurring forms of mass culture as a molding force of people's conceptions – namely that that flood cultivates audiences' conceptions in the direction of the material which recurred therein. The administrative facet in the project was represented, for its part, by empirical research of the cultivation effect of television violence, and its results, giving rise as they did to ample debate and criticism, indicated that the critical notion of communication as a powerful cultivator was not unfounded.

Halloran and Nordenstreng influenced the development of the critical approach possibly more as critics of the MCR tradition and as "generators of ideas", who programmatically outlined new openings than by producing in their own work theoretical and research innovations of the same caliber as those of the other brothers. Nevertheless, their contribution must not be underestimated – without it it would hardly have been possible for critical research to challenge the MCR tradition as forcefully as was the case at the turn of the 1960s and

1970s. The top team in critical research needed not only its forward line in theory and research consisting of Gerbner, Schiller and Smythe; its attack needed the backup of Halloran and Nordenstreng.

The persons presented in Lent's book have been the undeniable driving forces of our field. I found their interviews in the book very interesting; on the other hand the evaluations of their work I found excessively deferential, ceremonious, indeed bordering on the tone of an obituary. Critical researchers should indeed be evaluated critically (to my annoyance I find that I, too, have slipped into too laudatory a style). The articles on critical research written to the profiles certainly shed light on the form which is targetted at the communication structures instead of more concrete questions of production, texts or reception. However, the outcome might have been more interesting if, instead of writing review articles, the authors of them had discussed the situation of critical research together. The book would also have benefitted greatly if in place of Lent's rather summary introduction had been a detailed review of mass communication research to the point at which the five brothers presented in the work came out into the arena.

Veikko Pietilä
Department of Journalism and Mass
Communication
University of Tampere

Konferenser, kurser m m

Kommande konferenser

International Conference on Culture and Development

Lillehammer, Norway, September 5-7, 1997

The world Commission on Culture and Development was established by decisions in the General Assembly of the United Nations and UNESCO's General Conference in 1991, after a Nordic initiative. Led by Pères de Cuèllar, scholars with backgrounds in politics, science and the art were given the task of producing a document which could have asignificant impact on the international political agenda and actively engage individuals, groups, organisations and states.

A major conclusion in the Report, which was presented to the UNESCO General Conference in November 1995, concerns the importance of seeking to establish a *global ethic*. Based on the United Nations Declaration of Human Rights and rooted in a multitude of different civilizations, this ethic is conceived as a set of basic rules for interaction within a global cultural diversity, not as a contribution to a global homogenization. On the contrary, and as the title of the Report indicates, *our creative diversity* is regarded as a potential both for improved understanding and for creating a basis for individuals and groups to develop a future built on mutual respect.

This conference will figure as part of a worldwide follow-up process to the Report. Leading up to this international conference, a series of activities have taken place at colleges and universities in Norway. Seminars, debates and discussions about the Report have been organised with various thematic approaches. Along with the planning of the conference itself, these activities were initiated by a special working group established by The Norwegian Committe of the World Decade for Cultural Development in early 1996.

The conference is primarily intended for researchers from a variety of backgrounds who are interested in linking cultural aspects of development more closely to political agendas. However, politicians and others who take a special interest in these problems are also welcome.

Three members of the World Commission have been invited as speakers to the conference and have accepted:

- *Lourdes Arizpe*. Anthropologist, Mexico, former President of the International Union of Anthropological and Ethnological Sciences.
- *Angeline Kamba*. Public Service Commissioner, Government of Zimbabwe.
- *Ole Henrik Magga*. Linguist, President of the Sami Parliament in Norway, expert in Sami culture.

The purpose of the conference is to build on the work done by the world Commission on Culture and Development, embodied in the Report *Our Creative Diversity*, by further examining, in a critical, but constructive manner, two central and related themes:

- global ethics and cultural diversity
- creativity and communication

The two issues, although distinct, are also related. Both are concerned with diversity of culture and manifestations of creativity: how differences in culture can not only be reconciled but treated as positive – with communication playing an important part in both respect. Is it possible to create a common frame for diverse beliefs, actions and cultural expression? Can this be done in ways which are inclusive rather than conditioned by the exclusion of otherness?

The conference will be *critical* with expectation to move beyond the ways in which the two central themes are dealt with in the Report. The approach will be *constructive* with the aim to contribute to the important processes the World Commission has intituted.

More specifically the aim is to avoid two pitfalls: On the one hand a conference of purely theoretical discussion or non-committal discussion, in the sense of deliberately avoiding any ethical stance. On the other, a conference with calls to action which are either ill-grounded or outside the participant's scope of action. The conference is aimed at researchers rather than policy-makers, but will seek to motivate the participants to become engaged in what are necessarily normative issues. The conference will be concerned not only with human rights but also human responsibilitites; and while recognising and relishing diversity, it will seek to establish common understanding and the basis for common action.

The report consists of an Executive Summary, an introduction and ten chapters, the last of which is concerned with research needs. This is followed by an International Agenda – indicating specific proposals for action.

The Commission recommend a short-list of seven actions. This conference focusses especially on the first two:

1. enhance and deepen the discussion and analysis of culture and development;
2. foster the emergence of an international consensus on culture and development, particularly through the universal recognition of cultural rights, and of the need to balance these rights with responsibilities.

The two central themes of the Reports – global ethics and cultural diversity and creativity and communication – are the two main topics of the first four chapters, and it is here that much of the Report's innovative thinking is to be found. The aim is two-fold:

- To re-examine, and hence reinforce, some of the central ideas surrounding these two key themes;
- To apply these ideas again to the topics that are taken up in the remainder of the Report.

The programme is therefore rather clearly structured, while allowing for a wide range of discussion.

Outline of programme:

Part 1. An overview of the Report

Plenary session: two speakers followed by discussion

Part 2. Global Ethics and Cultural Diversity

Plenary session: (focusing especially on chapters 1 and 2)

Two speakers followed by discussion

Working group session

Part 3. Creativity and Communication

Plenary session: (focusing especially on chapters 3 and 4)

Two speakers followed by discussion.

Working group session

Part 4. Research Need and the role of researchers in the International Agenda

Plenary discussion introduced by a panel

Working groups

A. *Gender and Culture*

B. *Children and Young People*

C. *Cultural Heritage for Development*

D. *Culture and Environment*

The report from the World Commission, *Our creative Diversity*, has been put out on a web-site by UNESCO. This Web-site is intended to inform and strengthen international debate on issues related to culture and development and global concerns in general. The web-site includes background information, an international directory, a discussion forum and a calendar of events pertinent to the issues raised in *Our Creative Diversity*: http://WWW.unesco.org/culture_and_development

Organizing committee: Desmond McNeill, economist, chairman of the organizing committee; Mette Newth, writer and illustrator; Arne Martin Klausen, Social Anthropologist, chairman of the Norwegian National Committee of the World Decade for Cultural Development; Knut Lundby, Media scholar; Ingrid Eide, sociologist, President of the Norwegian National Commission for UNESCO. Corresponding member: Ole Henrik Magga, executive secretary; Hans Hognestad.

Crossroads in Cultural Studies

Tampere, Finland, June 28-July 1, 1998

In the midst of all virtual communities and realities with abstract bodyless persons, we still need to meet each other in flesh and blood. The great success of the first Crossroad conference in 1996, with over 500 participants from all continents, proved that a meeting point like that is greatly needed in international cultural studies.

The special theme of the conference will be borders and border-crossings, but there will also be an open forum for all topics that interest the diverse international cultural studies community; to make contacts, exchange views and gain inspiration from each other. This time there will be more parallel sessions, which allows a little more time for discussion in the sessions. The organizing committee encourage international participation from different countries, disciplines and cultural backgrounds, and from a wide range of research areas with concept such as:

- gender
- ethnicity
- identity
- body
- otherness
- age
- media
- power and knowledge
- traditions today
- nation-states
- globalization
- culture and economy
- centre and periphery
- new information technology

If you would like to organize a session, just send a title and an up to 150 words description of the theme (a session abstract), along with your complete contact information.

Session proposals must be sent by September 30. Names of the sessions that are accepted by the conference organizer will be listed in the Invitation Programme published in November 1997. You may also want to look for others sharing your areas of interest in the crossroads list. The acceptance of a session in the final programme is provisional until the session organizer has sent the abstracts and registration forms of at least five participants, and made sure that they have paid their registration fees. In November, the session organizers will be sent a session organizer's manual to inform them about the details.

Like the first time, the conference is organized by the Department of Sociology and Social Psychology, University of Tampere, and Network Cultural Studies, supported by a cross-disciplinary organizing committee.

The conference fee including lunches and refreshments daily will be about FIM 1000-1200 (approx. \$ 200-240) and hotel accommodation FIM 260-550 (approx. \$ 52-110) per person in a single room, FIM 148-335 (approx. \$ 30-67) per person in a double room (breakfast included).

For further information about scientific things please contact the organizing committee: Crossroads in Cultural Studies, University of Tampere, Department of Sociology and Social Psychology, P.O. Box 607, 33101 Tampere, FINLAND, fax: +358-3-2156080, email: iscsmail@uta.fi

For matters concerning registration, payments, travelling etc. contact: *Crossroads in Cultural Studies*, Tampere Conference Service, P.O.Box 32, 33201 Tampere, FINLAND, tel: +358-3-3664400, fax: +358-3-2226440 email: conference@vip.fi

The Conference Home Page with several useful links to other websites: <http://www.uta.fi/crossroads/>

AEJMC Annual Convention

Chicago, July 30-August 2, 1997

The Association for Education in Journalism and Mass Communication will celebrate its 85th anniversary as the 1997 Convention returns to Chicago, the city of its founding.

A variety of workshops, panel sessions, and research paper presentations will be part of the four-day convention. A special brochure on the convention, containing a convention registration form, hotel reservation form and information about the convention, will be mailed to all AEJMC members in early May. Non-members may request a brochure by calling Kyshia Brown at 803-777-2005, or by emailing aejmc@sc.edu

The keynote session on July 30 will feature discussion on whether communication researchers should address public and media policy, and if so, how. A panel of distinguished scholars including former U.S. Senator Paul Simon, now a professor at Southern Illinois University at Carbondale, will explore this issue. Other panelists are Steven Chaffee of Stanford, Sharon Dunwoody of Wisconsin-Madison, Oscar Gandy of Pennsylvania, George Gerbner of Pennsylvania, Ellen Wartella of Texas at Austin, and moderator Everette Dennis of The Freedom Forum.

The plenary on July 31 will investigate research ethics online. The session will focus on the issues, implications and opportunities of online research. Amy Bruckman of the MIT Media Lab whose research focuses on virtual research communities, is the special speaker for the plenary. There will be two respondents to Bruckman's remarks: Seth Goldstein, president and CEO of SiteSpecific, which specializes in web site development and online market research; and Jay Black, Poyn-ter-Jamison chair in Media Ethics at South Florida-St. Petersburg. John Pavlik, executive director of the Center for New Media at Columbia, will moderate the session. The plenary is co-sponsored by the Research, PF&R and Teaching Standards Committees.

For more information about the 1997 Convention, contact: AEJMC, 1621 College Street, University of South Carolina, Columbia, SC 29208-0251, tel. (803) 777-2205, fax. (803) 777-4728, e-mail: aejmc@sc.edu

48th Annual Conference of the International Communication Association

Jerusalem, Israel, July 20-24, 1998

He drew a circle that shut me out Heretic, rebel, a thing to flout. But Love and I had the wit to win. We drew a circle that took him in. (Edwin Markham (1852-1940) from *Outwitted*)

Each one of us belongs to an array of different social groups, such as national, regional, religious, ethnic, age, occupational, gender, etc. etc. Within any one of these, the academic realm for instance, there are numerous allegiances to which we can subscribe. Without colluding in the reproduction of divisions here, it is non-contentious that there are different kinds of interpersonal scholars - in the same way that there are very different enclaves of organizational as well as media scholars. Sometimes these groups are clearly visible and obvious to us and our communications are a function of our memberships in them. Other times we are oblivious to their influence, although they nonetheless impact our way of connecting with, or dissociating from, others.

We need to come to terms with *how, when and why*, messages are triggered by group boundary mechanisms; when, for instance, individuals' self-disclosures and self-presentations are, in actuality, group-disclosures and group-presentations. While metaphores of bridges, barriers, margins, transition and buffer zones are useful for our purposes, the focus on "boundaries" in the Theme was deliberate for a number of reasons.

First, it is a core construct in much theorizing in social geography, geolinguistics, demography, sociology, social psychology and anthropology. We have a reservoir of knowledge and ideas to call upon from these disciplines as, for example, in the distinction between hard and soft boundaries, perceived and objective boundaries, and so on. It is interesting to note that the notion of boundaries surfaced spontaneously in a number of the most recent Calls for Papers in the context of other foci.

Second, a move toward "boundary theory" already exists in interpersonal and organizational communication respectively with regard to privacy and boundary spanning. It seems important, again as the opening sentiments attest, to determine when our personal, family, cultural, and political (and other group) boundaries presupposes and appeals to a host of other constructs dear to our academic armory, such as identities, conflict, power, stereotyping, norms, prejudice, expectancies, justice, and even morality.

For further information contact Howard Giles, Conference Program Chair, Department of Communication, University of California, Santa Barbara, CA 93106-4020, USA. Tel. (805) 893-4657, fax (805) 893-7102.

Implementation and Evaluation of Information Systems in Developing Countries

Bangkok, Thailand, February 18-20, 1998

The IFIP WG 9.4 on Social Implications of Computers in Developing Countries invites submission of papers and panel proposals to its 4th conference at the Asian Institute of Technology, near Bangkok in Thailand. The conference is intended to explore two professional activities which directly address the social and organisational context of information technologies: implementation of information systems and assessment of the value of information systems.

For further information contact Dr Chrisanthi Aygerou, Department of Information systems, London School of Economics, London WC2A 2AE, UK or via e-mail to: ifip9.4@lse.ac.uk

The Sixth International Conference on Narrative

Lexington, Kentucky, October 10-12, 1997

The University of Kentucky, Department of Communication and the School of Journalism and Telecommunications invite to the Sixth International Conference on Narrative. The theme of the 1997 conference, *Talking - Writing - Broadcasting* suggests topics addressing the diverse ways in which narrative is used in general interpersonal, organizational and mediated contexts. In addition to the broad range of contributions always represented at the conference, this year's special program track focuses on print and broadcast media narrative: news, features, op/ed, talk show, sitcom, sports, drama, animation, human interest, and various other information and entertainment formats.

As in previous years, the conference bring together scholars from a wide range of disciplines, including journalism, media studies, cultural and critical studies, education, psychology, literatures and languages, communication, linguistics, anthropology, sociology, folklore, social work, medicine, art history, history, women's studies and all others interested in narrative. Theoretical and methodological contributions of all persuasions are as welcome as studies of narrative in different contexts. The conference language is English; data sessions should be conducted in the most appropriate language.

Up-to-date conference information is available at the conference web site www.uky.edu/~jknuf/narrative-_conference.

The 9th European Television and Film Forum

Lisbon, Portugal, November 6-8, 1997

The European Television and Film Forum met for the first time in Luxembourg in December 1989. Plenary meetings have taken place in Warsaw, Nice, Seville, Istanbul, Liege, Crete and Amsterdam. The 9th European Television and Film Forum will take place in Lisbon from 6 to 8 November 1997, on the invitation of the SIC and the Portuguese Government.

The task of this Forum has been to encourage a productive debate on the future role of television in Europe. The forum is sustained by the corporate members, of which there are around fifty, including European television companies, regulative bodies, production companies, viewers' associations, electronics enterprises and government bodies.

Through its annual Plenary Meeting the Forum is able to address issues affecting the interests of its members, to commission research and to publish the results and findings. The Working Groups of the European Television and Film Forum continue to convene throughout the year and instigate new research and assist in ongoing research carried out by the European Institute for the Media. Several Working Groups are active on regulatory agencies in Europe, the film industry in Europe, consumer and viewer interests, new communication technologies, legal aspects of the audiovisual media, language transfer in television and film, and the content of television.

For further information, and to receive a registration form for the 9th European Television and Film Forum, please contact Monique van Düsselddorp at the European Institute for the Media. E-mail: info@eim.org

The Second Nordic-Baltic Summer School in Communication Studies

Jyväskylä, Finland and Lalamaa, Estonia, August 9-16, 1997

The second Nordic-Baltic Summer school in Communication Studies with the theme *Media and Socio-Cultural Change* is aimed for Nordic and Baltic doctoral students. The first part of the course consists of the 13th Nordic Conference for Mass Communication Research in Jyväskylä, Finland, August 9-12.

The conference offers several plenary sessions (with internationally renowned speakers like Paddy Scannell, Jostein Gripsrud and Johan Fornäs) and some twenty different working groups. The second part, with the discussion of participant's papers, takes place in Lalamaa, Estonia, August 12-16. Faculty includes James Curran (Goldsmiths College, University of London), Jan Ekecrantz (University of Stockholm), Frands Mortensen (University of Copenhagen), Jostein Gripsrud (University of Bergen), Risto Alapuro (University of Helsinki), Raimo Blom (University of Tampere), and the organizers Marju Lauristin (University of Tartu), Peeter Vihalemm (University of

Tartu), Svernik Høyner (University of Oslo) and Kaarle Nordenstreng (University of Tampere).

The course aims at stimulating dialogue and exposing each doctoral student and the faculty involved to a critical exchange.

Organizers: *Professors Marju Lauristin* and *Peeter Viha-lemm*, Research Fellow *Epp Lauk*; University of Tartu, 18 Uli-kooli st., EE-2400 Tartu, Estonia; phone: (372-7) 465 188, 465 189; fax: (372-7) 465 440; e-mail: kati@naba.jrnl.ut.ee

Prof. *Svernik Høyner*, University of Oslo, P.O: Box 1093, Blindern, N-0317 Oslo, Norway; phone (+47) 22 850427; e-mail svernik.hoyner@media.uio.no

Prof. *Kaarle Nordenstreng*. University of Tampere, P.O. 607, FIN-33101 Tampere, Finland; phone: (+357) 3 215 6292; fax: (+357) 3 215 6248; e-mail: tikano@uta.fi, and Research Fel-low *Juha Koivisto*, University of Tampere, P.O: 607, FIN-33101 Tampere, Finland; phone (+357) 3 215 6378; fax: (+357) 3 215 6248; e-mail: tijuko@uta.fi

Public Service i en digital framtid

Nordisk public service-TV kan inte konkurrera i kvantitet med Hollywood. Men public service kan konkurrera i kvalitet – genom att den digitala framtiden kommer att möjliggöra brukarstyrning och tvåvägskommunikation. Genom ett aktivt samspel mellan massmedier, nätverksmedier och kunskapsmedier kommer digitalisering att vitalisera nordisk tradition och samfundskultur.

Det är slutsatsen av rapporten *Public Service selskapenes stilling i den digitale framtid*. (Nord 1997:3)

Rapporten tar upp möjligheter, men också problem, som nordisk public service-TV ställs inför med digital teknologi; statens roll i den digitala framtiden och förmodade reaktioner hos brukarna, dvs tittarna.

Rolf Brandrud, redaktionschef för *Norsk Riksringkastings enhet for internett, intranett og multimedia* har skrivit rapporten på uppdrag av Nordiska Ministerrådet.

Litteraturnotiser

Denmark

Arnedal, Poul; Rud, Søren: *Bag om Bryggeren: en tv-serie af Kaspar Rostrup*. (København), DR Multimedie, 1996, 164 p., ISBN 87-7047-519-9. (Danmarks Radio).

Går bag om TV-serien "Bryggeren" for at kaste lidt ekstra lys over seriens personer og historiske begivenheder. Formålet med bogen er at imødekomme noget af den nysgerrighed, som seerne får vakt, når begivenhederne fra forrige århundrede ruller hen over skærmen.

Bruhn Jensen, Klaus (ed.); Jankowski, Nicholas W. (ed.): *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research*. (S.l.), Wu-Nan Book Co., 1996, 378 p., ISBN 957-11-1168-6.

A chinese translation of the book "A handbook of qualitative methodologies for mass communication research".

Doll, Roland; Nett, Lorenz: *The future regulatory framework of the telecommunications market in Germany*. Lyngby, Danmarks Tekniske Universitet, 1996, 13 p., (CTI working paper; 15). (Danmarks Tekniske Universitet, Center for Tele-Information/CTI).

The aim of this paper is to describe the future regulatory framework of the telecommunications market in Germany with special reference to the key elements of the new Telecommunications Act.

Hansen, Helge (ed.): *Filmatiserede bøger 1974/96*. (Ballerup), Dansk Bibliotekscenter, 1996, 189 p., ISBN 87-552-2262-5, ISSN 0107-0940.

En registrant over film, der er baseret på bøger (hovedsagelig romaner og noveller), og som har været vist i danske biografier eller dansk TV. Registranten giver mulighed for opslag på: 1) Filmtitel på dansk; 2) Filmtitel på originalsproget; 3) Bogens forfatter; 4) Bogtitel i dansk udgave; 5) Bogtitel på originalsproget. Registranten indeholder 2428 film.

Hansen, Svend-Erik (ed.): *Skidt og kanel*. København, Dansk Journalistforbund, 1996, 90 p., ISBN 87-986145-0-9.

Bogen er Dansk Journalistforbunds bidrag til debatten om radio og TV. Indeholder debatindlæg fra en række journalister og mediefolk, der diskuterer kvalitetsbegrebet i radio og TV.

Henten, Anders; Wulff, Thomas: *Danish telecommunications policy: conflicting considerations*. Lyngby, Danmarks Tekniske Universitet, 1996, 20 p., (CTI working paper; 17). (Danmarks Tekniske Universitet, Center for Tele-Information/CTI).

The aim of this paper is to describe the liberalisation of the Danish telecommunications market in 1996.

Holmkvist, Maria (ed.): *Konsumenten i det nya medielandskapet: ett seminarium om mediepolitik*. København, Nordisk Ministerråd, 1996, 49 p., ISBN 92-9120-971-6, (TemaNord; 1996:618), (Forbruger/konsument), ISSN 0908-6692.

Præsenterer en række indlæg fra et nordisk seminar om mediepolitik i Stockholm i 1996. Formålet med seminaret var at behandle følgende emner: 1) Mediekoncentration; 2) Public service; 3) Mediernes rolle i børn og unges hverdag; 4) IT

ud fra et ungdomsperspektiv; 5) Regulering af TV-reklame. Indeholder følgende indlæg: *Mediekoncentrationen* (Jyrki Jyrkiäinen), *Public service* (Georg Apenes), *Barn, ungdom och massmedier* (Birgitte Tufte), *IT: problem och möjligheter ur ett ungdomsperspektiv* (Johan Strid), *TV-reklam* (Axel Edling).

Kilaba, James M.: *Telecommunication sector reform in Tanzania*. Lyngby, Danmarks Tekniske Universitet, 1996, 14 p., (CTI working paper; 16). (Danmarks Tekniske Universitet, Center for Tele-Information/CTI).

The aim of this paper is to describe the telecommunication sector reform in Tanzania.

Melody, William H.; Skouby, Knud Erik; Wulff, Thomas; e.a.: *Telesektoren i forvandling: baggrund og perspektiver for den nye lovgivning i Danmark*. Lyngby, Danmarks Tekniske Universitet, 1996, 41 p., (CTI working paper; 19). (Danmarks Tekniske Universitet, Center for Tele-Information/CTI).

I denne rapport beskrives udvikling, struktur og regulering af dansk telekommunikation. Rapporten sammenligner danske og andre landes teleindikatorer, og den undersøger behovet for en omstrukturering af den nationale telekommunikation i lyset af globale tendenser, med særlig henblik på rollerne, opgaverne og ansvaret placeret hos den offentlige teleoperatør (Tele Danmark), hos tilsynsmyndigheden (Telestyrelsen) og på det politiske niveau (Forskningsministeriet og Folketinget).

Svendsen, Erik: *Kieslowskis kunst*. (København), Samlerens Bogklub, 1996, 188 p., ISBN 87-00-59934-4.

En gennemgang af den polske filminstruktør Krzysztof Kieslowskis samlede filmproduktion.

Troelsen, Anders: *Operaens arkitektur: en analyse og nogle overvejelser i anledning af et samspil mellem Losey, Mozart og Palladio*. Århus, Århus Universitet, 1996, 52 p., ISBN 87-7725-174-1, (Arbejdsrapport; 37:96), ISSN 0904-4760. (Århus Universitet, Center for Kulturforskning).

Gennem en analyse af en operafilm - Joseph Loseys "Don Giovanni" (1979) - som sigt punkt redegør artiklen for en række forhold, der er på spil mellem film og musik.

Weinreich, Torben (ed.): *Lyst og lærdom: debat og forskning om børnelitteratur*. (København), Høst, 1996, 244 p., ISBN 87-14-19382-5.

Præsenterer væsentlige strømninger i debat og forskning om børnelitteratur. I bogens første del præsenteres et bredt udsnit af de sidste 200 års danske debat om børn og bøger. Anden del af bogen består af seks artikler om børnelitteraturen og dens egenart, skrevet af forskere fra Sverige, Tyskland, England og Canada. Indeholder bl.a. følgende artikel: *Vejen til Fantásien: receptionsforskningens metoder og mål* (Jane Johansson).

Artiklar

Bruhn Jensen, Klaus: After convergence: constituents of a social semiotics of mass media reception. In: Hay, James; Grossberg, Lawrence; Wartella, Ellen (eds.): *The audience and its landscape*, Boulder, Westview Press, 1996, 402 p., ISBN 0-8133-2284-7, (Cultural studies), pp. 63-73.

If the 1970s marked a rise of cultural studies and critical theory within international mass communication research, the 1980s have witnessed the first stage in a process of convergence between the mainstream of the field and these "cultural" and "critical" undercurrents. Convergence has entailed a reassessment, to some degree, of the theoretical and methodological categories of communication

studies, particularly in confronting and conjoining concepts and models from the humanities and social sciences. This article, accordingly, examines the possible terms of a further convergence between the humanistic and social-scientific traditions of mass communication research with special reference to reception studies.

Bruhn Jensen, Klaus: Media effects: convergence within separate covers. *Journal of Communication* 46(1996)2, ISSN 0021-9916, pp. 138-144.

A review essay on a collection of audience studies within international mass communication research, discussing the process of convergence between the humanistic and social-scientific traditions of mass communication research with special reference to reception studies.

Bruhn Jensen, Klaus: Reception as flow. In: Corner, John; Harvey, Sylvia (eds.): *Television times: a reader*, London, Arnold, 1996, 268 p., ISBN 0-340-65234-9, pp. 187-197.

A chapter from the author's book "The social semiotics of mass communication". The chapter reexamines a neglected condition of mass media reception, namely, the structured flow of media discourses. Both "administrative" and "critical" studies, particularly of television, have suggested that viewers autonomously select, interpret, and apply programming within their everyday context. The present study of television reception as flow in a sample of American households entails a critical assessment of the common notion of a "new television viewer".

Bruhn Jensen, Klaus: Superthemen der Rezeption: von Fernsehrichten zum Fernsehflow. In: Hasebrink, Uwe; Krotz, Friedrich (eds.): *Die Zuschauer als Fernsehregisseure?: zum Verständnis individueller Nutzung- und Rezeptionsmuster*, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 1996, 261 p., ISBN 3-7890-3600-5, (Symposien des Hans-Bredow-Instituts; 14), pp. 178-196. (Hans-Bredow-Institut).

Studien über Massenkommunikation im allgemeinen und über Rezeptionsprozesse im besonderen beschäftigen sich mit der Frage, wie Zuschauer Medieninhalte im Kontext sozialen Handelns verarbeiten

und anwenden. In diesem Aufsatz wird die Auffassung vertreten, dass ein grosser Teil der bisherigen Kommunikationsforschung die Medienrezeption zu eng als sekundäre "Repräsentation" der möglichen Welt betrachtet hat, die ihre primäre Repräsentation im Mediendiskurs erfahren hat. Dadurch sind der Charakter der Rezeption als Form "sozialen Handelns" und der Charakter von Mediendiskursen als "kulturelle Ressourcen" zu wenig berücksichtigt worden. In Abgrenzung dazu nimmt der Verfasser eine auch durch empirische Rezeptionsstudien gestützte theoretische Position ein, die ihre Wurzel in der philosophischen Pragmatik von Charles Sanders Peirce und einigen seiner Nachfolger hat.

Finland

Eerola, Heikki: *Sanomalehden asiakaslähtöinen strategiointi*. (Strategy building for newspapers.) Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 1996, 281 p., ISBN 951-34-0683-0, (Jyväskylä studies in computer science, economics and statistics; 1996, 30), ISSN 0357-9921. Note: Doctoral thesis

The aim of this study is to clear up the relation of the audience to different kinds of media. The author illustrates the effects of this relation to the contact abilities of the media as well as he tries to identify the factors that most strongly influence to this relation. On the basis of this the author seeks to build a model by which the newspaper can manage in competition with the electric media and the periodicals.

Endén, Rauno (ed.): *Yleisradio 1926-1996: a history of broadcasting in Finland*. Helsinki, Finnish Historical Society, 1996, 279 p., ISBN 951-710-040-X. Note: Abbreviated translation. Authors of the Finnish edition: Lyytinen, Eino, Viha-vainen, Timo, Salokangas, Raimo, Ilmonen, Kari.

This book presents history of the electric communication through the development of Yleisradio. The period from the foundation of the company to the present is examined. This includes the beginning of radio broadcasting as well as the beginning of television broadcasting in the

fifties. This is the abridgement of the three-part history of Yleisradio in English.

Gronow, Pekka: *The recording industry: an ethnomusicological approach*. Tampere, University of Tampere, 1996, 176 p., ISBN 951-44-4007-2, (Acta Universitatis Tamperensis. Sarja A; 1996, 504), ISSN 0496-7909. Note: Doctoral dissertation.

This study looks at the development and some historical characteristics of the world's recording industry. This is carried out by ethnomusicological point of view. The objects of the analysis are the record, listeners and society as well as the interaction between these three parts of culture. The author discusses the growth of recording industry during the hundred years, Finnish record production in 1945-1960, spreading of the records to the East in the beginning of the 1900 century, ethnical recordings and their significance in the Soviet Union.

Helminen, Marjut: *Etniset vähemmistöt, maahanmuuttajat, ulkomaalaiset: kuinka raportoida?* (Ethnical minorities, immigrants, foreigners: how to report?) Helsinki, Suomen journalistiliitto, 1996, 45, 1 p., (Mediakriittinen julkaisusarja; 4), ISSN 1236-9543. (Finnish Journalist Association)

The author examines the treatment of the ethnical minority groups in the Finnish journalism. She offers the journalists some models, which can help them to act in problems concerning the journalistic work treating the minority groups.

Hietala, Veijo: *Ruudun hurma: johdatus tv-kulttuuriin*. (The magic of the screen: an introduction to television culture.) Helsinki, YLE-opetuspalvelut, 1996, 141 p., ISBN 951-43-0729-1.

The book deals with the history of television, characteristic of television culture, the elements and methods of the audiovisual expression of television. It also looks at the development of the programmes and the development of the Finnish television on the whole. Finally the author studies the types of different television serials and the narrative strategies, which are characteristic of them. More closely the author examines the Metsolat series,

which he analyses from the popular-mythological point of view.

Isotalus, Pekka: *Toimittaja kuvaruudussa: televisioesiintyminen vuorovaikutuksen näkökulmasta*. (Journalist on the screen: appearance on television from the point of view of interaction.) Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 1996, 208 p., ISBN 951-34-0685-7, (Jyväskylä studies in communication; 1996, 5), ISSN 1238-2183. Note: Doctoral thesis.

The object of the study is the appearance of journalists in television. By appearance the author means all verbal and non-verbal communication that has been analysed from two points of view. Firstly, the authors aim is to try to clear up the connection between television and appearance, in other words the way of appearance possibly characteristic of television. Secondly, the author discusses the appearance as interaction between journalist and viewer. The method in this study is qualitative content analysis.

Kivikuru, Ullamaija: *Vieraita lehtiä: aika-kauselehti ajan ja paikan risteyksessä*. (Internationalizing of the Finnish periodicals.) Helsinki, Yliopistopaino, 1996, 257 p., ISBN 951-570-305-0.

The article describes the internationalizing and characteristic of the Finnish periodicals. It also examines the periodical markets, the position and significance of the foreign periodicals in Finland, as well as the content of the foreign material in the periodicals. Writings and opinions of periodicals concerning the European Union during the discussions of membership are also studied.

Kivikuru, Ullamaija (ed.); Åberg, Leif (ed): *Kansa euromyllyssä: journalismi, kampanjat ja kansalaisten mediamaisetmat Suomen EU-jäsenyyssprosessissa*. (A nation and the European Union: journalism, campaigns and media in Finland's EU membership process.) Helsinki, Yliopistopaino, 1996, 412 p., ISBN 951-570-304-2.

The first part of this study looks at the premises of the Finnish society and the relation between Finland and the European integration. The three other parts consists of articles, in which the authors deal with the discussion in the media concerning Finland's membership in the EU as well as the actions and ideas of

influential persons and ordinary citizens in this process. Authors of the articles are Heikki Heikkilä, Iina Hellsten, Ullamaija Kivikuru, Tuomo Mörä, Leif Åberg, Jaana Hakkarainen, Pekka Aula and Marja Alastalo.

Kunelius, Risto: *The news, textually speaking: writings on news journalism and journalism research*. Tampere, University of Tampere, 1996, 415 p., ISBN 951-44-4067-6, (Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A; vol. 520), ISSN 0496-7909. (University of Tampere). Note: Doctoral dissertation.

This doctoral thesis deals with news journalism and research of journalism. The author discusses the nature of news journalism and the ways these issues have been studied from different theoretical, conceptual and methodological standpoints. He is interested in narrativeness of news and the narrative framework of news analysis and its development. He treats the subject through journalism research and critical examination of interpretation of news. The author emphasizes the need to discuss critically journalism and the texts of journalistic research and the ways to produce them.

Kunelius, Risto; Heikkilä, Heikki: *Public journalism: journalismi julkisen harkinnan areenana*. (Public journalism: journalism as an arena for public consideration.) Helsinki, Yleisradio, 1996, 53 s., (Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja. Sarja B; 1996, 1). (Finnish Broadcasting Company)

The report examines the concept of public journalism in theory and in practice. The authors look at the development of public journalism in the United States. They present different forms of it and the ways to improve citizens possibilities to influence in the mass media. Public journalism is also evaluated from the points of view of the public, journalistic products and job description as well as occupational values of journalists.

Landgrén, Lars: *The book printing industry in independent Finland*. Helsinki, Renvall Institute, University of Helsinki, 1996, 52 p., ISBN 951-45-7523-7. (University of Helsinki, Renvall Institute). Note: Abbreviated translation.

The book examines the history of the Finnish book printing industry and techni-

que 1918-1992. It also looks at the development of the freedom of the press during the period of independence. This is the abridgement in English from the book Kirjapainotaito itsenäisessä Suomessa.

Lehtonen, Jaakko: *Kontakte über Kultur-grenzen: Veröffentlichungen aus zehn Jahren des Instituts für Kommunikationswissenschaften*. Jyväskylä, Universitet Jyväskylä, 1995, 105 s., ISBN 951-34-0552-4, (Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja; 13), ISSN 0782-7172. Note: The book is edited by Pia Bilund.

This collection of articles examines the differences and interactions of communication and national speech culture between different cultures from the point of view of speech education. Communication in organizations and possibilities to improve its quality are also examined.

Moring, Tom; Salmi, Jussi: *Suomenruotsalaiset radion käyttäjänä*. (Finnish Swedish people as radio listeners.) Helsinki, Yleisradio, 1996, 44 p., (Kehitys- ja markkinatutkimuksia; 1996, 10). (Finnish Broadcasting Company)

This report deals with the Finnish Swedish as radio listeners in 1991-1995. This is carried out from the viewpoints of loyalty to the channels, listening routines and Swedish-speakingness. The authors also discuss the listening habits of the Swedish-speaking audience on grounds of age, sex, regional and social influences. Also the meaning of language in listening situation is discussed.

Nikunen, Kaarina; Ruoho, Iris; Valaskivi, Katja: *Nainen viihteenä, mies viihdyttäjänä – viihtyykö katsoja?* (Woman as an entertainment, man as an entertainer – does the viewer enjoy?) (Helsinki), Finnish Broadcasting Company, 1996, 96 p., (Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja, Sarja A; 1996, 1). (Finnish Broadcasting Company). Note: English summary.

This study deals with the forms of the presentations of men and women in fictional and entertainment programs in television. Female and male figures in the articles are examined by the help of the content analysis and by interviewing the viewers and the makers of the programs.

Petrell, Katarina: *Kvinnan som medel för marknadsföringsåtgärder: en kvinnorättslig studie av reklamens kvinnobild och jämställdheten mellan könen*. Helsinki, University of Helsinki, 1996, 121, 12 p., ISBN 951-45-7441-9. Note: Licentiate's dissertation

The subject of this study is the image of woman in advertisements and representations of sex roles in advertising. The author treats the subject from the point of view of legislation. She also examines the essential nature of equality and discrimination of the sexes as well as their appearance in marketing and control of them on different levels.

Salminen, Esko: *Vaikeneva valtiomahti?: Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968-1991*. (Silent state authority?: Soviet Union/Russia in the Finnish press 1968-1991.) Helsinki, Edita, 1996, 318 p., ISBN 951-37-1967-7.

The author aims to give answers to the question, why the Finnish newspaper publishers and journalists practised self-censorship in the foreign policy regarding the Soviet Union and Eastern Europe during the period of 1968-1991. He also looks at the nature of this censorship and how it appeared in the press. In addition to the newspapers as the source material, the author has utilized the Russian and the Finnish journalistic as well as the Finnish Foreign Ministry's and president Urho Kekkonen's archives.

Seppälä, Olli; Latvanen, Marko: *Vapah-tajia valkokankaalla: Jeesus-hahmo elokuvassa*. (The Saviors on the screen: Jesus in film.) Helsinki, Kirjapaja, 1996, 179 , ISBN 951-625-359-8.

The subject of this work is the representations of Jesus in films. The authors survey the history of film from the point of view of this subject. They examine different expressions of the figure of Jesus in each period of time. The authors also discuss the contents of the religious myth and its appearance also in the films, whose surface structure is non-religious.

Thölix, Birger: *Alla våra gårdagar: tidningen som historia och efterglöd*. (All our yesterdays: the newspaper as part of history.) Vasa, Vasabladet, 1996, 399 p., ISBN 952-90-7453-0.

This book is the history of *Vasabladet* newspaper from the beginning of the 1900's to the 1960's. The author connects the development of this newspaper with the historical context. He depicts the newspaper editors except for journalists but also as social opinion leaders and persons who exercise power.

Uusitalo, Kari (ed.): *Suomen kansallis-filmografia 1: vuosien 1907-1935 suomalaiset kokoillan elokuvat*. (Finnish national filmography 1: Finnish full-length films 1907-1935.) Helsinki, Edita, 1996, 690 p., ISBN 951-37-1901-4. (Finnish Film Archive).

The book presents 115 first night Finnish films between the years 1907-1935. The book includes also introduction articles. One is about the Finnish society in 1899-1940, one about the attitudes of the authorities to this new form of amusement and one about the Finnish film production between the years 1907-1935. Other introduction articles are also included in the book.

Werner, Anita; Suoninen, Annikka: *Lapset ja televisio*. (Children and television) Helsinki, Gaudeamus, 1996, 223 s., ISBN 951-662-671-8.

The book presents research on children and television, as well as theories behind the researches. One of the basic questions is how television viewing effects on children's reading and school studies. Meaning of violence and children's behavior is also analysed. Anita Werner's original text is extended by Finnish results and examples gathered by Annikka Suoninen.

Wiik, Jan-Erik: *Vidgade vyer, raserade gränser: finlandssvensk radio & TV i 70 år*. Helsinki, Yleisradio, 1996, 267 p., ISBN 951-43-0716-X. (Finnish Broadcasting Company).

This survey presents the Swedish-language radio and television in Finland from the 1920s to the present. The work examines the characteristics of the programmes and the development of the programme policy addressed to the Finnish Swedes. The work includes the lists of the managers and the members of the administrative council of the Swedish-language editorial staff.

Wiio, Osmo A.: *Information and communication: a conceptual analysis*. 3rd and rev. ed. Helsinki, University of Helsinki, 1996, 90 p., ISBN 951-45-7353-6, (Julkaisuja, Sarja 1 C; 1996, 1), ISSN 1236-1356. (University of Helsinki, Department of Communication).

The author of this book introduces some concepts and theories, which define information and mass communication. Their significance and applicability to explain mass communication are also studied.

Vilhunen, Jukka: *Lisääntyvä tv-tarjonta ja riippumattomat tuotantoyhtiöt*. (Increasing television programmes and independent production companies.) Helsinki, Liikenneministeriö, 1996, 30 p., ISBN 951-723-086-9, (Liikenneministeriön julkaisuja; 1996, 26), ISSN 0783-2680. (Ministry of Communications)

This survey examines the effects of the increasing television programme services and the competition on the action of the independent companies, domestic programme markets, on employment in the sector and the structure of the independent production sector in general.

Yleisradiotoiminnan digitalisointi Suomessa. (The digitalization of public service broadcasting in Finland.) Helsinki, Liikenneministeriö, 1996, 24, 14 p., ISBN 951-723-079-6, (Liikenneministeriön julkaisuja; 1996, V 20), ISSN 0783-2680. (Ministry of Communications).

This report examines the digitalization possibilities of public service broadcasting in Finland. The authors have looked at the international situation of the digitalization and its development in different countries as well as technical and economic feasibilities of this new distribution technique.

Artiklar

Alasuutari, Pertti: Alkoholi- ja viestintäpolitiikka kulttuurisena protektionismina. (Alcohol policy and communication policy as cultural protectionism.) *Alkoholi-politiikka* 61(1996)4, ISSN 0355-9750, pp. 255-263.

This article looks at the time when Alcohol lost its monopoly in the 1990's. The author draws an analogy between this and government radio and television policy, the protectionist position of which is also breaking down. He thinks that the alcohol

policy since the second world war has been seeking the cultural goals that serves the national interests in the same way as the programme policy of Yleisradio. The author analyses this development from the 1920's to the present.

Hujanen, Taisto: Democratization of communication as an utopia: the experience from the Finnish radio reform in the 1980s. *Gazette* 57(1996)3, ISSN 0016-5492, pp. 181-195.

The article examines the ideal of democratization of mass communication and its realization. Secondly, it looks at the discussion concerning the liberation of the control of radio broadcasting. The author analyses this discussion by the concept of classical sociology of knowledge by Karl Mannheim.

Hujanen, Taisto: Political versus cultural in critical broadcasting research and policy: a reevaluation of the Finnish radical experiment in broadcasting in the late 1960s. In: Lent, John A.; Schiller, Herbert I. (eds.): *A different road taken: profiles in critical communication*, Boulder, Westview Press, 1995, ISBN 0-8133-1636-7, pp. 257-268.

The author discusses the experimental and radical period of informative broadcasting policy of Finnish Broadcasting Company in the late 1960s. At the time Eino S. Repo was the director of Finnish Broadcasting Company and Kaarle Nordenstreng took part in the planning of the broadcasting policy of Finnish Broadcasting Company.

Huotari, Kari; Löfström, Jan: HIV ja aids suomalaisissa sanomalehdissä 1982-92: rakenteellisen ideologiakäsityksen näkökulma. (HIV and AIDS in the Finnish newspapers 1982-92.) *Sosiologia* 33 (1996) 3, ISSN 0038-1640, pp. 205-215.

The article looks at the conversation in *Helsingin Sanomat* and afternoon papers concerning HIV from the ideological point of view. The authors define ideology as a social structure and relations that produce and reproduce the prevailing cultural ways to see and the consciousness. In the writings of the papers this ideology manifested dominantly as heterosexual hegemony and cultural homogeneity, that got intertwined with the questions about equality and human rights of the citizens.

Juva, Anu: Glamourista arkeen: huomioita kotimaisen elokuvamusiikin muutoksista 1950- ja 1960-luvulla. (From glamour to everyday life: some observations on the changes in the Finnish film music in the 1950s and 1960s.) *Lähikuva* (1996)2, ISSN 0782-3053, pp. 58-70.

The author looks at the development of the Finnish film music in the breakthrough era of television. This is carried out from the point of view of the interaction of technical development, record industry and film industry as well as fashion. The author also looks at the use of jazz and modern classical music as the outlier of the 1960s Finnish film.

Kivikuru, Ullamaija: Value harbours or instruments of self-expression?: considerations on mass communication as a mediator of culture in peripheries. In: Uka Uche, Luke (eds.): *North-South information culture: trends in global communications and research paradigms*, Lagos, Longman, 1995, pp. s. 59-86.

The article looks at the concepts of periphery, cultural identity and mass communication and interaction relations between them.

Kleinwächter, Wolfgang: Justice, equality, and professional ethics in journalism: Kaarle Nordenstreng's actions and reflections. In: Lent, John A.; Schiller, Herbert I. (eds.): *A different road taken: profiles in critical communication*, Boulder, Westview Press, 1995, ISBN 0-8133-1636-7, pp. 243-255.

In this article the author looks at some of the most central areas of information and practical communication policy research by Kaarle Nordenstreng. Kaarle Nordenstreng is interested especially in international communication as well as the ethical questions among journalists. Unesco has been one important forum for him in the area of practical communication policy.

Lent, John A.: Interview with Kaarle Nordenstreng: conducted by John A Lent, Bled, Yugoslavia, August 30, 1990. In: Lent, John A.; Schiller, Herbert I. (eds.): *A different road taken: profiles in critical communication*, Boulder, Westview Press, 1995, ISBN 0-8133-1636-7, pp. 231-242.

In this interview professor of mass communication Kaarle Nordenstreng tells about his background and how he became

a researcher of mass communication. His personal international relations and activities are also examined.

Montonen, Marjatta: Alkoholimainonta etsii uusia kanavia. (Alcohol advertising is looking for new channels.) *Alkoholipolitiikka* 61 (1996)3, ISSN 0355-9750, pp. 217-229.

The author examines new ways to advertise alcohol after restrictions on alcohol advertising has been removed along with the EU membership and advertising was allowed in television. Advertising of alcohol has also become a part of sports in the form of sponsoring. Internet offers new possibilities for advertising, too.

Nordenstreng, Kaarle: The NWICO movement: a balance sheet. In: Luke, Uka (eds.): *North-South information culture: trends in global communications and research paradigms*, Lagos, Longman, 1995, pp. s. 39-48.

The article examines the concept of NWICO, New World Information and Communication Order, and its realization in mass communication.

Petrell, Katarina: Könnsdiskriminerande reklam, en "miljö"faktor. In: Nordiska kvinnojuristmötet (1995) (ed.): *Kvinnor och miljöer: rapport från det 9nde nordiska kvinnojuristmötet 19-21 maj 1995*, Helsingfors, Helsingfors universitet, 1995, ISBN 951-45-7249-1, pp. 77-108.

In this article the author examines the presentation of women in advertising. She looks at the development of the representations of sex roles during the last decades and discusses the nature of woman in the 1990's advertising.

Pietikäinen, Sari; Luostarinen, Heikki: Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa. (Minorities in the Finnish publicity.) In: Dahlgren, Taina. (ed.): *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*, Helsinki, Yliopistopaino, 1996, ISBN 951-570-299-2, (Ihmisoikeusliitto r.y.:n julkaisusarja; 4), pp. 171-198.

This article examines the relations between different social minorities and publicity. The authors also look at the foreign and Finnish studies concerning the reporting of the minorities and the status of these minorities in journalism. Language and media discourses as creators

of the differences are also examined as well as ethical rules for journalists from the point of view of the subject.

Salmi, Hannu: Musiikin eppinen ekspansio: musiikki ja historiallisuuden vaikutelma Hollywoodin antiikkispektaakkeleissa. (The epic expansion of music: music and the impression of history in the historical film spectacles of Hollywood.) *Lähikuva* (1996)2, ISSN 0782-3053, pp. 31-45.

The author looks at the ways the American historical film spectacles use music as a describer of history. The hypothesis is that music has an essential impact on the formation of the images concerning history. Big symphony orchestras are used to create the epical elements concerning this kind of films. Composer Miklos Rozsa's opinions on film music are also introduced in this article.

Sarjala, Jukka: Kinomusiikkia salonkiorkesterille: affektien luokittelusta mykälölokuvakulttuurissa. (Cinema music for a salon orchestra: about the classification of the affects in the culture of the silent film.) *Lähikuva* (1996)2, ISSN 0782-3053, pp. 5-14.

The article looks at the auditivity of film and how the sounds and especially the music accompanying the films has had a remarkable effect from the point of view of the experience of watching. The author bases his examination on the booklet published by the Fazer Music Store in 1927. In this booklet different emotions and incidents which possibly occurred as well as the music which would fit each affect were listed. The question was about the presentation of the silent film equipped with sound in which the music acted as an interactive element between the film and the viewer.

Saukko, Paula: A little village in a big world: young squatters and the limits of news. In: Braman, Sandra; Mohammidi, Annabelle, S. (eds.): *Globalization, Communication and Transnational Civil Society*, Cresskill, Hampton University Press, 1996, ISBN 1-57273-020-X, pp. 243-261.

The author examines the relations of globalization and the traditional national state the position of the new social movements acting between them. She also looks at how the global and the local fits

the journalism, the history and ideology of which has traditionally engaged in democracy and politics in which the nation has the crucial part.

Tani, Sirpa: "Katsomatta kuunnellessani näen": äänimaisemat elokuvan paikan luojina. ("I see by listening without watching": sounds in the films.) *Lähikuva* (1996)2, ISSN 0782-3053, pp. 46-57.

The article looks at the concept of the sound landscape and the films as the creator of the sound landscapes. It also looks at the position and meaning of the landscape in research and interpretation of films.

Värtö, Petteri: Hollywoodin viskisiepot suomalaisessa humalassa. (Drinking in the Finnish and American films.) *Alkoholipolitiikka* 61(1996)1, ISSN 0355-9750, pp. 9-17.

In this article the author compares the presentation of drinking in Finnish and American films. He has also extended the examination of the theme to woman representations that have changed during the last few decades especially in the Finnish films.

Norge

Alsnes, Randi: *Ikkje noko spesielt med 1 b: korleis norske aviser skriv om tema Noregs Mållag engasjerer seg i*. Oslo, Noregs Mållag, 1996, 39 p..

Ein oversikt og analyse av kva og korleis norske aviser dekker saker som er viktige for Noregs Mållag. Forfatteren har plukka ut nokre saker, til dømes skulemålssaker, Dei Nynorske Festspele og andre saker der nynorsken blei drøfta. Datamaterialet er Argus-klipp, og avisomtalen er organisert mellom anna etter haldning og type oppslag.

B., Willy: *Drømmenes marked: norske ukeblader, magasiner og hefter 1945-1995*. Oslo, Bladkompaniet, 1996, 224 p., ISBN 82-509-3561-6.

Et registreringsverk over norske, skjønnlitterært baserte ukeblader, hefter og magasiner. Forfatteren gir en kort historisk gjennomgang av feltet, og han har med utfyllende stoff om "mannfolkblader" de

siste 25 åra, og om film- og musikk-tidsskrifter.

Bakke, Marit: *Mass communication research in Norway with respect to regional and cultural diversity*. Bergen, Universitetet i Bergen, 1995, 15 p., (Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap). Note: Report to Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència Centre d'Investigació de la Comunicació, Barcelona.

A short overview of Norwegian mass communication research regarding regional issues and decentralization. The author starts with a brief description of the position of regions in the political history of Norway.

Bodahl-Johansen, Gunnar; Østbye, Helge: *Bjugn-saken og pressen*. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 1996, 164 p., ISBN 82-7147-156-2. Note: En rapport til Norsk Redaktørforening, utarbeida med støtte fra Rådet for anvendt medieforskning.

Rapporten er en gjennomgang av hvordan norsk presse dekket Bjugn-saka, og består av en innholds- og presseetisk analyse av avisene Fosna-Folket, Adresseavisen, Verdens Gang, Dagbladet og Aftenposten, og nyhetssendingene i NRK og TV2. Rapporten inneholder også de tre klagesakene i samband med Bjugn-saka som Pressens Faglige Utvalg behandla, og den rapporten tidligere PFU-leder Johan O. Jensen skrev etter besøk i Bjugn høsten 1993.

Borch, Anita: *Barn og unge om tv-reklame: en landsomfattende undersøkelse av 8-14 åringer*. Lysaker, Statens institutt for forbruksforskning / SIFO, 1996, 163 p., ISBN 82-7063-313-5, (Rapport; 1996, 1), ISSN 0801-521x.

Rapporten bygger på en landsrepresentativ undersøkelse av 488 barn fra 8-14 år, gjennomført i 1995. Her blir barn og ungdom sjøl spurt om sitt forhold til fjernsynsreklame: Ser de fjernsynsreklame, husker de noe av det de ser, mener de at de sjøl eller andre blir påvirket av reklamen, hva vet de om fjernsynsreklame? Disse og flere spørsmål blir behandla i rapporten.

Eggen, Svend A: *Norsk Gallup Institutt gjennom femti år: menigmanns meninger*

og maktens redskap. Oslo, Norsk Gallup Institutt A.S., 1996, 140 p., ISBN 82-454-0002-5. Note: Utgitt til Norsk Gallup Institutt's femtiårs-jubileum.

Forfatteren beskriver forhistorien til Gallup-undersøkelser, han går gjennom Norsk Gallup Institutt's drift i femti år, og vil sette Gallups historie inn i en større, samfunnsmessig sammenheng der både markeds- og meningsmålinger har sin plass.

Eggen, Torgrim: *Internett for tvilere*. Oslo, Gyldendal, 1996, 134 p., ISBN 82-05-24513-4.

Ei innføring i hva Internett er, hva slags tjenester man får adgang til som Internett-bruker og hvilke muligheter disse tjenestene byr på. Boka er også ei debattbok om en del av vyene og smertene ved vår overgang til å kommunisere digitalt.

Eide, Elisabeth (ed.): *"De der nede": reportasje utenfor allfarvei*. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 1996, 201 p., ISBN 82-7147-163-5.

Ei samling artikler som tar opp journalisters møte med "den tredje verden". Boka tar opp journalistisk metode og tenking, kildekritikk og fiendebilder. 15 reportasjer blir presentert, og journalistene bak dem blir intervjuet. I epilogen drøfter tre personer fra Sør, bosatt i Norge, hvilken sammenheng som finnes mellom journalisters framstilling av Sør, og nordmenns holdninger til Sør-folk som kommer hit: Eide, Elisabeth: *Der nede - der "de andre" er*; Fossum, Egil: *Om å bruke øynene under fremmede forhold*; Simonsen, Anne Hege: *Hverdagslivet som journalistisk metode*; Ottosen, Rune: *Rambo i Somalia? Bilde av våre venner og fiender i utviklingsjournalistikken*.

Harper, Morten: *Kapteinens skrekk: tegneserien i og utenfor rutene 1: den 9. kunst-art*. Bø, Telemark Tegneserieverksted, 1996, 95 p., ISBN 82-91418-02-0, (Tegneserien i og utenfor rutene; 1).

Forfatteren beskriver og analyserer tegneserien som uttrykksform, og går gjennom mediets virkemidler med eksempler fra eldre og moderne serier. Boka ser også på nye fenomener som bruk av datateknologi i produksjon av tegneserier og de nye digitale tegneseriene.

Hetland, Per: *Det gjenskapte klasserom: utformingen av teknologi for fjernundervisning: evaluering av fjernundervisning via Teleprof C200*. Elverum, Høgskolen i Hedmark, 1995, 66 p., ISBN 82-7671-005-0, (Rapport; 1995, 1).

Rapporten oppsummerer erfaringer med Teleprof C200, et fjernundervisningsprosjekt gjennomført i den norske bygda Trysil. Sentralt står blant annet hvilken type teknologi som fungerer best i ulike fjernundervisningssammenhenger.

Hetland, Per: *Internett som inngangsport til offentlig informasjon: evaluering av forsøksprosjektet "Elektronisk formidlet informasjon til synshemmede - kommunikasjonsprinsippet i et digitalt perspektiv"*. Elverum, Høgskolen i Hedmark, 1996, 106 p., ISBN 82-7671-011-5, (Rapport; 1996, 5).

Rapporten evaluerer et forsøksprosjekt der synshemmede har fått tilgang på offentlig informasjon, primært via elektronisk post i Internettet.

Hillesund, Terje: *Aktører, talehandlinger og nyhetsdramaturgi: avisene som handlingsmedium*. Bergen, Universitetet i Bergen, 1996, 308 p., Note: A Dr.polit. dissertation, at the Department of media studies, University of Bergen.

The dissertation examines news presented in the Norwegian newspapers Dagbladet, Stavanger Aftenblad, Fædrelandsvennen and Grimstad Adresstidende. The main point is that news not only conveys information, but also functions as a medium of action. In order to get their issues on the agenda, different agents make active use of the news. News dramatization also changes relations between agents and readers, and news and reported speech acts create situations where political and economic decisions are likely to be affected. Concepts from the theory of narration and pragmatic theory are combined in the analysis of news.

Høst, Sigurd: *Avisåret 1995: Løssalgsavisene tilbake, A-pressen ekspanderer*. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 1996, 19 p., (IJ-rapport; 1996, 1). Note: Foreløpig utgave.

Rapporten gir ei oversikt over avisåret 1995, basert på opplagstall. Forfatteren bruker kontrollerte opplagstall for de avi-

sene som er medlemmer av NAL og LLA, og fjorårets opplagstall for de andre.

Johnsen, Jan (ed.): *Miljø, medier og skole*. Oslo, Program for research and documentation for a sustainable society /ProSus, 1996, 157 p., ISBN 82-7480-047-8, (Rapport; 1996, 3), ISSN 0806-8992. (ProSus; Norges forskningsråd).

Ei samling av ti artikler om medier, miljø og skole. Rapporten drøfter om mediene er med på å stimulere til forståelse og handling i forhold til miljøspørsmål, hvilken effekt ulike miljøaksjonar har, og hvordan mediene kan brukes for å øke interessen for naturspørsmål blant barn og unge. Ni av artiklene er registrert: Johnsen, Jan: *Massemedier og miljøbevissthet*; Benestad, Olav: *Massemedier, demokrati og miljøengasjement*; Benestad, Olav: *Bellona: fra opinionsvekker til problemløser?*; Johnsen, Jan: *Bellona i våre hjerter: en undersøkelse av lærerstudenters oppfatning av Bellonas rolle som miljøorganisasjon*; Gjengset, Gunnar H: *Altasaken: mediers makt og maktens medier i samiske miljø*; Eskeland, Kristin: *Informasjon på barns premisser*; Mikkelsen, Rolf: *Hva vet og hva tror skoleelever om miljøspørsmål?*; Lund, Erik: *TV-nyheter i miljøundervisningen: en faglig og didaktisk utfordring*; Lund, Erik: *Tabloidavisen i miljøundervisningen: hvordan utnytte den kritisk og konstruktivt?*

Larsen, Peter: *The boundaries of the narrative revisited*. Bergen, Universitetet i Bergen, 1996, 20 p., (Working papers; 1996, 7). (Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap).

The author discusses the object and the history of narratology, as presented by the French researcher Philippe Hamon. He then continues to discuss narratology and film in light of Roland Barthes, David Bordwell, Edward Branigan and Christian Metz.

Lorentzen, Ludvig: *Petiten*. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 1996, 141 p., ISBN 82-7147-155-4.

Forfatteren tar for seg petiter i en del utvalgte norske aviser, og drøfter forskjellen mellom petiten og annet avisstoff.

Lundemo, Trond: *Bildets oppløsning: filmens bevegelse i historisk og teoretisk perspektiv*. Oslo, Spartacus, 1996, 336 p., ISBN 82-430-0082-8.

Forfatteren tar for seg filmer som løser opp/dekomponerer filmens bevegelse. Han analyserer elementer av filmens teknologi, som kinematografens reversibilitet og klippebordets optikk. På grunnlag av dette drøftes problemstillinger knytta til filmutviklingas historie og til estetisk teori.

Nag, Wenche: *Medieforskningens hvem vet best: en studie av møtet mellom Akademia og pressen*. Bergen, Universitetet i Bergen, 1996, 217 p., ISBN 82-578-0338-3, (Rapport; 28), ISSN 0801-2814. (Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap). Note: Er tidligere registrert som hovedoppgave, se NORDICOM NO. 199630024.

Ei drøfting av forholdet mellom journalister og medieforskere. Forfatteren spør hvilke vilkår diskusjonen mellom teoretikere og praktikere omkring medie-forskningas legitimitet har. Ved hjelp av profesjonsteori analyserer forfatteren denne diskursen på tre arenaer: Norsk Presseforbunds temadebatter fra 1978 og 1983, Rådet for anvendt medieforskning og Forskningsutvalget ved Institutt for journalistikk.

Ottosen, Rune: *Fra fjærpenn til Internett: journalister i organisasjon og samfunn*. Oslo, Aschehoug, 1996, 624 p., ISBN 82-03-26128-0. Note: Skrevet på oppdrag fra Norsk Journalistlag i anledning NJs 50-årsjubileum. Bilderedaktør er Åsta Brenna.

Boka er ei samla framstilling av norske journalisters kamp for å organisere seg i fagforeninger fra 1880-åra og fram til i dag. I tillegg til å dokumentere Norsk Journalistlags historie gjennom femti år, og forhistorien til NJ, drøfter forfatteren også journalistenes jakt på en egen yrkesidentitet, gir et overblikk over medieutviklinga i dette århundret og beskriver norske journalisters kamp for ytringsfrihet og opphavsrett. Han ser også på journalistikkens vilkår under krig og unntakstilstand.

Rudihagen, Torstein (leder): *Den norske IT-veien: bit for bit: rapport fra Stats-*

sekretærutvalget for IT. Oslo, Samferdselsdepartementet, 1996, 78 p., ISBN 82-7452-016-5.

Rapporten vil beskrive utviklinga innen informasjonsteknologien, skissere de muligheter og utfordringer den reiser på sentrale områder og peke på konkrete tiltak som bør settes inn. Rapporten skal danne grunnlag for en samordna norsk IT-politikk.

Sivertsen, Erling: *Mer enn en bank: om hvordan reklamen belyser bankenes endrete konkurransesituasjon*. Bergen, Universitetet i Bergen, 1996, 34 p., (Arbeidsnotater; 1996, 8). (Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap).

Forfatteren ser på bankenes situasjon og samfunnsposisjon gjennom å drøfte en av markedskommunikasjonens mange former: annonser for tjenester eller banken som institusjon på betalt plass i mediene. Han tar også kort opp andre former for markedskommunikasjon, som informasjon og samfunnskontakt.

Skouen, Arne: *En journalists erindringer*. Oslo, Aschehoug, 1996, 330 p., ISBN 82-03-26145-0.

Den norske journalisten, filmregissøren og dramatikerer Arne Skouen skriver om sitt liv fra 1920-åra og fram til i dag.

Årets bilde '95. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 1996, 128 p., ISBN 82-7147-154-6. (Pressefotografenes Klubb).

Boka viser alle de premierte bildene i pressefotografenes egen konkurranse: Årets bilde 1995, og i tillegg bilder fra flommen på Østlandet samme år.

Artiklar

Hetland, Per: Internett i den offentlige informasjonens tjeneste?: kommunikasjonsprinsippet på prøve. *Norsk medietidsskrift* 3(1996)2, Temanummer, ISSN 0804-8452, pp. 59-76, pp. 3-77.

Forfatteren drøfter formidling av offentlig informasjon til blinde og svaksynte, med utgangspunkt i et forsøk med slik formidling via e-post og internett. Han spør om, og hvordan ny teknologi kan bidra til å realisere prinsippet om at offentlig informasjon skal nå alle.

Hetland, Per: Sur nedbør møter sitt publikum: elementer til en fortolkningsmodell for forskningskommunikasjon. In: Bugge, Liv Susanne; Vestheim, Geir (eds.): *Innsikt og utsyn: samfunnsvitenskaplige artikler*, Vallset, Oplandske Bokforlag, 1995, ISBN 82-7518-057-0, pp. 91-107.

Forfatteren drøfter den lineære kommunikasjonsmodellen brukt på vitenskapelig utvikling og forskningskommunikasjon, og kommer med en fortolkningsmodell som alternativ. For å utvikle denne modellen, bruker han problematikken omkring sur nedbør som eksempel.

Raaum, Odd: R.Å.K.: tre journalistiske pliktnormer. *Norsk medietidsskrift* 3 (1996)2, Temanummer, ISSN 0804-8452, pp. 105-121, pp. 3-77.

Forfatteren går tilbake i journalistikkens historie for å finne fagspesifikke verdier som kan inngå i en journalistisk pliktetikke. Han drøfter særlig tre journalistfaglige prinsipper med utgangspunkt i begrepene "reportasje", "åpenhet" og "konsekvens".

Sande, Øystein: Det personfokuserede avisbildet: et blikk på bildebruken i nyere avisjournalistikk. *Norsk medietidsskrift* 3(1996) 2, Temanummer, ISSN 0804-8452, pp. 121-132, pp. 3-77.

Forfatteren drøfter to utviklingstrekk i norsk nyhetsjournalistikk: Endringer i bildebruken, og den økende person-fokuseringa. Han ser på ulike måter å bruke pressefotografiet i pressa, og på endringer i bildepraksisen gjennom tretti år.

Schlesinger, Philip: Fra kulturelt forsvar til politisk kultur?: den europeiske union og mediepolitikken. *Norsk medietidsskrift* 3(1996)2, Temanummer, ISSN 0804-8452, pp. 7-33, pp. 3-77.

Forfatteren drøfter forholdet mellom kulturell identitet og demokrati ved å bruke den audiovisuelle politiske utviklinga i EU som eksempel. Han peker på hvordan forsøka på å definere en "europeisk" kulturell identitet har funnet sted innenfor den globale industrielle konkurransen, særlig i USA.

Skogerbø, Eli: IT-planar: tilpassing eller strategisk posisjonering?: eller korleis alle vil bli "best i verda". *Norsk medietids-*

skrift 3 (1996)2, Temanummer, ISSN 0804-8452, pp. 33-59, pp. 3-77.

Forfatteren drøftar tre nasjonale IT- eller "information superhighway"-planar: Den danske, den nederlandske og den norske. Ho spør om planane bør sjåast på som indikasjonar på tilpassing til den europeiske marknaden eller som nasjonale strategiar.

Østbye, Helge: Små medier og store eiere. *Norsk medietidsskrift* 3 (1996)2, Temanummer, ISSN 0804-8452, pp. 77-91, pp. 3-77.

Forfatteren drøfter utviklinga i norsk mediepolitikk og mediestruktur med særlig vekt på den økende konsentrasjonen av eierskap og krysseierskap i mediesektoren. Han bruker konsesjonstildelinga av nærradio i 1996 som eksempel.

Konferansepaper

Helland, Knut: *Implementing textual claims: for a culturological approach to news production*. Bergen, Universitetet i Bergen, 1996, 21 p., (Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap; Crossroads in cultural studies, Tampere, 1996). Note: Presented for the group News and cultural studies.

The author discusses some theoretical approaches to news production, and illustrates the argument with examples of format, mode of address, and the production of individual items. He also discusses some discrepancies between textual claims and productional practices. He introduces the concept "textual claims", that links the production process both to social institutions and genres, and enables for a focus on the performative aspects of a text.

Iversen, Gunnar: *Modernitetens budbringere: om de norske Husmorfilmene*. Trondheim, Universitetet i Trondheim, 1996, 11 p., (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Institutt for drama, film, teater; Husmorfilm - ett mångvetenskapligt forskningsfält, Arkivet för ljud och bild, Stockholm, 1996).

Forfatteren tar for seg de norske reklamefilmene kalt Husmor-filmene, fra perioden 1953-1972. Han drøfter filmene i sammenheng med modernitetens framvekst i det norske samfunnet.

Iversen, Gunnar: *Construction and reconstruction in "The Laplanders"*. Trondheim, Universitetet i Trondheim, 1996, 9 p., (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Institutt for drama, film, teater; The Documentary Turn, dokumentarfilmseminar, Trondheim, 1996).

The author discusses when an audio-visual presentation become a documentary, or when a film stop being a documentary and becomes a fiction. He uses the construction and reconstruction of the Norwegian documentary film "The Laplanders" (Same Jakki) as example.

Skretting, Kathrine: *Women as presenters on television*. Trondheim, NTNU, 1996, 13 p., (NTNU, Institutt for drama, film, teater; International Association for Mass Communication Research, 20, Sydney, 1996). Note: Presented in the gender section.

The author examines the role women play as presenters on television, primarily based on a study of programs screened on the main Norwegian television channels in week 39, in the autumn of 1995. This is part of a Nordic research project.

Skretting, Kathrine: *Pornography as documentary?* Trondheim, NTNU, 1996, 8 p., (NTNU, Institutt for drama, film, teater; The documentary turn, dokumentarfilmseminar, Trondheim, 1996).

The author discusses pornography as a type of documentary. She points to how the pornography relates to the concept of reality, and discusses the viewers.

Sverige

Becker, Karin (ed.); Ekecrantz, Jan (ed.); Frid, Eva-Lotta (ed.); Olsson, Tom (ed.): *Medierummet*. Stockholm, Carlssons Bokförlag, 1996, 326 p., ISBN 91-7203-163-8.

Med utgångspunkt i en novembervecka 1995 behandlar artiklarna ur olika perspektiv journalistiken "en helt vanlig vecka i Sverige". Analyserna bygger på material från merparten av svenska dagstidningar samt ett begränsat urval utländska tidningar, samt ett antal radio- och TV-program. Författarna har analyserat det journalistiska utbudet i text, bild och tal, inte bara nyheterna. Dessutom un-

dersöks produktionsförhållanden, det redaktionella arbetet, nyhetsbyråerna, samspelen mellan källor och aktörer och de organiserade opinionsbildarna. Följande artiklar ingår: *När snön kom* (Karin Becker), *Programmakarna* (Eva-Lotta Frid), *Utrikes bilder* (Lisa Killander-Braun), *En frilansfotografs dagbok* (Thomas Nilsson), *Ryska posten* (Georg Strachal), *Brottsbevakning: tema rasism* (Sonja Kalmring), *Kriminaljournalistik 1915 till 1995* (Ester Pollack), *Sjuksköterskan och strejken* (Anna Roosvall), *Dagens ekonomi: "Går Persson stiger räntan"* (Håkan Lindhoff & Bo Mårtenson), *Att koka soppa på en spik: energipolitiken* (Sara Vikman), *Den politiska klassen i gungning* (Tom Olsson), *"Mänskligt" avpolitiserar privatsfären* (Madeleine Kleberg), *Veckotidningen och damrummet* (Anja Hirdman), *Mellanrummens värld* (Birgitta Ney), *På tröskeln till redaktionen* (Ami Lönnroth) och *Mediernas demimond* (Jan Ekecrantz).

Bergendahl-Gerholm, Maria; Hultkrantz, Lars: *Nästa steg i telepolitiken: rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi*. Stockholm, Fritzes, 1996, 183 p., ISBN 91-38-20258-1, (Ds 1996:29), ISSN 0284-6012. (Finansdepartementet).

Beskriver hur konkurrensen på den svenska telemarknaden utvecklats under senare år, sedan Televerket bolagiserades, och hur förändringarna påverkat prissättnings- och investeringsbesluten inom telefoni. Analysen baseras på en genomgång av marknadsutvecklingen i Sverige vad gäller aktörer, utbud och prisutveckling på tjänster. Dessutom redovisas hur regleringen av konkurrensförutsättningarna, i första hand samtrafiken, fungerat. Vidare diskuteras ekonomisk teori med relevans för teleområdet, konkurrensvillkor internationellt.

Björkqvist Hellingwerf, Karin: *Mediebarometern 1979-1995*. Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, Göteborgs universitet, 1996, 77 p., (Arbetsrapport; 61), ISSN 1101-4679.

Redovisar Dagspresskollegiets analys av massmediekonsumtionens utveckling i Sverige 1979-1995. Huvudsyftet med Mediebarometern är att studera ett antal massmediers räckvidd en genomsnittlig dag, och är främst inriktad på morgon-

press, kvällspress, tidskrifter, populärpress, radio och tv. Utöver dessa undersöks också användningen av video, text-TV, ljudkassetter, grammofonskivor och böcker. I 1995 års studie undersöks också innehav av mobiltelefon, fax och PC.

Brune, Ylva: *Vålberg i nyheterna: en kamp mellan tolkningsmönster*. Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, Göteborgs universitet, 1996, 72 p., (Arbetsrapport; 60), ISSN 1101-4679.

Undersökningen omfattar mediebevakningen av de s.k. Vålbergshändelserna från påsken 1995 till och med Karlstads tingsrätts dom i oktober 1995. Rapporten består till största delen av innehållsanalyser av sammanlagt 240 artiklar, nyhetsinslag och telegram i främst rikstäckande medier, samt intervjuer med åtta journalister. En diskussion förs kring berättelse- och tolkningsmönster. I en bilaga presenteras de tolkningar av händelserna som görs av fyra framträdande aktörer: Familjen Labadi, de inblandade ungdomarna, åklagaren och Nätverket i Vålberg.

Brune, Ylva: *Svenskar, invandrare och flyktingar i rubrikerna*. Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, Göteborgs universitet, 1996, 22 p., (Arbetsrapport; 63), ISSN 1101-4679.

Undersöker vilka ämnesområden som dominerar mediernas nyhetsbevakning av invandrar- och flyktingfrågor under perioden 17 februari till och med den 30 april 1993, i vilka aktörsroller invandrare/flyktingar respektive svenskar uppträder och hur relationerna framstår mellan olika aktörer. Underlaget till analysen omfattar rubrikerna till 1 351 artiklar och nyhetsinslag.

Carlsson, Ulla: *Medierna i samhället: idag idag imorgon*. NORDICOM, Göteborgs universitet, 1996, 320 p., (NORDICOM-Sverige; 8).

En vänbok till Stig Hadenius med följande artiklar: *De liberala idéerna och pressen* (Göran Leth), *Nationalskalden som hatade Aftonbladet* (Gunnar Fredriksson), *Johannes Wickmans publicistiska sorti eller den historiska antologins godtycklighet* (Alf W Johansson), *Blev Hjärne påtvingad sitt segervapen – konstruerat av Ernst Wigforss?! (Lars Åke Engblom),*

Från Wendela Hebbe till Marianne Fredriksson. Om journalisten, feminismen och det mänskliga mötet (Ami Lönnroth), *TV-reportage i samhällets tjänst. Förändringar i synsätt under 1950- och 1960-talen* (Madeleine Kleberg), *Skurkar, kapp- löpningar och sensationer. Om marknadsstyrd journalistik och politisk populism* (Håkan Hvitfelt), *Röd-gröna journalister. Politiska åsikter och yrkesideologi i samverkan* (Kent Asp), *Att förstå sitt språk* (Mats Svegfors), *Från litteraturvetare till journalistikforskare. En diskussion om möjliga utgångspunkter* (Britt Hultén), *Medier som materiell och mental miljö* (Kjell Nowak), *Pictures in the Press: Yesterday, Today, Tomorrow* (Karin Becker), *Yttrandefriheten och maktkoncentrationen* (Harry Schein), *Är tidningen en kvastfening? Om läsningen och den sköra demokratin* (Hans Bergström), *Hur skall det gå för kvällspressen? Medel-svenssens tidning 65 år senare* (Lennart Weibull), *Ge inte upp hoppet! Om förutsättningarna för en kvalificerad journalistik i etern* (Erik Fichtelius), *Nyhetsrummet i förändring. Om journalistik som kollektivt berättande* (Lars J Hultén), *En turbulent medievärld* (Torbjörn Lindskog), *EU – hot eller stöd för nordiskt kultursamarbete?* (Ewonne Winblad), samt *Once Upon a New World Information and Communication Order. The Debate in UNESCO* (Ulla Carlsson).

Christiansen, Birgitte: *IT-brug i hverdagslivet: en kvalitativ interviewundersøgelse om ti menneskers computer- og Internetbrug i privatsfären*. Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, Göteborgs universitet, 1996, 91 p., (Arbetsrapport; 66), ISSN 1101-4679.

Inleder med en diskussion om den nordiska IT-debatten, Internet och dess brukare i Sverige 95/96 och medieteknologi och vardagsliv. Därpå redovisas en kvalitativ intervjuundersökning av tio Internetanvändare. Frågeställningarna berör frågor kring själva användandet av dator, Internetanvändandet och intresse för olika Internettjänster.

Den lokala radion: betänkande av Lokal- och närradiokommittén. Stockholm, Fritzes, 1996, 203 p., ISBN 91-38-20439-8, (SOU; 1996:176), ISSN 0375-250X. (Kulturdepartementet, Lokal- och närradiokommittén).

Redovisar resultatet av kommitténs kartläggning av förhållandena i lokalradion och närradion, och analys av förhållanden och regler i andra länder. Här görs en översyn av nya regler för lokalradion vad gäller tillståndsgivning, ägande och programinnehåll. Närradion belyses utifrån ett lokalt demokratiskt perspektiv och ur föreningslivets intressen. Här diskuteras också förenklingar vad avser administrativa förfaranden för att fastställa närradions sändningstider och för att behandla avgiftsärenden.

Ekström, Mats; Eriksson, Göran: *Det iscensatta talet på TV: aktualitetsprogram i det svenska TV-mediet*. Samhällsvetenskapliga institutionen, Högskolan i Örebro, 1996, 163 p., ISBN 91-7668-141-6, (Skriftserie; 60), ISSN 0348-7334.

I denna första rapport från projektet "TV-journalistikens giltighet" presenteras en programstudie i huvudsak inriktad mot de roller, relationer och kommunikativa handlingar som kommer till uttryck i olika aktualitetsprogram i TV som: Kvällsöppet, Svart eller vitt, Mänskligt, Speciellt, Stora pengar, Granskning etc. Studien behandlar vissa teoretiska perspektiv och tillämpar dessa på analyser av ett urval program som sändes hösten 1995, men presenterar också en kvantitativ jämförande analys av utbudet mellan 1987 och 1995.

Elgemyr, Göran: *Radion i strama tyglar: om Radiotjänsts tillblivelse, teknik och ekonomi 1922-1957*. Stockholm, Stiftelsen Etermedierna i Sverige, 1996, 300 p., ISBN 91-1-970881-5, (Etermedierna i Sverige; 2), ISSN 1400-7274.

Boken omfattar fyra uppsatser. Den första handlar om rundradions tillblivelse 1922 till 1924. I uppsatsen "Kampen om tekniken" följer författaren den mycket utdragna konflikten mellan telegrafstyrelsen och Radiotjänst rörande gränsdragningen dem emellan på det tekniska området. I den tredje uppsatsen behandlas Trådradion, en fråga som också var en utdragen och kontroversiell fråga. Slutligen behandlas Radiotjänsts ekonomi.

Forsslund, Titti: *Radio som pedagogiskt medium i en multimedial omgivning: kontaktklassers möte med skolradio läsåret 1995/96*. Stockholm, Utbildningsradion,

1996, 60 p. + 4 app. 6 p., (Forskning/ Utvärdering; 1996, 6).

Redovisar en studie av ett femtiotal kontaktklasser över landet. De prövade några av UR:s skolradioserier hösten 1995. Klasserna gav sina synpunkter på varje program på ett standardiserat utvärderingsformulär som skickades till producenten för återkoppling. Under våren 1996 analyserades formulären översiktligt, drygt 400 program avlyssnades, medverkande lärare intervjuades, liksom producent och AV-centraler.

Gustafsson, Karl Erik: *The origins and development of the Swedish tabloid: Expressen 1944-1994*. Informations- och massmediegruppen Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, 1996, 147 p., (Rapport; 38), ISSN 1100-6153.

A biography of the Swedish evening tabloid newspaper Expressen from 1944 to 1994. The report also includes 3 appendices on Sweden and its newspaper industry, A tabloid typology and Bibliographical notes.

Holmgren, Mia; Flodin, Bertil: *Biblioteken och folkomröstningen om EU: en studie av lokal samhällsinformation*. Stockholm, Styrelsen för psykologiskt försvar/SPF, 1996, 144 p., (Rapport; 169:2), ISSN 1401-2537.

En studie av vilka förutsättningar de svenska folkbiblioteken hade att lösa sin informationsuppdrag i samband med folkomröstningen om EU, hur de gick tillväga och vilka indikationer detta ger gällande en fortsatt och eventuellt utvidgad samhällsinformation på biblioteken i framtiden. Analysen bygger på 251 enkätsvar från biblioteken samt intervjuer med EU-ansvariga bibliotekariärer på huvudbiblioteken i fem utvalda orter i en kompletterande studie.

Hultén, Olof (ed.); Söndergaard, Henrik (ed.); Carlsson, Ulla (ed.): *Nordisk forskning om Public Service: radio och tv i allmänhetens tjänst*. Göteborg, NORDICOM, 1996, 272 p., (Nordic media Trends; 2), ISSN 1401-0414.

Antologin innehåller följande artiklar i ämnet nordisk forskning om public service: *Public service och den mediepolitiska utvecklingen i Norden* (Olof Hultén), *Nordisk forskning i public service* (Henrik Söndergaard), *Den kommersiella*

konkurrensen, rundradions radioreform och den digitala framtiden (Pentti Kempainen & Martti Soramäki), *Public service radio – en anakronisme?* (Ib Poulsen), *TV2 i Norge 1992-1995. Strategi og programpolitikk i en moderne hybridkanal* (Trine Syvertsen), *Det svenska tv-utbudet 1987-1994. Sändningstid och programkategorier* (Olof Hultén), *Konvergens och mångfald i de finska TV-kanalerna. TV-reformens påverkan på prime time-programutbudet 1988-1995* (Heikki Hellman & Tuomo Sauri), *Public service som seernes valgmulighed* (Alexander P. Nielsen & Erik Nordahl Svendsen), *Her er nyhetene. En sammenligning mellom Dagsrevyen og TV2 Nyhetene* (Roy Emanuelson), *TV som foretag* (Dag Björkegren), *Kvalitet og mangfoldighed i det nye medielandskab. Refleksjoner over public service i multi-kanalsystemet* (Henrik Söndergaard), *Svensk public service och kontakterna med allmänheten och publiken* (Anna Edin), *Hva er public service-kringkasting og hvordan kan det måles?* (Sissel Lund), *Tysk public service. Mellan maktspel och marknadsföring* (Heike Graf) och *Digital TV. Från massmedium till mångmedium* (Hannes Röhl). Antologin avslutas med bibliografiska referenser till nordisk forskning om Public Service (1989-1995).

Jansson, André: *TV-tittarna och det sociala rummet: en studie av den sociala positionens betydelse för kanalpreferenser och självuppfattning*. Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, Göteborgs universitet, 1996, 103 p. + 8 p., (Arbetsrapport; 64), ISSN 1101-4679.

Analyserar tv-tittarnas kanalpreferenser och hur människor värderar den tid de lägger ner på mediekonsumtion mot bakgrund av deras sociala position. Problemställningarna sätts in i ett vidare teoretiskt (främst Pierre Bourdieus teori om sociokulturell distinktion) perspektiv, liksom de görs till föremål för en ingående empirisk analys baserat på 1995 års SOM-undersökning.

Jarlbros, Gunilla; Palm, Lars: *EU-kampanjernas anatomi*. Stockholm, Styrelsen för psykologiskt försvar/SPF, 1996, 77 p., (Rapport; 169:1), ISSN 1401-2537.

Analyserar hur EU-kampanjens sändare (ja- respektive nej-sidan) har agerat un-

der kampanjen. Hur har man definierat och försökt nå olika målgrupper? Med vilken typ av argument har man försökt övertyga medborgarna om för- respektive nackdelarna med ett EU-inträde? Vilka talesmän exponeras på ja- respektive nej-sidan? etc. Undersökningens ansats har varit kvalitativ. Sammanlagt har närmare 50 personliga intervjuer genomförts med kampanjansvariga på olika nivåer, samt ytterligare 8 telefonintervjuer.

Martinsson, Bengt-Göran; Säljö, Roger: *Bilder av EU: insändare och debatt i svenska tidningar*. Stockholm, Styrelsen för psykologiskt försvar/SPF, 1996, 50 p., (Rapport; 169:5), ISSN 1401-2537.

Analyserar och diskuterar insändare och debattartiklar kring EU-frågan i ett antal riks- och regionala tidningar, framförallt de grundföreställningar och idéer som utgjorde utgångspunkter för den medborgerliga diskussionen om medlemskapets villkor, faror och möjligheter. Analysen bygger på material hämtade från tolv svenska morgontidningar vid tre skilda undersökningsperioder under 93/94.

Mega-byte: slutbetänkande av Ungdomens IT-råd. Stockholm, Ungdomens IT-råd, Kommunikationsdepartementet, 1996, 260 p., ISBN 91-38-20461-4, (SOU; 1996:181), ISSN 0375-250X.

Ungdomens IT-råd utgår här ifrån ett helhetsperspektiv när man diskuterar IT-utveckling och samhällsomvandling. Här behandlas det globala och lokala samhället (glokalsamhället), arbete i glokala samhället, utbildning i glokalsamhället och finansiering.

Nylöf, Göran; Entelius-Melin, Eva: *Kulturbarometern 1994-1995*. Stockholm, Statens Kulturråd, 1996, 62 p., ISBN 91-38-31006-6.

Redovisar statistik över befolkningens kulturvanor såsom besök på kulturinstitutioner, deltagande i föreningslivet, egna uttrycksformer som t.ex. musicerande, skrivande och utövande av bildkonst men även handarbete och hantverk. Vidare mäts också kyrkobesök och besök på idrottstävling som åskådare. Analysen grundar sig på 2 000 genomförda intervjuer.

Palm, Göran: *Mellan ideal och verklighet: journalister om EU-journalistik*. Stockholm, Styrelsen för psykologiskt försvar/SPF, 1996, 98 p., (Rapport; 169:3), ISSN 1401-2537.

Rapporten behandlar journalister och EU-journalistik och hur arbetet med att bevaka och rapportera om EU går till, vilka överväganden som görs, vilka strategier som används, vilka svårigheter och problem man som journalist brottas med och hur man ser på EU-frågan som bevakningsområde. Studien bygger på intervjuer med närmare 60 journalister: korrespondenter i Bryssel, reportrar, telegramredaktörer/redigerare och personer i arbetsledande ställning.

Queckfeldt, Eva: *Förändringar i pressens sätt att skildra idrott*. Historiska institutionen, Lunds universitet, 1996, 18 p.). Note: Arbetsrapport.

Diskuterar förändringar i pressens sätt att skildra idrott. Undersökningen bygger på material från Arbetet och Sydsvenska Dagbladet. All text som behandlade de olympiska spelen 1932, 1964 och 1988 har bearbetats med kvantitativa temaanalyser.

Reimer, Bo: *Inte utan relevans: om ungdomars användning av massmedier*. Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, Göteborgs universitet, 1996, 39 p. + app. 9 p., (Arbetsrapport; 65), ISSN 1101-4679.

I denna analys av ungdomars användning av massmedier diskuteras de olika roller som medierna spelar för ungdomen i deras vardag, vilka medier ungdomar utnyttjar, vilka medier de mer eller mindre regelbundet vänder sig till och hur valet av medieaktiviteter hänger ihop med valet av andra fritidsaktiviteter. Vidare diskuteras hur ungdomars medieanvändning är beroende av olikartade kulturella vanor och erfarenheter, och förändringar i medievanor.

Sjöberg, Lennart: *Riskuppfattning och inställning till svenskt medlemskap i EU: en studie av attityder inför folkomröstningen*. Stockholm, Styrelsen för psykologiskt försvar/SPF, 1996, 102 p., (Rapport; 169:6), ISSN 1401-2537.

Analyserar hur medborgarna/målgruppen för informationskampanjen såg på och förhöll sig till EU-frågan. Studien bygger på två omfattande postenkäter till 3000 slumpvis utvalda personer dels under slutet av 1993 – början av 1994, dels under den en och en halv månad som föregick folkomröstningen.

Wadbring, Ingela: *Den journalistiska vägen – vadan och varhän?: en studie om kvinnliga och manliga journaliststudenter i Göteborg*. Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, Göteborgs universitet, 1996, 33 p. + app. 5 p., (Arbetsrapport; 62), ISSN 1101-4679.

Redovisar en utvärdering av hur den journalistiska yrkesrollen förmedlades i utbildningen som helhet till journaliststudenter vid Göteborgs universitet under åren 1991 till 1994. Studien har gjorts i form av en enkät som behandlat frågor som yrkesroll, förebilder, nyhetsförmedling etc.

Wersäll, Britt-Louise: *Femininitet, maskulinitet, våld och moral: mönster, gener och tidsförändringar i populärpress och TV*. Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap, Högskolan Kristianstad, 1996, 50 p., (Rapport; 2:1996), ISSN 1401-0003.

Utifrån en litteraturgenomgång beskrivs hur femininitet, maskulinitet samt våld och moral yttrar sig i olika genrer i populärpress och TV under framförallt senare delen av 1980- och början av 1990-talet.

Wickbom, Kaj: *Media and society I*. Medieinstitutionen, Växjö Katedralskola, 1996, 14 p.

In a first part the author discusses media studies nationally and internationally, and the second part is dealing with the question of teaching media studies.

Artiklar

Asp, Kent: Åsiktsbildning och maktbegreppet. In: Rothstein, Bo; Särlvik, Bo (eds.): *Vetenskapen om politik. Festskrift till professor emeritus Jörgen Westerståhl*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, 1996, 261 p., ISBN 91-630-4073-5, pp. 41-59.

Fokuserar på en sida av maktbegreppet: makt genom övertalning. Efter en inledande diskussion kring åsiktsbildning som makt och inflytande behandlas olika aspekter av övertalningsmakt: övertalning genom information och övertalning genom information, övertalning som makt-resurs och som maktutövning.

Asp, Kent; Esaiasson, Peter: The modernization of Swedish campaigns: Individualization, professionalization, and medialization. In: Swanson, David L; Mancini, Paolo (eds.): *Politics, media, and modern democracy. An international study of innovations in electoral campaigning and their consequences*. Westport, Praeger, 1996, 288 p., ISBN 0-275-95182-0, (Praeger series in political communication), ISSN 1062-5623, pp. 73-90.

Describes and analyses the most significant changes in the modernization of Swedish electoral campaigns: the individualization of the Swedish voters, the professionalization of the parties and the mass media, and the medialization of politics.

Bolin, Göran: Den våldsamma frigörelsen: ungdomar och våldsamma filmer. In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 72-77.

En genomgång av olika våldsfilmgenrer med utgångspunkt i frågan om vad det är för typ av filmer som attraherar ungdomar och som vuxna värjer sig för.

Cronström, Johan: Det ökade nyhetsvåldet – TV-journalistikens kris? In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 52-61.

Diskuterar ökning och förändring av våldsinslagen i TV:s nyhetssändningar.

Dahlén, Peter: Filmens förste superhjälte: brandmannen som idol i tidig film. *Filmhäftet* 24(1996)1/2, temanummer, ISSN 0345-3057, pp. 46-56, 127 p.

Diskuterar de tidiga brandkårsfilmerna, deras struktur och mansbild.

Dahlquist, Ulf: Nio goda anledningar att se på våldsfilm: fiktionens våldets attraktionskraft på unga och gamla tittare. In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går*.

Ungdomarna, våldet och medierna, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 82-93.

En diskussion kring våldets attraktionskraft på främst unga män/pojkar.

Danielsson, Helena: Släpp filmerna loss: medieundervisning i skolan. In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 94-100.

Diskuterar bildmedias möjligheter att förmedla kunskaper, och olika arbetssätt med medier i undervisningssammanhang.

Denward, Charlotta; Dalquist, Ulf: Hjältinnor, hjältekvinnor och onda fruntimmer. In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 27-32.

Diskuterar kvinnliga förebilder i filmen såsom hjältinnan, de onda kvinnorna och kvinnliga hjältar.

Engblom, Lars Åke: Det offentliga samtalets förutsättningar i lokalsamhället. In: Lundström, Sven (eds.): *Var skall kunskapen hålla hus? Rapport från ett seminarium i Gränna den 24-25 januari 1996*, Gränna, Stiftelsen Grännamuseerna, 1996, 100 p., ISBN 91-971721-3-8, (Stiftelsen Grännamuseernas Skriftserie; 5), ISSN 1101-363X, pp. 91-100.

Diskuterar förutsättningarna för hur man kan bredda det offentliga samtalet i lokalsamhället, både när det gäller ämnesval och aktiva deltagare. Hur förbättra demokratin och kunskapen om vårt samhälle på den lokala nivån? Vilka är instrumenten. Med exempel från Jönköping med omnejd ges en rad exempel på förändringar i mediebild som påverkat förutsättningarna för det offentliga samtalet.

Feilitzen, Cecilia von: Medievåld spelar roll. In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 10-15.

Diskuterar orsakssambanden mellan medievåld och aggression hos barn och ung-

domar, andra typer av påverkan av underhållningsvåld, forskningens olika perspektiv, och nyhetsvåldet.

Fjæstad, Björn: A Swedish survey on public understanding of science. In: Fjæstad, Björn (eds.): *Public perceptions of science, biotechnology, and a new university*, Östersund, Mitthögskolan, 1996, 105 p., (Rapporter från Mitthögskolan; 1996:10), ISSN 1104-294X, pp. 6-46.

Reports how the Swedes view science and technology. The main questions are: What fields of science and technology are they interested in? Their main sources of information? How about the public's basic knowledge of science? How 'scientific' are various academic subjects seen to be? Opinions on parapsychology and astrology? And what are the attitudes towards science and technology, respectively?

Forsman, Michael; Bolin, Göran: Ett kritiskt tillstånd: det svenska filmvetandets framväxt och formationer. *Filmhäftet* 24 (1996)4, ISSN 0345-3057, pp. 5-22.

Mot bakgrund av metateoretiska resonemang om filmkritik och kunskapsproduktion, presenteras en skiss över mönster i det svenska filmvetandets framväxt och formation som akademisk disciplin, bland annat genom olika kopplingar till tidig kulturbevakning och filmfilantropi.

Jerslev, Anne: När män blir kvinnor och kvinnor blir män: om kön i skräckfilm. *Filmhäftet* 24(1996)1/2, temanummer, ISSN 0345-3057, pp. 33-45.

Behandlar det framväxande intresset för skräckfilmgenren inom feministisk filmforskning, som rört sig i två teoretiska riktningar. Den ena är ute efter genret uttryck som kan illustrera och utmana tesen om den klassiska Hollywoodfilmens maskulint och fallocentriskt strukturerade voyeurism, den andra följer den psyko-semiotiska (köns)forskningen som söker finna argument om att identifikation kan ske även över könsgränserna. Diskussionen fokuserar på genrens gränsupplösande element och på hur dessa utformas vid olika historiska tidpunkter.

Johnsson-Smaragdi, Ulla: Ungdom, medier och påverkan. In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdoms-

styrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 19-25.

Med utgångspunkt i Mediapanelns studier diskuteras barns och ungdomars medieanvändning. Följande frågor ställs: Hur används medierna? Vad är det som gör att de används på ett visst sätt? Hur blir ungdomarna påverkade?

Kjellqvist, Else-Britt; Künstlicher, Rolf: När den inre världen hotas. In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 37-43.

Utifrån ett psykoanalytiskt perspektiv och ur den enskilda människans perspektiv diskuteras hur underhållningsvåldet påverkar oss. Författarna ställer inledningsvis frågan: vad är det som gör att en händelse blir traumatisk? och tar upp en del svårigheter som den traumatiserade människan ställs inför.

Lindung, Yngve: Det tryckta ordet i medierevolutionen. In: *Tidningen och boken i det nya medielandskapet. Statistik från Mediebarometern. Analyser och kommentarer av medieforskare*, NORDICOM, Göteborgs universitet, 1996, 80 p., (MedieNotiser; 1996, 2), ISSN 1101-4539, pp. 39-53 p..

Med utgångspunkt i utredningar (t.o.m. 1993) om bokens och det tryckta ordets ställning frågar sig författaren hur det faktiskt gått för det litterära mediet och för bokläsningen överhuvudtaget? Vilken plats intar den svenska befolkningens mediekonsumtion i dag och i relation till de elektroniska medierna? Framställningen bygger i huvudsak på Nordicom-Sveriges Mediebarometer 1994 och inleds med en diskussion kring nyttjandet av de tre huvudmedierna: det litterära, det audiovisuella och det auditiva. I en andra del avhandlas det litterära mediet med särskild uppmärksamhet på bokläsningen.

Olofsson, Anna; Olsson, Susanna: The new biotechnology: Media coverage and public opinion. In: Fjæstad, Björn (eds.): *Public perceptions of science, biotechnology, and a new university*, Östersund, Mitthögskolan, 1996, 105 p., (Rapporter från Mitthögskolan; 1996:10), ISSN 1104-294X, pp. 48-87.

Summarises the coverage of a leading national daily during 1973-1992, and presents an exploratory study of the public opinion on new biotechnology. The article is based on three pilot studies: a media analysis, a focus group interview, and a national survey about attitudes to modern biotechnology.

Peterson, Birgit: Aktör, spegel eller arena: en studie av Gävlepressen och Södersaneringen. In: *Den samtida historien. Studier till Gävles 550-årsjubileum 1996*, Stockholm, Carlsson Bokförlag, 1995, 448 p., ISBN 91-7203-030-5, pp. 199-239.

Undersöker tre Gävletidningars (Norrlands-Posten, Gefle Dagblad och Arbetarbladet) agerande vid tiden för den stora Södersaneringen på 1950-talet. Författaren ställer frågan: Var de självständiga aktörer, neutrala speglar eller kanske arenor för andra maktinstanser?

Rindeblad, Christer: Datavåldet – myt eller verklighet? In: Nilsson Kelly, Karin (eds.): *Larmet går. Ungdomarna, våldet och medierna*, Stockholm, Ungdomsstyrelsen, 1995, 126 p., ISBN 91-87120-39-9, (Ungdomstid; 4:95), ISSN 1104-5930, pp. 62-68.

En diskussion kring larmrapporter om det utbredda våldet i datavärlden

Svensson, Jan; Hedquist, Rolf: *Den problematiska informationen: dagspressens bevakning av EU-frågan inför folkomröstningen*. Stockholm, Styrelsen för psykologiskt försvar/SPF, 1996, 110 p., (Rapport; 169:4), ISSN 1401-2537.

En belysning av hur EU-frågan har behandlats i ett antal riksspridda och regionala morgontidningar. Vilka sakfrågor är föremål för debatt i tidningarna och vilka aktörer deltar i debatten? Är pressen granskande ombud, eller passiv speglare av kampanjerna eller t.o.m. "pläderare" för ja- eller nej-sidan? Finns skillnader mellan nationella och regionala/lokala tidningars förhållningssätt till EU-frågan?

Tjernström, Vanni: Olika bilder av EG/EU i nordisk dagspress. *Nordisk Kontakt* (1996)4, pp. 12-14.

Artikeln sammanfattar en studie (se NORDICOM NO. 199540113) belyser hur innehållet i fyra ledande nordiska dagstidningar under första kvartalet 1993 för-

håller sig till skillnader i t.ex. politiska, ekonomiska och kulturella förhållanden i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Författaren har studerat dagspressens verklighetsbilder och åsiktsbildning om den europeiska integrationen och analyserat detta innehåll med olika metoder för text- och innehållsanalys och på olika abstraktionsnivåer.

Weibull, Lennart: Ett partipolitiskt tidningsval?: ändrade mönster i valet av dagstidning. In: Rothstein, Bo; Särilvik, Bo (eds.): *Vetenskapen om politik. Festskrift till professor emeritus Jörgen Westerståhl*, Statsvetenskapliga institutet, Göteborgs universitet, 1996, 261 p., ISBN 91-630-4073-5, pp. 239-258.

Analyserar förhållandet mellan partisympati och dagstidningsläsning. Belyser hur människors partipolitiska uppfattning och deras tidningsval har utvecklats under det senaste decenniet. Underlaget är huvudsakligen hämtat från SOM-institutets årliga frågeundersökningar. Inledningsvis ges som bakgrund en översikt över partiutvecklingen under de senaste decennierna.

Weibull, Lennart: Dagspressen inför 2010. In: *Tidningen och boken i det nya medielandskapet. Statistik från Mediebarometern. Analyser och kommentarer från medieforskare*, NORDICOM, Göteborgs universitet, 1996, 80 p., (MedieNotiser; 1996, 2), ISSN 1101-4539, pp. 25-30.

I artikeln förs en allmän diskussion om dagspressens funktion i de närmast kommande årens medielandskap.

Vesterlund, Per: Legenden om en "äkta" realist: en betraktelse över Hampe Fastman och den svenska filmkritiken. *Filmhäftet* 24(1996)4, ISSN 0345-3057, pp. 39-49.

Analyserar dels hur samtidskritiken värderade och tolkade Erik "Hampe" Faustmans filmer, dels hur hans plats i filmhistorien inmutats.

Åberg, Anders: Att korsa det fördömda kriteriet: reflexioner över några svenska kritiker som blev filmdiktare. *Filmhäftet* 24(1996)4, ISSN 0345-3057, pp. 23-30.

Diskuterar Vilgot Sjömans gärning som filmkritiker.